

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**FEMİNİST SOSYAL HİZMET
YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA
ATAERKİL İDEOLOJİ VE ERKEN
EVLİLİKLER**

Talip YİĞİT

Doktora Tezi

Ankara, 2015

FEMİNİST SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI BAĞLAMINDA ATAERKİL
İDEOLOJİ VE ERKEN EVLİLİKLER

Talip YİĞİT

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2015

KABUL ve ONAY

Talip YİĞİT tarafından hazırlanan '*Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Bağlamında Ataerkil İdeoloji ve Erken Evlilikler*' başlıklı bu çalışma, 16/12/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Işıl BULUT (Başkan)

Prof. Dr. Sunay İL (Danışman)

Prof. Dr. Yıldız ECEVİT

Doç. Dr. Özlem CANKURTARAN ÖNTAŞ

Doç. Dr. Sema BUZ

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Berrin KOYUNCU LORASDAĞI

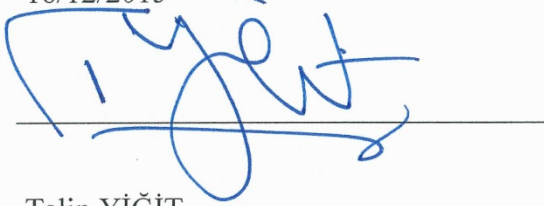
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

16/12/2015

Talip YİĞİT

SEVGİLİ EŞİM VE BİRİCİK KIZIMA.....

TEŞEKKÜR

Bu araştırma, Niğde İlinde 2011-2015 yılları arasında gerçekleştirilen bir alan araştırmasına dayanmaktadır. Öncelikle araştırma konusunun belirlenmesinden, araştırmanın raporlanmasına kadar geçen yaklaşık üç yıllık sürenin ne kadar zorlu bir süreç olduğunu belirtmeliyim. Ancak böyle bir araştırma ortaya çıktıktan sonraki mutluluğumu kelimeler ile anlatmakta zorlandığımı da itiraf etmeliyim.

Bu süreçte benimle birlikte yürüyen ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım değerli hocam Prof. Dr. Sunay İL'e ve Tez İzleme Komitesi'ndeki hocalarım ODTÜ Sosyoloji Bölümü'nden Prof. Dr. Yıldız ECEVİT ile Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nden Doç.Dr. Özlem CANKURTARAN'a teşekkür ederim. Ayrıca Tez Savunma Sınavı jüri üyelerinden Prof. Dr. Işıl BULUT ve Doç.Dr. Sema BUZ'a araştırmaya katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Diğer yandan araştırma alanında beni yalnız bırakmayan ve analiz sürecinde desteklerini esirgemeyen Uzm. Dr. Fatih CANPOLAT ve ağabeyim Uzm. Dr. Fatih YİĞİT'e teşekkür ederim.

Ayrıca bu araştırmanın olmazsa olmazları ve asıl kahramanları, erken evlenen kadınlara, yaşamlarına kısa bir süre bile olsa beni kabul ettikleri için ne kadar teşekkür etsem azdır. Bu noktada onlara ulaşmam konusunda bilgileri benimle paylaşan ve araştırma sahasında bana ellerinden gelen yardımı esirgemeyen Niğde İl Sağlık Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve İl Müftülüğü çalışanlarına teşekkür ederim.

Son olarak araştırmada ümitsizliğe düştüğüm anlarda yanımda olduklarını bana her fırsatta hissettiren eşim Feyza YİĞİT'e ve biricik kızım Lina YİĞİT'e tüm kalbimle teşekkür ederim. Ayrıca her zaman desteklerini yanımda hissettiğim annem Ayten YİĞİT ve ablam Canan Yılmaz'a teşekkür ederim.

Ankara, 2015

Talip YİĞİT

ÖZET

YİĞİT, Talip. *Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Bağlamında Ataerkil İdeoloji ve Erken Evlilikler*, Doktora Tezi, Ankara, 2015.

Bu araştırma, Niğde İli özelinde üç farklı merkezde (Niğde Aile Toplum Sağlığı Merkezi, Dünderli Kasabası, Güllüce Köyü) gerçekleştirilen görüşme, gözlem ve öz düşünümsel sürecin sonucunda, erken evlenen kadınların deneyimlerinden ve yaşamsal pratiklerinden yola çıkarak erken evlilik olgusunu feminist sosyal hizmet bakış açısıyla ele alınmaktadır.

Analiz sonuçları, bölgedeki erken evliliklerin genellikle geleneksel ve ataerkil yapının bir sonucu olduğunugöstermektedir. Erken evlilikler, bölgede aile tarihinin bir kuşaktan başka bir kuşağa aktarılmasında önemli bir işlev görmektedir. Ataerkil toplumsal düzen; gelenekleri, örf/adetleri ve dini kendi lehine yorumlamakta ve erken evliliklerin toplumda varlığını sürdürebilmesi için uygun kültürel iklimi oluşturmaktadır. Erken evlenen kadınlar, genellikle teyze, hala ve amcaoğulları ile evlilik yapmaktadır. Karar alıcıların kız çocuklarını aynı kültürlenme sürecini geçirmiş yakın çevre ya da akrabaları ile evlendirerek, kendi kültürlerinin devamını sağlama çabası içerisinde oldukları görülmektedir.

Bölgede erken evliliklerin kuruluş biçimleri birbirinden farklıdır. Analiz sonuçları, isteğe bağlı olan erken evliliklerin genellikle kadınlar tarafından gerçekleştirildiğini ve kadınların erken evlilikleri kurtuluş ya da bir kaçış olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Diğer yandan isteğe bağlı olmayan erken evlilikler ise kadınların isteği dışında baba ya da ailenin diğer üyeleri tarafından zorla ya da ikna yolu ile gerçekleştirilen türden evliliklerdir. Araştırmada kadınların erken evlilik sonrası yaşama uyum sağlayamadıkları ve kendilerinden beklenen yetişkin 'kadınlık' rolünü yerine getiremedikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca erken evlenen kadınların evlilik sonrası sınırlandırılmış ve edilgen bir yaşama hapsoldükleri görülmektedir.

Karar alıcılar erken evlilikleri bölgenin önemli sorunları arasında görmelerine rağmen bu evliliklerin önüne geçilemeyeceğini düşünmektedirler. Analiz sonuçları, toplumun

ve özellikle karar alıcıların erken evliliklerin önlenmesi durumunda Şu ana kadar sivil toplumun ya da kamu otoritesinin sunmuş olduğu ideal yaşama tereddüt ile yaklaŐtıĐını göstermektedir. Bu tereddütü yazılı ve görsel medyada sunulan yaşam tarzı, evlilik sorunları, boşanmalar, aile içi Şiddet, kadın cinayetleri ve gençler arasında gün geçtikçe artan madde bağımlılığı oluŐurmaktadır. Araştırmada ailelerin bu sorunlara karşı geleneksel yapılarını koruma çabası içinde oldukları bunu da erken evlilikler aracılığı ile gerçekteŐtirdikleri sonucuna varılmıŐtır.

Anahtar Sözcükler

Erken Evlilikler, Feminist Sosyal Hizmet, Ataerkil Yapı, Ataerkil Toplumsal Düzen

ABSTRACT

YİĞİT, Talip. *Patriarchal Ideology and Early Marriages in Terms of Feminist Social Work*, Ph. D. Thesis, Ankara, 2015.

This research is based on understanding the facts of early marriage in the district of Niğde, with feminist social work perspective, benefiting from the life experiences early married women in following the interviews, observations and self-reflexive processes performed in three different centres (Niğde Family Public Health Centre, Dünderli Town, Güllüce Village).

The results of the analysis indicate that early marriages in the region are generally the result of traditional and patriarchal structure. Early marriages have a significant function in handing down family **history(tree)** from a generation to generation. Patriarchal social order shapes traditions, custom and religion for its own favor and creates culturally suitable atmosphere for early marriages to survive in social life. Early married women usually marry to their first cousins. Decision makers in the families seem to marry their close relatives who experienced similar acculturation processes with an aim to maintain (family) culture. The structures of early marriages in the region are different from each other. The results of the analysis show that voluntary early marriages are generally initiated by women and women interpret early marriages as salvation or an escape. While nonvoluntary early marriages are marriages that are realised the father or other family members by force against women's will or happen when they persuade the women into marriages. In this research, it is understood that women can not adapt to life after early marriage and not carry out adult "femininity" role that is expected from them. Moreover, it is seen that early married women are bound to an effete and a passive life after marriage.

Although decision makers consider early marriages among the important problems of the region, they think that early marriages can not be prevented. The results of the analysis point out that society and especially decision makers act hesitantly for an ideal life which civil society or public administration offer to prevent early marriages. This hesitation stems from marriage problems, divorces, domestic violence, femicide

and increasing drug addiction day by day, the lifestyle that is presented in written and visual media. This research concludes that through early marriages, families try to fight with these problems, in order to preserve their social structure.

Keywords

Early Marriages, Feminist Social Work, Patriarchal Structure, Patriarchal Social Order

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ADAMA	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET...	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiv
ŞEKİLLER DİZİNİ	xv
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM	4
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU	4
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI	7
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	8
2. BÖLÜM KURAMSAL ÇERÇEVE	10
2.1. FEMİNİST SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI, ATAERKİL İDEOLOJİ VE ERKEN EVLİLİKLER	10
2.1.1. Erken Evliliklerde Sosyokültürel Çerçeve: Ataerkil İlişkiler Açısından Örf ve Adetler.....	15
2.1.2. Ekonomi Çerçevesi: Ataerkil İdeoloji Açısından Erken Evlilikler ile Ekonomik Yapılar Arasındaki Bağlantılar	22
2.1.3. İnsani Gelişim Çerçevesi: Erken Evlilik Eğitimi Engeller.....	28
2.1.4. Hak Temelli Yaklaşım: Erken Evlilikler Bağlamında Temel Haklar	35
2.2. ERKEN EVLİLİKLER BAĞLAMINDA ATAERKİL CİNSİYET REJİMLERİNİN ANALİZİ	42
2.2.1. Ataerkil Yapı'da Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişim Süreci.....	45
2.2.2. Erken Evliliklerde Toplumsal Bir Baskı Aracı: 'Namus' Olgusu.....	53

3. BÖLÜM ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	59
3.1. KONUYA İLGİ VE ARAŞTIRMA ALANIYLA İLK BAĞLANTILAR.....	60
3.2. ARAŞTIRMA SORULARI ÜZERİNE DÜŞÜNMEK VE ARAŞTIRMA ÖZNELERİNİN KEŞFİ	62
3.3. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELER VE ÖZ DÜŞÜNÜMSEL SÜREÇ: ZORLUKLAR VE FIRSATLAR	65
3.4. ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA.....	68
3.5. ETİK ÇERÇEVE	71
4. BÖLÜM ANALİZE GİRİŞ.....	73
4.1. NİĞDE İLİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET NORMLARI: ATAERKİL TOPLUMDA YAŞAMAK.....	73
4.2. ARAŞTIRMA ÖZNELERİNE İLİŞKİN TANITICI BİLGİLER.....	76
5. BÖLÜM ANALİZ	
ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOL ve HAPSEDİLEN BİR YAŞAM	85
5.1. ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOLDA: ‘ÇOCUK DEĞİLSİN ARTIK ONİKİ YAŞINDA GENÇ BİR KIZSIN’	86
5.1.1. ‘Keşke Normal Bir Aile Olsaydık, Böyle Olmazdı’	86
5.1.2. ‘Bizde Herkes Erken Evlenir’	91
5.1.3. ‘Yaşanamayan Çocukluk’	93
5.1.4. Karar Alıcılar Açısından Kız Çocukları: ‘Namus Kaygısı’	96
5.2. ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOLDA: ‘YOKLUKLARLA DOLU BİR YAŞAM’	98
5.2.1. ‘Az Bulduğumuzda Az, Çok Bulduğumuzda Çok Yiyorduk’	99
5.2.2. ‘Başlık Parası Değil, Masraf Parası’	103
5.3. ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOLDA: ‘KIZ ÇOCUKLARININ OKUTULMASINA NE GEREK VAR’	105
5.3.1. ‘Kız Kısmı Okumaz’	106
5.3.2. Erken Evlilik Öncesi ‘Güvenlik ve Namus’ Açısından Eğitime Bakış: ‘Böyle Ortamda Kız Çocuğu Mu Okutulur’	110

5.4. ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOLDA: DİN OLGUSU VE ATAERKİL DEĞER YARGILARI (DİNİ NİKAHLAR VE EŞ SEÇİMİ).....	114
5.4.1. Erken Evlilikler: ‘ <i>Geleneğin mi Yoksa, Dinin mi Emri</i> ’	114
5.4.2. Erken Evliliklerde Eş Seçimi: ‘ <i>Elin İyisinden, Kendinin Kötüsü İyidir</i> ’	118
5.4.3. ‘ <i>Evlilikler, Zaten Küçük Yaşta Olur</i> ’	120
5.5. ERKEN EVLİLİKLERİN KAVRAMLAŞMASINA YÖNELİK YENİ BİR YAKLAŞIM	124
5.5.1. ‘İsteğe Bağlı Olmayan Erken Evlilikler’	125
5.5.1.1. İkna Erken Evlilikleri.....	126
5.5.1.2. Zorla Gerçekleştirilen Erken Evlilikler.....	128
5.5.2. ‘İsteğe Bağlı Olan Erken Evlilikler’	129
5.5.2.1. Kaçış Erken Evlilikleri.....	130
5.5.2.2. Kurtuluş Erken Evlilikleri.....	131
5.6. ERKEN EVLİLİK SONRASI HAPSEDİLEN BİR YAŞAM: ‘BERABER BÜYÜDÜK BİZ BU YOLLARDA’	137
5.6.1. ‘ <i>Çocukken, Kadın Olmak</i> ’	138
5.6.2. ‘ <i>Dört Duvar Arasında Geçen Bir Ömür</i> ’	140
5.7. YİNE YOKSULLUK İÇİNDE İMKANSIZ BİR YAŞAMA HAPSOLMAK	143
5.7.1. Erken Evlilik Sonrası Yaşam: ‘ <i>Evde Otur, Çocuk Bak</i> ’	144
5.7.2. Erken Evlilik Sonrası: ‘ <i>Yine Yoksulluk İçinde Yaşamak</i> ’	146
6. BÖLÜM GENEL SONUÇ VE ÖNERİLER	150
KAYNAKÇA	163
Ek 1: Niğde İli Dünderli Kasabası Değerlendirme Raporu.....	175
Ek 2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	178
Ek 3: Örnek Görüşme Süreç, Değerlendirme Raporu	179
Ek 4: Görüşme Özet Bilgileri.....	194
Ek 5: Erken Evlenen Kadınlara Yönelik Nitel Görüşme Formu	204
Ek 6: Karar Alıcılara Yönelik Nitel Görüşme Formu.....	208

Ek 7: Araştırma İzin Onayı.....	210
Ek 8: Etik Kurul İzin Muafiyet Formu.....	211
Ek 9: Orijinallik Raporu	212
ÖZGEÇMİŞ.....	213

KISALTMALAR DİZİNİ

CEDAW	: Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
EE	: Erken Evlenen
HÜNEE	: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü
KA	: Karar Alıcı
OXFAM	: Oxford Committee for Famine Relief
TASPV	: Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı
TİG	: Toplum İleri Geleni
TNSA	: Türkiye Nüfus Sağlığı Araştırması
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNDP	: United Nations Development Programme
UNFPA	: United Nations Population Fund
UNICEF	: United Nations International Children's Emergency Fund

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1. Erken Evlenen Kadınların Yaş Durumu	76
Çizelge 2. Erken Evlenen Kadınların Eğitim Durumu	76
Çizelge 3. Erken Evlenen Kadınların Annelerinin Eğitim Durumu	77
Çizelge 4. Erken Evlenen Kadınların Babalarının Eğitim Durumu.....	77
Çizelge 5. Erken Evlenen Kadınların Medeni Durumu	78
Çizelge 6. Erken Evlenen Kadınların İstihdam Durumu	78
Çizelge 7. Erken Evlenen Kadınların İlk Evlilik Yaşı.....	79
Çizelge 8. Erken Evlenen Kadınların Evlilik Sayısı.....	79
Çizelge 9. Erken Evlenen Kadınların Eşlerinin İlk Evlilik Yaşı	79
Çizelge 10. Erken Evlenen Kadınların Eşlerinin Evlilik Sayısı	80
Çizelge 11. Erken Evlenen Kadınların Annelerinin İstihdam Durumu	80
Çizelge 12. Erken Evlenen Kadınların Babalarının İstihdam Durumu.....	81
Çizelge 13. Eşin Ailesi ile Kadının Ailesinin Ekonomik Durum Karşılaştırması.....	81
Çizelge 14. Erken Evlenen Kadınların Evlenme Biçimi	82
Çizelge 15. Erken Evlenen Kadınların Nikah Durumu	82
Çizelge 16. Erken Evlenen Kadınların Çocuk Durumu.....	83
Çizelge 17. Erken Evlenen Kadınların İlk Hamilelik Yaşı	83
Çizelge 18. Erken Evlenen Kadınların Çocuk Sayısı Durumu	84
Çizelge 19: Erken Evliliklerin Kavramlaştırılması.....	133

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. ‘Erken Evliliğe Giden Yol ve Hapsedilen Bir Yaşam’ Ana Temasına İşaret Eden Alt Temalar ve Kategoriler	70
Şekil 2. Erken Evliliklerin Gelişim Süreci.....	136
Şekil 3. Erken Evlilik Sonrası Kadınların Yaşam Döngüsü	149

GİRİŞ

Dünya genelinde kadın ve kız çocuklarının yaşadıkları sorunlar ortaktır ve bu durum bilinen bir gerçekliği yansıtmaktadır. Kadınların yaşadıkları şiddet ve ayrımcılık olaylarının boyutları her geçen gün daha da artmaktadır. Toplumsal olarak kadınların, erkeklerin gerisinde kalması özellikle gelişmekte olan ülkelerde kabullenilen ve normal karşılananyaygın bir durumdur. Son yıllarda her ne kadar bu genel görüntü değişen toplum yapısı ile artık normal olarak değerlendirilmese de sorunların çözümüne dair henüz toplumsal bir uzlaşma da sağlanamamıştır. Bu sorunların en önemlilerinden biri de kız çocuklarının erken evlendirilmesi gelmektedir. Günümüzde yaygınlığını koruyan bu gerçeklik Türkiye için de geçerlidir (Kara, 2015). Halen Türkiye’de yapılan her dört evlilikten birinin, bazı bölgelerde ise her üç evlilikten birinin erken evlilik olduğu bilinmektedir.

Erken evlilikler, onsekiz yaşın altında biyolojik, psikolojik ve sosyal gelişimini tamamlamamış çocukların, aldıkları kararın ciddiyetinin farkında olmadan yaptıkları ya da zorlandıkları evliliklerdir. Burada evlilikten kasıt hukuki anlamda değil, sosyolojik anlamda bir birlikteliktir. Yaygınlığı ve biçimsel formları toplumlara göre farklılık gösterse debu tür evlilikler, günümüzde varlığını sürdüren önemli sosyal sorunlardan biridir. Bir bölgede erken evlilikler daha çok ekonomik kaygılarına bağlı gerçekleşirken başka bir bölgede geleneksel uygulamaların bir sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir.

Unicef’in(2014) raporuna göre, günümüzde 700 milyondan fazla kadının onsekiz yaşından önce evlendiği tespit edilmiştir. Bu evliliklerin üçte birinden fazlası (yaklaşık 250 milyon) onbeş yaşından önce gerçekleşmiştir. Rapora göre, 2010 ve 2020 yılları arasında 142 milyon kız çocuğunun onsekiz yaşından önce evleneceği tahmin edilmektedir. Görülüyor ki erken evlilikler geçmişgünümüze var olan ve gelecekte de varlığını devam ettirmesi tahmin edilen bir sorun alanıdır.

Türkiye’de deerken evliliklerin önemli bir sorun olduğuna ilişkin araştırma sonuçları bulunmaktadır. Örneğin, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasına(2008) göre 15-19 yaş

grubundaki kadınların 2003 yılında %11,9'u; 2008 yılında 9,6'sı evlidir. Ayrıca 17 yaşındaki her oniki kadından biri (%9) anne olmuş ya da gebe kalmış ve 15- 19 yaş grubundaki kadınların %5,9'u da ilk doğumunu yapmıştır.

Türkiye Gençlerde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırmasına göre (2007) 15-19 yaş grubundaki kadınlar arasında evlilik yüzdesi %7,5 ve erkeklerde ise %0,9'dur. Ertem ve arkadaşlarının (2008) Türkiye'de yapmış olduğu iki yerel çalışmada ise 18 yaş öncesi evlilik sıklıkları Diyarbakır ilinde %59,7 ve Mardin ilinde %56,1 olarak saptanmıştır. Bu çalışmalarda ilk evlenme yaş ortalaması 16 (en düşük 12) olarak belirlenmiştir. Türkiye Aile Yapısı Araştırması sonuçlarına göre ise 2011 yılında erkeklerde 18 yaş altı evlenme sıklığı %0,2 iken kadınlarda %9,3'tür.

Bu araştırma sonuçları, Türkiye'de erken evliliklerin %30 ile %35 arasında seyrettiğini göstermektedir. Aynı zamanda Türkiye'de erken evliliklerin sıklıklarının bölgelere, yerel sosyal ve kültürel örüntüye göre farklılaştığı da anlaşılmaktadır (Özcebe ve Biçer, 2013). Örneğin Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde erken evlilik oranları yüksek seyrederken, batıya doğru bu oranların düştüğü görülmektedir. Ancak bu farklılıklar erken evliliklerin Türkiye'de ne denli yaygın ve kökleşmiş bir sorun olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bugerçekliğe rağmen son yıllara kadar konuya ilgi az iken, özellikle 2000'li yıllardan sonra erken evlilikler ile ilgili yapılan çalışmasayısında bir artış gözlemlenmektedir.

Bu araştırmada erken evlilikler, ataerkil yapıdan ve toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerden kaynaklanan sosyal bir olgu olarak ele alınmaktadır. Araştırmada, erken evlenen kadınların içinde buldukları ataerkil toplum düzeninin ve toplumsal cinsiyet rollerinin temellerinin atıldığı özel alan (ev içi alan) ile kamusal alan (ev dışı alan) arasındaki bağlantılar feminist sosyal hizmet bakış açısı ile tartışılmaktadır. Bu noktadan hareketle, Orta Anadolu Bölgesi/Niğde İli özelinde erken evlenen kadınların yaşam deneyimleri araştırmanın odağını oluşturmaktadır. Ayrıca araştırmada karar alıcıların erken evliliklerin oluşum sürecindeki rollerine ve erkek (baba) bakış açısının keşfedilmesine de odaklanılmıştır.

Bu çalışmanın özgünlüğünü sağlayan özelliklerinden biri de, erken evliliklerin sınıflandırılmasına ilişkin alanyazına katkı sağlamak amacıyla bir yaklaşım geliştirilmiş olmasıdır. Konusu erken evlilikler olan birçok bilimsel araştırma ve makalede, erken evlilik kavramı ile birlikte başka kavramların da kullanıldığı görülmektedir. Örneğin tıp alanında; sıklıkla gebe çocuklar, çocuk anneler ve ergen evlilikler kavramları kullanılırken sosyal bilimlerde; zorla evlilikler, çocuk evlilikler ve çocuk gelinler kavramları kullanılabilir. Bu çalışmada ise anlam karmaşasına yol açmamak için genellikle “*erken evlilik*” kavramı kullanılmaktadır.

1. BÖLÜM

Bu bölümde, araştırmanın temelini oluşturan ve feminist sosyal hizmet yaklaşımı çerçevesinde kurgulanan Niğde İlinde özelinde odaklanılan araştırma sorunu, amacı ve araştırma sorularına yer verilmektedir.

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNU

Ataerkil sosyal ilişkiler sistemi içinde erkek ve kadın arasında hiyerarşi ve eşitsizliğin oluşmasını ve devamını sağlayan ataerkil ideoloji, özel ve kamusal alanda yeniden üretilerek ataerkil ilişkilerin devamlılığını sağlamaktadır. Günümüzde ataerkil toplum düzeninin ayırt edici özelliklerinden özel alana ait en iyi örnek aile, kamusal alana da çalışma yaşamı ve siyaset verilebilir. Ataerkil ideolojinin toplumun köklerine kadar uzanmış olması, görünmezliği, onun açık ve belirgin bir hedef olmasını zorlaştırmakta ve varlığını meşru ve masum bir zeminde sürdürülebilmesine olanak vermektedir. Özellikle özel alanda cinsler arası iş bölümünün, ev kadınlığının ve anneliğin, kutsal ve ulvi bir görev olarak kabul edilmesi bu masumiyet anlayışının temelini oluşturmaktadır. Ataerkil ideoloji, tarihsel ve toplumsal ilişkiler çerçevesinde farklılaşsa da cinsler arası hiyerarşinin ve eşitsizliğin devamını sağlayan özü pek değişmemektedir. Bu anlamda ataerkil ilişkiler, toplumsal yapının dokusuna sinerek, kültür, sanat, dil, hukuk ve toplumsal cinsiyet ilişkileri ile kuşaktan kuşağa aktarılarak varlığını devam ettirir (Ecevit, 2009). Nitekim erken evlilikler de bu ideoloji çerçevesinde şekillenen ve bugün de varlığını sürdüren önemli masumiyet göstergelerinden biri olarak değerlendirilmeye devam etmektedir. Benzer şekilde Dağdelen'in (2011) ifadesi ile erken evlilikler *“ataerkil kültürel bir olgu olarak; geçmişe ait çözülmüş, bitmiş bir mesele değil, bütün trajedisi ile devam eden bir sorundur.”*

Ataerkil toplumlarda erken evliliklerin günümüzde varlığını devam ettiriyor olması geçmişten gelen kökleşmiş inanç ve geleneksel uygulamaların bir sonucu olabilir. Belki de bu toplumları diğer toplumlardan farklı kılan şey, sahip oldukları inanç ve düşüncelerin eşitlikçi cinsiyet bakış açısına doğru dönüşümünün yavaş olmasıdır ya da erken evlenen kadınların içerisinde yer aldığı eşitsiz ataerkil ilişkilerin ve toplumsal

cinsiyet rollerin kadın ve kız çocukların aleyhine yorumlanmasıdır. Örneğin Graca Machel ve Mary Robinson (2013) ‘‘Çocuk Gelinler Ayıbımız’’ makalesinde onbeş yaşında evlendirilmiş bir kız çocuğunun çaresizliğini ve erken evliliklerin bölgede nasıl varlığını sürdürdüğünü şu çarpıcı ifadeler ile aktarmıştır.

‘‘Araştırmamız sırasında, anlattıkları bizi derinden etkileyen çocuk gelinlerden Etiyopya’da 15 yaşında evlenmiş 16 yaşındaki bir kız çocuğu ile tanıştık. Genç kıza (20’li yaşlarda olan kocasının yanında oturmakta olan) evlilik gününü sorduğumuzda utanarak ‘‘okuldan ayrıldığım gündü’’ diye cevap verdi. Evli olduğu için artık okula geri dönüp dönemeyeceğini sorduk. ‘‘Şansım yok. Eşime bakmalıyım.’’ diye cevap verdi.

Bölgede binlerce yıldır aileler kızlarını erken yaşta evlendirmektedir. Kız çocukları evlendikleri gün okula gitmeyi bırakmaktadır. Hiç tanımadıkları bir adamla yaşamaya ve isteseler de istemeseler de birlikte olmaya başlamaktadır.

Başpiskopos Tutu, çocuk evliliğinin erkeklerin bu durumu çok uzun zamandır kabul etmeleri nedeni ile devam ettiğine işaret etmekteydi. ‘‘Çocuk evliliği biz erkekler izin verdiği için gerçekleşmektedir. Şehirlerde ve kasabalarda dini liderlerin ve karar alıcıların çoğu erkektir.’’ ‘‘Bu kötü deneyime bir son vermek için, bu durumun yanlış olduğunu bilen erkeklerin desteğini almaya ve diğerlerini ikna etmek için onlarla birlikte çalışmaya ihtiyacımız vardır.’’

Çocuk evliliği uzun zamandır saklı, konuşulmayan ve bütünüyle ele alınmamış bir sorundur. Bizler sadece bu kadar çok sayıda mağdur genç kız ve kadının varlığına rağmen neden bu sorunun devre dışı kaldığı üzerinde durabiliriz. Belki de bunun altında ailelerin gelenek ve göreneklerine, kültürel alışkanlıklarına bağlılıktan kaynaklanan bir soruna karşı sorumluluğu almayı istememe duygusu yatıyordur.’’

Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır; (a) ‘erken evlilikler, bölgede uzun yıllardır devam eden bir ‘gelenektir’, (b) ‘kız çocuklarının yaşamlarının önemli dönüm noktalarına ilişkin kararlar erkekler tarafından alınmaktadır’, (c) ‘erken evliliklerin devamlılığı erkek egemen anlayışın izin vermesi ile sağlanmaktadır’, (d) ‘erken evlilikler ile kadınlar edilgen ve kısırbir yaşamsal döngü içerisine hapsedilmektedir’.

Bu araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere ataerkil toplumun geleneksel değer yargılarının meşrulaştırdığı bu evlilikler, toplumun çoğunluğu tarafından bir ‘sorun’olarak değerlendirilmemektedir. Bu değer yargıları toplumun sadece belli bir kısmını değil tamamını etkisi altına alan kültürel bir iklim oluşturmaktadır. Dolayısıyla erken evlenen kadınların yaşamlarının bu değer yargıları çerçevesinde biçimlendiği

söylenbilir. Böyle bir bakış açısı, konuyu en temelde, erken evlenen kadınların içerisinde buldukları ataerkil ilişkileri ve toplumsal cinsiyet rollerini ataerkil ideoloji yaklaşımı açısından ele almayı gerektirir. Bu araştırmada da erken evlilikler ile ataerkil düzen arasındaki bağlantılar keşfedilmeye çalışılmaktadır.

Bu noktadan hareketle araştırmada, Heinonen (2002)'nin konuya ilişkin kuramsal çerçevesi kullanılmaktadır. Erken evliliklere zemin hazırlayan temel toplumsal bileşenleri; sosyo kültürel çerçeve, ekonomik yapı, eğitim ve hak temelli yaklaşım çerçevesinde ele alan Heinonen, erken evlilikleri diğer evlilikler gibi insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal ve kültürel öğelerle yüklü, bölgesel farklılıkları da içeren bir evlilik biçimi olarak görmektedir. Erken evliliklerin sistemli ve kurumsal bir yapı içerisinde varlığını sürdürmesi Heinonen (2002)'e göre ataerkil ideolojinin toplumda bir o kadar yerleşik ve köklü olmasına bağlıdır. Bu durumun doğal sonucu ise geleneksel toplumun erken evlilikleri normalleştirilmesi ve meşrulaştırmasıdır. Bu normalleştirmenin arka planında, Graca Machel ve Mary Robinson(2013)'in ifade ettiği gibi *“.....belki de bunun altında ailelerin gelenek ve göreneklerine, kültürel alışkanlıklarına bağlılıktan kaynaklanan bir soruna karşı sorumluluğu almayı istememe duygusu yatıyordur”*(s.4). Dolayısıyla erken evliliklerin *“arka planını”* keşfetmek sadece erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimlerini anlamak ile değil ayrıca karar alıcıların konuya nasıl baktıklarını ve toplumdaki egemen kültürün erken evlilikleri nasıl yeniden ürettiğini sorgulamak ile mümkün olacaktır. Ecevit (2009), bu gerçekliği *“...hukukla düzenlemenin dışına çıkılan durumlarda, sevgi, duygu, vicdan, özveri, itaat, kutsal görev, namus gibi motifler kullanılarak ve cinsiyet eşitsizlikleri güncelleştirilerek ataerkil yapı pekiştirilip devamlılığı sağlanır.”* ifadesi ile ortaya koymuştur.

Bu tartışmalar ışığında araştırma sorunu; sistemli ve kurumsal bir otoritenin belirginleşmesi ile doğru orantılı olarak uzun yıllardır toplumda varlığını sürdüren erken evlilikleri yeniden üreten ve meşru gören ataerkil toplum düzeninin erken evlenen kadınları edilgen ve erkeğe bağımlı bir yaşam döngüsüne hapsetmesi olarak ifade edilebilir. Kadınların aleyhine sonuçlar doğuran bu yaşamsal döngüyü ortadan kaldırmak ise öncelikle ataerkil düzen ile erken evlilikler arasındaki bağlantıları feminist sosyal hizmet açısından anlaşılması gerekmektedir. Örneğin toplumların bu

temel sorunu Kandiyoti'ye (1988) göre, Türkiye'yi de içine alan coğrafyada, klasik ataerkil yapı çerçevesinde, kuşakların birarada yaşadığı geniş ailelerin ataerkilliği körükleyen bir yapı oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Bu yapı, kadınlardan beklenenin öncelikli rolleri eş ve anne olmak ile sınırlayarak pekiştirmekte ve bunu kız çocuklarının henüz "gözleri açılmadan" evlendirilmeleri yoluyla sağlamaktadır. Böylece erken evlenen kadınları toplumsal yaşamın değil, ailenin bir parçası sayan söylem ve pratikler Ecevit'in (2009) ifade ettiği gibi 'kadının ikincilliğini' yaratmaktadır. Bu nedenle araştırmada, feminist sosyal hizmet bakış açısından yararlanılmıştır. Çünkü feminist sosyal hizmet, bu araştırmada da olduğu gibi kadın deneyimini başlangıç noktası olarak ele alan, güçlendirme kavramına vurgu yapan, ataerkilliği sona erdirmeyi amaçlayan, kadınların içinde buldukları toplumun dinamiklerini ve sosyal yapıyla bağımlı kurmalarına yardım eden, eşitlikçi ilişkiler inşa etmeye önem veren bir bakış açısı sunmaktadır. Bu açıdan araştırmada, erken evlenen kadınların yaşam deneyimleri feminist sosyal hizmet paradigması çerçevesinde anlaşılmasına çalışılmaktadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesi de bu bakış açısıyla kurgulanarak erken evlilikler, bütüncül bir yaklaşım ile tartışılmaktadır. Ancak bu durum, araştırmanın erken evlilik olgusunu tüm yönleri ile derinlemesine bir inceleme sonucunda hazırlandığı gibi anlaşılmalıdır. Araştırma ile öncelikle erken evlenen kadınların yaşam deneyimleri içinde buldukları toplum düzeyinde anlaşılması amaçlanmaktadır. Bu noktadan hareketle kuramsal çerçevenin ilk bölümünde; erken evlenen kadınların içinde buldukları ataerkil toplumsal yapısının temel bileşenleri erken evlilikler açısından incelenirken; ikinci bölümde, toplumsal cinsiyet rejimleri referans noktaları vurgulamak adına tartışılmaktadır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ARAŞTIRMA SORULARI

Bu araştırma ile Niğde ilinde onsekiz yaşından önce evlenen kadınların anlatılarından yola çıkarak çocukluklarından günümüze değin içinde buldukları yaşamsal dönemler (aile yaşamı, okul, sosyal çevre, eş seçim süreci, evlilik karar süreci, evlilik yaşamı, sosyal yaşama katılım süreçleri vb.) feminist sosyal hizmet bakış açısı

ileanlaşılmaya çalışılmaktadır. Ayrıca araştırmada erken evliliklere izin veren karar alıcıların bu süreçteki rolü üzerinde durulmaktadır. Dolayısıyla hem erken evlenen kadınların hem de karar alıcıların içinde buldukları sosyo kültürel ve ekonomik yaşamsal koşulları öznel yaşantılarını göz önünde tutularak değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede araştırma ile erken evlenen kadınların yaşam deneyimlerinden yola çıkılarak içinde yer aldıkları ataerkil toplum düzeni ile erken evlilikler arasındaki bağlantılar Niğde İli özelinde keşfedilmeye çalışılmaktadır. Belirtilen araştırma amacıyla bağlantılı olarak aşağıda yer alan ve birbiriyle ilişkili üç soruya yanıt aranmaktadır.

Niğde İlinde erken evlenen kadınlar (m);

1- Evlilik öncesinde;

- Aile yaşamlarını,
- Ekonomik durumlarını,
- Eğitim/çalışma yaşamlarını
- İçinde buldukları ataerkil düzende nasıl deneyimlemektedir?

2- Evliliklerine götüren karar verme sürecini,

- İçinde buldukları ataerkil düzende nasıl deneyimlenmektedir?

3- Evlilik sonrasında;

- Aile yaşamlarını,
- Ekonomik durumlarını,
- Eğitim/çalışma yaşamlarını
- İçinde buldukları ataerkil düzende nasıl deneyimlemektedir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Toplumda kadınların statülerinin belirlenmesinde önemli göstergelerinden biri olan erken evlilikler, onların eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanmalarında, karar verme süreçlerine katılımlarında, siyasi temsil ve istihdam düzeylerinin oluşumunda belirleyici rol oynamaktadır.

Türkiye’de uzun yıllardan beridir var olan ve çözüm bekleyen bir sorun olmasına rağmen erken evliliklere ilişkin literatürde yeterli sayıda bilimsel çalışmaya rastlanılmamıştır. Ancak son yıllarda konuyla ilgili kamu farkındalığı büyük ölçüde artmış, sivil toplum kuruluşları ve akademisyenler tarafından erken evlilikler üzerine araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Örneğin Dağdelen’in (2011)Van İli’nde gerçekleştirmiş olduğu çalışmada, erken evlilikler çocuk istismarı olarak ele alınmış ve kader, kısmet, nasip, günah, ayıp gibi yaklaşımlardan yola çıkılarak erken evliliklerin nasıl kurumsallaştığı kadınların yaşamsal deneyimleri üzerinden feminist bir bakış açısı ile anlaşılmaya çalışılmıştır. Kaptanoğlu ve Ergöçmen (2012), Türkiye’de erken evliliklere neden olan faktörleri ortaya koyarakbu evliliklerde hangi risk faktörlerinin, ne ölçüde etkili olduğunu “2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması” verisi kullanılarak lojistik regresyon analizi yöntemiyle ele almıştır. Ayrıca bu çalışmada, resmi nikahın yanı sıra dini nikahla yapılan evliliklerin de dikkate alınmasıyla erken evliliklere ilişkin özelliklerin gerçeğe yakın biçimde yansıtılması hedeflenmiştir. Kara(2015) ise kız çocuklarının küçük yaşta evlilikleri üzerine toplumsal bir değerlendirme yapmak amacıylaerken evlilikleri değişen aile dinamikleri açısından ele almıştır. Kara’nın bu çalışmasında erken evlilikleri geçmişten gelen bir aktarım ve öğrenme şeklinde değerlendirerek Türkiye’deki aile yapısının belirleyici özelliklerine vurgu yapılmıştır.

Bu araştırma ile erken evliliklere izin veren ve onaylayan karar alıcıların bu süreçteki rolü anlaşılabilir. Dolayısıyla araştırmanın sorun alanına ilişkin bilgi eksikliğinin giderilmesine ve kadın/kız çocukları ile ilgili politikaların geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca erken evliliğe ilişkin stratejilerin belirlenmesine ve özellikle bu alanda çalışan kamu kurum ve kuruluşlarına, yerel yönetimlere ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına katkı sağlaması düşünülmektedir. Son olarak bu araştırma ile erken evlilikler kendi içinde sınıflandırılaraközgün bir kavramsal yaklaşım geliştirilmiştir.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde ilk olarak feminist sosyal hizmet, ataerkil ideoloji ve erken evlilik bağlantıları tartışıldıktan sonra, modern ataerkil toplum düzeninin yeniden üretildiği yer olan özel ve kamusal alan ayrımının temelini oluşturan unsurlar; sosyo kültürel çerçeve, ekonomik/yoksulluk, insani gelişim/egitim ve hak temelli yaklaşım çerçevesinde dört alt başlık altında incelenmektedir. Daha sonra ataerkil ideolojinin toplumsal cinsiyet rejimlerinin temellerinin atıldığı özel alana ait örüntüler; toplumsal cinsiyet rollerinin gelişim süreci ve ‘*namus*’ olgusu erken evlilikler bağlamında iki alt başlık altında tartışılmaktadır.

2.1.FEMİNİST SOSYAL HİZMET YAKLAŞIMI, ATAERKİLİDEOLOJİ VE ERKEN EVLİLİKLER

Toplumsal cinsiyet kavramı odaklı alternatif bir yaklaşım ortaya koyan feminist kuramlar, sosyal olguların incelenmesine yönelik eşitlikçi bir bakış açısı sunmaktadır. Temel amacı sosyal adaleti gerçekleştirmek olan sosyal hizmet disiplini, feminist kuramı çalışma alanlarında kullanan disiplinler arasında yer almaktadır.

Sosyal adalet ilkesi üzerine inşa olan sosyal hizmet, bireysel ve politik düzeyde müracaatçı sistemlerinin iyilik halini sağlamak, sosyal adaleti gerçekleştirmek için her türlü eşitsizliğe ve ayrımcılığa karşı değişim odaklı bir sosyal disiplindir. Özellikle son yıllarda ayrımcılığa, baskıya ve cinsiyetçiliğe karşı duruşu olan feminist sosyal hizmet, yeni ve alternatif bir uygulama alanı olarak sosyal hizmet disiplini içerisinde gelişmeye başlamıştır. Nitekim feminist kuramın temel paradigmaları olan toplumsal cinsiyet, ataerkil ideoloji ve özel/kamusal alan gibi kavramların sosyal hizmet disiplininde yer bulmaya başlaması ile birlikte bu yeni bakış açısı, kadın deneyimini konu alan çalışmalarda sıklıkla başvurulan yaklaşımlardan biri olmayı başarmıştır(Buz, 2009: 53).

Kadınların özel ve kamusal alanda deneyimledikleri sorunların yapısal nedenleri üzerine odaklanan ve kadınların bu sorunlara karşı meydan okumasını amaçlayan feminist sosyal hizmet uygulaması, bu araştırmada erken evlenen kadınların yaşam deneyimleri açısından tartışılmaktadır. Bu tartışmalara geçmeden önce feminist sosyal hizmetin odaklandığı konular ve feminist sosyal hizmet paradigmasının temel kavramları üzerinde durmakta fayda vardır.

Feminist literatürün odaklandığı konular, Yuval–Davis’e göre (2003 akt. Buz, 2009: 54), üç temel sorun çerçevesinde ele alınabilir. Bunlardan birinci sorun alanı, kadınların neden ve nasıl baskı altına alındığı ile ilgilidir. İkinci sorun alanı, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların ontolojik temelleriyle ilgilidir ve bu farklılıkların biyolojik ve sosyolojik olarak ya da her ikisinin bileşiminin kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiğine odaklanmaktadır. Son olarak feminist literatür, kadın ve erkek arasındaki farklılıklar ve bu farklılıkların toplumsal cinsiyet ilişkilerinin genelleştirilmiş tanımlamaları üzerindeki etkisi üzerinde durmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmada; erken evlenen kadınların evlilik öncesi ve sonrası yaşam deneyimleri ile erken evliliklerin karar verme sürecindeki keşifler bu üç sorun alanına ilişkin bilgiler sunmaktadır.

Bu çerçevede araştırmada, erken evlenen kadınların ataerkil ideolojinin inşa ettiği özel/kamusal alan boyutunda deneyimlediği süreç ile ailenin ve toplumun yeniden üretim sürecindeki araçsal rolü feminist sosyal hizmet paradigması açısından tartışılmaktadır. Bu noktada araştırmada, erken evlenen kadınların maruz kaldığı eşitsizliklerin özel ve kamusal alan boyutunda ataerkillik çözümlemelere gidilmiştir. Nitekim feminist kuramın temel kavramları olan toplumsal cinsiyet, ataerkil ideoloji, özel ve kamusal alan ayrımı bu araştırmanın kuramsal çerçevesinde yer alan tartışmaların temelini oluşturmaktadır. Bu tartışmalara geçmeden önce feminist sosyal hizmet paradigması ve feminist uygulamalarda müracaatçı – sosyal hizmet uzmanı ilişkisi üzerinde durmakta fayda vardır. Örneğin, Dominelli’ye göre (2002 akt. Buz, 2009:57) feminist sosyal hizmet, *“kadın deneyimi analizini başlangıç noktası olarak ele alan, kadının toplum içindeki konumu ve kişisel durumu arasındaki ilişkilere odaklanan, spesifik ihtiyaçlarına yanıt veren, müracaatçı uzman etkileşimlerinde eşitlikçi ilişkiler yaratan ve yapısal eşitsizliklere işaret eden bir sosyal hizmet türü”* olarak değerlendirmiştir.

Barker'a göre de (1999, akt. Buz, 2009: 57) feminist sosyal hizmet, cinsiyet ayrımcılığının yol açtığı duygusal ve sosyal problemlerin çözümünde bireylere ve toplumlara yardım etmek üzere geliştirilmiş, feminist bakış açısını temel alan değer, beceri ve bilgi bütünlüğünün genel adıdır.

Bu tanımlardan hareketle feminist sosyal hizmetin bir düşünce ve eylem planı üzerine kurulu bir yaklaşım olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu tür bir yaklaşım; toplumsal cinsiyet, eşitsizlik, bireyi baskılayan düzenleyici ve denetimci toplumsal politik sistem sorunu üzerine odaklanır. Bu noktada, kadının içinde yer aldığı mevcut sosyal gerçeklikteki tutarsızlıklara değinir (Tuncay ve İl, 2006: 61). Bu çerçevede, feminist kuramının temel yaklaşımlarından biri olan ekonomik koşulların kadınların özgürlüğüne ve güçlenmesine önemli fırsatlar sağladığı düşüncesinin sosyal hizmet disiplinine önemli bir katkı sunduğu söylenebilir.

Buz ise (2009:63), sosyal hizmet uygulamalarında güç ilişkileri analizinin ve sosyopolitik bağlamın önemli konular olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle gücü üreten, elinde tutan baskıcı yapıların cinsiyetçi bir şekilde yapılandığının farkında olmanın kadınların yaşamlarında var olan sorunların çözümünde önemli noktalar olduğunun üzerinde durmuştur. Bu açıdan feminist sosyal hizmet, kadın deneyimlerini ele alırken toplumsal cinsiyeti temel referans noktası olarak ele almaya başlamıştır. Bu durum ayrıca feminist sosyal hizmet uygulamalarında kadınların birincil olarak ele alınmasına ve sosyal hizmet uzmanlarının kadınları yalnızca eş ya da anne olarak değerlendirmelerinin de önüne geçmiştir. Bununla birlikte feminist sosyal hizmet, kadınların özel gereksinmelerini bütüncül bir yaklaşımla karşılamının ve yaşamlarındaki sorunların üstesinden gelmelerinin yollarını aramaktadır. Kadınların içinde yer aldığı sosyal ilişkilerin bağımsız doğasına odaklanan feminist sosyal hizmet, kadınların maruz kaldığı eşitsizliklere ve ataerkillikten beslenen toplumsal cinsiyet uygulamalarına karşı meydan okuyan bir yaklaşım temelinde gelişimine devam etmektedir. Dolayısıyla feminist sosyal hizmetin nihai amacının özel ve kamusal alandaki ataerkilliği ve eşitsiz sosyal ilişkileri yapılandıran baskıyı sona erdirmek olduğunu söylemek mümkündür.

Bu çerçevede araştırmada, günümüz ataerkil toplumlarının temel düzenleme biçimlerinden biri olan özel/kamusal alan ayrımının erken evlilikler ile bağlantısı kurulmaktadır. Ataerkilliği yükselen şekliyle özel/kamusal alan ayrımı arasındaki ilişkiyi tartışan birçok isim, ataerkil düşünce tarafından üretildiği savunulan doğa/kültür, duygu/rasyonel akıl ve kadın/erkek arasındaki ikili zıtlıklarla özel/kamusal alan arasında kurulan zıtlık arasında bir bağlantı kurmuştur (Grant, 1998; Pateman, 2004). Bu bağlantı, rasyonel/duygusal, doğal/uygar ikilikleri altında yatan, kadınların öznelliğinin yok sayan ve ‘erkek özne’ için görece istikrarlı nesnelere varlığının devamına dayanan bir anlayışa dayanmaktadır. Dolayısıyla ataerkillik; kadını içkinlikle, erkeği ise aşkın olarak değerlendirmekte ve kadını erkeğinötekisi olarak görmektedir(Irigaray, akt. Berktaş, 2003:277).Bu görüşlere ek olarak Pateman ise (2004: 2-3), günümüzde yaşanan ataerkilliği modern ataerki olarak tanımlamakta ve bu ataerkillik türünün en ayırt edici özelliğinin özel/kamusal alan ayrımı ile girdiği ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla modern ataerki, köklerini sivil toplumun özel/kamusal ayrımından alan bir ataerkillik türü olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu anlamda özel/kamusal alan ayrımının günümüzdeki kullanım şekli ataerkil düşünce bu ikilikleriyle yakından ilişkilidir. Doğa/kültür, duygu/rasyonel akıl, kadın/erkek ayrımı köklerini geçmiş dönemlerden almaktadır ve bu ikilikler modern ataerkilliğin yeniden üretildiği yer olan özel/kamusal alan ayrımının temelini oluşturan unsurlar arasında gösterilmektedir (Pateman, 1989:17). Böylece modern ataerkil yapılarda özel/kamusal alan ayrımına gidilerek kadınlar için uygun görülen ideal yaşamın sınırlarının da belirlendiğini söylemek mümkündür. Bu toplumsal yapı, özellikle kadınların ikincilliğini ve edilgen konumunu pekiőtiren, erkeklerin de tam tersi birincilliğini ve öznelliğini yeniden üreten bir yaşam öngörmektedir.

Sancar’a göre de (2008) modern toplumlarda gündelik yaşamın özel alan/ kamusal alan diye ayrılması ve kamusal alanın erkeklerin sorumluluğunda, özel alanın da kadınların sorumluluğunda görülmesi ataerkil ideolojinin çok temel kurucu ilkesidir. Ataerkil ideolojide yeri belirlenen kadın, hayatı boyunca aslında toplumda kendine biçilmiş rolü oynamakta ve buna uygun davranış kalıpları sergilemektedir. Bu anlamda ataerkilliği kültürel, kurumsal ve sosyal alanlarda öteki olarak betimlenen her türlü şeyin uyması ve belirli ilkeleri sürdürmesi sonucunu doğuran ideolojik bir yapılanma olarak ifade edilebilir. Öncelikle aile, akrabalık ve mülkün paylaşımı/aktarımı üzerinden kurulan bu

ideolojik yapılanma, zamanla her türlü ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel yapılanmaların temelini oluşturacaktır. Dolayısıyla ekonomik, sosyal, siyasi ilişkiler ne şekilde olursa olsun iktidarın erkek merkezli olduğu her türlü ideolojide ataerkillikten söz edilebilir (Işık; 1998: 40). Bu ideolojiye göre şekillenen toplumlar, uzun zamandır yeniden üretilen belirli kültürel, siyasi, ekonomik ve hukuki yapılar çerçevesinde varlıklarını sürdürmektedir. Böylece günümüzde özel/kamusal alan biçimi ile evrilen bu süreç, bu bağlamda ataerkil ideolojinin çeşitli kurumlar vasıtasıyla ve belli kalıplar üzerinden varlığını sürdürmesine sebebiyet vermektedir. Bu ataerkil kalıplaşmış normların işlevleri göz önüne alındığında ortak bazı özelliklerin ortaya çıkması da doğal bir sürecin sonucudur. Bunlar;

- Soyağacı erkeğe göre belirlenir (patrilinear),
- Çocuklar erkeğin bulunduğu yerde yaşarlar (patrilokal),
- Hukuk evliliği kutsar,
- Kadın ve çocuğu erkek dolayımı ile aklar,
- En büyük suç erkek otoritesine karşı gelmektir,
- En büyük erdem, otoriteye ve eril yasaya karşı itaatkâr olmaktır,
- Düşünce biçimi düalistik ilerler,
- Dünyayı algılayış çizgiseldir,
- Sermaye erkeğin kontrolündedir (Fiske; 1996: 162).

Bu normlar, doğal olarak ataerkil toplumlarda ayrıca kadının özel ve kamusal alanda uyması gereken normları da belirlemekte ve ataerkil ideolojinin kadın için uygun gördüğü ideal yaşam tarzının kurumsal bir yapıya dönüşmesinde temel işlev görmektedir. Söz konusu bu durum, günümüzde de devam etmektedir. Özellikle feministlerce sıkça kullanılan ataerkillik, bu araştırmada da erken evlilikler bağlamında ele alınmaktadır. Araştırmada erken evlilikler açısından ataerkillik, erkeklerin erken evlenen kadınlar üzerinde baskıcı bir mekanizma, ideoloji ve sosyal yapıların temelini oluşturan bir sistem olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla araştırmada ataerkillik, toplumda sadece erkeklerin kadınlar üzerindeki genel tahakkümü anlamında değil, aynı zamanda bu tahakkümün ataerkil toplumlarda erken evliliklere bakış açısında olduğu gibi normal, doğal ve tek olduğuna ilişkin erkek gücünün hiyerarşik yapısını da vurgulamaktadır. Bu açıdan erken evliliklerin geleneksel toplumlarda kurumsal bir yapı

içerisinde varlığını sürdürmesi ataerkil toplumu şekillendiren sosyo kültürel, eğitim, ekonomik ve hukuki bileşenler ile erken evlilikler arasındaki bağlantılar keşfetmeyi gerektirmektedir. Bu noktadan hareketle, araştırmada ataerkil ideolojinin egemen olduğu bir toplumda sosyal yaşamın tamamını (temel toplumsal bileşenleri) denetim ve kontrol altına alma iddiasının bir düzenleme pratiği olarak varsayılan erken evlilik olgusu kadınların yaşamsal deneyimleri üzerinden anlaşılmaya çalışılmaktadır.

Diğer yandan bu tartışmalar, ataerkil ideolojinin inşa ettiği toplumlarda erken evlenen kadınların yaşam deneyimlerinin ataerkil ve cinsiyetçi bakışın belirlediği sınırlar çerçevesinde geliştiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla feminist sosyal hizmete göre erkek ve kadın kategorileri, özellikleri, kültürel ve sosyal yapılarla uyumluluk göstermektedir(Langan, 1985, akt. Buz, 2009: 59).Bu açıdan araştırma, feminist sosyal hizmet bağlamında erken evlenen kadınların toplumsal cinsiyet rollerine uygun sadece eş ve anne gibi pasif, edilgen ve erkeğe bağımlı oldukları yönündeki ataerkil kalıplaşmış normların farkında olan, bu kalıp yargıların ve baskının kökenlerini anlama ve kadınların güçlenmelerine odaklanan bir yaklaşım çerçevesinde tartışılmaktadır.

2.1.1. Erken Evliliklerde Sosyo Kültürel Çerçeve: Ataerkil İlişkiler Açısından Örfve Adetler

Erken evliliklerin sosyo kültürel yapılarla ilişkisini çözümlenmek öncelikle geleneksel bir toplumda kadının statüsünü, ev içi ve ev dışındaki kadın ve erkeğin rolündeki değişimleri, kadının ezilmişliğini, cinsiyetler arasındaki farkları, kız ve erkek çocukların eğitimine bakış açısı ekseninde tartışmak anlamına gelmektedir. Söz konusu konular ayrıca geleneksel bir toplumda kadın olmakla ilgili konulardır.

Erken evlilikler ile sosyo kültürel yapılar arasındaki bağlantıları incelemeyen önce geleneksel bir toplumda kadın olmak nasıldır cevabını aramak konunun anlaşılması için önemli bulunmaktadır. Örneğin Bora (2011)'ya göre kadınlık, içinde yaşanılan kültürde, yaş, eğitim, sınıf gibi değişkenlerden bağımsız olarak, esasen 'ev' üzerinden tanımlanır ve yeniden üretilir. Ev ve ev işleri kadın öznelliğinin kurulmasını anlamak için kilit alanlardan biri olarak karşımıza çıkar. Ev ve ev işleriyle kurulan ilişki, her kadın için

merkezi önem taşısa da kadının ait olduğu sınıfa, statüye, kuşağa ve eğitim düzeyine göre farklılaşır. Dolayısıyla kadınlık tanımının oluşturulduğu mekan olan ev içi alan cinsiyet eşitsizliğinin de üretildiği mekan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda kadının ilk iletişim kurduğu ve sosyalleştiği mekan olan aile, kadının kimlik tanımlamasında kilit rol oynamaktadır. Böylece ev ve ev işleri, kadınların ortak deneyimlerinin odağında durmakta ve kadınlık kimliğinin çekirdeğini ev içine bağlamaktadır. Doğal olarak bu durum kocanın ev işlerinden muafiyetine mazeret getirir; ev işini kadının yükümlülüğü ve aile vazifesi olarak tanımlamaya devam eder.

Atalay (1992)'ın yapmış olduğu çalışmada Bora'nın (2011) görüşünü destekler niteliktedir. Araştırmada, kadınlarda “ev işlerini yapmak önemli iştir” diyenlerin oranı % 69.46, erkeklerde bu fikre katılanların oranı ise % 76.29 olarak çıkmıştır. Erkeklerin büyük bir kısmı kadınların çalışıp gelir getirmesi yönünde bir beklentilerinin olmadığını bildirmişlerdir. Tolan (1991)'a göre ise kadınlar, evde çocukların bakımına ve ev içi sorumluluklara yönelik görevleri kendi doğal görevleri olarak algıladıkları için erkeklere göre kendilerini daha değersiz ve önemsiz görmektedirler. Bu anlayış erkekler tarafından onaylanarak devam ettikçe aile içi eşitsiz ilişkiler yeniden üretilerek bir sonraki kuşağa aktarılmaktadır. Dolayısıyla kadın ve erkek arasında erkek bakış açısına göre belirlenmiş olan aile içi ilişkiler ile ev işleri ve çocuk bakımına ilişkin geleneksel işbölümüne dayalı olarak tanımlanmış kadın-erkek rolleri ailede kız ve erkek çocuklarının cinsiyetçi rollerle yetişmesine sebebiyet vermiştir. Bir başka ifadeyle geleneksel ailede önce babasının ve erkek kardeşlerinin egemenlik ve baskısı altında toplumsallaşan kadın, böylesi bir var olmayı evlendiğinde kocası ile olan ilişkilerinde de sürdürmektedir. Kadın ya birinin kızı ya da karısıdır; tek başına var olması neredeyse mümkün değildir. Bu bağımlılık ilişkisi kız çocuğa çok küçük yaşlardan başlayarak benimsetilirken, ‘bağımsız’ erkek çocuk ilerde evinin ekonomik yükümlülüğünü ve genel sorumluluğunu tek başına yerine getirmeyeyönlendirilecek şekilde koşullanmaktadır.

Genelde kadınların ataerkil toplumlardaki sosyal statülerini makro değişimlerle açıklayan Aktaş (2013) Türkiye’de ve dünyada son yirmi yıldaki toplumsal dönüşümlerin her alanda olduğu gibi aile ve toplum içinde kadına ilişkin incelemelerin temelini oluşturduğunu ileri sürmüştür. Aktaş (2013)’a göre modernleşme, küreselleşme

ve popüler kültürün her alana nüfus eden yükselişi, yaşanan işsizlik ve yoksulluk gibi faktörler ataerkil ailedeki cinsiyetçi kaynak bölüşümü, eğitim ve sosyal haklara ulaşması noktasında kadınları derinden etkilemiştir. Kadınların aile ve toplum içinde kişisel anlamda güçlenmelerini sağlayacak kaynaklara ulaşım için eğitimin gerekliliği yine bu dönemde vurgulanmaya başlanmıştır. Bu nedenle toplumların yaşamış oldukları değişimi anlamının bir yolu, kültürel aktarımda önemli bir rol üstlenen kadın olgusuna ilişkin sorunları ve buna yönelik çözümlenmeleri doğru bir şekilde ortaya koyabilmektir(s.55). Nitekim günümüzde bu gelişmelere rağmen ataerkil toplumsal düzenin etkilerinin hala devam ettiği görülmektedir.

Bu araştırmalardan anlaşılacağı üzere ataerki toplumdaki kadınlar, evde çocukların bakımına ve ev içi sorumluluklara yönelik görevleri kendi doğal görevleri olarak algıladıkları için erkeklere göre kendilerini daha değersiz ve önemsiz görebilmektedirler. Dolayısıyla bu anlayış, ataerkil ideolojinin egemen olduğu toplumlarda yeniden üretilerek bir sonraki kuşağa aktarılabilmektedir. Bir başka ifade ile erkek bakış açısına göre belirlenmiş aile içi ilişkiler ile geleneksel işbölümüne dayalı olarak tanımlanmış kadın-erkek rolleri, kız çocuklarının/kadınların cinsiyetçi ve baskıcı bir aile ortamında yaşamalarına sebebiyet vermektedir. Bu durum doğal olarak kadının toplumdaki statüsünü olumsuz yönde etkilemektedir. Böylece ataerkil toplumlarda varlığını uzun yıllardır devam ettiren ve bu tür inanışlar ile beslenen ‘adet’ ve ‘gelenekler’ kadın aleyhine yorumlanarak kadınların ikincil konumlarını pekiştirmektedir. Bu noktada, Stier (2004)’in ‘*adet*’ ve ‘*gelenek*’ kavramlaştırması, araştırma konusu açısından önemli açılımlar sağlamaktadır.

Stier (2004)’e göre, adet ve gelenekler sözlü olarak veya örnekler yoluyla kuşaktan kuşağa aktarılan doktrinler, inançlar, normlar veya hikayelerdir. Dolayısıyla toplumların tarihsel gelişim sürecinde oluşan adet ve gelenekler, birlikte yaşamaktan doğan yazılı olmayan normlardır. Adet ve gelenekler, erken evlilikler gibi bölgesel, grupsal ve etnik farklılıklar göstermekle birlikte evlenme yaşı ve bir eşin seçim şekli de dahil olmak üzere, ailenin rolü, yapısı, yaşam tarzı ve aile mensuplarının bireysel/kolektif sorumluluklarını da içine alan geleneksel ve ataerkil toplumlarda yazılı olmayan evlilik süreçlerini belirleyen en önemli sosyo kültürel uygulamalardır.

Türkiye’de adet ve gelenek kavramları ile birlikte ayrıca ‘töre’ kavramı da kullanılmaktadır. Kara’ya göre (2015), erken evlilikler bölgesel kültürlerin oluşturduğu töre olgusunun bir sonucudur. Töresadece şiddet kavramı ile akıllara gelen bir olgudur. Bir başka ifade ile en az şiddet kadar toplum yapısını ve kadınların toplumdaki durumunu yaralayıcı şekilde ortaya çıkaran töre olgusu erken evliliklerin oluşumunda da bir baskı aracı haline dönüşmüştür. Bölgesel farklılıklar olmakla birlikte töre uygulamalarının kültürel ve dini anlamda artışının da erkeğin gücünü sınırsızlaştırdığını erken evlenen kadınların da varlığını biraz daha etkisiz hale getirdiği görülmektedir (s.64). Özellikle kırsal kesimdeki yaşam için geçerli olan bu durumun doğal sonucu, Kara’ya (2015) göre yerleşik kültürün erkeğe karar verme yetkisi sağlamasına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla bu gerçeklik erkeğin kadın ve kız çocukları üzerinde, dolaylı olarak da tüm toplum üzerinde önemli kararlar alabilmesine imkansağlamaktadır. Karar veren erkek, kural koymakta, koyduğu kuralların uygulanıp uygulanmadığını denetlemekte ve buna göre cezai yaptırımlar da uygulayabilmektedir. Bu baskı, kentteki yeni kültürel ortamda giderek mevcudiyetini ve meşruiyetini yitirirken, kentin kültürüne uyum sağlamaktan korkan ve kırsal kesimdeki yaşantısından ayrılmayan aile için de giderek artmaktadır.

Choe vd. (2005:151) de bu görüşe benzer şekilde konuyu ele alarak erken evlilikleri kırsal alanın değer yargılarıyla ilişkilendirmekte ve kırdan kente göç ile erken evliliklerin kentlere taşındığını ileri sürmektedir. Bu durumu Heinonen (2002), örf ve adetlerin aileler tarafından sürdürülmesi gereken uygulamalar olarak görmesine bağlamaktadır. Erkek otoritesine dayanan bir toplumsal örgütlenme düzeni içinde erken evlilikler, hem kırsal kesimde hem de şehirlerde geleneksel bir uygulamaya dönüşebilmektedir.

Benzer şekilde bu konuda uluslararası platformda araştırmalar yapan Ras-Work (2006:13) da erken evlilikleri dini temele dayanan sosyo kültürel uygulamaların sonucu şeklinde yorumlayarak erken evlilikler ile dini değerler arasında bağlantı kurmuştur. Bu kültürel değerleri belirleyen kişilerin erkekler olduğuna dikkat çeken Ras-Work (2006), ataerkil ideolojinin erken evlilikleri genellikle dini argümanlar dayandırarak meşru hale getirdiğini ileri sürmüştür. Dolayısıyla erken evliliklerin geleneksel bir uygulamaya dönüşmesinde erkek egemen anlayış tarafından yorumlanan din

olgusunun önemli bir yer tuttuğunu düşünmek doğru olacaktır. Heinonen (2002) bu görüşü destekler nitelikte görüşler ortaya koymuştur. Heinonen'e (2002) göre ataerkil bir toplumda din temelli uygulamalar erken evlilikleri pekiştirdiğini ve dine onaylayıcı bir işlev yüklediğini belirtmiştir. Bu görüşü destekleyen en önemli göstergenin dini nikahlar olduğunu ifade eden Heinonen, dini nitelikteki nikahların geleneksel toplumlarda resmi nikahlardan daha fazla itimat görebildiğini ve dini nikah aracılığı ile erken evliliklerin geçerli kılındığını ortaya koymuştur.

Türkiye'de de erken evlilikler, dini temele dayanan sosyo kültürel bir uygulama olarak görülmektedir. Bu görüş iki temel noktaya dayanmaktadır. Bunlardan ilki erken evliliklerin dini nikah ya da toplumda kullanıldığı şekli ile imam nikahı adı altında yapılan ritüeller ile gerçekleşmesidir. Bilindiği üzere Taşbaş (2010), kız çocuklarının onsekiz yaşından küçük olması, resmi nikah kısılmasına engel teşkil etmektedir (M.K,124). Ancak resmi nikahın kısılmaması evlilikler için bir engel değildir. Türkiye'de hiçbir yasal geçerliliği olmayan imam nikahıyla geçerli kılınan evlilikler oldukça yaygındır. Özellikle kırsal kesimde evlilikler, Medenî Kanuna göre yapılmadığı için imam nikahı ile gerçekleşmekte ve resmi nikah süreci içerisinde kısılmaktadır (s.29). Bu gerçeklik henüz on sekiz yaşına ulaşmadan evlendirilen kız çocuklarının evlilikleri için de geçerli bir durumdur. Geleneksel toplumlarda erken evliliklerin dini nikah ile geçerli kılınması erken evlilikleri dinin onayladığı şekilde yorumlanmasına ve erken evliliklere meşruiyet kazanmasına sebebiyet vermektedir.

Diğer bir görüş, Hz. Muhammed'in Hz. Aişe ile 9 yaşında evlendiği ile ilgili toplumda yaygın bir şekilde kabul edilen düşüncedir. Oysa Erul'un (2006) yılında '*Hz. Aişe Kaç yaşında evlendi? Dokuz mu? On dokuz mu?*' Makalesinde; Hz. Aişe'nin 605 yılında doğduğunu ve Hz. Muhammed'in peygamberliği (611) henüz 6 yaşında, hicrette (622) 17 ve evlendiğinde ise 19 yaşında olduğunu ortaya koymuştur. Görülüyor ki erken evliliklerle din ilişkisinin geleneksel uygulamalardan mı yoksa erkek egemen anlayışın dini kadınlar aleyhine yorumlanmasından mı kaynaklandığı günümüzde tartışılan bir konu olmaya devam edecektir. Ancak erken evlilikler sadece dini referanslara dayanan sosyo kültürel uygulamalar değildir. Heinonen (2002)'e göre erken evliliklerin uzun zamandır geleneksel kültürün bir parçası olarak varlığını sürdürmesi toplumun ürettiği birtakım yaklaşımları da beraberinde getirmektedir.

Bu yaklaşımlar Heinonen'e (2002) göre;

- Aileler kız çocuklarının doğurganlık becerisini edindiğinde onların evlilik çağına geldiğine inanmakta,
- Kız çocuklarının düzenli olarak bir erkeğin himayesi altına girdiğinde korunacaklarını ve onların cinselliklerinin denetiminden de kocalarının sorumlu olacağına inanmakta,
- Kız çocukları gözetilmesi ve korunması gereken geçici aile üyeleri olarak görülmektedir.

Toplumun geleneksel yapısının üretmiş olduğu bu inanışlar bir bakıma kadın ve kız çocuklarının ideal yaşam tarzının nasıl olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu inanışlardan da anlaşılacağı üzere ataerkil toplumlarda kadın saflığına vurgunun güçlü olduğu görülmektedir. Heinonen'e(2002) göre aile onurunun kadınların onuruna bağlı olduğu toplumlarda, erken evlilikler ile kız çocuklarının itibarını sürdürme sosyal hedefi arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır.

Erken evlilikler, kız çocuklarının saflığının lekelenmesini önleyen ve bu sorumluluğu erkeğin ailesine yükleyen bir işlev görmektedir. Bununla bağlantılı olarak ailelerin korumacı cinsiyet temelli yaklaşımları onların kız çocuklarının çocukyaşta evlendirmelerinde etkili olduğunu göstermektedir. Korumacı cinsiyet temelli yaklaşımlar, bir yandan kadına onun temiz ve saf olması gerektiği ile ilgili idealler ortaya koyarken diğer yandan kadının zayıf ve güçsüz olduğunu empoze etmektedir. *“Kadın zayıf olduğu için saflığını (bekaretini/namusunu) koruyamaz bu nedenle onun erkekler tarafından korunması gerekir”*, (Glick ve Fiske, 2001) düşüncesi, kız çocuklarının dışarıdan gelentacizlerden korunması için erken evliliklerin bir çıkış yolu olabileceğini ön görür. Dolayısıyla kız çocuklarının evlendirilmesi ile onların evlilik öncesi cinsel ilişki yaşamasının engellenmesine ve cinselliğinin yalnızca evlilik içerisinde yaşanması işlevi de sağlanır (Sakallı ve Glick, 2003). Ayrıca geleneklere bağlı kalma, bir aileye verilmiş sözün yerine getirilmesi, ailelerin çevresi ile sosyal bağlarını güçlendirme, ölen bir kız kardeşin kocasına diğer bir kız çocuğunun evlendirilmesi ataerkil ideolojinin ön gördüğü diğer inanışlardır.

Das Gupta (1996) da konuya ilişkin düşüncelerini açıklarken özellikle aileler arasında kız çocuklarının küçük yaşta aileye sokulması ile aileye uyumun ve eşe itaatin daha kolay olacağına ilişkin yaygın olduğunubildirmiştir. Dolayısıyla evlendirilecek kişilere birbirini seçme ve kabul etme olanağı tanınmayan bir mekanizmanın işletildiği ailelerde, evliliğe aile büyükleri ve özellikle babalar karar vermektedir. Bazı durumlarda evlilik kararını anne ve baba ortak alabildiği gibi sadece babanın evlilik kararını verdiği ya da babanın vefat etmesi durumunda çevrenin de baskısıyla annenin de kız çocuklarını erken yaşta evlendirdiği bilinmektedir.

Heinonen (2002), ataerkil toplumda erken evliliklerin varlığını sürdürmesinde etkili olan diğer bir sosyo kültürel bağın aileler arasındaki ilişkilerin güçlenmesinde ya da anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasında uzlaştırıcı bir işlev görmesinden kaynaklandığını ileri sürmüştür. Bilindiği üzere evlilikle ilgili ideal yaşa dair yerel algılar, ailelerin ve erkeklerin eşlerinin itaatkar eş olması ile ilgili beklentileri, geniş aile yapıları ve diğer geleneksel gereksinimlerin hepsi gelenekle ya da dinsel normlar ile iç içe geçmektedir. Dolayısıyla bu ilişki kız çocuğu üzerindeki baba rolünün müstakbel eşlik rolüne transfer edilmesini sağlamaktadır. Bu şekli ile çocukların evlendirilmesi ataerkil toplumlarda aileler arasında güçlü ilişkilerin gelişmesine sebebiyet vermektedir. Hatta erken evlilikler ile aileler arasındaki arazi ya da diğer mülkiyetlerle ilgili pazarlıkların yapılmasına ya da anlaşmazlıkların ortadan kaldırılması da sağlanabilmektedir. Bu durum eşler arasındaki yaş ve eğitim düzeyi açısından farklılaşmaları da beraberinde getirmektedir. Burada temel amaç aileler arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi ya da anlaşmazlıkların ortadan kaldırılmasıdır.

Kız çocuklarının evlendiği kişiler ile arasındaki yaş farkının erkeğin lehine fazla olduğu durumlarda erken evlenme oranlarının arttığı da bilinen bir gerçektir. Oysa eşleriyle aralarındaki yaş farkı daha fazla olan kız çocukları erken evlilik sonrası aile yaşamlarında her açıdan daha dezavantajlı konumda bulunmaktadır (Das Gupta, 1996:214; Unicef, 2001:9).

Erken evliliklerde sosyo kültürel uygulamalardan bir diğeri de aile büyüklerinin kararıyla gerçekleştirilen akraba evlilikleridir. Akrabalar ile gerçekleştirilen erken evliliklerde kadınların istek ve tercihlerine önem verilmediği görülmektedir. Bu tür erken evliliklerde ataerkil ideoloji çok daha belirgindir. Leonore Davidoff'un ataerkillik

tanımı yaşanan bu durumu özetler niteliktedir. Davidoff (Akt. Öztürk, 2012: 77)'a göre; *'babalar, özel ve kamusal alanı birbirine bağlıyordu. Babanın otoritesi mutlak monarşiyle benzerdir. Aile, babasına kendi altındakilere karşı sınırsız bir güç kullanmayekisi vermiştir. Onları kendi çıkarı ya da mülkünün çıkarları için kullanabilir; çocukların ne yapacağına, işbölümüne ve evliliğe karar verir.'* Bu görüşten de anlaşılacağı üzere baba figürü, ataerkil yapıda karar alma gücünü elinde bulunduran bir otoritedir. Bu durumun doğal sonucu olarak aile içi hiyerarşik sıralamanın en alt basamağında bulunan kadın ve kız çocuklarının öncelikle rolüş ve anne olmak üzerine kurulmaktadır. Bu anlayış doğal olarak erkek çocuklarına eğitim, istihdam ve kendilerini geliştirme fırsatı yaratırken, kız çocuklarına evlilik dışında başka bir seçenek sağlamamaktadır. Güler ve Küçüker (2010: 366)'in konuyla ilgili yapmış olduğu araştırmada, kız çocuklarının henüz ilkokulu bitirdikten sonra evlilik beklentisine girdiklerine dikkat çekilmektedir.

2.1.2. Ekonomi Çerçevesi: Ataerkil İdeoloji Açısından Erken Evlilikler ile Ekonomik Yapılar Arasındaki Bağlantılar

Erken evlilikler ile ekonomik yapı arasındaki bağlantıları değerlendirmeden önce bu bağlantıların anlaşılması için yoksulluk, kadın yoksulluğu ya da yoksulluğun kadınlaşması ve toplumsal kalkınmada kadın yaklaşımları üzerinde durmakta fayda vardır. Kümbetoğlu (2002: 129)'na göre, *"kadınlar erkeklere göre yoksulluğu farklı biçimde yaşarlar, farklı algırlar ve farklı stratejiler geliştirirler"*. 1970'lerden önceki yoksulluk çalışmalarında cinsiyet temelli bir yaklaşım geliştirilmemiştir. Önceki yoksulluk çalışmalarında, yoksulluk incelenirken hane halkı dikkate alınmıştır ve bütün yoksullar aynı açıdan değerlendirilmiştir. Yoksulluğun kadın açısından ele alınması 1970'lerden sonradır. Bu tarihten sonra kadın çalışmaları ağırlık kazanmış ve yoksulluk olgusu kadın açısından ele alınmaya başlamıştır. Cinsiyet temelinde ayrılmış bir yoksulluk çözümlemesi, gelişme ve refahın farklı ülkelerdeki gerçekliğini çok daha iyi anlamaya yardım etmiştir. Bu bakış açısı ile kadınların gelişme sürecindeki yeri ilk olarak Boserup (1970) tarafından gündeme getirilmiştir. *"Ekonomik Kalkınmada Kadının Rolü"* isimli kitabı geliştirmekte olan ülkelerin ekonomisinde kadınların üretim sektörüne katkılarını inceleyen ilk çalışmalardan biridir. Bu çalışmada, dünyada

kadınların erkeklere oranla gelişmenin olanaklarından çok daha az yararlandıkları ve daha da önemlisi, gelişme programlarının öngördüğü yeni teknolojilerin kadınların statüsünü gerilettiği vurgulanmıştır. Çalışmada ayrıca, yeni tarımsal yöntemlerin geleneksel çalışma alanlarını ve cinsiyete dayalı işbölümü modellerini değiştirerek kadınları olumsuz yönde etkilediği ifade edilmiş ve temel olarak eşitlik üzerinde durulmuştur. Bu çalışma kalkınmada kadın düşüncesine, kalkınma sürecinde cinsiyetin boyutlarına ışık tutması nedeni ile önemli bir katkı sağlamıştır (akt. Braidotti ve ark., 1995).

Bu araştırmada yoksulluk, ihtiyaçları karşılayamama, sahip olamama, istediğini alamama anlamlarını taşıırken, aynı zamanda dışta tutma, arka planda bırakma ve ötekileştirme gibi kavramlarla beraber kullanılmaktadır. Günümüzde bunu en çok yaşayan ve buna en fazla maruz kalanlar ise kadınlardır. Dolayısıyla yoksulluk içerisinde yeni bir kavram türetilmiştir. Bu kavram kadın yoksulluğudur. Kadın yoksulluğu veya yoksulluğun kadınlaşması kavramının kökeni, Amerika'da yalnız yaşayan ve yoksulluk yardımı alan kadınlar (anneler) hakkında yapılan tartışmaya dayanmaktadır. Terim ilk olarak Pearce tarafından 1978'de kullanılmıştır. Pearce'ye göre, yoksulluk hızla bir kadın sorunu haline gelmeye başlamıştır. Gonyea'a göre, Pearce'nin yoksulluğun kadınlaşması kavramını temellendiren tarihsel gelişme gelişmiş kapitalist toplumlarda, özellikle Amerika'da 1970'lerden sonra klasik çekirdek aile anlayışı ve pratiğinin, sarsılması ve değişmesidir(akt. Güneş, 2002).Yoksulluğun kadınlaşması kavramını ise Goldberg ve Kremen (1990), kendilerini ve ailelerini geçindirmek zorunda olan kadınların bütün yoksullar içinde çoğunluğu oluşturduğunu vurgulamak için kullanmışlardır. Günümüzde bu kavram sadece yalnız yaşayan veya hane reisi kadın olan ailelerin durumlarını belirtmek için değil, aynı zamanda evli olan kadınların yoksulluklarını açıklamak için de kullanılmaktadır (s.2-3).

Kadın yoksulluğu toplumun iç dinamikleriyle de ilgili olan bir konudur. Donkor'a (2006) göre kadın yoksulluğu, kadını ikinci sınıf vatandaş olarak gören, onu ikinci planda tutan ve kısacası ona hak ettiği değeri vermeyen sosyo kültürel ve politik yapıların bir sonucu olarak da görülebilir. Diğer bir ifadeyle kadını yoksullaştıran toplumdur denilebilir. Bu olgu çoğu zaman dini unsurlarla bağdaştırılmaktadır. Ancak

derinlemesine incelendiğinde kadını ikinci plana atılmasında etkili olan temel faktör din kurumu değil geleneksel yapının kendisidir (s.1).

Günümüzde pek çok kadın yeterli bir eğitime sahip değildir ve kadınların çoğu ücretsiz aile işçisi konumundadır. Çalışan kadınlar, düşük ücretlerle ve sigortasız işlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla kadınlar mağdur olmakta ve yoksul kadınların sayısı giderek artmaktadır. Yoksullar içinde kadınların sayısının artması ve kadınların yoksulluktan daha çok etkilenmeleri nedeniyle kadın yoksulluğu olgusu daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Kadın yoksulluğu, yoksulluğun bir kadın sorunu haline gelmesini incelerken; aile içi şiddet, erken evlilikler, boşanma, eşin evi terk etmesi, hane içişsizlikler, eğitim eksikliği ve istihdam gibi kadını ilgilendiren durumlarodaklanmaktadır (Güneş, 2002). Örneğin bu yaklaşım ile birlikte kadınların çalışma yaşamına katılım oranlarının erkeklere göre farklılık göstermesi yoksulluğun kadınlıkla özdeşleşmesinde önemli bir gösterge olarak değerlendirilmeye başlamıştır. Bilindiği üzere kadınlar, her dönem ve toplumda çeşitli çalışma biçimleri ile üretim faaliyetleri içerisinde yer almaktadır.

Kadınların çalışma biçimlerindeki çeşitlilik, çalışma kavramına erkekler ve kadınlar açısından farklı bir anlam ve içerik yüklemektedir. Dolayısıyla kadınların çalışması sadece ekonomik olarak üretken faaliyetlerden değil, çalışma konularının kadın ve erkek için farklı özellikler içerdiğine odaklanmaktadır. Bu farklılıklar özellikle ataerkil toplumlarda daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Ataerkil toplumlarda, çalışma yaşamına katılan kadın için erkeklerden farklı olarak ev işleri, çocuk bakımı gibi karşılıksız çalışma biçimleriyle ilgili işler de yer almaktadır. Bununla birlikte kadınlar, daha az çalışma yaşamına katılmakta, belli mesleklerde yoğunlaşmakta, işte eğitim ve ilerleme imkanı kısıtlı olmakta, düşük statülü ve düşük ücretli işlerde çalışmaktadır. Böylece kadınlar hem işgücü olarak hem de karşılıksız çalışma biçimleriyle ilgili işleri nedeniyle çalışma yaşamında geri plana itilen ikinci sınıf işgücünü oluşturmaktadır. Örneğin Özçatal (2011)'ın Tokat ilinde tekstil ve konfeksiyon sektöründe çalışan kadınlar ile yapmış olduğu araştırmada; kadınların çalışma ortamlarında ataerkil denetimin yoğun bir şekilde yaşadıkları belirlenmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre, iş yeri yöneticileri, çalışan kadın işçileri, anaları, bacıları, kızları gibi gördüklerini ifade etmektedir. Kadınlar öğle yemeği aralarında bile erkek

işçilerden sonra ya da farklı yerlerde yemek yemektedirler. Kadınlar giyimlerine, makyajlarına, gülmelerine dikkat etmek zorundadırlar. İşverene göre belirlenen bu kurallara göre 'ölçülü' olmazlarsa, işten çıkarılabilmekte ya da ücretleri daha az olabilmektedir (s.36). Bu araştırma sonuçlarından anlaşılacağı üzere geleneksel ve ataerkil değerlerin egemen olduğu toplumlarda çalışan kadınlar, işyerlerinde ataerkil anlayışın getirdiği sıkı bir denetime tabidir.

Bu bölümde incelenen diğer bir konu toplumsal cinsiyet ve kadın yoksulluğu arasındaki bağlantıları keşfetmektir. Ecevit de (2003), bu konuya farklı bir yaklaşım getirmiştir. Bu yaklaşım, özellikle kadın yoksulluğu ile mücadelede uygulanması gereken politikalar için çizilen çerçevenin en temel yaklaşımlarından biri olarak görülmektedir. Bu noktada, Birleşmiş Millet Kalkınma Programı'nın 1999 yılı verileri bu yaklaşımın hareket noktasını oluşturmaktadır. Bunlar;

- Dünyadaki toplam işgücünün 2/3 ü kadınlara aitken; kadınların günlük çalışma süreleri saat olarak erkeklerinkinden % 25 daha uzunken ve bütün dünyada toplam gıdanın %50'sini kadınlar üretmekteyken, kadınların geliri dünya gelirinin yalnızca % 10' u kadardır.
- Dünyanın tüm varlığının ancak %1'i kadınlara aittir.
- Dünyadaki tüm yoksulların % 70'ini kadınlar oluşturmaktadır (U.N.D.P, 1999, Akt. Ecevit, 2003). Yoksul hanelerin toplamı içinde kadın reisli haneler çoğunluktadır.

Ecevit'e (2003) göre, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile yoksulluk arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Bu ilişki, toplumda var olan yoksulluğa paralel olarak da artış göstermektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet temelli iş bölümü ve bunun sonucunda kadınların ücret karşılığı olmayan işlerde çalışmaları, onları ekonomik ve sosyal olarak güvensizliğe itmektir. Böylece kadınlar, hem 'kronik' yoksulluğa hem de kişisel, sosyal ve ekonomik krizlerden doğan 'geçici süreli' yoksulluğa karşı korumasız kalabilmektedir. Diğer yandan özellikle yapısal ekonomik politikaların uygulandığı ve makroekonomik krizlerin yaşandığı durumlarda kadınlar bu süreçten olumsuz yönde etilenmektedir. Çünkü bu süreçte kadınlar, ücretli ve ücret karşılığı olmayan emeklerini artırarak erkeklere kıyasla daha fazla çalışarak geçirmekte ve hanehalkının ayakta

kalması için daha fazla sorun ile karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durum kadınların eğitim, sağlık, beslenme, işgücü piyasasına katılım ve benzeri alanlardaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine daha fazla maruz kalması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermek özellikle kadın yoksulluğunu azaltıcı bir rol oynayacaktır (s.83-88). Ecevit'in (2003) bu görüşünü destekleyen UN (2006) raporuna göre de yoksulluk sınırının altında yaşayan (günde bir dolardan daha az bir parayla geçinen) bir milyardan üzerinde insanın büyük bir bölümünü kadınlar oluşturmaktadır. Bu kadınlar, genellikle gelişmekte olan ülkelerin kırsal bölgelerinde yaşayan yoksul kadınlardır. Bu bölgelerdeki yoksulluk biçimi, genellikle sürekli bir gelir eksikliği, eğitim, kişisel beceriler, sağlık ve refah gibi insan sağlığı yoksunluğu ile özetlenmektedir. Bu raporda üzerinde durulan diğer bir konu ise erken evliliklerle yoksulluk arasındaki bağlantılardır. Dünya Bankası tarafından belirli aralıklarla düzenli olarak yapılan gelir dağılımı araştırmalarına göre, az gelişmiş ülkelerde, çok sayıda kız çocuğu, erken evlendirilmek suretiyle; öğrenim ve sağlıklı yaşama hakkından mahrum bırakılabilmektedir. Birleşmiş Milletler *'İktisadi ve Toplumsal İşler Birimi'* tarafından 2000 yılında yapılan *'Evlilik Modellemeleri Araştırması'*nda ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile erken evlilikler arasındaki doğrudan bağ ortaya konmuştur (akt. Çakmak, 2009).

Erken evlilikler ile ülkelerin gelişmişlik düzeyi arasındaki ilişkileri ortaya koyan Unicef'in (2014: 3) raporuna göre de erken evlenen kız çocuklarının yüzde atmıştan fazlasının gelişmekte olan toplumlarda yaşamını sürdürdüğü belirlenmiştir. Raporda, erken evliliklerin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki yaygınlığında gözle görülür bir fark olduğu ortaya konmuştur. Araştırmada en yoksul beş ülkedeki kadınların zengin ülkelerdeki kadınlara oranla yaklaşık üç kat daha erken evliliğe maruz kaldığı anlaşılmaktadır. Konuya ilişkin Heionnen (2002) de özellikle gelişmekte olan ülkelerde bazı aileler için kız çocuklarının ekonomik bir yük olarak görüldüğünü araştırmasında ortaya koymuştur. Kimi zaman sofradan bir tabağın eksilmesi fikri dahi özellikle kalabalık aileler için erken evlilikleri teşvik edici bir unsur olmasında etkili olabilmektedir. Bazı durumlarda da ailelerin içinde bulunduğu geçim sıkıntısı ekonomik durumu iyi olan ailelere kız vermede rekabet yaşanmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla kız çocukları, daha rahat bir hayat ve zengin bir eş hayaliyle bu tür evlilikleri bir kurtuluş olarak görebilmektedir. Bir başka ifade ile kız çocukları, baba evinde

karşılaştığı maddi sıkıntılardan kurtulmak için evliliği bir çıkış yolu değerlendirebilmektedir. Bu araştırma sonuçları kız çocukları ile ailelerinin bu düşüncelere sahip olmasında yoksulluğun önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak yoksulluk içinde yaşamını sürdüren her ailenin kız çocuklarını erken evlendirdiği sonucuna ulaşamaz. Bu noktada yoksulluğun erken evliliklerde önemli bir faktör olduğu, ancak her yoksul aile için de erken evliliklerin tercih edilen bir yol olmadığı söylenebilir.

Erken evlilikler ile ekonomik faktörler arasında ele alınan bir diğer konu başlık parasıdır. Bu anlamda bazı aileler için erken evlilikler, ekonomik bir gelir kaynağı olarak görülebilmektedir. Bu gelir kaynağı daha çok başlık parası adı altında kız çocukların evlendirilmesi karşılığında alınan bir bedelden oluşmaktadır. Aileler genellikle üzerlerindeki ekonomik yükü hafifletmek ve evlilik masraflarını karşılayabilmek için kız çocuklarını evlendirirken başlık parası alabilmektedir. Araştırmalarda başlık parası genellikle aileden eksilen işgücünün karşılanması için evlenecek kıza bir değer biçilmesi şeklinde yorumlandığı anlaşılmaktadır. Örneğin Murdock'a göre, kız çocuklarının evlilik yolu ile haneden eksilmesini değerli eşyalarla ödemek yolu ile karşılanmalıdır. Dolayısıyla gelinin (kız çocuğunun) eşinin ailesinin evinde sahip olacağı çocuklarına ailenin sülalesinin üyeleri olacağından dolayı kaybı karşılama (telafi etme) parası alınmaktadır. Diğer yandan evlilik öncesi düğün masraflarının karşılanabilmesi için de başlık parası alındığı görülmektedir. Westermarck'a göre ise (Akt. Erdentuğ, 1974: 230) başlık parası, eş tarafının iyi niyet ifadesi olabileceği gibi kız çocuklarının kötü muamele görmesini engellemek amacıyla verilebileceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla kız çocukları gelir sağlamak için yetiştirilebilmekte ve en yüksek bedeli veren ile evlendirilebilmektedir. Bu durum da özellikle yoksul aileler için önemli bir gelir elde etme fırsatı olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç olarak araştırmalar, yoksulluk ile erken evlilik bağlantısı kurulurken erken evliliklerin geniş anlamda '*yoksulluk*' döngüsünün bir parçası olduğuna ilişkin ipuçları sunmaktadır (Harper, 2003). Özellikle ataerkil ideolojinin inşa ettiği toplumlarda erken evlilikler ile birlikte yüksek doğurganlık oranları görülmektedir. Bu durum özellikle kız çocuklarının yoksullaşmasına ve sonraki kuşakların da yüksek doğurganlığına sebebiyet

verebilmektedir (Sachs,2005).Dolayısıyla kız çocuklarının evlilik yaşı ne kadar erken olursa yoksulluk örüntüleri ile karşılaşma durumları da o denli travmatik boyutlarda olacaktır. Böylece bu tür zorlukların üstesinden gelebilmek için gerekli temel becerilerden yoksunluk ve kişisel kapasitelerini geliştirme olanaklarının düşüklüğü erken evlenen kadınları yoksulluk döngüsüne hapsedecektir. Bu aynı zamanda erken evlenen kadınların politik anlamda güçlenmesini engelleyen koşulları yaratmaktadır.

2.1.3. İnsani Gelişim Çerçevesi: Erken Evlilik Eğitimi Engeller

Araştırmada erken evliliklerin genel gelişimi nasıl engellediğini anlamak için '*insani gelişim*' kavramı '*eğitim*' açısından ele alınmaktadır. Bir başka ifadeyle, insani gelişim çerçevesi bir gelişim teması olarak eğitim kavramı içerisinde yer almaktadır. Bilindiği üzere 21.yüzyılın başlarında ülkeler; demokratikleşmek, çağdaşlaşmak ve geleceğe katkıda bulunmak amacı ile kalkınmanın odak noktasının insan olduğu gerçeğini dikkate alarak eğitimi en geçerli yatırım olarak görmüşlerdir. Bu görüşün ülkelere kabul görmesinde, Dünya Bankası tarafından kabul gören ve yaygınlaştırılan terminolojide eğitimin ekonomik büyüme için yüksek getiriler meydana getirme yeteneğine sahip bir '*insan sermayesi*' şeklinde ele alınmasının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla eğitim, kamu yararı ve demokratikleşme de dahil olmak üzere insan gelişimi ve insanın yaşam kalitesini artırılmasında en temel araç olarak görülmeye devam etmektedir. Nitekim günümüzde ülkeler arasındaki gelişmişlik düzeyindeki farklılıkların azaltılması için geliştirilen politikalarda ülkelerin sahip oldukları insan sermayesinin nitelik ve nicelik özellikleri de bu görüş doğrultusunda geliştirilmektedir. Bir başka ifade ile eğitim, insan sermayesinin gelişimi için en verimli ve en geçerli yatırım aracı olarak görülmeye devam etmektedir (Özlen ve Ufuk, 2001).

Bilindiği üzere insanlar; üretici, tüketici ya da yönetici olarak toplumda çeşitli roller üstlenmektedir. Bu rollerin toplum açısından yararını en üst düzeye çıkarabilecek şekilde gerçekleşebilmesi ancak rollerin gerektirdiği eğitimin sağlanması ile mümkün olabilir. Bir ülkenin doğal ve ekonomik kaynaklarının geliştirilerek, insanın hizmetine sunulması temel amaç olmakla birlikte bu amaca ulaşılabilmesi için insan sermayesinin

etkin biçimde katkı sağlayabilecek bir düzeye ulaştırılması gerekmektedir. Bu ise ancak insan refahının ve verimliliğinin artırılabilmesi eğitim ile mümkündür (Cingi, 1991; Bircan, 1992). Dolayısıyla eğitim, yoksulluğu azaltmada ve toplumların az gelişmişlikle mücadelesinde en güçlü katalizörlerden biri olarak görülmektedir. Ancak yüzyıllar boyunca kadınlar için bu süreç pek de olumlu yönde ilerlememiştir. İster gelişmiş toplumlar da ister az gelişmiş toplumlarda olsun kadınlar, üretimin her aşamasında önemli roller üstlenmelerine rağmen toplum refahından eşit pay alamamıştır.

Dünya Bankası, bu durumu kadınların eğitim olanaklarından yeterli ölçüde yararlanamamış olması ile açıklamaktadır (Oxfam, 2000). Araştırmalarda, gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasında kadın - erkek arasındaki eğitim farklılığının bu durumu açıklayan en önemli göstergelerinden biri olarak ortaya konmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınlar, erkeklerden daha az eğitim olanaklarına sahipken, kadınların bilgi, beceri ve yetkinlikleri çoğu zaman toplumdaki egemen ataerkil ilişkiler nedeniyle genellikle kabul görmemektedir (Karl, 1995; Mukherjee, 2008).

Bu noktadan hareketle eğitim aynı zamanda toplumdaki egemen kültürün dönüşümünde önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle ataerkil ilişkiler üzerine kurulu toplumsal yapılarda kadının öteki ve nesnel konumu birçok araştırmacı tarafından ortan konmuştur. Örneğin Tan ve ark. (2000), eğitimin hem ataerkil cinsiyetçi kalıp normların yeniden üretilmesinde hem de kadınların kendi güçlerini ve kendilerini güçsüzleştiren mekanizmaları fark edebilmeleri ve bunları dönüştürmeleri için koşulları yeniden kurgulama gücüne de sahip olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Nitekim bu araştırmacılar, toplumsal ilişkileri bir bütün olarak değerlendirerek eğitimi; yaş, din, ırk, sınıf, cinsiyet gibi toplumsal farklılıklar arasındaki güç ilişkilerinin bir parçası olarak ele almışlardır. Bir başka ifade ile eğitim sistemleri, genellikle içinde buldukları toplumların toplumsal cinsiyet sisteminin bir mikrokozmosunu oluşturmaktadır. Bu durum aynı zamanda toplumsal ilişkilere ve uygulamalara meşruiyet kazandırmanın bir nevi yöntemi olarak görülmektedir. Dolayısıyla kadınların dezavantajlı olduğu ataerkil cinsiyetçi kalıp normların egemen olduğu toplumlarda, eşitlikçi cinsiyet bakış açısını temel alan eğitim sistemlerine ihtiyaç

duyulmaktadır(s.25). Bu tür bir eğitim sistemi ancak kadınlara ilgilerini ve çıkarlarını özel yaşama ve eve kapatan ilişkilerin dışına çıkma olanakları sağlayabilecektir. Böylece ataerkil ideolojinin kadınları için uygun gördüğü edilgen ve pasif yaşam döngüsü yerine etken ve aktif konumdaki kadınların sayıca fazla olduğu bir toplum inşa edilebilecektir. Bilindiği üzere kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe aile başına düşen çocuk sayısı azalmaktadır. Bu durum aynı zamanda anne ve çocuk ölümlerinin azalmasında da önemli rol oynamaktadır. Çünkü kız çocuklarının okullaşması onların evlilik yaşının ertelenmesine ve daha sağlıklı birey olmaları anlamına gelmektedir.

Eğitim düzeyinin artışı ile doğurganlık arasında güçlü ve olumlu bir ilişki olduğu başka araştırmalarda da ortaya konmuştur. Bu araştırmalarda özellikle eğitilmiş kadınların sahip olmayı düşündükleri çocuk sayısının düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada bu grup kadınların düşüncelerini gerçekleştirme olasılıklarının yüksek olduğu unutulmamalıdır. Benzer şekilde eğitilmiş kadınların işgücüne katılma oranları da eğitimsiz kadınlara göre oldukça yüksektir. Dolayısıyla eğitilmiş kadınların yaşamları hakkında karar verme kapasitelerinin daha yüksek olduğu söylenebilir. Örneğin işgücüne katılımda kadınlarla erkekler arasındaki fark, lisenin altındaki düzeylerde % 30 iken, üniversite düzeyinde %10'a kadar düşebilmektedir. Oysa ortaokul ve üzeri eğitim alan kadınların yalnız %5'i tarım sektöründe yer alırken, kadınların %95'i ise profesyonel, idari, teknik ve vasıflı işlerde istihdam edildiği anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere kadınların belli bir meslek edinme olanaklarının ancak eğitimle mümkündür. Aynı zamanda bu durum, gelecek kuşakların kadınlar için sundukları modellerin çeşitlenmesinin ve yaygınlaşmasının yolunu açmaktadır. Böylece kadınlar, bilgilerini genellikle arkadaşlarıyla, akrabalarıyla ve özellikle de kız çocuklarıyla paylaştıklarından eğitimin etkilerinin nüfusun bütün katmanlarına yayılabileceği sonucuna ulaşılabilir (Tan ve ark. 2000; 30).

Dolayısıyla kadınların eğitilmiş olması toplumun bütününü olumlu yönde etkilecek ve refah toplumuna dönüşümün önünü açacaktır. Bu konu, ayrıca erken evlilikler ve ataerkil ideoloji bağlamında ele alındığında, eğitim ve erken evlilikler arasındaki bağlantıların ne kadar karmaşık ve bir o kadar farklı süreçlerin sonucunda geliştiğini

göstermektedir. Bu durum aynı zamanda, ataerkil ideolojinin kadın/kız çocukları için ön gördüğü yaşam tarzının sınırlarını belirlemektedir.

Heinonen'e (2000) göre ataerkil ideolojinin egemen olduğu toplumlarda kadın ve kız çocukları (nın):

- Geleneksel cinsiyet rollerine bağlı olarak yetiştirilmekte,
- Annelik'ten başka rol biçilmemekte,
- Ev işlerinde (özel alanda) çalışmaları gerektiğine inanılmakta,
- Fiziksel olarak erken gelişen kız çocuklarının evden çıkması (kamusal alanda görülmesi) ayıp olarak değerlendirilmekte,
- Kız çocukları erkek çocuklarına göre ayrımcılığa maruz kalmakta,
- Kız çocukları, geçici aile üyesi olarak görülmekte, dolayısıyla kız çocuklarının eğitimine yatırım yapılması gerekli değildir.

Kökeni ataerkil ideolojinin bu kalıplaşmış normlarına dayanan toplumsal cinsiyet rolleri, kız çocukları için öngörülen bu yaşam tarzının bir sonucu olarak erken evlilikleri kaçınılmaz kılmaktadır. Böylece kız çocuklarını evlendirmek için okuldan alabilmek kabul edilebilir bir durum haline dönüşebilmekte ya da bu normlar çerçevesinde inşa edilen toplumlar için eğitim, eş ve anne olmak için gereksiz görülerek, kız çocukları hiçbir şekilde okula gönderilmemektedir (Savell, 1996).

Bu durum doğal olarak erken evliliklerin kız çocuklarının eğitim alma hakkının ellerinden alınmasına sebebiyet vermektedir. Örneğin Strathern (1972) erken evliliklerin kız çocukları üzerindeki etkilerine ilişkin araştırmasında, erken evlilikler ile kız çocuklarının eğitiminin yarıda kesilerek yoksulluk ile ilişkili koşullardan kurtulmalarına yardımcı olacak önemli yaşamsal becerileri edinme fırsatlarının bu yolla engellendiğine dikkat çekmektedir. Araştırmasında, erken evliliklerle kız çocuklarının düşük okullaşma oranına değinen Strathern, okullaşmanın 15 - 19 yaşları arasındaki evli kızlarda daha düşük oranda seyrettiğini, dolayısıyla erken evliliklerin kız çocuklarının yüksekokula devam edememesinin temel nedeni olduğunu ortaya koymuştur. Kız çocuklarının 13 - 14 yaşlarındaki okula devam etme oranlarındaki ani düşüşe de dikkat çekilen araştırmada, kız çocuklarının evlendirilmek için mi yoksadüşük eğitim başarısı ya da ebeveynlerin kız çocuklarının güvenliğinden endişelenmesinden dolayı mı

okuldan alındıklarına ilişkin sonuçlara yer verilmediği anlaşılmaktadır. Araştırmada ayrıca ataerkil ideolojinin egemen olduğu toplumlarda kız çocuklarının karşılaşabileceği cinsel saldırı ya da buna benzer herhangi bir olumsuz olay ile karşılaşma riskine karşı ailelerin kız çocuklarını okuldan alabildiğine ve evliliğe yönlendirilebildiğine, böylece kız çocukları ile ilgili sorumlulukların eşe ve eşin ailesine bırakılabildiğine dikkat çekilmiştir.

Erken evliliklerin önlenmesine ilişkin birçok çalışma, eğitimin önemine dikkat çekmektedir (Singh ve Samara, 1996:153). Bülbül'e (1992) göre Türkiye'de '*eğitimde fırsat ve olanak eşitsizliği*' sorunu sadece erkek ve kadın nüfus arasındaki eşitsizlik ve okullaşma oranlarının düşük olmasından kaynaklanmamaktadır. Erkek ve kadın nüfus gruplarının var olan fırsat ve olanaklardan yararlanmada kendi içlerinde de belirgin farklılıklar bulunduğunu ortaya koyan Bülbül (1992), bu farklılıkların özellikle kırsal-kent ayırımında kendini gösterdiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Kaptanoğlu ve Ergöçmen(2012), erken evlilikleri kırsal alan bağlamında ele alarak, bu tür bölgelerde erken evliliklerin toplumsal kabulünün daha yüksek olduğuna bağlamaktadır.

Kaptanoğlu ve Ergöçmen'nin (2002) çalışmasında, Türkiye'de de kent ve kırsal alanlarda yaşayan kız çocuklarının erken evlenme riskinin artmasında, kadınların eğitim düzeyleri en belirleyici faktör olarak ortaya konulmaktadır. Kız çocuklarının eğitimlerinin artması, erken evlenme eğilimini azaltmaktadır. Türkiye geneline ilişkin oranlara göre hiç okula gitmemiş veya ilköğretim birinci kademe tamamlamamış kadınların erken evlenme riski en az lise mezunu olan kadınlardan 10,2 kat daha fazladır. Erken evlenme riski, 5 yıllık eğitimi tamamlayanlar için 5,9 kat, 8 yıllık eğitimi tamamlayanlar için 4,9 kattır.

Eğitimin çocuk yaşta evlenme riskini azaltması, kentsel ve kırsal alanlar için de geçerlidir. Kentteki oranlar, ülke geneline ilişkin oranlara benzer bir yapıdadır ve eğitim düzeyinin her kademesindeki artış çocuk erken evlilik riskini azaltmaktadır. Öte yandan, erken evlilik riski, lise ve üzeri eğitime sahip kadınlara kıyasla kırsal alanlarda eğitimi olmayan 5 yıllık eğitimi tamamlamamış kadınlarda 11,3 kat, 5 yıllık eğitimi tamamlayanlarda 6,9 kat, 8 yıllık eğitimi tamamlayan kadınlar için tekrar 10,9 kat artmaktadır. Sekiz yıllık eğitimin zorunlu olmasına rağmen, kırsal alanlarda ortaöğretim

düzeyindeki eğitime sahip olmak, kız çocuklarını erken evliliklerden koruyamamaktadır.

Evlenince eğitimi terk etmenin yaygın olduğu Türkiye’de, 8 yıllık eğitimi tamamladıktan sonra liseye devam etmeyen kız çocukları için evlilik önemli bir seçenek olmaktadır. Sonuçlar, kırsal alanlar öncelikli olmak üzere kız çocuklarına lise düzeyinde eğitim sağlanmasının, çocuk yaşta gelin olma riskini azaltılacağına dikkat çekmektedir. Bununla beraber, karar vericinin baba olmasının hem babanın okuryazarlık düzeyi ile ilişkili olduğunu hem de kız çocuklarının erken evlenme riskini etkilediğini ortaya koymaktadır. Özellikle Türkiye’de babaları okur-yazar olmayan kız çocuklarının erken evlenme risklerinin, babaları okuryazar olan kız çocuklarına göre daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla babanın eğitim düzeyi ile erken evlilikler arasında doğrudan bir bağ olduğu anlaşılmaktadır. Konuya eşlerin eğitim düzeyleri açısından bakıldığında, çiftlerin her ikisinin de eğitim düzeyinin düşük olduğu durumlarda evliliklerin yarıdan fazlasının çocuk yaşta gerçekleştirildiği sonucuna ulaşılmaktadır (Kaptanoğlu ve Ergöçmen, 2012: 4-8). Bir başka araştırmada da benzer şekilde, Türkiye’deki kadın/erkek arasındaki eğitim düzeyinin, okur-yazarlık ve okullaşma oranlarının halen eşitlenemediğini ortaya koymaktadır. Daha önce beş yıl olan zorunlu ilköğretim süresinin, 1997 yılından itibaren sekiz yıllık kesintisiz eğitime dönüşmesiyle, ilköğretim düzeyindeki kız ve erkek çocuklar arasındaki okullaşma oranlarında bir eşitleme sağlanmıştır. Ancak kız çocuklar için ilköğretimde yüzde 98’e kadar yükselmiş olan net okullaşma oranı, ortaöğretimde yüzde 66 düzeyinden ileri gidememiştir (TÜİK, 2013: 81).

Araştırmalar, ayrıca kız çocuklarının evlilik sürecinde baba figürünün rolünü ve işlevinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir (Santhya vd., 2010:132). Babaya rağmen kız çocuğunun erken evlendirilmesi ataerkil toplumlarda pek mümkün görülmemektedir. Nitekim ataerkil ideolojinin hüküm sürdüğü ailelerde karar verici babadır. Erken evliliklerin karar verme aşamasında, babanın eğitimsiz ya da eğitilmiş olması etkinliğini azaltmamaktadır. Dolayısıyla bu aşamada, baba figürünün karar alma gücünü ataerkil ideolojiden aldığı söylemek mümkündür.

Nitekim eğitimin terk edilmesine ilişkin bir araştırmanın sonuçları, erkek çocukların %73’ünün, kız çocuklarının ise %49’unun okulu terk etme kararını kendilerinin

verdiklerini göstermektedir. Ancak bu kararların verilmesinde babanın daha belirleyici olduğu ve ebeveynlerin eğitim düzeyinin etkisi olduğu anlaşılmaktadır (Gökşen vd.,2006: 9, 32, 52). Görüldüğü üzere bu araştırma sonuçları bir nevi uzun yıllar boyunca kadınların eğitimden yararlanmalarına izin vermeyen ataerkil ideolojinin neden kız çocukların eğitimine odaklanmadığını açıklar niteliktedir. Bu durum aynı zamanda erken evlilikler ile eğitim arasındaki bağlantıları da ortaya koymaktadır. Bu anlamda ataerkil ideolojinin egemen olduğu toplumlarda kadınların eğitim düzeyinin düşüklüğü, erken evliliklerin hem bir nedeni hem de bir sonucu olarak yorumlanabilir(Unicef, 2005:1).

Bilindiği üzere Türkiye, taraf olduğu uluslararası sözleşmeler arasında yer alan Pekin IV. Dünya Kadın Konferansı bildirgesini kabul etmiş bir ülkedir. Bu konferansta kadının ilerlemesi ve güçlendirilmesi için öncelikle harekete geçilecek on iki kritik alan belirlenmiştir. Bu kritik alanlardan biri de '*Kadın ve Eğitim*' konu başlığıdır. Türkiye, bu konferansın sonuç bildirgesinde kadınokuryazarlığını yüzde yüz olarak gerçekleştirme sözünü vermiştir. Ancak bütün yapısal ve hukuksal reformlara rağmen nüfusun eğitim durumu ve özellikle de kadınların eğitimi, ülke kalkınmasının önündeki en büyük engellerden biri olmaya devam etmektedir. Dolayısıyla kadınlar yeterli eğitim olanaklarının sunulamaması erken evliliklerin yeniden üretim sürecinde temel rol oynamaktadır. Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre düşük düzeyde eğitim ve okullaşma oranına sahip olması onların toplum yaşamından izole bir hayat sürmesinin yolunu açmaktadır.

Sonuç olarak kız çocuklarının eğitimlerinin yarıda kesilmesi sosyal ve fiziksel gelişimlerini ciddi ölçüde engellemektedir. Bu anlamda erken evlilikler, bir bütün olarak toplum refahı ile ilişkili olup topluma katılımcı bireylerin eğitilmemesinden kaynaklı bir dizi karmaşık ve anlaşılması zor sosyal sorunların oluşumunda etkili olmaktadır. Ancak araştırmalar kadının eğitilmiş olmasının sosyo kültürel yapı ile başa çıkabilmesi için her zaman yeterli olmadığını da göstermektedir. Bu aynı zamanda ataerkil ideolojinin öngördüğü yaşam şeklinin kadınlar üzerinde halen sosyal bir baskı olarak varlığını sürdürdüğü anlamına gelmektedir (Özlen ve Ufuk, 2001:1063). Bu sosyal gerçeklik eğitimin erken evlilikleri önlemek için tek başına yeterli olmadığı, ancak toplumdaki

ataerkil yapının eşitlikçi bir toplumsal cinsiyet bakış açısına doğru dönüşümünde bir başlangıç noktası olabileceğini düşündürmektedir.

2.1.4. Hak Temelli Yaklaşım: Erken Evlilikler Bağlamında Temel Haklar

Erken evlilikleri hak temelli yaklaşım çerçevesinde tartışmadan önce hak temelli yaklaşımı dolayısıyla insan haklarını, kadın haklarını ve çocuk haklarını bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirmekte fayda görülmektedir.

Buğra (2005)'ya göre hak temelli yaklaşım, *'uluslararası hukuktan dayanak alır ve hak sahipleri ile görev sahipleri arasındaki ilişkiyi düzenleyerek insan haklarını gerçekleştirmeyi amaçlar.'* Hak temelli yaklaşımda söz konusu olan; bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması için haklarını yerine getirmekle mümkündür. Dolayısıyla hak temelli yaklaşım; adaletsizliği, eşitsizliği ve ihmal edilmişliği ortadan kaldırmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, *'hak'* olarak algılanan her durum aynı zamanda *'sorumluluk'* kavramını da içermektedir.

Arslan (2003), konuya farklı bir bakış açısı getirerek *'hak'* kavramını görev ile birlikte değerlendirmektedir. Örneğin *'özgür olma hakkı'* öncelikle *'başkalarını köle yapmamak veya tahakküm altına almamak'* görevi ile mümkün sayılmaktadır. Düşünce özgürlüğü hakkı, *'doğruyu ve hakikati bir bedeli de olsa söylemek görevi olarak anlam ifade etmektedir.'* Diğer yandan bazı görev ve sorumluluklar gönüllü olarak sahiplenilmiş ya da resmi araçlar ile zorunlu hale getirilmiş olabilir. Bunlara örnek olarak, sivil hakların can ve mal güvenliğini gözeten bağımsız yargı organları aracılığı ile sağlanabilmesi, siyasi hakların ise siyasi süreçlere katılma şeklini belirleyen siyasi kurumların işlerliği ile yerine getirilmesi sayılabilir. Benzer şekilde sosyal haklarda, sosyal politika alanında işlev gören bir dizi kurumun varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla Arslan (2003) hak tartışmalarında temel olarak hakları hayata geçiren, onları hak yapan ve koruyan kurumsal yapıların görev ve sorumluluklarını göz ardı etmemektedir.

Bu tartışmalara ek olarak modern toplumlarda hak kavramı, eşitlik kavramına önemli göndermeler yaparak biçimlendiği söylenebilir. Özellikle bu yaklaşımda sosyal haklar alanında eşitlik düşüncesi, diğer sivil ve siyasi haklarda olduğu kadar sorunsuz bir

nitelik taşımadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla hak eksenli tartışmalarda, eşitlik kavramının dikkatle irdelenmesi gerekmektedir. Örneğin Solas (akt. Ife, 2008) bu anlamda ideal olanın radikal eşitlik fikri olduğunu savunmaktadır. Nitekim geleneksel sosyal politika düşüncesi, fırsat eşitliği ve sonuç eşitliği gibi birbirinden ayrı, birbirine karşı ve adeta birbirini sınırlayan kavramlar çerçevesinde gelişimini sürdürdüğü görülmektedir. Bu durum aynı zamanda fırsat eşitliği ile liberal düşüncenin zayıflatıldığı, sonuç eşitliğinin daha çok istendiği ve bunun için daha radikal bir duruş ve daha güçlü devlet müdahalesi gerektirdiği düşüncesinin de temellerini oluşturmaktadır. Ancak günümüzde özellikle yeni liberal ekonomik yapı ve yeni tutucu politik yapı içinde fırsat ve sonuç eşitliğinin aynı zamanda birlikte gerçekleşmesi pek mümkün görülmemektedir. Bu ideal durumun gerçekleşmesi ancak ekonomik, sosyal ve politik düzenlemelerin dönüşümüne dayanmaktadır. Yine de bu dönüşüm sağlansa bile ‘eşit fakat farklı’ olabilmeyi sağlamak dahi oldukça zorlu bir sürecin sonucunda ulaşılabilecektir. Dolayısıyla, Solas’ın radikal eşitlik kavramı, temel bir düşünce olarak farklı fakat eşit anlamında yerini bulmaktadır. Böylece bu tür düşünceler, temel insan hakkı kavramının içinde gelişimini sürdürdüğü söylenebilir. Bu durum bir nevi hak temelli yaklaşımın temelde insan haklarının evrensel ilkeleri üzerine kurulduğu anlamına gelmektedir.

Bu aşamada insan hakları konusu üzerinde durmakta fayda görülmektedir. Berktaş’a (2004) göre genel olarak insan hakları, bütün insan varlıklarının insan onuruna yaraşır biçimde davranılma hakkı bulunduğu işaret ettiğini savunur. Birçok uluslararası insan hakları belgesinde ayrıntılarıyla işaret edildiği gibi, bunlar, insanın insan olmasından kaynaklanan vazgeçilmez, devredilmez haklardır ve her türlü sosyal politika, kamusal yarar ya da başka bir ahlaksal veya siyasal kaygının üzerinde yer alan bir değeri temsil edilmektedir.

Berktaş’a göre (2004) insan hakları kavramı, *‘insanların kendilerini gerçekleştirmede ve yeteneklerini geliştirmede özgür oldukları bir dünya tasavvurunu temel almaktadır.’* Dolayısıyla Berktaş’a göre, insan haklarını temel alan ideal birdünyada ayrıca, kadın haklarını ve çocuk haklarını tartışmaya gerek duyulmayacağını ileri sürmüştür. Böylece insan hakları erkek ya da kadın, çocuk ya dayetişkin herkes için geçerli ve güvenilir bir paradigmayadönüşecektir. Oysa bugün böyle bir ideal dünyada yaşanmamasının bir

sonucu olarak hakların somut olarak belirlenmesine ve güvence altına alınmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bir başka ifade ile insan hakları öğretisi ve onun norm ilkelerini oluşturan özgürlük, eşitlik gibi kavramların içeriği, belirli bir çağda onların doğmasına yol açan somut tarihsel ve toplumsal koşullarca belirlenmiştir. Dolayısıyla Berktaş, insan hakları söyleminin ve onun temel aldığı soyutlamasının tarihsel ve somut bir içeriği olduğunu savunmaktadır.

Berktaş (2000) çalışmasında ayrıca, kadın insan haklarının gelişimine neden ihtiyaç duyulduğuna ilişkin görüşlerini de açıklamaktadır. Berktaş, kadın insan haklarının gelişimini kadınların insan haklarından eşit biçimde yararlanamamasından kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Kadınların maruz kaldığı bu eşitsizlikler, yoğunluk ve biçim açısından toplumdaki topluma, dönemden döneme farklılıklar gösterse de, özünde günümüzde de değişmediğini ileri süren Berktaş, bunun altında yatan temel faktörün ataerkil ideoloji ve erkek egemen anlayış olduğunu savunmuştur. Ataerkil ideolojinin inşa ettiği sosyo kültürel yapının erkek-egemen anlayışa sahip olması, toplumsal bilince kök salmış olan ataerkil tanımların ve davranış kalıplarının kuşaklar boyunca pek az sorgulanarak günümüze kadar ulaşmasının önünü açmıştır.

Özellikle 1970'lerde yükselen yeni (ikinci dalga)feminist akım toplumsal bir harekete dönüşmesiyle bu konudaki bilinç ve duyarlılığın artmasıyla birlikte kadın insan hakları kavramı uluslararası sözleşmelerde yerini almaya başlamıştır. Bunun sonucunda Birleşmiş Milletler, 1979 yılında Kadınlara Karşı Her TürüAyrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), üye ülkelerin imzasına açılmıştır. Böylece uluslararası hukukta, insan hakları belgelerinin, kadınlara özgü sorunları tam olarak kapsamadığı ve bu konuda özel düzenlemelere ve önlemlere gereksinim bulunduğu kabul edilmiş olmuştur. Dolayısıyla kadın insan hakları kavramı, uluslararası hukuk belgelerinde giderek daha fazla yer almaya başlamıştır. Ancak bu gelişmelere rağmen kadın insan hakları ihlalleri günümüzde bölgesel ve kültürel farklılıklar içerse de günümüzde varlığını sürdürmektedir. Bu durumun en önemli göstergelerinden biri erken evliliklerdir.

Uluslararası sözleşmelerde, erken evliliklerin önlenmesine ilişkin önemli adımlar atılmasına rağmen bugün Unicef'in (2014) verilerine göre dünyada yaklaşık yediyüz milyon kadının çocuk yaşlarda evlendirildiği tahmin edilmektedir. BM Dördüncü Dünya Kadın Konferansında dünyadaki tüm kadınların haklarıyla ilgili daha geniş bir

görünüm sağlarken kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesini önlemek amacıyla farklı düzeylerde politika ve programın uygulanması için eylem planların hazırlanmasının önü açılmıştır(akt. Le Fevre, 2001).Ancak tüm bu gelişmelere rağmen kadın ve kız çocuklarının insan hakları ile cinselliğe ve üremeye karar verme yetkileri kültürel ve dini faktörlerden dolayı pek çok ülkede tartışmalı olarak görülmeye devam etmektedir.

Uluslararası sözleşmelerde erken evlilikler, evlilik kurumu bağlamında genellikle yasal asgari evlilik yaşı çerçevesinde ele alınmaktadır. Ancak Hirut'a (2000) göre evlilik kurumunu ve aile yaşamını şekillendiren uluslararası düzenlemelere rağmen kültürel, toplumsal ve geleneksel normlara yönelik müsamaha nedeniyle resmi asgari evlilik yaşı ile gerçek evlilik yaşı arasında çelişkiler bulunmaktadır. Sosyal normların yasal asgari evlilik yaşının uygulanmasını güçleştirdiğini belirten Hirut, pek çok ülkede farklı hukuk uygulamalarının sonucunda üç tür evlilik biçiminin (geleneksel, dini ve medeni) oluştuğunu ileri sürmüştür. Bu evlilik biçimlerinden asgari evlilik yaşı yalnızca medeni evliliklerde uygulanmaktadır. Yasal asgari evlilik yaşının uygulandığı bazı ülkelerde, kız ve erkek çocuklar için farklı yaş sınırları tanımlanmıştır. Bu düzenlemelerde erkek çocukların resmi asgari evlenme yaşının kız çocuklarından genelde iki yaş daha fazla olduğu görülmektedir. Bu uygulamalar geleneksel ataerkil anlayışın etkisinin yasal düzenlemelerde de etkisini sürdürdüğü şeklinde yorumlanabilir. Gelişmekte olan ülkelerdeki çoğu erken evlilik ebeveyn tercihinden kaynaklanmaktadır ve sıklıkla kız çocuğunun rızasına ihtiyaç duyulmamaktadır. Resmi asgari evlilik yaşının onsekiz yaşın altında olduğu ülkelerde, ebeveyn rızasıyla yapılan evlilik, bu evliliklerin erken evlilik olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Bu noktada, konu hakkında uluslararası sözleşmelerde yer alan düzenlemelere ayrıntıları ile yer vermek önemlidir.

İlk olarak 1979'da kabul edilen ve Türkiye'nin de 1985 yılından beri taraf olduğu Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'nin (CEDAW) 1 inci maddesine göre; *“İş bu sözleşmeye göre kadınlara karşı ayırım deyimi kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım,*

mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.” Aynı Sözleşmenin 16 ncı maddesine göre, Taraf Devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayrımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın/erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara: “Evlenmede erkeklerle eşit hak; Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı; Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar; Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların çıkarları en ön planda gözetilecektir. Çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer vasıtalarından yararlanmada eşit haklar...” sağlayacaktır. 16.2 sayılı maddesinde ise “ çocuğu erken yaşta nişanlanması ya da evlenmesi hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme asgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecbur olması için, yasama dahil gerekli tüm önlemler alınacaktır” denilmektedir. CEDAW, ilgili yaşın onsekiz olması tavsiyesinde bulunmuştur.

Erken Evliliklerle ilgili ek önlemler başlığı altında; ‘Üye devletler, kişilerin onayı alınmadan zorla gerçekleştirilen evlilikleri yasaklamalı; çocuk satışıyla bağlantılı faaliyetleri engellemek ve durdurmak için gerekli önlemleri almalıdırlar.’ denilmektedir. ‘Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı’ Rec. (2002) ile ‘Kadına Karşı Her Türlü Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ (CEDAW, 1979) göz önüne alınarak, ‘Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’ uygulamaya konmuştur. Bu sözleşmenin görüş birliğine varılan maddeleri içerisinde 32. ve 37. maddesinde erken ve zorla evlilikler yer almaktadır.

Sözleşmenin 32. Maddesinde;

“Taraflar mağdura gereksiz bir parasal veya idari yük getirmeksizin, zorla gerçekleştirilen evliliklerin geçersiz ve hükümsüz kılınabilmesini veya sona erdirilmesini temin edecek yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.” denilmektedir.

Sözleşmenin 37. Maddesinde;

“Taraflar bir yetişkini veya çocuğu kasten evliliğe zorlamanın cezalandırılmasını temin etmek üzere gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaklardır.” denilmektedir.

Bu hükümler taraf devletlere erken evliliklere karşı yasal ve diğer tedbirleri almayı öneri ve tavsiye niteliğinde sunmaktadır. Herhangi bir yaptırım ya da cezai yükümlülük bulunmamaktadır. Bu kapsamda değerlendirilen diğer bir uluslararası sözleşme, “Çocuk Hakları Sözleşmesi” dir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından çocuk haklarının korunması adına tanıtım ve savunuculuğu çalışmaları yapmak, çocukların temel gereksinimlerinin karşılanmasına yardımcı olmak ve çocukların potansiyellerini eksiksiz biçimde gerçekleştirmek için fırsatlar yaratmak üzere Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde benimsenen Çocuk Hakları Sözleşmesi 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de dahil olmak üzere 193 ülkenin taraf olduğu sözleşme en fazla ülkenin onayladığı insan hakları belgesidir. Türkiye, Ç.H.S’yi 14 Ekim 1990’da imzaladı ve sözleşme 27 Ocak 1995’te Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşme’nin 1. Maddesinde : “*Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.*” ifadesine yer verilmiştir. Dolayısıyla onsekiz yaşından önce yapılan her evlilik çocuk evlilik sayılmıştır. Sözleşme hükümlerince çocuk evlilikleri çocuk açısından pek çok hak ihlalini içermektedir. Bunlar; cinsiyet ve yaş yönünden eşitlik hakkı, evlenme ve aile kurma hakkı, yaşama hakkı, olası en yüksek sağlık standardına ulaşma hakkı, eğitim ve gelişme hakkı ve kölelikten uzak yaşam hakkıdır.

Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Komitesi, ülkelerin Çocuk Hakları Sözleşmesiyle ilgili faaliyetlerini izlerken ‘*çocuk evliliklerini ayrıca çocuk üzerinde pek fena sonuçları olan geleneksel bir uygulama*’ olarak değerlendirmektedir. Rıza kavramının mevcut olmadığı ve onsekiz yaş altı gelin ile damadın görüşlerinin önemli olmadığı durumlarda zorla evliliğe karşı önleyici çalışmalar gerçekleştiren Komite, aynı zamanda çocuk evliliklerin (eğitim, serbest zaman, sağlık, ifade özgürlüğü ve ayrımcılıktan arınma da dahil olmak üzere) birçok hak ihlaline sebebiyet verdiğini ortaya koymuştur. Bu açıdan çocuk haklarının korunmasının en iyi yolunun evlilik için asgari yaş sınırının onsekiz olması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ancak Bunting’e (1999) göre, Çocuk Hakları Sözleşmesinde de kız çocuklarının evlenmek için ne zaman erken olduğu açıkça belirtilmemiştir. Çocuk olmanın toplumlara göre farklı anlamlar içerdiğini belirten Bunting, kız çocuklarının (ve erkek çocuklarının) evlenmemesi gereken evrensel bir yaş aramaktansa erken evliliklerin istenmeyen etkilerini yok

etmeye odaklanılmasının daha doğru bir yaklaşım olacağını ileri sürmüştür. Ayrıca Bunting, yasal düzenlemeler ile evlilik yaşının onsekiz yaşın altına çekilmesine izin verilmesini, ancak bu yasal düzenlemelerin kadınlara yönelik herhangi bir ayrımcılığa neden olmaması gerektiğini savunmuştur. Messer (1996) ise konuyu insan hakları yaklaşımı çerçevesinde tartışmıştır. İnsan hakları yaklaşımı açısından çocuk hakları, toplumun temel hak ve özgürlüklerinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Kız çocuklarının gelişimine katkıda bulunmayan toplumların sosyal refah toplumu olamayacağı savunulan Messer, insan hakları yaklaşımının kız çocuklarının isteklerinin kamu gündemine yerleştirilmesi konusunda savunuculuk yaptığını ileri sürmüştür. Messer'e (1996) göre insan hakları yaklaşımının egemen olmadığı, kız çocuklarının tam kişiliğini reddeden siyasi, ekonomik ve kültürel yapılarda aynı zamanda insan hakkı ihlalleri kaçınılmazdır. Dolayısıyla insan hakları yaklaşımı, erken evlilikler gibi geleneksel ve aile meselesi olarak görülen konuların kamu meselesi olarak anlaşılmasını sağlamaktadır.

Bu tartışmalar ışığında hak temelli yaklaşım erken evlilikleri; çocukluk ve yetişkinliğin reddi, kişisel özgürlüğün kısıtlanması, kendini gerçekleştirme yoksunluğu, psikolojik ve duygusal sağlığın, üreme sağlığının ve eğitim fırsatlarının reddi olarak yorumlanabilir. Dolayısıyla hak temelli yaklaşım açısından erken evliliklerin bir insan hakkı, kadın hakkı ve çocuk hakkı ihlali olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Bu bölümde ele alınan tartışmalardan anlaşılacağı üzere erken evlilikler ile ataerkil ideoloji ekseninde inşa edilen toplumsal dinamikler arasında farklı boyutlarda bağlantılar olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bu tartışmalar erken evliliklerin evrensel bir sorun olmasına rağmen gelişim süreci, yaygınlığı ve toplumsal yansımalarının kendine özgü olduğunu da ortaya koymaktadır. Günümüzde bu tür yaklaşımlar, erken evlilikleri açıklamak için belli ölçülerde yeterli görülse de neden halakız çocuklarının erken evlendirildiklerini açıklamakta yetersiz kalabilmektedir. Dolayısıyla sonraki bölümde, ataerkil ideolojinin egemen olduğu sosyo kültürel bir yapıda toplumsal cinsiyet rejimlerinin nasıl geliştiği ve bunların kadın yaşamına yansımaları erken evlilikler açısından tartışılmaktadır.

2.2. ERKEN EVLİLİKLER BAĞLAMINDA ATAERKİL CİNSİYET REJİMLERİNİN ANALİZİ

Günümüzde kadınların karşı çıktıkları ve mücadele etmek zorunda kaldıkları birçok sorunun toplumsal cinsiyetle (gender) ilişkili olduğu yönünde yaygın bir kanaat olduğu görülmektedir. Toplumların sosyal, ekonomik ve kültürel yapısına uygun olarak şekillenen toplumsal cinsiyetdüzeni buna uygun çeşitli mekanizmalar üretmektedir. Bu bağlamda, kadının statüsü ancak kadının evde/evin içinde ve evin dışındaki konumunubelirleyen geleneksel kontrol ve cinsiyetler arasıeşitsizliği besleyen, koruyan ve yeniden üreten mekanizmalar üzerinden gerçekleşebilmektedir. Bu mekanizmaların başındada erken evlilikler gelmektedir.

Kadın ve erkeğin toplum içindekistatüsü ve bunlara uygun rollerini de belirleyen toplumsal cinsiyet, bir toplum içinde kadın ve erkeğin, özel ve/veya kamusal alanda nerede duracağı, toplumsal hayata ne oranda katılacağı ve nasıl temsil edileceğini belirler. Berktaş (2000), toplumsal cinsiyetin biyolojik cinsiyetten farklı olduğunu ifade eder ve onu toplumsal ve kültürel olarak belirlenen ve dolayısıyla içeriği toplumdan topluma olduğu kadar tarihsel olarak da değişebilen “cinsiyet konumu” ya da “cins kimliği” olarak tanımlar. Bu anlamıyla toplumsal cinsiyetin yalnızca cinsiyet farklılığını belirlemekle kalmayacağını aynı zamanda cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerini de belirleyeceğini ifade etmiştir (s.16).Cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerinin belirgin olarak görüldüğü ataerkil cinsiyet düzeninde kadınlar her zaman dezavantajlı bir konumdadır. Kadının konumu da büyük oranda geleneksel rol ve statüler tarafından belirlenmektedir. Bu gerçekliği başka türlü ifade edilecek olursa kadın, cinsiyet temelindeki iş bölümü uyarınca “ev hanımı”, “analık” gibi rolleri yerine getiren geleneksel bir konumdadır. Kadın ve erkeğin toplumdaki görevleri, sorumlulukları, hakları, maddi ve manevi şeylerin üretim sürecindeki konumları, kişilik özellikleri sayılabilen her unsur vb. toplumsal cinsiyete göre şekillendirilir. Bunun sonucunda da kadınlar özel alana, erkekler ise kamusal alana yönlendirilir. Kadınlardan istenen, yaşam alanının sınırlarını ev, eş ve çocuklarla belirlemeleridir. Neredeyse ev işleri, çocuk bakımı ve eşin yeniden üretime hazırlanması kadınların varoluş nedeni olarak görülür (Helvacıoğlu 1996: 41). Büyük oranda eve/özel alana yönlendirilmiş kadınlar için, ‘evden çıkış’ın kocanın ya da babanın iznine bağlı olduğu bir mekansal sınırlama

da söz konusudur. Dolayısıyla “kadınların engellenmesi ve sınırlandırılması, mekansal bir boyut da taşımaktadır. Evden çıkmalarının izne bağlı olması, onların yaşam alanları daralttığı gibi, yaşam repertuarlarını genişletmelerini de önlemektedir (Sancar vd., 2006:26). Dolayısıyla öncelikle ataerkil bir cinsiyet rejiminin etkin olduğu bir toplumda erkeğin belirleyici, kadının ikincil bir konumda olduğu bir soy ideolojisi hakimdir; diğer bir ifadeyle soyun, erkekler aracılığı ile sürdürdüğü anlayışı egemendir. Kadın ve erkek arasında iktidar ilişkisinin temelini de büyük oranda erkeğe merkeze alan bu soy ideolojisi oluşturur. Erkeği merkeze alan bir anlayışta ataerkil bir cinsiyet rejiminin hakim olduğu toplumda geniş bir alanda yansıma bulur (Ökten, 2009; 311). Bu gerçeklik kadının toplumda ikincil bir konuma itilmesine ve erkeğe bağımlı bir yaşam sürmesine sebebiyet vermektedir. Erken evlilikler de bu ataerkil cinsiyet rejiminin bir sonucudur. Dolayısıyla ataerkil cinsiyet rejiminin varlığını sürdürdüğü bir toplumda erken evliliklerin de varlığını sürdürmesi pek şaşırtıcı bir durum değildir. Bu gerçekliğin anlaşılması ancak kadının toplumdaki konumunun tarihsel bir perspektifte ele alınması ile mümkündür.

Kadının tarihsel süreç içerisinde bugünkü durumunu anaerkil düzenden, ataerkil düzene geçiş sürecindeki koşulların uygun olması ile açıklayan Engels (1990), kadınların toplumsal düzende zamanla gelişen bu yeni durum (ataerkil cinsiyet rejimi) karşısında mücadele veya bir karşı duruş geliştirmek yerine, bu yeni duruma uyum sağlamalarına bağlamaktadır. Dolayısıyla bu durum kadınların toplumdaki eski konumlarını kaybetmelerine ve ataerkil düzenin yeniden üretilerek kuşaktan kuşağa aktarılmasına sebebiyet vermiştir (s.68). Erken evlenen kadınların çocuklarının da erken evlenmesi buna bir örnektir. Deniz Kandiyoti'nin ‘ataerkil pazarlık’ kavramı da bu görüşü destekler niteliktedir. Kandiyoti'nin (1997) antropoloji ve sosyal bilimler literatürüne kazandırdığı ‘ataerkil pazarlık’ kavramı ile ataerkil olgusu daha fazla açıklık kazanmıştır. Kandiyoti, bu terimle iki cinsiyet arasında geçen, her ikisinin de rıza gösterdiği ama bunun yanında zaman içerisinde değişebilen, karşı koyulabilen ve yeniden tanımlanabilen bir ilişki ağına dikkat çeker. Bu pazarlıkların niteliği toplumdan topluma farklılık göstermekle birlikte kadınların aktif veya pasif direnişlerinin hem niteliğini hem de biçimini etkilediğini ileri sürmüştür. Örneğin, yeni gelinliğinde ezilen bir kadın için bu durumu çekilir kılan vaat; kendisinin de bir gelin sahibi olup iktidarı deneyimleyebileceğidir. Bu umut içinde sırasını beklerken kendisine uygulanan baskıyı

da içselleştirir. Dolayısıyla erken evlendirilen kız çocuklarının baskı göreceği, zorluk yaşayacağı, doğurganlığı üzerinde söz hakkı olmayacağı aileler tarafından bilinmektedir. Aileler, bu durumu nasıl katlanılabilir ve çekilir hale getirmekle ilgilidir. Erken evliliklerin genellikle birbirini tanıyan kişiler veya akrabalar arasında gerçekleşmesinin bir diğer nedeni de bu anlayıştır. Dolayısıyla aileler arasında bu süreçteki hiyerarşik ilişkiler ve pazarlıklar daha kolay gerçekleşmektedir.

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin ataerkil pazarlıklar çerçevesinde yeniden kurulması sürecinde birtakım tarihsel dönüşümlere uğradığını belirten Kandiyoti(1997), bu kavramdan yola çıkarak ataerkilliğin çok daha genel bir ağ olduğu sonucuna ulaşımıştır (s.114). Kandiyoti'ye (1997) göre ataerkil ağ tüm ataerkil algılayışları, pazarlıkları, sözleşmeleri, hiyerarşik ilişkileri v.b. olguları kapsayan soyut bir yapı olarak düşünülebilir. Ataerkillikle ilgili tüm unsurlar ve bunların nitelikleri bu sistemi etkiler sistem de bu unsurların en önemli unsuru olarak sayılmaktadır. Dolayısıyla ataerkil ağın devamı ataerkil hiyerarşik sistem olmadan düşünülememektedir. Bir başka ifade ile ataerkil ağ, erkeklerin değerlerini belirlediği bir alan olsa da, kadınların da bu alan içerisindeki yaşamda önemli işlevleri yerine getirmektedir. Örneğin bu sistemde kadınlar, anne olarak kültürlenme sürecinin baş aktörleri olarak görülmektedir. Diğer yandan kimi kilit noktalarda en güçlü ve geçerli ataerkil normlardan hareketle erkek üzerinde baskı kurulabilirler ve verilen kararları etkileme sürecine sahip olabilirler. Ancak yine de bu durum ataerkil toplum düzeninin esas sahiplerinin erkekler olduğu gerçeğini değiştirmemektedir.

Ataerkil ağ, içerisinde çeşitli çatışmaların, pazarlıkların olduğu bir alandır. Kadın ve erkekler arasında kimi zaman da karşı koyulan, zamanla yeniden gözden geçirilip değiştirilebilen bir pazarlık süreci söz konusudur. Benzer şekilde ataerkil ağı, Levi Strauss'un mitolojik yapı kavramına benzetebiliriz (akt. Kuper 1995: 21). Levi Strauss'a göre tüm mitolojiler dönüşen bir yapıdır. Bir mit anlatıcıların her aktarımında dönüşür. İçerisindeki dizilerden bazı öğeler atılırken, bazıları da yer değiştirir. Yapı dönüşürken, değişiklikler diziyeye ait olarak kalmaktadır. Ataerkil ağ da sürekli değişen bir yapıdır. Ataerkil sistemler bu yapının içerisindeki ve onu oluşturan dizilerdir. Erkeklik biçimleri de bu dizilerin içerisinde yer alan, yer değiştiren atılan ve dönüşen öğelerdir. Bu öğeler ne kadar dönüşseler veya atılsalar da yerine başkaları konmaktadır.

Böylece tüm değişiklikler aynı dizide yani ataerkil sisteme ait olarak kalabilmektedir. Ögelerdeki bunca değişime rağmen ataerkil sistem aynı özü korumakta ve devamını sağlayabilmektedir. Zaten ögelerdeki bu değişimler onun değişen zamana ve koşullara ayak uydurabilmesini de sağlamaktadır. Modern toplumlarda ataerkil ağın varlığını devam ettirmesi bunun bir kanıtıdır.

Ataerkillik sadece toplumsal düzende kendini göstermez: aile ve cinsellik (baba otoritesi, namus, erken evlilik, vb.), kültürel kurumlar (medya, din, eğitim, vb.), mevcut kapitalist ekonomik yapıdaki üretim tarzları ve tüketim ilişkileri, iş bölümü ve uzmanlaşma (ev işi, ücretli işler, tam-zamanlı, yarı-zamanlı işler, vb.) ataerkil toplumsal düzenin işlevsellik kazandığı alanlardır (Caranny-Francis, 2002; 14-17).

Erkeklerin kendi aralarında kurdukları tüm mekanizmalar, üretim ve yeniden üretim süreçlerini ellerinde bulundurmaları, devamlılığını sağlamak ve kontrol altında tutmak üzerine kuruludur. Aslında, her üretim süreci bir yeniden üretim sürecidir (Hearn, 1987). Yeniden üretim süreci, ataerkilliğin belkemiğini oluşturur. Bu süreç en başta ekonomiyi ve nesillerin devamını içerir. Ekonomik tüm alanlar erkeklerin kontrollünde ve egemenliğindedir; her ne kadar neslin devamını sağlayan kadınlar olsa da erkekleri soyların garanti altına alabilmek için kadınların tüm cinsel yaşamlarını egemenlikleri altına alırlar ve baskı kurarlar (Demren, 2001: 3). Dolayısıyla kadın cinselliğinin denetimi ataerkil cinsiyet rejiminin önemli bir sorunu haline gelmiştir.

Bu bölümdede ayrıca ataerkil cinsiyet rejimlerinin egemen olduğu bir toplumda erken evlilikler ile toplumsal cinsiyetin somut ilişkiler içinde nasıl görüldüğü analiz edilmektedir. Bu noktada, ataerkil ideolojinin inşa ettiği toplumsal cinsiyet rollerinin gelişim süreci ve namus olgusu erken evlilikler bağlamında ele alınarak tartışılmaktadır.

2.2.1. Ataerkil Yapı'da Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Gelişim Süreci

Ataerki, kökeni kapitalizm öncesine uzanan, erkeklerin kadınların emekleri ve bedenleri üzerinde tahakküm kurduğu eşitsiz cinsiyet ilişkileri sistemini ifade etmektedir. İngilizce pater (baba) ve archie (yönetim) sözcüklerinin birleşmesinden oluşan "Patriarchy" kavramının dolaysız referansı babayadır. Orijinal anlamı "babanın

egemenliğidir.” Burada toplumun üretim ve yeniden üretim (üreme) süreçlerinin başında olmak basitçe aile reisi olmaktan öte bir şeydir (Öztürk, 2012: 72-77).

Sosyoloji alanında, ataerki kavramının kullanımında Weber referans alınmaktadır. Weber, egemenlik ve tabiiyet ilişkisini açıklamak üzere “Herrschaft” kavramını kullanmıştır. Weber (1995) göre ataerkillik, hem ekonomik hem de akrabalık temelinde örgütlenmiş bir gruba (hane), belirli bir kalıtsal hukuk gereğince belirlenmiş tekil bir bireyin yönetmesidir. Ataerki otoritenin aile içinde itaat edilmesi gereken kurallar koyması yoluyla işlemektedir (s.337).

Ataerki sistem erkekler tarafında kurulmuştur. Çoğunluğu erkek olmakla birlikte her iki cinsiyetin de yer alabileceği bir alandır. Genel olarak erkekler ataerki bir toplumun önemli kurumlarında gücü ellerinde tutmaktadır. Ataerki sistemde kadınların tamamen güçsüz ya da tümhaklardan, nüfus ve kaynaklardan yoksun olduğu anlamına gelmemektedir. Kadınlar da sistemin bir parçası olarak bu sistem içerisinde yer alabilmek için ataerkilliğin belirlediği kuralları benimsemek ve bunlar doğrultusunda davranmak zorundadır. Sistemin değerlerini içselleştirmişlerdir ve ataerki ideolojiden kurtulmuş değillerdir. Fakat sistemin genelini göz önünde bulundurmamak ve bunun arkasındaki nedenleri incelemek önemlidir. Kadınların sık sık oğullarına daha iyi muamele ettikleri, kızlarını eğitimden mahrum ettikleri, onların özgürlüklerini kısıtladıkları, gelinlerine kötü davrandıkları bu ideolojide sıklıkla karşılaşılan bir durumdur (Çelik, 2008: 130). Örneğin Bhasin (2003), köylü bir kadının bunu son derece sembolik bir şekilde ifade ettiğini şu şekilde belirtmiştir: *“Ailemizdeki erkekler güneş gibidir, onların kendi ışıkları vardır. (kaynaklara sahipler, gelirleri var, hareket edebiliyorlar, karar alma özgürlükleri var vb.) Kadınlar kendi ışığı olmayan uydulara benzerler. Ancak güneşin ışığı onlara değdiğinde parlayabilirler.”* İşte bu nedenle kadınlar güneş ışığından daha büyük pay almak için sürekli birbirleriyle rekabet ederler, çünkü bu ışık olmaksızın hayat da yoktur.

Ataerkillik “erkeklik” olgusuyla ortaya çıkmıştır ve bu olgunun yok edildiği an ataerki ağ ve sistem de çökecektir (s.16). Burada söz edilen biyolojik anlamdaki erkeklik olmayıp tam tersine insanlara empoze edilen sosyal normlara uyumlarının sağlandığı, içselleştirilen hegemonik erkekliktir. Ataerkillik, devamını hegemonik erkekliklerle sağlayabilir. Bu bağlamda “iktidarı elinde tutan erkeklerin sahip olduğu erkeklik

imgesi” (Sancar, 2011: 30) olarak nitelenen “hegemonikerkeklik”, kavramına bu iktidar konumundan dolayı yakından bakmak gerekir. Hegemonik erkeklik terimi 1980’lerde (Carrigan vd., 1985) geliştirilmiştir. Connell, bu erkeklik biçiminin merkezinde kadınların ezilmesinin yattığını belirterek kavramı şöyle açıklar:

“(...) kadınlık ve erkeklik biçimlerinin karşılıklı ilişkisi, tek bir yapısal gerçek üzerine, erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel egemenliğine oturtulur. (...) Bu yapısal olgu, bir bütün olarak toplumda hegemonik bir erkeklik biçimini tanımlayan erkeklerarası ilişkilerin ana temelini oluşturur. “Hegemonik erkeklik” daima kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma itilmiş çeşitli erkeklik biçimleriyle ilgili olarak da inşa edilmektedir. Farklı erkeklik biçimleri arasındaki etkileşim, ataerkil bir toplumsal düzenin işleyiş biçiminin ayrılmaz bir parçasıdır.”(1998: 24)

Bu anlamda “hegemonik erkeklik, toplumsal cinsiyet ilişkileri sisteminde bir konumu, sistemin kendisini ve erkek egemenliğini yeniden üretmeyi sağlayan güncel ideolojiyi açıklar” (Levy, 2007: 253), belirli bir grup erkeğin iktidar ve sermaye konumlarını nasıl işgal ettiklerini ve egemenliklerini oluşturan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırıp yeniden ürettiklerini araştırır(Carrigan vd., 1985: 592) ve Connell bu terimle “bazı erkeklerin nasıl olup da diğer erkeklerin ve birçok kadının üstünde egemenlik kurmalarını normal, doğal ve gerekli göstermede başarılı olduklarını, neden bazı kadın ve erkeklerin kendi ikincil konumlarına bu kadar istekli katkıda bulduklarını ve hegemonik erkeklığe direnmenin toplumsal cinsiyet adaletini sağlamada nasıl bir yararı olacağını açıklamaya çalışır”(Levy, 2007: 253).Diğer yandanConnell(1998), kurulan egemenliğin bir güçler dengesi içerisinde gerçekleştiğini ve rekabete dayalı bir var oluş biçimi olduğunu, bu bağlamda hegemonik erkeklığın, genel bir erkek cinsiyet rolünden farklı olduğunu, bir kişilik özelliği ya da gerçek bir erkek karakter söz konusu olmadığınıvar ki, böylesi bir erkeklik idealinin “erkeklerin büyük bir çoğunluğunun gerçek kişilikleriyle sıkı sıkıya örtüşmesi gerekmez” (s. 247) ifadesi ile açıklamaktadır. Yani burada bahsedilen, ideal olan bir erkeklik biçimidir. Önemli olan, çeşitli kurumlar aracılığıyla bu idealin yaratılması ve tabii ki pratiklerle bu idealin sürdürülmesidir.

Sancar (2011) hegemonik erkeklik kavramının, küçük bir azınlık grup erkeğin iktidarı nasıl elinde tuttuğunu araştırdığını ve bunun olması için büyük bir erkek grubunun bunu onaylaması yani bu suça ortak olmasıyla gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Sancar’a (2011) göre aslında bu bir bakıma, hegemonik erkeklik tarafından diğer erkeklere tanınmış bir çeşit “fırsat”, ya da tabiri caizse “sus payıdır”. Öyle ki, hegemonik erkeklik

ve ataerkinin bir arada gidebilmesi için böylesi “piyonlara” ve çeşitli kurumlara ihtiyaç vardır. Demren de (2001:4) hegemonik erkekliğin ataerkil ideoloji ile bağlantısını şu şekilde açıklar:

“(...) her ataerkil toplum kendi kültürüne göre hegemonik erkeklikler yaratır, bunları kurumsallaştırır ve kutsallaştırır. Kurumsallaşan bu erkeklikler, erkekler tarafından içselleştirilir. Erkekler, sosyalleşme sürecinde bu erkeklik biçimlerini öğrenirler ve ataerkil sistem içerisinde yer alırlar. Sosyo kültürel olarak inşa edilen varlıklar olarak erkekler, erkekliğe dair öğrendiklerini temsil, düşünce ve duyguları yoluyla ortaya koymaktadır. Erkekler, erkekliğe dair rollerini içselleştirmiş yetişkin birer birey olduklarında toplumsal cinsiyetten kaynaklanan ayrıcalıklarla daha fazla hak ve egemenliğe sahip olduklarına ve sonuç olarak kadınların beşikten mezara dek kendilerine hizmet etmeleri gerektiğine bilinçli veya bilinçsiz olarak inanmaktadır. Kadının toplumdaki bu durumunun korunması ataerkil sistemin kadın ve kız çocuklarına yönelik geçmişten gelen örf ve adetlerinin devamı ile sağlanabilmektedir. (...) Bu sürecin sonucu kadınların kendilerini ikincil konumlarını içselleştirmek ve bunu normal karşılamaktır.”

Bu anlamda ataerkil ideolojide evlilikler, kadınları erkeğe bağlamaya yarayan bir kurum niteliğine dönüşmektedir. Evliliği bir işbölümü olarak gören ataerkil ideoloji için “erkek evi geçindirir, kadın ise bunun karşılığında kocasına emeğini ve dişiliğini sunar.” görüşü ataerkil paradigmanın tammerkezine yerleşmektedir. Böylece üretimden ve artı ürünün kontrolü sürecinden dışlanan kadın, ilk önce baba evinde daha sonra da koca evinde erkeğin hizmetine girmektedir. Ataerkil sistemde kadına verilen en hayati görev doğal olarak mülkiyet zincirinin devamını sağlamak için erkeğe yasal mirasçılar doğurması ve onları yetiştirmesidir (Caner, 2004: 40). Dolayısıyla ataerkil ideolojinin kadın için ön gördüğü yaşam tarzı da bu şekli ile belirginleşmeye başlar; erken evlilikler de bu gerçekliğin en önemli göstergesidir. Varlığını ataerkil sistem içerisinde sürdüren erken evlilikler, ataerkil sistemin kadın için ön gördüğü ideal yaşam tarzının devamı için hayati bir öneme sahiptir. Kadın için ideal görülen yaşam tarzı ataerkil sistemin dayattığı sosyal normlar aracılığı ile sağlanmaktadır. Özcan (1998), sosyal normların içinde ahlak kuralları, örf-adet kuralları ve din kurallarının yer aldığını belirtir (s.61-67). Ataerkil ideoloji ise bu kuralları kadının aleyhine yorumlar. Dolayısıyla sistemin kadına yüklediği roller, toplum tarafından denetlenir ve kontrol altında tutulur. (Bu denetim araçlarından biri de bir sonraki başlık altında ayrıntıları ile inceleyeceğimiz namus olgusudur.) Kadınlar da sosyal dışlanma ve baskıyla karşılaşmamak için ataerkil ideolojinin belirlediği bu rolleri benimsemek ve bunlar doğrultusunda davranmak zorundadır (Caranny-Francis, 2002; 14-17).Bu bağlamda “soyun sürdürülmesinde

kadın ve erkeğin üstlendiği düşünülen rollere göre biçimlenen toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlar ile erkekler arasındaki fark ve ilişkileri, onların biyolojilerinin değil toplumsallaşmanın ürünü olarak gören''(Marshall 1998: 98) bir perspektif doğrultusunda ele almak gerekir. Dolayısıyla toplumsal olarak kurulan "toplumsal cinsiyet", bir toplum içinde kadın ve erkeğin, özel ve/veya kamusal alanda nerede duracağı, toplumsal hayata ne oranda katılacağı ve nasıl temsil edileceğini belirler. Kadınlar ile erkekler arasındaki farklılıkların biyolojik farklılıklarla ile açıklanamayacağını, kadın ve erkeklerin rolleri söz konusu olduğunda çeşitli kültürler arasında büyük farklılıklar olduğunadikkati çeken toplumsal cinsiyet çalışmaları bunun toplumsal düzlemde kurulduğunu savunurlar. Nitekimbir toplumda kadın ve erkeğin toplumsal hayata katılım biçimi, oranı, görünürlüğü vetemsil biçimi önemli oranda o toplumda geçerli olan toplumsal cinsiyet rejiminden etkilenir. Bir başka ifade ile bir toplumun eğitim sistemi, siyasi ve ekonomik sistemi, yasal düzenlemeleri ve kültürel değer yargıları toplumsal olarak kurulan toplumsal cinsiyet rolleri tarafından şekillenir.

Bu terimi sosyolojiye sokan Ann Oakley'e göre 'cinsiyet'(sex) biyolojik erkek - kadın ayırımını anlatırken, 'toplumsal cinsiyet' (gender) erkeklik ve kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır (akt. Marshall, 1998:98). İlk defa 1972 yılında kullanılan kavram, kadın ve erkek arasındaki farklılığın biyolojik unsurlar yanında toplumsal ve kültürel olarak oluşturulduğunun, inşa edildiğini ifade eder (Kirman, 2004:231). Kız ya da erkek bebekler olarak dünyaya gelen insan teklerinin dünyada başlarına gelen pek çok şeyin sonucu kadın ve erkeklere dönüştüklerine işaret eden bu süreç basitçe "sosyalleşme" olarak adlandırılmaz. Tersine, kişinin çeşitli biçimlerde müdahil olduğu karmaşık ilişkileri içerir ve bir yandan kişisel düzeyde bir cinsiyet rejimine işaret eder. Bu kavram, cinsiyetin kişisel özelliklerin ötesinde, toplumsal yapılarla ve ilişkilerle bağıntılı bir öznellik boyutu olduğu düşüncesini de içerir (Sancar vd. 2006: 4).

Toplumsallaşma kavramları ile cinsiyet rolü teorisi arasında büyük bir ilişki olduğunu belirten Connell de (1998) bu ilişkiyi toplumsallaşma, toplumsal kurallar, rol öğrenme, rol kazanma ve cinsiyet rollerinin öğrenme süreci ile açıklamıştır (s. 255-258). Benzer şekilde Sayer (2011), içinde yaşanılan toplum tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet rolleri, kadınlar ve erkekler tarafından doğumun hemen ardından başlayan

sosyalleşme süreçleri içerisinde öğrenildiğini ve kültürel anlamda kadınlığa ve erkeklığe ait ortak inanç ve değerler yoluyla bireylere geçişlerin sağlandığını ileri sürmüştür (s.13). Dolayısıyla sosyalleşme süreci bireylere kadın ve erkeği ayırt etmeyi, kadınlar ve erkeklerden beklenen davranışları ve kişilerin toplum içinde biyolojik cinsiyetlerine uygun toplumsal cinsiyet rollerini benimsemelerini ve bu rollere uygun standartlarda hareket etmelerini benimsettiği söylenebilir. Bu roller kişinin kendisini veya bir başkası hakkındaki beklentilerini, neleri yapıp neleri yapmaması gerektiğini, yapılması gerekenlerin hangi kaynakları kullanarak nerede ve ne zaman yapılacağını belirler. Örneğin Haas'ın 1981 yılındaki çalışması, sosyalleşme sürecinin ne kadar az geleneksel olursa ev işlerinin o oranda paylaşıldığını göstermiştir (akt. Günindi Ersöz, 1999: 31).

TÜİK tarafından 2006 yılında yapılan bir anket çalışmasında, ev işlerine kadın ve erkeğin katılımına bakıldığında, cinsiyete bağlı geleneksel alışkanlıkların paylaşımının ev ve aile ortamında halen yoğun bir şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır. Kağıtçıbaşı'nın 1982 yılında gerçekleştirdiği çalışmasında kadınların %41,7'si kız çocukları büyüdüğünde onlarda görmek istedikleri özellik olarak; iyi eş ile mutlu bir evlilik olduğunu göstermektedir. Kız çocuktan iş ve başarı bekleyen erkeklerin oranı %17,3 iken bu oran kadınlarda %13,1'e düşmektedir (Akt. Günindi Ersöz, 1999: 29). Kadınların eşlerinden daha geleneksel rol beklentileri içinde olması, kadının kendi geleneksel rolünü içselleştirmesi ve kız çocukları için de farklı bir rol beklentisi geliştirmesini engellemektedir (Günindi Ersöz, 1999: 29).

Toplumsal değişimin hızlı olduğu toplumlarda kadınların rolünde ve aile içi karar alma konusunda bazı değişmelerin onlar lehine olduğu varsayılmaktadır. Fakat bu değişimin niteliği de önemlidir. Bir toplumda kentleşme artsa da çalışan kadın sayısının sınırlı kalması, kadının statüsü ve rolünde fazla değişme meydana getirmeyebilir. Kadının rolü, statüsü ve aile içindeki erkeğe karşı konumunu sadece bir değişkene bağlamak yeterli olamayacaktır. Eğitim seviyesi ve çalışma durumu en belirleyici değişkenler olarak görülebilir. Karar alma bağlamında kadınların durumlarına bakıldığında; 2003'te yapılan bir araştırmada, 'kadının kendi kazancının kullanımına izin verme' ile ilgili yoklamada, Türkiye genelindeki kadınların %49,2'sinin kazancının kendi iradesi doğrultusunda, %28,9'nun kocası ile beraber ve %8,8'inin de bir başkası tarafından karar verildiği ortaya çıkmıştır. Kırdaki bu oran kendi kararıyla %33,3 iken;

kentte %54,5, kocası ile birlikte karar verme oranı kırdaki %15,8 iken kentte %6,4 ve başkası tarafından karar verme oranı ise hem kırdaki (%6,1), hem kent kadınlarında (%6,3) birbirine çok yakın oranlar çıkmıştır. Kentte yaşayan kadınların yarısından fazlasında kendi kazancı üzerinde tek başına kendilerinin söz hakkına sahip olduğu görülürken, kırdaki bu oran oldukça düşük çıkmıştır (Orçan, 2008: 46). Bu sonuçlar, kadınların kendi kazançları konusunda, kadınlarda bireysel karar verme eğiliminin kocaları ile birlikte karar verme eğiliminden daha fazla çıktığını göstermektedir.

Türkiye’de kırsal kesimde yaşayan kadınlar gerek geleneksel yapı, gerekse de içinde yaşadıkları biçimlerinin farklılığı nedeniyle, şehirde yaşayan kadından ayrı olarak ele alınıp incelenmek zorundadır. Türkiye’de kentli kadınların aksine kırsal kesimdeki kadınların büyük çoğunluğu aktif nüfus içerisinde, yani çalışan ve üreten insanlar arasında yer almaktadır. Türkiye’de kırsal alandaki kadın için üretim ve ev işleri bir arada yürümektedir. Tarımda gezici ve geçici olarak çalışan kadın işçilerin, gerek sayıları yönünden gerekse de ekonomik yaşama sağladıkları katkılarına koşut bir biçimde önemsendikleri söylenemez. Üretim kadınların geleneksel ev kadını rolüne ek olarak taşıdıkları, kadınlık görevine özgü bir rol olarak algılanmaktadır. Üretime katkıda bulunmaları evlilikteki geleneksel bakış açısını değiştirmemekte ve eşitlikçi bir statü sunmamaktadır. Tarımdaki kadınlar, üretim faaliyetlerinin büyük bir bölümünü, küçük aile işletmelerinde ücretsiz aile işgücü olarak yerine getirmektedir. Aile işgücü özelliğine uygun olarak kadın, çalışmalarını karşılığında işgücüne ya doğrudan katılır veya ücretli olarak başka işletmelerde çalıştığı zaman, çalışmasının karşılığını alır ve bunu genelde ailenin reisi olan erkeğe verir. Kadının bu çerçevede yaptığı işlerin büyük bölümü, kadının geleneksel rol ve görevleri gereğince yerine getirilmesi zorunlu görülen faaliyetler olarak değerlendirilmektedir (Canel, 2007: 107). Tarımla uğraşan ailelerde yapılacak işler konusunda erkek ve kadın açısından geleneklere dayalı bir işbölümü vardır. Kadının hangi işleri yapacağı ve ne zaman yapacağı genellikle belirlenmiştir.

Ataerkil düzenin kadına yüklediği rollerin kadını evin içine hapsedip üretimden uzaklaştırma üzerine kurulu olduğunu göstermektedir. Bu gerçek kadınların eğitimsiz olmasına, işgücüne katılamamalarının ve hayatlarını tek başına idame ettiremeyip erkeğe bağımlı hayat sürmelerine sebebiyet vermektedir. Kadınların toplumdaki statüsünü,

onların kimliğini ve kariyer planını doğrudan etkileyen ataerkil ideoloji, kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesine de uygun kültürel iklimi oluşturmaktadır. Kız çocukları doğdukları andan itibaren ataerkil ideolojinin değer yargıları ile şekillenmektedir. Örneğin aileler kız çocuklarını “kızım gelin olacak, oğlum doktor olacak” vb. söylemlerle ve kızlarına daha çok küçük yaştan başlayarak çeyiz hazırlayarak etkilemekte ve yönlendirebilmektedir.

Kandiyoti’ye (1988) göre bu gerçeklik, Türkiye’yi de içine alan coğrafyada, klasik ataerkil yapı çerçevesinde, kuşakların birarada yaşadığı geniş ailelerin ataerkilliği körükleyen bir yapı oluşturmaktan kaynaklanmaktadır. Bu yapı, kadınlardan beklenen öncelikli rollerin eş ve anne olmak ile sınırlayarak pekiştirmekte ve bunu kız çocuklarının henüz “gözleri açılmadan” evlendirilmeleri yoluyla sağlamaktadır. Dolayısıyla sosyalleşme sürecinde cinsiyetçi rol yaklaşımları (eş-anne-ev kadını) kadının çalışma yaşamına girmesini ve ileriye yönelik beklenti geliştirmelerini de olumsuz etkilemektedir (Günindi Ersöz, 1999: 33). Kız çocuklarına yapılan “Evde kalırsın”, “Bahtın kapanır”, “Yaşın geçerse seni kimse almaz”, “Bir an önce evlen ve çocuk yap” ve benzeri baskılar da erken evliliklerin önünü açmaktadır (T.B.M.M, 2010: 14). Bu tür ataerkil söylemlerin altında kız çocuklarının toplumsal rolünün ev kadınlığı ve annelik olduğu gerçeğidir. Çocukluktan itibaren bu tür söylemlere maruz kalan kız çocukları, evliliği bir nevi küçük yaştan itibaren hazırlanılması gereken bir olgu olarak görmelerinde etkilidir. Ataerkil söylemler aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin biçimlenmesinde ve bir baskı aracı olarak kullanılmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kız çocuklarının gelecek beklentisi de bu doğrultuda şekillenebilmekte ve küçük yaştan itibaren aileler tarafından evlilik kız çocuklarının hayatlarının merkezine yerleştirilebilmektedir.

Bilindiği üzere ataerkil ideolojinin kadın için öngördüğü ideal yaşam tarzı, kadının yerinin kocasının ve çocuklarının yanında olması üzerine kuruludur. Bu gerçeklik kadın için öngörülen yaşamın nasıl inşa edilmesi gerektiğinin de sınırlarını belirlemektedir. Erken evlilikler bu anlamda ataerkil ideolojinin kadın için öngördüğü gerçeklikle çelişmemektedir. Bu durum doğal olarak erken evliliklerin toplumda meşruiyetini arttırmakta ve normal karşılanmasına yol açabilmektedir.

2.2.2. Erken Evliliklerde Toplumsal Bir Baskı Aracı: ‘Namus’ Olgusu

Birçok ülkede namus kavramı kadın ve erkekler için iyi ahlaklılık, bütünlük, doğruluk, dürüstlük ve olumlu davranışlar olarak ele alınır, namuslu olma bireye statü, güç, kuvvet ve iyi bir imaj sağlar(Vandello ve Cohen, 2003). Ancak namus kavramı ele alınan çalışma konularına bağlı olarak farklı anlamlarda kullanılabilir. Örneğin bazı araştırmacılar, batı kültürlerini diğer kültürlerden ayırt etmek için bu kavramı tercih eder (Osterman ve Brown, 2011).

Yakın zamanda araştırmacılar, namus kavramının farklı kültürlerde farklı anlamlar içerebileceğini öne sürmüştür. Kültürleri; görünür imaj kültürü (Örn., Hong Kong, Japonya), onur kültürü (Örn., Kuzey America) ve namus kültürü (Örn., İspanya, Türkiye) şeklinde üçe ayıran araştırmacılar, önerilen bu üç kültürü birbirinden ayırt edebilmek için bazı kriterler kullanılabileceğini ortaya koymuştur. Bunlar benlik değeri, ortam, diğerleri ile iletişim şekli, diğerlerinin görüşüne verilen önem, bazı duygular (utanç, suçluluk gibi), iyi davranışı sağlamaya yönelik verilen ceza, karşılık verme ve uygunluk gibi psikolojik niteliklidir. Bu kriterlerkullanılarak kültürler arasındaki farklılıkların daha net anlaşılabilceği düşüncesi ağır basmıştır(Leung ve Cohen, 2011).Örneğin onur kültüründe her bir insanın doğumla beraber sahip olduğu içsel bir değerliliği olduğu belirtilir. Onur, içsel standartlar ve ahlaki duruş ile ilgilidir. Onur kültürü benliği bilmeye önem vererek bireyin kendi davranışlarından dolayı suçluluk duyması, benlik kontrolü ve etkili hukuk sistemi ile iyi davranışları garantilemeyi amaçlar. Bu kültür daha çok Amerika ve Batı ülkelerinde yaşanır.Bu kültürde namusu kadın bedeni ve cinselliği üzerinden tanımlama diğer kültürlerle (doğu kültürleri) göre çok daha azdır (Rodriguez ve Mosquera, 2008). Görünür imaj kültürü, benliği dışarıdan tanımlamaya öncelik verir (Kim ve Cohen, 2010). Bu kültür, diğer insanların bireyde ne gördüğü olarak tanımlanır. Katı hiyerarşik toplumlarda saygınlık bireyin göreceli pozisyonudur (Ho, 1976). Bireyin toplum içindeki konumuna önem verilir. Hiyerarşi, uyum ve tevazu (alçak gönüllülük) bu tür kültürleri açıklayan üç ana değişkendir. Görünür imaj kültürüneörnek olarak Asya ülkeleri ve Asyalı Amerikalılar verilebilir. Buna karşın, görünür imaj kültürüne çok benzeyen namus olgusu, bireyin kendisinin ve diğerlerinin gözünde değeri olarak tanımlanır(Nisbett ve Cohen, 1996). Namus, diğerlerinin değerlendirmesiyle önem kazanan bir kültürdür. Bu özelliği ile görünür

imaj kültürüne benzer, ancak görünür imaj kültüründe uyum önemli iken namus kültürü benzer statüdeki bireylerin statü yarışını içerir.

Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere araştırmacılar namus kavramının farklı kültürlerde farklı anlamlar içerebileceğini öne sürerek kültürler arası bazı ayrışmalara gitmiştir. Bubaşlık altında da namus olgusu, ataerkil ideoloji bağlamındaki kadın cinselliğinin denetim sorunu temelinde ele alınarak erken evliliklerle bağlantısı keşfedilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda erken evliliklerde namus olgusu tartışmasına geçmeden önce kadın cinselliğinin denetimi sorununa özel/kamusal alan ayrımı çerçevesinde değinmekte fayda vardır.

Kadın cinselliğinin denetimi sorunu, ataerkil ideolojide özel/kamusal alan ayrımı çerçevesinde kendini bulur (Agamben, 2001; Sancar, 2004). Ataerkil ideoloji, kadın cinselliğinin denetimini, öncelikle doğurganlık özelliğinden ve cinselliğinden dolayı kadının toplumsal yapı içinde sahip olduğu konumdan çok, kadın cinselliğinin tanımlanma şekli veya kadın cinselliğine ilişkin geliştirilen ataerkil söylemle başlatır. Ataerkil düşünce, ki buna liberal teori de dahildir, kadını kültürün karşısında, doğa durumuna ait bir şey olarak tanımlamıştır. Bu düşünceye göre, doğa durumu kültürün, yani sivil toplumun altında yer aldığı için kadın da erkeğin altında bir konumuna yerleştirilmiştir. Özel/kamusal alan ayrımı, tam da bu çerçevede ortaya çıkar. Doğaya ait olan kadının doğal alanı olan özel alana yerleştirilmesi, kültürün/sivil toplumun yaratıcısı ve sahibi olan erkeğin ise sivil toplumun alanı olarak yüceltilen kamusal alana yerleştirilmesi ile gerçekleşir (Pateman, 1989:125). Günümüzde yaşanan şekliyle özgün biçimini 17. yüzyılda almaya başlayan özel/kamusal alan ayrımı, ev içi/ev dışı alan olarak kurgulanmıştır. Bunlardan birincisinin kadınların ikincisinin ise erkeklerin yaşam alanı olduğu varsayılmıştır. Liberal teorinin bu kurgusu, onun ataerkil ideolojiyle eklemlendiği noktaya işaret eder (Pateman, 1989:120, Okin, 1998). Dolayısıyla ataerkil yapılar bu iki bileşen çerçevesinde düzenlenmekte ve yeniden üretilmektedir. Kadınların ve özel mülkiyetin üzerindeki erkek denetimi bu ikibileşen ile birlikte kadın cinselliğinin tanımlandığı söylemsel alanı oluşturur. Ataerkil ideolojiye göre erkeğin soyunu korunması için kadının denetim altına alınması gerekir. Budenetim aynı zamanda soy çizgisini takip eden özel mülkiyetin korunması ve genişletilmesi için de şarttır. Özel/kamusal alan ayrımı çerçevesinde ortaya çıkardığı düzenlemelerin nihai hedefi

bu iki iktidar alanını erkeklerin denetimi altında tutmaktır(Young,1997:101-103).Ecevit'e (2009) göre tüm bu tartışmalar özel/kamusal alan ayrımı çerçevesinde toplumsal cinsiyet ideolojisinin bir düzenleme pratiği, Foucault'a (1994) göre de ait olan biçimiyle biyo-politik yaklaşımdır (s.73).Bu çerçeve, olgu olarak namusun geleneksel tanımlarının özel/kamusal alan ayrımına ilişkin tartışmalar aracılığıyla analiz edilebileceğini gösterir.

Biyo-politik uygulamalarda ev içi/ev dışı arasındaki sınırın çizilmesinde kadın bedeni temel alınır. Özel alan kadınların alanı olarak tanımlanır ve bu alanda kurduğuhakimiyet erkelerin kamusal alandaki saygınlıklarının altında yatan temel nedeni oluşturur. Bu açıdan erkeklerin denetimi altında olan kadınların namuslarını koruması, toplumsal sistemin yeniden üretilmesi için zorunlu görülür (Abu-Lughod,2004;Sirman, 2006).Ancak özel alan kamusal alandan farklı olarak adalet/eşitlik ilkeleri aracılığıyla değil, kadın cinselliğinin denetimini amaçlayan ve modern cinsel ahlaka ilişkin olan ataerkil normlar çerçevesinde düzenlenir.Bu normlar toplumu düzenlemede bir biyo-politik olarak kullanılan modern cinsel ahlaka ilişkin söylemsel alanın bileşenleri ile kesişmektedir. Günümüz toplumlarının temel düzenleme biçimi olan özel/kamusal alan ayrımı kadın cinselliğinin denetimi sorunu çevresinde örgütlenen ataerkil cinsellik söylemine derinden bağlıdır(Butler,1994;Young, 1997). Dolayısıyla kadın cinselliğinin saflığı anlamında kullanılan namus olgusunun ataerkil toplumsal yapıyı örgütleyen temel ahlakideğerleri ve kuralları da içeren bir biyo-politik uygulama olduğu söylenebilir.

Yukarıda da belirtildiği üzere ataerkil toplumsal yapılar cinsiyete ilişkin değerler/kurallar etrafında organize olur. Bu değerler/kurallar, temelde özel/kamusal alan arasındaki zıtlık ilişkisinin kurulmasında büyük işlevler görmektedir. Bunlar aynı zamanda toplumu düzenlemede kullanılan modern cinsel ahlaka ilişkin söylemsel alanın bileşenlerine denk gelmektedir. Temel düzenleme biçiminin özel/kamusal alan ayrımı olduğu modern toplumlar açısından cinsellik bir düzenleme pratiği, bir biyo-politik olarak ortaya çıkmaktadır (Sancar, 2004:202).Bu değerlerin, kuralların en temel belirleyicisi de namus olgusudur. Namus, içerdii ve cinsel ahlaka ilişkin olan iki değer ve bu değerler etrafında örgütlenen kurallarla, kadının ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerini utanç ve şeref değerleri aracılığı ile hiyerarşik bir biçimde belirler. Namus olgusu, kadını utanç erkeği ise şeref değerleri çerçevesinde tanımlar.

Kendi cinselliğinden duyduğu utançla kadın, erkeğin namusunu sakınmakla, erkek iseşerefi için kadının cinsel saflığını ve/veya kendi namusunu denetlemekle sorumludur. Bu zıtlık ilişkisi, kadının ve erkeğin gündelikpratikleri başta olmak üzere, yaşamlarını her yönüyle düzenler (Peristiany,1966:9-10).Julian Pitt-Rivers (1966) de Peristiany’le benzer biçimde namus olgusununiçerdiği şeref ve utanç değerleri aracılığıyla öznelğin inşasında ve toplumundüzenlenmesinde önemli işlevler gördüğünü söyler. Bu değerler cinsiyetlerarası hiyerarşinin kaynağıdır. Bu noktada erken evlilikler, söz konusu değerlerin ve kuralların bir kuşaktan başka bir kuşağa aktarılmasında kullanılan yöntemlerden biri olarak ele alınabilir. Dolayısıyla ataerkil ideolojibu kural ve değerleretrafında örgütlenen namus olgusu ileerken evlilikleri yeniden üretebilir.Çünkü ataerkil yapı ve pratiklerde;namus, prestij ve saygı zor kazanılır ama kolaylıkla kaybedilir bir olgu olarak görülmektedir. Namusun yoğun olarak yaşandığıkültürlerde bireylerin özellikle de kadınların hareketlerinde dikkatli olması beklenir(Peristiany, 1965). Herhangi bir hakaret ve küçük düşürme durumunda bu kültürlerdeki bireyler namuslarını korumaya güdülü olacaktır. Namus kültürlerinde ailenin saygınlık ve iyi ismini tehdit eden her tür aşağılayıcı ve küçük düşürücü duruma erkeklerin ne kadar hassas olması gerektiğini geleneksel rolleribelirler. Erkeğin ve ailesinin iyi ismi, aile içindeki tüm kadınların iyi davranışları ile yakından ilgilidir (Kandiyoti, 1988). Erken evlilikler de bu açıdan önemli bir işlev görmektedir.

Namus, kadının toplumun isteğine uygun cinsiyet rol ve davranışlarının yanı sıra kadının ve ailesinin sosyal konumu, saygınlığı ve ahlaklılığı olarak da tanımlanır. Bu noktada namus olgusunun kültürel sosyal kurallardan oluştuğu söylenebilir. Namus açısından en önemli sosyal kurallar cinsellekle ilgili olanlardır (Hasan, 2003; Tezcan, 1999). Dolayısıyla namus kültürlerindeki kadınların en önemli görevi kendi cinsel saflığını korumaktır. Tezcan’ın (1999) belirttiği gibi, kadınlar ailelerinin onurunu ve saygınlığını korumak ve devam ettirmek için her zaman toplum kurallarına uygun davranışlar sergilemelidir. Çünkü kadınlar doğrudan ailelerinin, kocanın, babanın ve kardeşlerinin namusları ile bağlantılıdır. Ancak namusun korunması için sadece kadınların çabası yeterli değildir. Kadınların namuslu olarak belirlenmiş davranışlar sergilemelerinde hem kendileri hem de tüm aile üyeleri sorumluluk taşır.Bu sorumluluk bilinci namus kültürünün öğrenilebilir ve kuşaktan kuşağa geçen bir niteliğe sahip olması ile ilişkilidir. Bu durum sadece kadınları değil aynı oranda kız çocuklarını da

toplumsal cinsiyet rol ve davranışlarına uygun hareket etmesini mecbur bırakır. Kadınların utanç verici ve cinsellik içeren davranışlardan uzak durarak toplumca belirlenen sosyal kurallara ve rollere uyması ailenin diğerlerinin gözünde iyi halinin devam etmesini sağlar. Aksi durumda tüm ailenin namusunun zarar gördüğü ve lekелendiğı düşünülür (Tezcan, 1999). Bu düşünce, doğal olarak namusa gelebilecek herhangi bir lekelenmeye karşı toplumlar tarafından koruyucu ve önleyici bazı stratejiler geliştirmelerine sebebiyet verir. Cinsel saldırı, kaçırılma, evlilik dışı cinsel ilişki vb. olaylara karşı aileler, kadınların çalışmasına onay vermeyebilir, kız çocuklarını okula göndermeyebilir ya da en önemlisi de kız çocuklarını küçük yaşta evlendirebilirler. Bu tür önlemler ayrıca ataerkil ideolojinin kadın cinselliğinin denetim sorununu statükoyu sürdürmek için kemikleşmiş ve kökleşmiş inançlara nüfuz etmesine de yol açar. Örneğin ataerkil toplumlarda bakirelik böyle bir konudur. Bakirelik bu tür toplumlarda evlilik için kesin bir ön koşul olmasının yanında aynı zamanda bir yeterlilik halidir. Bir kız çocuğunun oniki yaşında evlenmiş olsa dahi kadın olarak adlandırılması Türkiye’de özellikle namus ile ilgili en önemli davranışın bakirelik ve cinsel salık olduğunun en önemli göstergesidir (Kardam, 2007).

Sever ve Yurdakul da (2001) bakireliğin önemini “kız” ve “kadın” ayrımında görmenin mümkün olabileceğini belirtmiştir. Türkiye’de kadınların yaşı ne olursa olsun evlenene kadar kız olarak isimlendirilirken, çocuk yaşta evlenirse dahi evlilik sonucu bekaretin kaybolmasıyla kadın olarak adlandırılması buna bir örnektir (Cindoğlu, 1997). Dolayısıyla ataerkil bir toplumda namuslu biri olmanın yolu öncelikle erkeklerin kızlarını ve kardeşlerini evlenmeden önce cinsellik yaşamamaları için korumalarını ve önlem almalarını gerekli kılar.

Bu başlık altında gerçekleştirilen tartışmalarınışığında, namus olgusu ile erken evlilikler arasındaki bağlantıların “arka planını” iki unsur oluşturduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, ataerkil ideoloji etrafında örgütlenen namus olgusunun içerdiği şeref ve utanç değerlerinin kadın ve erkek arasındaki hiyerarşik ilişkinin kaynağının oluşturmasıdır (Peristiany, 1966). Ancak bu değer yargılarının korunması, yeniden üretilmesi ve gelecek kuşaklara meşru ve kurumsal bir yol ile aktarılması sorunu ataerkil ideolojinin üzerinde durduğu bir diğer konudur. Dolayısıyla erken evlilikler, söz konusu bu değer yargılarının gelecek kuşaklara aktarılmasında kullanılan yöntemlerden biridir. Bu

yöntem ile kadın cinselliğinin denetimimeşru bir zeminde gerçekleştirilir ve bu değer yargılarının sürekliliği sağlanır.

Diğer bir konu kadın cinselliğinin denetiminin sağlanamadığı durumlara (cinsel saldırı, kaçırılma, evlilik dışı cinsel ilişki vb.) karşı duyulan korku ekseninde gelişen erken evlilik olgusunun önleyici ve koruyucu bir önlem olarak tercih edilmesidir. Kadın cinselliğinin saflığı anlamında kullanılan namus olgusu, ataerkil toplumsal yapıyı örgütleyen temel ahlaki değerleri ve kuralları da içerir(Peristiany,1966). Bu değer yargıları erkeklere de bazı sorumluluklar yükler. Erkeğin himayesindeki kadın ve kız çocuklarının namuslarının lekelenmesi ailenin de namusunun zarar gördüğü anlamına gelir. Dolayısıyla bu yaklaşım namusa gelebilecek herhangi bir lekelenmeye karşı koruyucu ve önleyici bazı tedbirler alınmasının gerekliliğini ortaya koyar. Bu tedbirlerden biri de erken evliliklerdir.

Sonuç olarak ataerkil ideolojinin cinsiyet rejimleri, kadın ve kız çocuklarının uyması gereken sosyal beceri, yeterlilik ve davranış biçimlerini şekillendiren bir kontrol mekanizması olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte özellikle toplumsal cinsiyet rolleri ve namus olgusu, kadın ve kız çocuklarına uygun görülen ideal yaşam tarzının nasıl olması gerektiğini belirlemektedir. Dolayısıyla ataerkil yapının belirlediği bu ideal yaşam tarzı yukarıdaki tartışmalardan da anlaşılacağı üzere erken evlilikler ile çelişmemektedir. Hatta bu yaşam tarzı erken evlilikler içinde vücut bulmaktadır. Bu bağlamda erken evliliklerin kadın cinselliği ve bedeni üzerinden geleneksel kültürel yapıya göre şekillenen bir anlayışın sonucu olarak gelişebildiğini ve kadının ikincil konumunu yarattığı söylenebilir.

3. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma ile erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimlerinden hareketle erken evlilik olgusu içinde bulunulan sosyo ekonomik, kültürel ve politik yapıyla bağlantılı olarak analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu anlama çabasında, mikro deneyimler ile makro sosyo ekonomik, kültürel ve politik süreçler arasındaki bağlantılara işaret eden bir yöntemsel yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın tümevarımsal bir yaklaşımı esas aldığı söylenebilir. Creswel'e (1982) göre araştırma konusu '*kadın*' olan çalışmalarda kadınların yaşamsal deneyimleri sosyal bilim araştırmalarında başlangıç noktası olarak ele alınmalıdır. Nitekim bireyler yaşam içerisindeki öznelerdir ve deneyimlerini '*içselleştirilmiş ya da konumlanmış*' bakış açılarından yola çıkarak ifade etmektedirler. Bu bakış açısında; pratik, söylem ve yorumlama sürecinden geçmeyen dolaysız ve evrensel bir deneyim bulunmamaktadır. Bu çerçevede Bora (2011)'ya göre deneyim, öznenin içerisinde bulunduğu bütün toplumsal bağlantıları onunla kurduğu bir süreç ve toplumsal gerçekliğin belirli bir düzeyidir (s. 33). Benzer şekilde Shneidman (2004)'a göre kadınların deneyimleri ve yaşam pratikleri hakkında bütüncül ve derin bir kavrayışa ulaşmayı amaçlayan araştırmalar, bilgi edinme türü açısından idiografik yönelime sahiptir.

Bilindiği üzere erken evlilikler sadece sonuç odaklı bir durum değildir. Tam tersine erken evliliklerin gelişimine zemin hazırlayan faktörler çok boyutlu ve karmaşıktır. Dolayısıyla bilgi kaynağı olarak ele alınan erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimlerini Niğde ili özelinde anlamak için bu araştırmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmektedir. Araştırmada ayrıca soruların anlaşılabilirliği, daha esnek bir görüşme olanağının sağlanması ve görüşmecisi ile araştırmacı arasında güvene dayalı bir ilişkinin geliştirilebilmesi bakımından nitel yöntemin kullanılmasının sosyal gerçekliğe ulaşma düzeyini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Araştırmada nitel yöntemin tercih edilmesinin nedenlerinden bir diğeri, Niğde ilinde erken evlenen kadınların yaşamlarının içinde bulunulan toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ekseninde biçimlenmesidir. Dolayısıyla erken evlilik süreçlerinin de bu ekseninde inşa edildiği söylenebilir. Bu açıdan araştırmada erken evlenen kadınların yaşamsal

deneyimleri, ataerkil ideolojinin inşa ettiği toplumsal cinsiyetle ilişkili eşitsizlikler ve farklılıklar çerçevesinde ele alınabilir. Böylece araştırmacının amacı doğrultusunda, doğal ortamda, gözlem ve görüşme gibi çeşitli nitel araştırma teknikleri yoluyla erken evlenen kadınların evlilik süreçlerine ilişkin düşüncelerini içeren gömülü bilginin (grounded knowledge) ortaya çıkarılması hedeflenmektedir (Strauss ve Corbin, 1990; Creswel, 1982). Bu yaklaşım çerçevesinde araştırma süreci, araştırmacının araştırma konusunun belirlenmesinden analizin tamamlanmasına kadar olan süreçte elde ettiği deneyime dayalı bilgi üzerinden yaptığı seçimlerle ilerlemektedir. Bu açıdan araştırmada öne çıkan konular, araştırma alanı, araştırma amacı ve soruları, araştırma özneleri ve bilgiye ulaşma sürecine ilişkin seçimlerin belirlendiği bu keşif sürecindeki aşamalar üzerinde durmak araştırma açısından önemli bulunmaktadır.

3.1. KONUYA İLGİ VE ARAŞTIRMA ALANIYLA İLK BAĞLANTILAR

Niteliksel bir araştırma insanların yaşam tarzlarını, öykülerini, davranışlarını, örgütsel yapıları ve toplumsal değişmeyi anlamaya dönük bilgi üretme süreçlerinden biridir (Strauss ve Corbin, 1990, akt. Özdemir, 2012). İnsan ve grup davranışlarının “niçin” ini anlamaya yöneliktir. Nitel araştırma kişilerin kanaatleri, deneyimleri, algıları ve duyguları gibi subjektif verilerle meşgul olur ve yorumlamacı paradigmayı esas almaktadır. Nitel bir araştırma ayrıca insanların olaylara ne tür anlamlar yükledikleri, diğer bir deyişle olayları nasıl niteledikleri sorusuna cevap aramaktadır (Dey, 1993, akt. Özdemir, 2012). Dolayısıyla nitel araştırmayı insanın, kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisi olarak ifade etmek mümkündür. Bir başka ifade ile nitel araştırma olguları belirli başlıklar altında sınıflandırmak kadar onları yaşayan kişilerin algılamaları ve olgulara verdikleri anlamları bilmenin, gerçeği kavramak açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır (Mayring, 2000; Kuş 2003). Görüldüğü üzere nitel araştırma paradigması, sosyal gerçekliğin insanın algılama ve kavrama süreçlerinden ayrı ele alınamayacağını, dolayısıyla araştırmacının araştırma sürecinde tarafsız kalamayacağını öngörmektedir.

Bu çerçevede araştırmacıyı bu çalışmayı yapmaya iten Şey öncelikle araştırmacının sosyal çalışma disiplini ilişkin bilgi temeli, sosyal olguları araştırma isteği, araştırma alanında daha önce gerçekleştirmiş olduğu yüksek lisans tezi sürecinde ve sosyal proje çalışmalarında kurduğu bağlantılardır. Araştırmacının Halk Sağlığı alanında gerçekleştirmiş olduğu yüksek lisans tezinde (Yiğit, 2009), intihar girişiminde bulunan kadınların büyük bir çoğunluğunun (% 88) erken evlenen kadınlardan oluşması bu konuyailgi duyulmasında önemli rol oynamıştır. Aynı bölgede erken evlilik sorununa dikkat çekmek amacı ile uygulanan Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Destekli '*Ben Daha ocuğum*' proje çalışması, araştırmacının erken evlilik konusuna ilgisini daha da arttırmıştır. Bölgede araştırmacının farklı zaman dilimlerinde geçirmiş olduğu yaklaşık üç yıllık (2009-2012) süreç önemli gözlemler yapabilmesine ve deneyim elde etmesine olanak sağlamıştır. Edinilen deneyim ve gözlem bilgileri, erken evlilik konusunun birçok yönden keşfedilmesi gereken bir araştırma konusu olduğunu düşündürmüştür. Aynı zamanda araştırmacı bu süreçte, Niğde ilinde gerçekleşen erken evliliklerin kapalı bir toplum düzeni içinde uzun yıllardır devam eden geleneksel bir uygulama olduğuna ilişkin önemli ipuçları elde etmiştir. Özellikle bölgedeki erken evliliklerin kadınları edilgen ve pasif bir yaşama hapsedmesi araştırmacıyı derinden etkilemiştir. Dolayısıyla araştırmacı, erken evlilikleri hem erken evlenen kadınların hem de karar alıcıların deneyimleri üzerinden anlamının önemli olduğunu düşünmüştür.

Bu kapsamda araştırmacı bölgedeki erken evlilik olgusunun özgünlüğünü keşfetmek amacı ile Niğde İl Müftülüğü, İl Sağlık ve İl Milli Eğitim Müdürlüklerinin temsilcileri ile serbest görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde belirli sorulardan oluşan bir görüşme rehberi kullanılmamıştır. Görüşmeler ayrıca kamu algısının bölgedeki erken evliliklere bakış açısını belirlenmesi ve araştırmaya nereden başlatılacağının keşfedilmesi açısından önemli açılımlar sağlamıştır. Özellikle Dndarlı Kasabası'nın ve Güllüce Köyü'nün araştırma açısından ne kadar önemli yerleşim yerleri olduğu bu görüşmelerin sonucunda anlaşılmıştır. Daha sonra bu görüşmelerden edinilen bilgiler doğrultusunda Dndarlı Kasabası Belediye Başkanı ve Güllüce Köyü'nn ileri gelenleri ile bağlantılar kurulmuştur.

Araştırma öncesi yapılan bu çalışmalar araştırma alanının keşfedilmesine ve araştırmada hangi sorulara odaklanılması gerektiği konusunda yardımcı olmuştur. Bu keşif sürecinde ayrıca erken evlenen kadınların hangi kriterler çerçevesinde belirlenmesi gerektiği konusunda önemli gözlemler de gerçekleştirilmiştir. Bu noktada bölgede yaşayan kadınların hem sosyo demografik ve eğitim durumları hem de Orta Anadolu Bölgesi ortalama evlenme ve ortalama ilk evlenme yaşları hakkında bilgi edinmek amacı ile TÜİK (2013) verileri ve bölgenin kültürel yaşamı ile ilgili bilgi kaynakları incelenmiştir. Ayrıca araştırma konusu hakkında gerçekleştirilen kuramsal okumalar nasıl bir araştırma sürecinin planlaması gerektiği konusunda araştırmacıya rehberlik etmiştir.

3.2. ARAŞTIRMA SORULARI ÜZERİNE DÜŞÜNMEK VE ARAŞTIRMA ÖZNELERİNİN KEŞFİ

Nitel araştırmada kuram geliştirme süreci birbirini takip eden bir dizi işlem basamağından oluşmaktadır. Sürecin en önemli basamaklarından birini örneklem seçimi oluşturmaktadır. Nitel araştırmada kullanılan örneklem modeline “amaçlı örneklem” ismi verilmektedir. Olasılık kuramına dayalı olarak geliştirilmiş olan nicel örneklem yaklaşımlarının aksine amaçlı örneklem modelinde temel amaç, araştırmacının konusunu oluşturan kişi, olay ya da durum hakkında ve belirli bir amaç doğrultusunda derinlemesine bilgi toplamaktır (Maxwell, 1996, akt. Özdemir, 2012).

Bu çerçevede; araştırma öznelerinin keşfedilmesinde erken evlilik olgusunu sadece erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimleri, alanyazın ve araştırmacı kimliğinin getirdiği sınırlar içinde değil, araştırma alanının kendine özgü özelliklerini dikkate alan ve içinde bulunulan kültürel yaşam örüntülerinin öznel yaşantıları nasıl inşa ettiğini de göz önünde bulunduran bir yaklaşım benimsenmiştir. Dolayısıyla araştırmada anlaşılmaya çalışılan her bir erken evlilik süreci kendi özgünlüğü bağlamında değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca araştırmada karar alıcıların ve toplum ileri gelenlerinin araştırma kapsamına dahil edilmesi erken evlilik süreçlerinde rol oynayan bütün öznelerin araştırmada yer almasına olanak sağlamıştır. Böylece bölgedeki erken evliliklerin bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirme olasılığı artmıştır. Bununla

beraber araştırma konusuyla bağlantılı akademik çalışmalar, resmi kayıtlar, alan gözlemleri, serbest görüşmeler ve araştırmacının öz düşünömsel değerdendirmeleri araştırma sürecinde önemli bilgi kaynakları olmuştur. Örneğın, araştırma sürecinde bölgedeki ataerkil yapının ve eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkilerinin erken evlilikler için uygun kültürel iklimi oluşturduğu belirgin bir şekilde gözlemlenmiştir. Aynı zamanda bölgenin kendine özgü farklı erken evlilik uygulamaları geliştirdiği belirlenmiştir. Araştırma öncesi bu tür gözlemlerin gerçekleştirilmesi erken evliliklerin nasıl gerçekleştiği ve erken evliliklere kimlerin karar verdiği üzerine düşünölmesinin gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu noktada araştırmada erken evlenen kadınların nasıl evlendiği hakkında deneyimlerinin keşfedilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bu bakış açısı şimdiye kadar alanyazın ve araştırma konusu erken evlilik olan akademik çalışmalarda üzerinde durulan konular arasında pek yer almamıştır. Dolayısıyla erken evlilikleri kendi içinde sınıflandırılmasına yönelik yeni bir yaklaşım keşfedilebilmiştir.

Bu aşamada karşılaşılan önemli işlem basamaklarından bir diğeri de erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimlerinden hangisine odaklanılacağı ve hangi soruların araştırma öznelerine sorulacağı ile ilgili süreçtir. Erken evlilik süreçlerinin karmaşık ve bir o kadar da dinamik yapısı bu süreci önemli kılmıştır. Ancak araştırma konusunun bütöncöl bir yaklaşım çerçevesinde ele alınması araştırma öznelerinin deneyimlerinin nasıl ele alınacağı ile ilgili bazı ip uçları vermiştir. Aynı zamanda araştırmanın amacı ve araştırma soruları da bu sürece önemli katkı sağlamıştır. Bu kapsamda kadınların erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamsal deneyimlerinin içinde bulunulan ataerkil düzen ve eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri çerçevesinde ele alınmasının sosyal gerçekliğe ulaşma noktasında daha doğru bir yaklaşım olacağı araştırmacı tarafından benimsenmiştir. Benzer yaklaşım erken evliliklere nasıl karar verildiği ve karar alıcıların bu süreçteki rolüne ilişkin süreçte de uygulanmıştır.

Niğde İli özelinde gerçekleşen erken evliliklere ilişkin gözlem verileri ve toplanılan bilgiler kadınların erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamlarında benzerlikler ve bir o kadar farklılıklar olduğunu göstermiştir. Bu durumun yerleşim birimlerine göre değıştiği de gözlemlenmiştir. Örneğın kentte yaşayan ve erken evlilik yapmış bir kadının yaşamındaki ataerkil ilişki düzeyi ile köyde yaşayan erken evlenen kadının içinde bulunduğu ataerkil ilişki düzeyi birbirinden farklılık

göstermiştir. Dolayısıyla araştırmada Niğde İl Merkezi, Dünderlı Kasabası ve Güllüce Köyü'nde (kent-kasaba-köy) yaşamakta olan erken evlenen kadınlara odaklanılmasına karar verilmiştir. Bununla beraber bölgedeki toplum ileri gelenlerinin de araştırmaya dahil edilmesi erken evlilik süreçlerinin farklı açılardan değerlendirilmesine olanak sağlamıştır.

Bu aşamanın sonunda erken evlenen kadınların yaşamsal deneyimlerinin ve karar alıcıların bu süreçteki rolünün belirlenmesine yönelik araştırma sorularının genel çerçevesi belirlenmiştir. Bu süreçte ayrıca araştırma öznelerine sorulacak olan soruların erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamsal deneyimleri, erken evliliğin karar verme süresindeki deneyimleri ve karar alıcıların bu süreçteki deneyimlerini keşfedici nitelikte olmasına özen gösterilmiştir. Bu anlamda genel çerçeveyi belirleyen temel sorular geliştirilmiştir. Örneğin erken evliliğe giden yolda içinde bulunulan aile (özel alan) ve toplumsal yaşamdaki (kamusal alan) ataerkil ve eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri nasıl gerçekleşmekteydi? Erken evlilik sonrası kadınların yaşamları içinde bulunulan ataerkil düzen içerisinde kadınları nasıl bir yaşama mecbur bırakmaktaydı? Erken evliliklere kimler, nasıl karar vermekteydi? Erken evliliklere izin veren ve onaylan karar alıcıların bu süreçteki rolü nasıl anlaşılmalıydı? Yoksa erken evlilikler içinde bulunulan sosyo kültürel yapının kadınlar için dayattığı kaçınılmaz bir son muydu?

Bu sorulardan yola çıkarak Niğde İli özelinde erken evlilik süreçlerini deneyimleyen kadınlar ve erken evliliklere izin veren karar alıcılar üzerinden araştırma öznelerinin yaşamsal deneyimleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu yapılırken araştırma öznelerinin erken evliliklerine ilişkin hikayelerini olabildiğince serbest şekilde anlatmaları için güvene dayalı bir ilişki geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla önce yarı-yapılandırılmış görüşme formu hazırlanarak deneme amaçlı birkaç görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonunda bazı sorular çıkartılmış, bazı sorular da eklenmiştir. Ayrıca danışmanların rehberliğinde görüşme formunda bazı soruların yerleri değiştirilerek yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek 5- Ek 6) son halini almıştır.

Araştırmada hem erken evlenen kadınların hem de karar alıcıların bu süreçteki deneyimlerinin hangi konu ve sorular üzerinden ele alacağına karar verildikten sonra, Niğde İli Merkez Toplum Sağlığı Merkezi'nden sağlık hizmeti alan onsekiz yaşından

önce evlilik yapan kadınlar ile görüşme fırsatı oluşturulmuştur. Araştırmanın erkek bir araştırmacı tarafından gerçekleştirilmesi, bu süreçte engel olarak görülecek olsa da araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde bu nedenden ötürü herhangi bir olumsuzluk yaşanmamıştır. Yine de yapılan her görüşmede kadın sağlık çalışanı görüşmelere eşlik etmiştir. Dünderli Kasabasında Belediye Başkanı ile daha önce kurulan bağlantının katkısı ile hem erken evlenen kadınlar ile hem de toplumun ileri gelenleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Güllüce Köyü'nde de benzer bir süreç izlenerek araştırmaya katılacak olan erken evlenen kadınlar ve karar alıcılar tespit edilmiştir. Bununla beraber bölgedeki erken evlilikler üzerine çalışma yapan Aile İrşad Bürolarında uzman olarak çalışan danışmanlar ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Böylece araştırma kapsamında kartopu yöntemiyle amaca yönelik olarak belirlenen 22 erken evlenen kadın, altı toplum ileri geleni ve dört karar alıcı ile toplamda 32 görüşme (Ek-4) yapılmıştır.

3.3. DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELER VE ÖZ DÜŞÜNÜMSEL SÜREÇ: ZORLUKLAR VE FIRSATLAR

Araştırma alanında geçirilen yaklaşık dört aylık zaman diliminde (Kasım 2014 – Şubat 2015) Niğde İli'nin kamu kurum ve kuruluşlarının temsilcileri ve toplum ileri gelenleri ile geliştirilen güvene dayalı ilişki, araştırmacının yarı katılımcı ve yarı dışarıdan gözlemci rolü araştırma öznelerinin keşif sürecinde yardımcı olmuştur. Bu güven ilişkisinin kurulması ile birlikte araştırma özneleriyle bağlantıya geçilmiş ve görüşmelere başlanmıştır.

Bu süreçte Niğde İl Merkezinde erken evlenen 14 kadın ile Aile ve Toplum Sağlığı Merkezi hasta gözlem odasında İl Sağlık Müdürlüğünde görevli sağlık çalışanı (hemşire) eşliğinde görüşmeler yaklaşık bir aylık süre içerisinde tamamlanmıştır. Araştırma özneleri ile bağlantı kurulduktan sonra görüşme öncesi yapılan hazırlıklar da (bilgilendirme ve onam süreci) dahil olmak üzere her görüşme yaklaşık iki saat sürmüştür. Dolayısıyla bir günde en fazla iki ya da üç görüşme yapılabilmektedir.

Araştırmada görüşmeler ses kayıt cihazı aracılığı ile kayıt altına alınmıştır. Bununla birlikte araştırmacı gözlemlerini içeren görüşme notları da tutmuştur. Ayrıca her bir nitel veri toplama sürecinden sonraki gün görüşmelerin dinlenilmesine, kayıtların dökümüne ve okunmasına çalışılmıştır. Böylece görüşmelerde eksik kalan ve anlaşılabilen bölümler keşfedilebilmiş ve gerekirse erken evlenen kadınlar ile tekrar bağlantı kurma olanağı sağlanabilmiştir. Bu çalışmalar hem bir sonraki görüşme için bir hazırlık hem de görüşmelerin daha nitelikli olması için bir fırsat oluşturmuştur.

Araştırmacının Niğde İl Merkezi'nde geçirmiş olduğu yaklaşık bir aylık süre zarfında, Niğde İl Müftülüğü Aile İrşad Bürosu'nda görevli, erken evlilik konusunda daha önce bölgede çalışma yapan ve ailelere danışmanlık hizmeti veren iki uzman ile yaklaşık üçer saatlik derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde dini ve sosyo kültürel odaklı konular üzerinde durulmuştur. Görüşmelerde, bölgedeki erken evliliklerin geleneksel kültürle ilişkili mi yoksa dini kaynaklı bir uygulama mı olduğu keşfedilmeye çalışılmıştır. Dünderlı Kasabasında da veri toplama süreci benzer şekilde ilerlemiştir. Kasabanın kız kuran kursu öğretmeni eşliğinde erken evlenen altı kadın ile evlerinde yaklaşık iki saat süren görüşmeler yapılmıştır. Dünderlı Belediye Başkanı ile başkanlık makamında yaklaşık 4,5 saat süren derinlemesine bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmede, kasabanın erken evlilikler konusunda yerel ve ulusal medyada sıklıkla gündeme gelen bir yer olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca bölgedeki erken evliliklerin uzun yıllardır geleneksel bir uygulama olarak devam ettiği ve kasabanın kapalı toplum özelliği gösterdiği anlaşılmıştır. Örneğin kasabadaki bütün evliliklerin erken evlilikler şeklinde gerçekleştiği ve eşlerin de yalnızca kasaba içinden seçildiği tespit edilmiştir. Dünderlı Kasabasında geçirilen zaman diliminde bölgede katı bir erken evlilik uygulamasının var olduğu anlaşılmıştır. Hatta onsekiz yaşına gelmeden iki kez erken evlilik yapan kadınların dahi var olduğu gözlemlenmiştir. Bu görüşmelerin ve gözlemlerin araştırma kapsamında yer alması araştırma konusu açısından önemli keşiflerin yapılmasına katkıda bulunmuştur. Bu görüşmeler sonunda, bölgedeki erken evliliklerin uygulanış biçimi ve kadınlar için uygun görülen ideal yaşam tarzının hangi boyutlara ulaşabileceğini yerinde gözlemleyen araştırmacı bu süreçten oldukça etkilenmiştir.

Güllüce Köyünde yaşamını sürdüren erken evlenen iki kadın ile yine bir sağlık çalışanı eşliğinde kadınların evlerinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Güllüce Köyünde ayrıca kız çocuklarını erken evlendiren dört karar alıcı ile köyün kahvehanesinde görüşmeler yapılmıştır. Karar alıcılar ile yapılan görüşmelerde kız çocuklarının erken evlilik süreçleri ve bölgedeki erken evliliklerde karar alıcıların rolü üzerinde durulmuştur. Görüşmelerin Güllüce Köyü'nün kahvehanesinde gerçekleşmesi araştırmacı açısından zorlayıcı bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Görüşmelerde birden fazla kişinin aynı anda konuşması böyle bir araştırmanın neden köylerinde yapıldığı ile ilgili ardı ardına gelen bitmek bilmeyen sorular ve her karar alıcının diğer bir karar alıcıyı gözlemlemesi bu sürecin zorlukları arasında yer almıştır. Ancak araştırmacının bilgisi ve araştırma deneyimi bu süreci yönetmesinde ve kontrol etmesinde yardımcı olmuştur. Görüşmelerde dikkat çekilen konulardan bir diğeri de karar alıcıların aslında kız çocuklarını erken evlendirmek istemedikleri, ancak içinde buldukları toplumun geleneksel uygulamalarının kendilerini bu yönde karar almaya yönlendirdiği olmuştur. Araştırmada bu gerçeklik erken evliliklerin içinde yaşanan geleneksel ve ataerkil kültür ile ne denli bağlantılı olduğunu göstermesi açısından önemli bir keşif olarak değerlendirilmiştir. Bu bölgede de Dünderli Kasabesindeki erken evliliklere benzer geleneksel uygulamalar gözlemlenmiştir. Özellikle erken evlenen kadınlar ile gerçekleştirilen görüşmeler evlilik süreçlerinde özel ve kamusal alandaki eşitsizliğin farklı boyutlarının keşfedilmesi açısından önemli ipuçları sunmuştur.

Araştırma öncesi öngörülen zorluklar arasında sıklıkla kadınların yaşam deneyimine odaklanan bir araştırmanın erkek bir araştırmacı tarafından yapılıyor olması ile ilgili tereddütlerdi. Araştırmacı bu bakış açısını erken evlenen kadınların evlilik süreçlerinde deneyimledikleri cinsiyetçi ve ayrımcı bir bakış açısı olarak değerlendirmiştir. Araştırmacı, alanda geçirdiği yaklaşık dört aylık süre zarfında erkek olmasından dolayı herhangi bir zorluk ile karşılaşmamıştır.

Araştırmada yaşanan zorlukların başında görüşmelerin yapıldığı fiziki koşullar ile yerleşim birimlerinin birbirinden uzak mesafelerde olması gelmektedir. Araştırma alanının üç farklı birimde gerçekleşmesi istenildiği zaman araştırma öznesi ile tekrar görüşme olanağı bulunamaması bu süreci daha zorlu hale getirmiştir. Çünkü Dünderli Kasabası, İl Merkezine yaklaşık 70 km uzaklıktadır. Güllüce Köyü ile Dünderli

Kasabası arasındaki mesafe ise yaklaşık 100 km dir. Ayrıca Dünderli Kasabasının Aladağlar arasında bulunan bir yerleşim birimi olması yol şartlarının ve coğrafi koşulların ulaşım için uygun olmamasına neden olmuştur. Alan çalışmasının kış mevsiminde yapılması süreci daha da zorlaştırmıştır. Bu zorlukların yarattığı fırsatlar da olmuştur. Özellikle bölge halkının misafirperver ve yardım sever bir tutum içerisinde olması, araştırmacıya tüm imkanların sunulma çabası araştırma sürecini bir ölçüde kolaylaştırmıştır.

3.4. ANALİZ SÜRECİ VE RAPORLAMA

Nitel veri analizi, araştırmacının verileri düzenlediği, analiz birimlerine ayırdığı, sentezlediği, biçimleri (pattern) ortaya çıkardığı, önemli değişkenleri keşfettiği ve hangi bilgileri rapora yansıtacağına karar verdiği bir süreçtir (Bogdan ve Biklen, 1992). Diğer bir deyişle nitel analiz yapan araştırmacı, alandan toplamış olduğu verilerden hareket ederek bu veriler içerisinde saklı duran gömülü bilgiyi (grounded knowledge) keşfetmeye ve ortaya çıkartmaya çabalamaktadır. Miles ve Huberman (1984) nitel veri analizi sürecini, birbirini takip eden üç aşamalı bir sınıflandırma içerisinde incelemektedir. Bu aşamalardan ilkinin gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi çeşitli tekniklerle toplanan “verilerin azaltılması” (data reduction) aşaması oluşturmaktadır. Bu aşamada, alandan toplanmış ve henüz işlenmemiş durumda bekleyen veri seti, ayıklama, özetleme ve dönüştürme işlemlerinden geçirilmektedir. Veri azaltma aşaması, araştırma raporunun tamamlanmasına kadar süren uzun bir süreci kapsamaktadır. Veri azaltma sürecinde araştırmacı, araştırmanın amacına göre hangi verileri araştırmanın dışında bırakacağına, hangi verileri kullanacağına ve veri setini nasıl sınıflandıracağına karar vermektedir.

Bu çalışmada da nitel veri analiz süreci benzer şekilde yürütülmüştür. Bu aşamada amaç, araştırma kapsamında toplanılan tüm bilgi ve değerlendirmeleri bütüncül bir yaklaşım çerçevesinde ele alabilmektir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen her türlü gözlem, serbest görüşme, kişisel görüşme notları, derinlemesine görüşme dökümleri, kurumlardan elde edilen belgeler ve dokümanlar arasında ilişki kurulabilmesi için N-Vivo nitel veri analiz programından yararlanılmıştır.

Araştırma alanında toplanılan verilerin analizi, Şubat 2015 – Mart 2015 tarihleri arasında iki aylık bir süreç içerisinde tamamlanmıştır. Alan bilgilerinin ve görüşmelerin ham dökümünün görüşmeler sürecinde gerçekleştirilmesi araştırmacıya analiz sürecinin daha verimli kullanılmasını sağlamıştır. Araştırma dökümlerinin Şubat ayının ilk haftasına kadar tamamlanmış olması bu süreçte ham dökümlerin düzenlenmesine, tekrar gözden geçirilmesine ve gerekli görülen verilerin azaltılmasına olanak sağlamıştır. Bu süreçte yapılan okumalarda alınan notlar ile sahada tutulan notlar da birbiri ile karşılaştırılarak her bir süreç titizlikle ele alınmıştır. Daha sonra toplam 378 sayfalık araştırma dökümleri cümle cümle kodlanarak (line-by-line/open coding), araştırma soruları ile ilişkili olabilecek benzer ve farklı düşünce, duygu, etkinlik, süreç ve kavramlar bir bütünlük içinde ele alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu süreçte araştırma öznelerinin erken evlilik süreçlerindeki deneyimleri ve içinde bulunulan yapıya ilişkin değerlendirmeleri bu öznelerin(EE kadınlar) kendi kavramlarını anlamlandırılması açısından önemli bir aşama olarak değerlendirilmiştir. Bu aşamadan sonra, daha önce belirlenen erken evlilik öncesi ve sonrası yaşam, erken evliliklerin karar verme süreci ve karar alıcıların bu süreçteki rolüne ilişkin kullanılan kavramların sınıflandırılacağı kod, tema ve kategoriler keşfedilmiştir.

Kavramsallaştırma biçimi birçok kez tekrar tekrar okuma sonunda gerçekleştirilen 48 kod üzerinden ulaşılan kategoriler arasında ilişki kurma ve temalara ulaşma biçiminde (axial coding) gerçekleşmiştir. Böylece daha önce belirtilen üç araştırma sorusu üzerinden gerçekleştirilen analiz sonucunda, Niğde ilinde erken evlenen kadınların ve karar alıcıların evlilik süreçlerindeki yaşamsal deneyimlerini gösteren ve analizde kullanılan başlıkları belirleyen yedi temaya ulaşılmıştır. Analizde ortaya çıkan ve '*Erken Evliliğe Giden Yol ve Hapsedilen Bir Yaşam*' ana temasına işaret eden kategori ve alt temalara ilişkin görsel, Şekil 1'de yer almaktadır. Ana temadaki '**erken evliliğe giden yol**' kavramsallaştırması evlilik öncesi sürece, '**hapsedilen yaşam**' kavramsallaştırması ise erken evlilik sonrası yaşama vurgu yapmaktadır.

Şekil 1: 'Erken Evliliğe Giden Yol ve Hapsedilen Bir Yaşam' Ana Temasına İşaret Eden Alt Temalar ve Kategoriler

3.5. ETİK ÇERÇEVE

Bu araştırmada erken evlenen kadınlarla ile yapılan görüşmelerde etik açıdan pek çok konu gündeme gelmiştir. Araştırmanın etik çerçevesini belirleyen konular aşağıda sunulmuştur.

Araştırma onayı: Araştırmanın yapılabilmesi için onay almak üzere araştırma önerisi ile birlikte araştırmada kullanılacak olan veri toplama aracı olan ‘yarı yapılandırılmış nitel görüşme formunun’ yer aldığı başvuru dosyası Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Eğitim Hizmetleri Daire Başkanlığına yapılmıştır. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü başvuru dosyasını değerlendirmeye alarak Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü Etik Kurulunca başvuruyu onaylamıştır. (Ek 7)

Araştırmacının konumu: Bu araştırmanın tüm sorumluluğunu üstlenen araştırmacı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğünün “Etik Kurulu”ndan aldığı onay doğrultusunda sadece, araştırmasını yapmak amacıyla Niğde İli Sağlık Kuruluşlarında “Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi” sıfatıyla bulunmuştur.

Bilgilendirme ve onam: Görüşmelere başlanmadan önce araştırmacı tarafından erken evlenen kadınlar ile birlikte karar alıcılar ve toplum ileri gelenlerine araştırma ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Bu bilgilendirmede araştırmanın amacı, yöntemi, prosedürleri ve araştırmacının konumu hakkında bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra herhangi bir zorlamada bulunmadan araştırma öznelerinin araştırmaya katılıp katılmama yönündeki istekleri özgür iradelerine bırakılmıştır. Araştırmada erken evlenen kadınlar (EE), karar alıcılar (KA) ve toplum ileri gelenleri ise (TİG) kodları ile sıralı bir şekilde adlandırılmıştır.

Görüşmeyi reddetme veya durdurma: Araştırma öznelerine görüşme başladıktan sonra isterlerse görüşmeyi sürdürmekten vazgeçebilecekleri (olurlarını geri alabilecekleri) veya görüşmeyi durdurabilecekleri araştırmacı tarafından ifade edilmiştir. Sadece (EE 8) kodlu kadın görüşmeci dışında diğer görüşmeler araştırmanın amacı doğrultusunda tamamlamıştır.

Mahremiyete saygı: Görüşme öncesinde araştırma öznelerine tüm soruları yanıtlamak zorunda olmadıkları açıklanmıştır. Görüşmeler esnasında bazı görüşmecilerin özellikle

aile içinde yaşanan sorunlarla ilgili konularda ayrıntıya girmeden yüzeysel bilgiler vermesi anlayışla karşılanmıştır.

Cinsiyet: Araştırmacının erken evlenen kadınlar ile yapmış olduğu görüşmelerde, erkek olması nedeni ile (özel bilgiyi paylaşmaya yanaşmama, çekinceli davranma, utanma vb.) oluşabilecek herhangi bir sorunu önlemek amacıyla toplum sağlığı merkezinde çalışan bir sağlık çalışanı (hemşire) görüşmelere katılmıştır.

Gizlilik ve sır saklama: Araştırma öznelerine görüşme kayıtlarının gizli tutulacağı ve bu bilgilerin sadece yürütülmekte olunan bilimsel çalışmanın verileri olarak kullanacağı ve gizliliğin korunacağı bilgisi verilmiştir.

Tanık bulundurma: Görüşmelerin güvenilirliğini artırma, cinsiyet farklılığından kaynaklanabilecek çeşitli sorunları aşmaya çalışma ve görüşme yapılacak araştırma özneleri ile araştırma ölçütlerine uygunluğunu belirleme gibi amaçlar doğrultusunda görüşmelerin tamamında bir tanık bulundurulmaya çalışılmıştır. Kadınlar ile yapılan tüm görüşmelerde bir sağlık personeli (hemşire) araştırmacı ile birlikte görüşmelere katılmıştır.

4. BÖLÜM

ANALİZE GİRİŞ

Niğde İli özelinde kadınların erken evlilik süreçlerini anlayabilmek için öncelikle araştırma alanının toplumsal cinsiyet normlarının genel çerçevesinin belirlenmesi gerekmektedir. Ayrıca bu aşamada bölgede kadın olmanın ne anlama geleceğine ilişkin ipuçlarının belirlenmesi amaçlanmaktadır. Böylece araştırma kapsamında deneyimlerine odaklanılan erken evlenen kadınların içerisinde yer aldığı sosyal, ekonomik ve kültürel yapının anlaşılması olacağı ve bu anlaşılmanın daha sonra yapılan analizlere açıklık getireceği düşünülmektedir.

4.1. NİĞDE İLİNDE TOPLUMSAL CİNSİYET NORMLARI: ATAERKİL TOPLUMDA YAŞAMAK

Bu araştırmanın gerçekleştirildiği Niğde İli, İç Anadolu Bölgesi'nin Güneydoğusunda ve Kapadokya Bölgesinde yer alan Aksaray, Nevşehir, Konya ve Kayseri illeri ile komşudur. Toplumsal cinsiyet normları bakımından Orta Anadolu'nun diğer kentleri ile kıyaslandığında benzerlik gösterse de Niğde İli, yeni bir çalışma ve inceleme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla başlangıçta Niğde İli özelinde sosyal bilim araştırmalarına daha fazla ihtiyaç duyulduğunu söylemek mümkündür. Bu aşamada daha önce de belirtildiği üzere Niğde İlinde kadın olmanın ne anlama geldiğine ilişkin ipuçlarının belirlenmesine çalışılmaktadır.

Bu açıdan Yücel Can'nın (2013) Niğde İl merkezinde 23 Mahallede 137 kadın ve 111 erkek ile gerçekleştirmiş olduğu anket çalışmasından yararlanılmıştır. Bu çalışma ile Niğde İlindeki egemen kültüre ait toplumsal cinsiyet normları hakkında bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu araştırmada, toplumsal cinsiyet temelli uygulamalar; bireylerin çocuk yetiştirmeye yönelik tutumları, çalışma hayatına ilişkin tutumları ve sosyal hayata ve ilişkilere yönelik tutumları olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiştir. Çocuk yetiştirmeye yönelik tutumlar başlığı altında, erkek çocuk sahibi olmaya atfedilen anlam ve kız ve erkek çocuklarına yönelik bakış açıları incelenmiştir. Araştırma sonuçları,

erkek çocuğunun gelecek güvencesi olarak görüldüğünü ve soyun erkek çocuk üzerinden yürüyeceğine inanıldığını göstermektedir. Bu anlayış, aileler üzerinde bir sosyal kontrole dönüşmekte ve erkek çocuk sahibi olmak, rüştünü ispat etme yolu olarak tercih edilmektedir. Ancak bu sayede gerçek bir erkek ya da gerçek bir kadın olunabileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla Niğde İlinde soyun erkek üzerinden devam ettiği biçimindeki ataerkil bakış açısının insanlar üzerindeki etkisinin yoğun bir biçimde devam ettiği söylenebilir. Bu açıdan araştırma sonuçları değerlendirildiğinde öncelikle “ataerkil” bir cinsiyet rejiminin etkin olduğu bölgede erkeğin belirleyici, kadının ikincil bir konumda olduğu bir soy ideolojisinin hakimiyetinden söz edilebilir. Diğer bir ifadeyle Niğde İlinde soyun, erkekler aracılığı ile sürdürdüğü anlayışının egemen olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bilindiği üzere kadın ve erkek arasında iktidar ilişkisinin temelini de büyük oranda erkeği merkeze alan bu soy ideolojisi oluşturmaktadır.

Can'nın (2013) araştırmasında, çalışma hayatına ilişkin tutumlar başlığı altında, kadının çalışma hayatına girmesi ve bir gelire sahip olmasına ilişkin tutumlar da incelenmiştir. Araştırmada makro boyutta toplumsal hayatın bütününde özel olarak ise çalışma hayatında, kadına ve erkeğe ait işlerin bir ayrıma tabi tutulması toplumsal cinsiyet temelli bakış açısının en belirgin özelliklerinden birisi olarak ortaya çıkmaktadır. Erkeği merkeze alan bir anlayış bölgede geniş bir alanda yansıma bulmaktadır. Kadınının konumu büyük oranda geleneksel rol ve statüler tarafından belirlenmektedir. Cinsiyete dayalı işbölümü temelinde, “ev hanımı” ve “analık” rollerini yerine getiren kadınların daha çok özel alana sıkıştırıldığı görülmektedir.

Bu çalışmanın sosyal hayata ilişkin tutumlar başlığı altında ise kadın/erkek eşitliği, kadına yönelik şiddet içeren davranışlar ve kadının sosyal hayata katılmasına yönelik tutumlar üzerinde durulmuştur. Can'a (2013) göre toplumsal cinsiyetçi ataerkil bakış açısının özelliklerinden biri, kadın ve erkeğe ait mekanları ayrıştırması ve kadını daha çok ev odaklı algılamasıdır. Bu bakış açısından kadın evle erkek ise ev dışı ile ilişkilendirilir. Toplumda egemen konumda bulunan erkeklerin, bu konumunu kaybetmemek için kadını sosyal hayatın ve çalışma yaşamının dışında bırakmaya özel bir çaba sarf ettikleri vurgulanmaktadır. Bilindiği üzere bu anlayışın hakim olduğu toplumlarda namus olgusunun kadın cinselliği ve kadının kontrol edilmesi ile bağdaştırılması yönünde kuvvetli bir eğilim söz konusudur. Bölgede namus, erkeklerin

kontrolünde olan kadınlara ait bir özelliktir. Kadınlar, namuslu olup olmamayı içeren davranış kurallarına uymak zorundadırlar; dolayısıyla rolleri pasiftir, erkekler ise kadınların bu kurallara uymasını sağlamak zorundadır. Bu nedenle de aktif bir rol oynamaları gerekmektedir. Araştırmada '*kadının yeri evidir*' anlayışının bölgenin kültürel yapısına göre şekillendiği ve buna uygun toplumsal cinsiyet düzeninin geliştiği söylenebilir. Erkeği merkeze alan bir anlayış bölgede geniş bir alanda yansıma bulmaktadır.

Bu anlayış doğal olarak kadınların eğitim durumunu ve evlilik biçimlerini de etkilemektedir. Bölgede okuryazarlığın cinsiyetle yakından alakalı olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle bölgede, erkek nüfus içinde okuryazar olanların oranı, kadın nüfusa oranla üç kat daha fazladır. Akrabalık sisteminin önemli olduğu bölgede akraba/kuzen evliliklerinin hala yaygın olduğu görülmektedir. TÜİK, 2013 yılı II. Dönem verilerine göre ortalama ilk evlenme yaşı erkekler için 26,7, kadınlar için 23,5'dir. Erkek ile kadın arasındaki ortama ilk evlenme yaş farkı 3,2'dir. İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması, 1. Düzey'e göre en yüksek ortalama ilk evlenme yaşı, erkeklerde 27,6, kadınlarda 24,6 ile İstanbul Bölgesi'nde görülmektedir. En düşük ortalama ilk evlenme yaşı ise erkeklerde 25,5, kadınlarda 21,9 ile Orta Anadolu Bölgesi'nde görülmektedir. Orta Anadolu Bölgesinde Niğde İli ortalama evlenme yaşında kadınlarda 22,7 ile en düşük evlilik yaşının olduğu ildir. Ortalama ilk evlenme yaşında ise Niğde (21,5) ili, Nevşehir (21,2) ilinden sonra ikinci en düşük ildir (Tüik, 2013).

Sonuç olarak, Niğde ilinde kadın olmanın ne anlama geldiğine ilişkin burada paylaşılan araştırma sonuçları erken evlilik süreçlerinin kadınlar tarafından ne tür bir toplumsal düzen içerisinde deneyimlendiğini ve hangi koşullarda yaşanıldığını anlamak açısından önemli bulunmaktadır. Bu noktadan sonra araştırmada, deneyimlerine odaklanılan erken evlenen kadınların genel özelliklerini ortaya koymanın anlama sürecini kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

4.2. ARAŞTIRMA ÖZNELERİNE İLİŞKİN TANITICI BİLGİLER

Bu araştırmada Niğde İli, Dünderli Kasabası ve Güllüce Köyü'nde erken evlilik süreçlerini deneyimleyen kadınların deneyimlerinden yola çıkılmıştır. Araştırma kapsamında deneyimlerine odaklanılan erken evlenen kadınların genel özelliklerine ilişkin bilgiler aşağıdaki çizelgelerde yer almaktadır.

Çizelge 1. Erken Evlenen Kadınların Yaş Durumu

No	Yaş	No	Yaş
1	37	12	47
2	37	13	27
3	32	14	45
4	31	15	38
5	38	16	22
6	41	17	39
7	35	18	39
8	44	19	45
9	35	20	39
10	34	21	34
11	32	22	27

Araştırmaya genç yetişkin kadınlar ile kendini ifade etme becerisi yüksek erken evlenen kadınların katılımına önem gösterilmiştir. Araştırmaya katılanlar, yaş itibari ile 22 – 47 yaş grubu kişilerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan erken evlenen kadınların yaş ortalaması 36.27 'dir.

Çizelge 2. Erken Evlenen Kadınların Eğitim Durumu

Erken Evlenen Kadınların Eğitim Durumu	Sayı
Hiç Okula Gitmedi	1
İlkokul Mezunu	12
İlkokul Terk	1
Ortaokul Mezunu	5
Ortaokul Terk	-
Lise Mezunu	2
Lise Terk	1
Diğer	-
Toplam	22

Erken evlenen kadınların eğitim durumları bakımından ilkököl mezunu olanların sayısı diğer eğitim düzeylerine göre çok daha fazla olup sayısı 12'dir. Ortaokul mezunu olanların sayısı 5, lise mezunu 2, hiç okula gitmeyen ile ilkököl ve lise eğitimini yarıda bırakan kadın sayısı 1'dir.

Çizelge 3. Erken Evlenen Kadınların Annelerinin Eğitim Durumu

Erken Evlenen Kadınların Annelerinin Eğitim Durumu	Sayı
Hiç Okula Gitmedi	12
İlkokul Mezunu	8
İlkokul Terk	1
Ortaokul Mezunu	1
Ortaokul Terk	-
Lise Mezunu	-
Lise Terk	-
Toplam	22

Erken evlenen kadınların annelerinin eğitim durumları arasında hiç okula gitmeyenlerin sayısı diğer eğitim düzeylerine göre fazla olup sayısı 12'dir. İlkokul mezunu olanların sayısı 8, ilkököl eğitimini yarıda bırakanların sayısı ile ortaokul mezunu olanların sayısı 1'dir.

Çizelge 4. Erken Evlenen Kadınların Babalarının Eğitim Durumu

Erken Evlenen Kadınların Babalarının Eğitim Durumu	Sayı
Hiç Okula Gitmedi	4
İlkokul Mezunu	11
İlkokul Terk	2
Ortaokul Mezunu	3
Ortaokul Terk	-
Lise Mezunu	1
Lise Terk	1
Diğer	-
Toplam	22

Erken evlenen kadınların babalarının eğitim durumları arasında ilkokul mezunu olanların sayısı diğer eğitim düzeylerine göre daha fazla olup sayısı 11'dir. Hiç okula gitmeyenlerin sayısı 4, ortaokul mezunu olanların sayısı 3, ilkokul eğitimini yarıda bırakanların sayısı 2, lise mezunu olanlar ile lise eğitimini yarıda bırakanların sayısı 1'dir.

Çizelge 5. Erken Evlenen Kadınların Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı
Evliyim	18
Boşandım	4
Eşimden ayrı yaşıyorum	-
Eşim vefat etti	-
Toplam	22

Erken evlenen kadınların medeni durumları bakımından evliliğini devam ettirenlerin sayısı diğer medeni durumda olanlara göre daha fazla olup sayısı 18'dir. Erken evlenen ve evliliğini sürdüremeyip boşananların sayısı 4'tür. Araştırmaya katılan kadınlar arasında eşinden ayrı yaşayan ya da eşi vefat eden kadın bulunmamaktadır.

Çizelge 6. Erken Evlenen Kadınların İstihdam Durumu

Erken Evlenen Kadınların İstihdam Durumu	Sayı
Çalışmıyor/İşsiz	3
Ücretli çalışıyor	5
Kendi hesabına çalışıyor	-
Ev Kadını/Ücretsiz Ev İşçisi	14
İşveren	-
Diğer	-
Toplam	22

Erken evlenen kadınlar arasında istihdam durumu bakımından ev kadını/ücretsiz ev işçisi sayısı daha fazla olup sayısı 14'tür. Ücretli çalışanların sayısı 5, işsiz kalanların sayısı 3'tür. Ücretli çalışan kadınlar temizlik görevlisi olarak çalışmakta olup işsiz kalan kadınlar daha önceleri tekstil ve temizlik işçisi olarak çalışan kadınlardan oluşmaktadır

Çizelge 7. Erken Evlenen Kadınların İlk Evlilik Yaşı

No	İlk Evlilik Yaşı	No	İlk Evlilik Yaşı
1	16	12	15
2	15	13	17
3	18	14	16
4	18	15	16
5	14	16	16
6	17	17	17
7	16	18	17
8	17	19	16
9	16	20	16
10	16	21	16
11	15	22	14

Erken evlenen kadınların ilk evlilik yaşları bakımından en düşük ilk evlilik yaşı 14, en yüksek ilk evlilik yaşı 18'dir. Araştırmaya katılanların ortalama ilk evlilik yaşı 16, 09'dur.

Çizelge 8. Erken Evlenen Kadınların Evlilik Sayısı

Erken Evlenen Kadınların Evlilik Sayısı	Sayı
Bir Kez	19
İki Kez	3
Toplam	22

Erken evlenen kadınlar arasında bir kez evlenen kadınların sayısı 19, iki kez evlenen kadınların sayısı 3'tür.

Çizelge 9. Erken Evlenen Kadınların Eşlerinin İlk Evlilik Yaşı

No	Eşin İlk Evlilik Yaşı	No	Eşin İlk Evlilik Yaşı
1	22	12	22
2	24	13	24
3	23	14	49
4	24	15	24
5	22	16	29
6	26	17	22
7	18	18	29
8	18	19	26
9	22	20	21
10	23	21	24
11	25	22	26

Erken evlenen kadınların eşlerinin ilk evlilik yaşı en düşük 18 olup eşler arasında ilk evlilik yaşı en yüksek 49'dur. Erken evlenen kadınların eşlerinin ilk evlilik yaşı ortalaması 24,68'dir.

Çizelge 10. Erken Evlenen Kadınların Eşlerinin Evlilik Sayısı

Erken Evlenen Kadınların Eşlerinin Evlilik Sayısı	Sayı
Bir Kez	21
İki Kez	1
Toplam	22

Erken evlenen kadınların eşleri arasında bir kez evlenenlerin sayısı 21'dir. İkiz kez evlenenlerin sayısı 1'dir.

Çizelge 11. Erken Evlenen Kadınların Annelerinin İstihdam Durumu

Erken Evlenen Kadınların Annelerinin İstihdam Durumu	Sayı
Çalışmıyor/İşsiz	-
Ücretli çalışıyor	1
Kendi hesabına çalışıyor	1
Ev Kadını/Ücretsiz Ev İşçisi	19
İşveren	-
Emekli	-
Diğer	1
Toplam	22

Erken evlenen kadınların annelerinin istihdam durumu bakımından ev kadını/ücretsiz ev işçisi olanların sayısı diğer istihdam durumlarında olanlara göre çok daha fazla olup sayısı 19'dur. Ücretli çalışan (tekstil atölyesi) sayısı ile kendi hesabına çalışan (evlere temizliğe gitmek) sayısı 1'dir. Diğer istidam durumunda araştırmaya katılanların annelerinden 1'i yurt dışında işçi olarak çalışmıştır.

Çizelge 12. Erken Evlenen Kadınların Babalarının İstihdam Durumu

Erken Evlenen Kadınların Babalarının İstihdam Durumu	Sayı
Çalışmıyor/İşsiz	3
Ücretli çalışıyor	12
Kendi hesabına çalışıyor	5
Ev Kadını/Ücretsiz Ev İşçisi	-
İşveren	-
Emekli	1
Diğer	1
Toplam	22

Erken evlenen kadınların babalarının istihdam durumu bakımından ücretli olarak çalışanların (işçi olarak çalışanlar) sayısı diğer istihdam durumlarında olanlara göre daha fazla olup sayısı 12'dir. Kendi hesabına çalışanların (3'ü çiftçi, 1'i oto tamircisi, 1'i esnaf) sayısı 5'tir. İşsiz olanların sayısı 3'tür. Emekli olanları sayısı ile yurt dışında çalışanların sayısı 1'dir.

Çizelge 13. Eşin Ailesi ile Kadının Ailesinin Ekonomik Durum Karşılaştırması

Ekonomik Durum Karşılaştırması	Sayı
Daha İyi Durumdaydı	11
Daha Kötü Durumdaydı	4
Fark Yoktu	7
Toplam	22

Erken evlenen kadınların aileleri ile eşlerinin ailelerinin ekonomik durum karşılaştırmalarında eşlerin ailelerinden ekonomik durumu daha iyi olanların sayısı 11'dir. Eşlerinin aileleri ile kadınların aileleri arasında ekonomik durumları bakımından fark olmadığını belirtenlerin sayısı 7'dir. Eşlerin ailelerinin kadınların ailelerinden ekonomik bakımdan durumu kötü olanların sayısı 4'tür.

Çizelge 14. Erken Evlenen Kadınların Evlenme Biçimi

Erken Evlenen Kadınların Evlilik Usulü	Sayı
Görücü Usulü	10
Anlaşmalı ve Ailenin Rızasıyla	3
Anlaşmalı ve Aile Rızası Olmadan	-
Kaçtım	3
Kaçırıldım	-
Kuma Evlilik	1
Akraba Evliliği	5
Toplam	22

Erken evlenen kadınların evlenme biçimi bakımından değerlendirildiğinde, görücü usulü ile erken evlilik yapanların sayısı 10, akraba evliliği ile erken evlenen kadınların sayısı 5'tir. Anlaşmalı ve ailenin rızası ile erken evlilik yapanları sayısı ile kaçarak erken evlenenlerin sayısı 3, kuma evlilik yapan kadın sayısı 1'dir.

Çizelge 15. Erken Evlenen Kadınların Nikah Durumu

Erken Evlenen Kadınların Nikah Durumu	Sayı
Resmi	-
Dini	-
Her ikisi	22
Toplam	22

Araştırmaya katılan erken evlenen kadınların tamamı hem dini hem de resmi nikahı olan kadınlardan oluşmaktadır. Ancak onaltı yaşını doldurmadan önce erken evlenen kız çocukları dini nikah ile evlendirildikten sonra onaltı yaşını doldurmaları beklenmekte ve bundan sonra ailelerinin rızasıyla mahkeme kararı alınarak resmi nikah yaptırmaktadır. Onaltı yaşını doldurduktan sonra erken evlenen kız çocukları, ailelerinin rızası ile mahkeme kararı alınarak hem dini nikahlarını hem de resmi nikahlarını aynı zamanda yaptırarak erken evlenmektedir.

Çizelge 16. Erken Evlenen Kadınların Çocuk Durumu

Erken Evlenen Kadınların Çocuk Durumu	Sayı
Var	21
Yok	1
Toplam	22

Erken evlenen kadınlar arasında çocuğu olanların sayısı 21 iken çocuğu olmayan sayısı 1'dir.

Çizelge 17. Erken Evlenen Kadınların İlk Hamilelik Yaşı

No	İlk Hamilelik Yaşı	No	İlk Hamilelik Yaşı
1	17	12	18
2	15	13	20
3	19	14	18
4	-	15	24
5	15	16	17
6	18	17	18
7	16	18	20
8	19	19	17
9	17	20	17
10	18	21	17
11	17	22	15

Erken evlenen kadınların ilk hamilelik yaşı açısından en düşük olan ilk hamilelik yaşı 15, en yüksek ilk hamilelik yaşı 24'tür. Erken evlenen kadınların ortalama ilk hamilelik yaşı 16,9'tur.

Çizelge 18. Erken Evlenen Kadınların Çocuk Sayısı Durumu

No	Çocuk Sayısı	No	Çocuk Sayısı
1	2	12	2
2	2	13	2
3	2	14	4
4	-	15	1
5	2	16	1
6	2	17	3
7	3	18	2
8	2	19	2
9	1	20	2
10	2	21	2
11	3	22	3

Erken evlenen kadınların en yüksek çocuk sayısı 4 olup çocuğu olmayan 1 kadın bulunmaktadır. Erken evlenen kadınların ortalama çocuk sayısı 2,04' tür.

5. BÖLÜM

ANALİZ

ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOL ve HAPSEDİLEN BİR YAŞAM

Bu bölümde, erken evlilik öncesi süreçte kadınların aile yaşamı, ekonomik durumu ve eğitim durumlarına ilişkin yaşamsal deneyimleri içinde buldukları ataerkil düzen ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde analiz edilmiştir.

Bu bölümde *'Erken Evliliğe Giden Yol ve Hapsedilen Bir Yaşam'* ana temasına ulaşılmasını sağlayan yedi alt temadan yola çıkılarak, erken evlenen kadınların erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamsal deneyimleri analiz edilmiştir. Bu çerçevede ilk olarak erken evlilik öncesi süreçte kadınların aile yaşamlarında ebeveynleri ile olan ilişkilerinin niteliği, ebeveynlerin erken evlilik hikayeleri incelenmiştir. Daha sonra erken evlilik öncesi kadınların aile içinde yaşamış oldukları sorunlar ve bu sorunların nasıl deneyimlendiğini gösteren toplumsal cinsiyet rolleri üzerinde durulmuştur. Analiz sonuçları yaygın aile sorunlarının, kız çocuklarına bakış açısının ve sosyal yaşamdaki yetersizliklerin kadınlar tarafından evliliklerin bir *'kurtuluş'* ya da *'kaçış'* olarak görülmesinde etkili olduğunu ve erken evliliğe giden yolun sonunda *'hapsedilen bir yaşama'* maruz kalındığını ortaya koymaktadır.

Bu süreçte ikinci olarak erken evliliğe giden yolda ailelerin ekonomik durumları analiz edilmiştir. Erken evliliğe giden yolda *'yokluklarla dolu bir yaşamın'* kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiği *'az bulduğumuzda az, çok bulduğumuzda çok yiyorduk ve 'başlık parası değil, masraf parası'* başlıkları altında analiz edilmiştir. Üçüncü olarak erken evlilik öncesi kadınların eğitimlerinin sonlandırılmasında cinsiyetçi ve ayrımcı bir tutuma karşı bu süreci nasıl deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Bu aşama *'kız kısmı okumaz'* ve *'böyle ortamda kız çocuğu mu okutulur'* başlıkları altında incelenmiştir. Son olarak erken evliliklerin geleneksel mi yoksa dini bir uygulama olarak mı görüldüğüne ilişkin anlatılar analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu aşamada hem erken evlenen kadınların hem de karar alıcıların anlatılarından yola çıkarak dini nikahlar, eş seçim süreci ve içinde bulunulan sosyal çevrenin erken evliliklere bakış açısı sorgulanmıştır.

5.1. ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOLDA: ‘ÇOCUK DEĞİLSİN ARTIK ONİKİ YAŞINDA GENÇ BİR KIZSIN’

Bu bölümde erken evlenen kadınların ‘yol’ olarak adlandırdığı erken evlilik öncesi süreç, dört alt başlıkta analiz edilmiştir. Birinci başlıkta, erken evlenen kadınların aile yaşamları ile anne ve babaları ile kurmuş oldukları ilişkilerin niteliği sorgulanmıştır. Aile yaşamlarında ‘*normal ve sıradan bir aile ortamına*’ özlem duyan erken evlenen kadınların içinde buldukları koşullar bu başlık altında ele alınmıştır. İkinci olarak, erken evlenen kadınların anne ve babalarının erken evlilik hikayeleri üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla bu başlık altında erken evliliklerin geleneksel ve meşru bir uygulama olarak görülmesinde etkili olan faktörler ‘*bizde herkes erken evlenir*’ başlığı altında analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ayrıca erken evliliğe giden yolda erken evlenen kadınların ‘*yaşanamayan bir çocukluk*’ olarak anlamlandırdıkları erken evlilik öncesi süreç sorgulanmıştır. Bu bölümde son olarak erken evlenen kadınların yaşanamayacak çocukluk olarak tanımladığı erken evlilik öncesi süreç karar alıcılar açısından da incelenerek kız çocuklarına bakış açısı keşfedilmeye çalışılmıştır.

5.1.1. ‘Keşke Normal Bir Aile Olsaydık, Böyle Olmazdı’

Erken evlenen kadınların evlilik öncesi içinde buldukları sosyal çevrenin olanakları göz önüne alındığında bu sürecin kadınlar açısından genellikle ev ile sınırlı bir mekanda yaşadığı sonucuna ulaşılabilir. Dolayısıyla evin huzurlu bir mekan olarak deneyimlenmesi bu süreçte önem kazanmaktadır. Nitekim tek yaşam alanı vardır, o da evdir. Ebeveynler ve ailenin diğer üyeleri ile ilişkilerin niteliği aile yaşamının huzurlu olmasını doğrudan etkilemektedir. Aile içi ilişkilerdeki en ufak olumsuzluk bile ev içerisinde rol ve sorumlulukları küçük yaşta üstlenen kadınların yaşamını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Örneğin ev içerisinde ebeveynler arasındaki bir tartışma, babanın baskıcı ve otoriter tutumu, ebeveynlerden birinin olumsuz davranışı, şiddet ve kötü söz içeren hal ve hareketler tek yaşam alanı ev olan kadınların aile yaşamlarını ‘*huzursuz bir aile ortamı*’ olarak tanımlamalarına neden olabilmektedir. Bu konuda (EE 10) ve (EE 11) bu sürecin kendileri için ne anlama geldiğini şöyle ifade etmektedir.

“Kötü bir çocukluk geçirdim yani beşinci sınıfı bitirdiğim zaman annem ve babam beni yatılı kuran kursuna gönderdiler. İki sene orada kaldım, hiçbir şekilde yani gitmeme izin vermediler. Sonra kızamık çıkarttım kızınız ölüyor dediler. Öylelikle gelip aldı beni ailem, daha sonra orda çok kapalı kaldığım için yani içe kapanık biriydim. Bu sefer de yani dışarı çıkarmak istediler hani çevreyi tanıtmak istediler. Dikiş nakış kursuna falan verdiler beni daha sonra işte küçük abim evlendi aynı evin içine eşi de geldiği için her zaman bir tartışma bir kavga oldu ev içerisinde, bir şey olduğu zaman herkes pat küt beni dövmeye başladı. Hiç bitmeyecek uzun bir yol gibi geliyordu o kadar bunalımdaydım. Gidecek sığınacak yerim yoktu yani. Ev içerisinde çok huzursuzdum.”(EE 10)

“Ya çocukluğumu hiç yaşamadım diyebilirim. Ben ortaokuldan çıktım zaten nişanlandım ondan sonra düğün falan oldu evlendim... Ama nasıl geçtiğini bile bilemiyorsun. Böyle bir hayattı benimki bitse de kurtulsam diyordum. Babamızdan biraz çekinirdik hani babamız hani böyle hani bazı şimdi şaka yaparlar biz öyle değildik hani biraz daha onun yanında biraz daha saygı duruşunda dururduk. Anne de öyleydi Öyle her şeyimizi annemize söyleyemiyorduk hani. Sanki o eve ait değilsin. Gidecek kişi olarak görülüyorsun, sığıntı gibisin. Normal bir aile değildik. Keşke öyle olsaydık da evlenmeseydik” (EE 11)

Araştırma sonuçları, erken evlilik öncesi kadınların aile yaşamında deneyimledikleri olumsuz yaşam örüntülerinin kendilerini ‘mekansız’ ya da ‘gidilecek, sığınılacak yerin olmayışı’ şeklinde yorumladıklarını göstermektedir. Özellikle ‘aile içinde birey olarak görülme, sanki o eve ait değilsin, sığıntı gibisin ve aileden gidecek kişi’ gibi ifadeler, erken evlenen kadınların evlilik öncesi içinde buldukları aile ortamını nasıl deneyimlediklerini ve hangi koşullar altında erken evliliğe yöneldiğini göstermesi açısından önemli bulunmaktadır. Freire’nin (1991) ‘Ezilenlerin Pedagojisi’ yaklaşımı, erken evlilik öncesi kadınların aile yaşamında deneyimlediği bu süreci açıklar niteliktedir. Freire’nin bu yaklaşımı “ezilmişliği ve bunun nedenlerini ezilenler için düşünce nesnesi haline getiren ve ezilenlerin kendi özgürleşmeleri için mücadeleye katılmalarını sağlayan” bir pedagojidir. Freire, diğer insanları ezenlerin kendilerini de insanlıktan çıkarttıklarını ve bu faaliyetlerinin kendi davranışlarını öz-yıkıcı bir hale getirdiğini görmelerini engellediğini, ezilenlerin hümanist görevlerinin hem kendilerini hem de kendilerini ezenleri özgürleştirmek olduğunu ifade etmektedir. Ancak çoğu zaman ezilenler kendilerini özgürleştirmeye giriştiklerinde alt-ezici bir konuma kayarlar ve ezenlerle özdeşleşirler. Çünkü kendilerini ezenlerin kişiliğinde “insanlık” modelini görürler. Bu pedagoji mücadele içinde üretilir ve yeniden üretilir. Bu ezen imgesinin kültürel işgal sayesinde içselleştirilmesine dayanan “otoriter bir gelenektir”. Buna “kendini küçük görme” duygusu eşlik etmektedir. Bu duygu bir yanda ezenlerin yaşam

tarzına öykünme (taklit), diğer yanda kendisinin buna ulaşmaktaki yetersizliğine ikna olmadan kaynaklanan bir utançtan kaynaklanır. Freire'nin ezilenlerin pedagojisi yaklaşımındaki ezen ve ezilen kavramları etken olan yani özne durumundaki ezen ile edilgen olan nesne durumundaki ezilenler arasındaki ilişkiyi kavramsallaştırması açısından önemlidir. Freire'nin ezen/ezilen kavramı araştırmada; ezilen/erken evlenen kadın olarak ezen ise erken evlenen kadına karşı etken olan her tür otoriter gelenek (ataerkil sistem) olarak tanımlanmıştır. Analiz sonuçları da aile yaşamını olumsuz niteleyen araştırma öznelerinin otoriter geleneğe karşı kendilerini güçsüz ve ezilen olarak konumlandıklarını göstermektedir. Anne ve baba ile ilişkiler otoriter geleneğin öngördüğü ilişki çerçevesinde yürümektedir. Bu durumu *'babamızdan çekinirdik, onun yanında saygı durumunda dururduk'* ifadesi ile belirten araştırma özneleri, anne ile ilişkileri de bu çerçevede değerlendirerek *'anne de öyleydi öyle her şeyimizi annemize söylemiyorduk'* ifadesi ile belirtmiştir. Araştırma öznelerinin erken evlilik öncesi aile yaşamlarında anne figürüne karşı da kendilerini ezilen ve güçsüz olarak konumlandıklarını dikkat çekicidir. Bu konuya ilişkin (EE 6) deneyimlediği süreci şöyle anlatmaktadır.

"Annemle ilişkilerim pekiyi değildi. Annem çok sıkardı Dışarı çıkma gezme, kesinlikle yoktu çok isterdim yani annemin arkadaşça olmasını. Benim annem evlenmeme şey olmuştur yani itmiştir diyim o kadar erken yaşta. Hani bana biraz daha yakın olmuş olsaydı arkadaşça şey olmuş olsaydı. Bu şekilde erken evlenmezdim kesinlikle."(EE 6)

Annelerin erken evlilik öncesi ezen konumda yer alması Freire'nin ezilenlerin çoğu zaman kendilerini özgürleştirmeye giriştiklerinde alt-ezici bir konuma kaydıklarını ve ezenlerle özdeşleştiklerini belirten görüşünü destekler niteliktedir. Analiz sonuçları kadınların yaşamları boyunca ezilen konumlarını gün geldiğinde kız çocuklarına karşı ezenlerle kendilerini özleştirerek, kız çocuklarının ezilen konumlarının pekiştirildiğini göstermektedir.

Araştırma sonuçları, aile yaşamını ve ebeveynlerle ilişkilerini olumsuz olarak niteleyen araştırma öznelerinin aile içinde ezilen olarak konumlandırıldıklarını, ilgi ve sevgiden yoksun yaşadıklarını ve otoriter gelenek tarafından baskı altında tutulduklarını göstermektedir. Bu konuda görüşünü bildiren erken evlenen kadınların anlatıları, ailesi tarafından psiko sosyal gelişimlerine ilişkin ihtiyaçlarının karşılanmadığı ailelerde ilgi

ve sevgiye ihtiyaç duyulduğunu, dolayısıyla bu ihtiyaçları karşılayacağı düşünülen kişilere yönlenebildiğini göstermektedir.

Erken evlenen kadınlar, evlilik öncesi aile yaşamlarında var olan alkol bağımlılığı ile şiddet içeren tutum ve davranışların ‘huzursuzluk’ kaynağı olduğunu şu şekilde ifade etmektedir.

“Babam içtiği zaman annemi dövüyordu. Evde hiç huzur olmuyordu. Sürekli anneme karşı ya bize pek olmuyordu. Ama sonuçta bizi etkiliyordu. Yani annemi dövdüğü zaman biz üstüne atlıyorduk. Evde huzur denilen hiçbir şey yoktu yani alkol olduğu zaman oluyordu zaten bu sıkıntı.” (EE 3)

“Küçük abim evlendikten aynı evin içine eşi de geldiği için her zaman bir tartışma bir kavga oldu bir şey olduğu zaman herkes pat küt beni dövmeye başladı. Yani ev içerisinde çok huzursuz olduğum için bunalıma girdim... Evlenince kurtulacağım her şey değişecek zannettim. Eşimle nişanlandım evdeki huzursuzluklar devam edince bir gün eşimle birlikte gitmeye karar verdik gittik kaçarak evlendik...’ (EE 10)

“Evlilik öncesi ailemde bir iflas durumu yaşandı. Babamlar abim cezaevine girdi. Benim bu nişanlanma esnamda falan o iflas durumlarında falan bir bunalım içerisindeydim, huzurumuz kalmamıştı. Belki de bir mutluluk bir güven duygusu aramaktı evlilik. Çünkü eşim bana çok güven sağlamıştı o şekilde evlendim.” (EE 18)

Araştırma sonuçları, yaygın aile sorunlarının araştırma öznelerinin erken evliliklerinin gerçekleşmesinde belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Erken evlenen kadınların bu konudaki anlatıları, erken evliliklerin bir kurtuluş ya da kaçış olarak değerlendirilmesinde önemli bir etken olduğunu göstermektedir. Araştırma öznelerinin ‘‘babam içtiği zaman annemi dövüyordu, evde hiç huzur olmuyordu’’, ‘‘evde her zaman bir tartışma bir kavga vardı’’, ‘‘evlilik öncesi babam ve abim cezaevine girdi, bunalım içerisindeydim’’ şeklindeki ifadeleri erken evlilik öncesi aile yaşamlarını nasıl deneyimlediklerini göstermesi açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Bilindiği üzere aile içi yaygın sorunlar, adölesan dönemde kız çocuklarının psiko sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Bulut, 1996). Erken evlenen kadınların büyük çoğunluğunun erken evlilik öncesi aile yaşamlarına ilişkin olarak ‘huzur’ kavramına vurgu yapması dikkat çekici bir durumdur. Dolayısıyla erken evlilik öncesi kadınların özlem duydukları şeyin ‘huzurlu ve normal bir aile ortamı’ olduğu sonucuna ulaşılabilir. Analiz sonuçları ayrıca erken evlilik öncesi bu sorunlardan kurtulmak için erken evlenen kadınların bir arayış içerisinde olduklarını da göstermektedir. Bu konuya

ilişkin (EE 18)'in düşüncesi “*benim için belki de bir mutluluk bir güven duygusu aramaktı evlilik*” şeklinde ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde bu yaklaşım ebeveynden yoksun erken evlenen kadınlar için de geçerli bir durumdur. Analiz sonuçları erken evlilik öncesi anne/baba yoksunluğu yaşayan erken evlenen kadınların anne ve baba işlevini gören diğer aile üyeleri ile ilişkilerinin niteliğinin de erken evliliklerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu konu hakkında (EE 1) deneyimlediği süreci şöyle ifade etmektedir.

“Çocukluğumda anne ve baba yoktu. Babaanne ve dede yanında büyüdüm. Çocukluğum pek de rahat geçmedi. Sıkıntıları daha çoktu. Babaanne ve dede yanında sıkıntılı bir çocukluk geçirdim. Babam küçük yaşta vefat ettiği için tanımadım. Annem de ikinci evliliğini yaptığı için o zamanlar onunla da görüşmüyordum. Bu nedenlerden dolayı anne ve babamla herhangi bir ilişkim olmadı... Anne ve babamla birlikte bir çocukluk geçirmiş olsaydım daha farklı olurdu diye düşünüyorum. Hala da annem ve babamın yerini arıyorum. Annemle o çocukluğumda görüşsem bile şu an görüşüyorum. Aramızda bir sıkıntı yok ancak babamın yerini dolduramıyorum. Baba özlemi her geçen gün daha da artıyor. Hiç babayla büyümeydik babayı görmedik. Baba eksikliğini hissediyorum.”
(EE 1)

Yavuzer'e göre (1993) ailede, anne kadar babanın da çocuk üzerinde etkili olduğu bilinmektedir. Babanın genellikle anne ve çocukları için güven kaynağı olduğu belirtilmektedir. Çocuklar babayı güçlü, saygı uyandıran kişi olarak algılamakta ve babanın çocuğuna karşı olan davranışlarının niteliği çocuğun gelişim alanlarını etkilemektedir. Bronstein ve Cowan (1988) baba çocuk ilişkisinin hem nitelik hem de nicelik olarak anne-çocuk ilişkisinden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Babanın varlığı erkek çocuklar kadar kız çocuklar için de büyük öneme sahiptir. Özellikle ergenlik öncesi dönemde kızlar babaları tarafından sevildiklerini hissedecek bir takım işaretler aramakta ve babanın varlığı, kız çocukların özgüvenlerinin ve cinsel kimliklerinin güçlü olmasında etkili olmaktadır. Babaların kızlarıyla yeterince ilgilenmeleri, onlara sevgi göstermeleri onların ergenlik döneminde hem aynı cinsiyetten arkadaşlarıyla hem de erkek arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlamaktadır. Ancak eğer evde baba yoksa yetişmekte olan kız çocuğu, büyükbabasının, amcasının veya dayısının kimliğinde babanın yerini tutacak birini bulabilmektedir (Yavuzer, 1993). Aile ilişkilerinin bozulması, boşanma, ebeveyn ölümü gibi etmenler sonucu çocuk, baba yoksunluğu ile karşılaşmakta, bunun sonucu olarak da çocuğun gelişimi ve topluma uyumu olumsuz yönde etkilenmektedir (Torun, 1986). Tek ebeveynle ya da her iki

ebeveynden yoksun büyümek durumunda kalan çocuklar için yaşam diğerlerininkinden daha zordur. Yoksunluğun getirdiği yükü anne ve baba işlevini gören kişiler ile çocuk da taşımaktadır. Araştırmada ebeveyn yoksunluğu yaşayan erken evlenen kadınların erken evlilik öncesi bakım sorumluluğunun genellikle ebeveynlerin anne ve babası tarafından üstlenildiği belirlenmiştir. Ancak kız çocuğun sorumluluğunu üstlenen aile büyüklerinin anne ve babanın yerini dolduramadığı araştırma özneleri tarafından deneyimlenmiştir.

5.1.2. *'Bizde Herkes Erken Evlenir'*

Erken evlenen kadınların anlatıları, annelerin tamamının erken evlilik yaptığını babaların da genellikle askere gitmeden önce nişanlandıklarını ve askerlikten hemen sonra da genellikle evlendiklerini göstermektedir. Araştırma öznelerinin ebeveynlerinin erken evlilik hikayeleri analiz edildiğinde, bölgedeki erken evliliklerin sistemli ve kurumsal bir otoritenin belirginleşmesi ile birlikte uzun yıllardır toplumda varlığını sürdüren geleneksel bir uygulama olduğu anlaşılmıştır.

"Babam askerliğini yapmış ama annemin yaşı küçükmüş nişanlılık baya uzun durmuşlar. Babamın maddi durumu iyi olmadığı için düğününü yapamayınca tekrar kaçarak evlenmişler yani, babamla annem kaçarak evlenmişler nişanlıyken, annem on yedi on sekiz yaşlarındaymış, annemin yaşı da küçükmüş. Ben ise onaltı yaşında evlendim. Kız kardeşim ablam yani benim büyüğüm olan o da onaltı yaşında evlendi. erkek kardeşimiz on sekiz yaşında evlendi. Eşi ise on yedi yaşındaydı. Yani bizde herkes böyle evlenir"(EE 7)

"Annemle babam da erken yaşta evlenmişler babamın babası öldükten sonra kardeşleri yani altı kardeşler küçük kalmış babam evlenmek zorunda kalmış yani ikisi de erken yaşta evlenmiş... Genellikle bizim buralarda onsekizi kızlar pek bulmaz önceden böyleymiş evlilikler"(EE 13)

"Anne babam da erken yaşta evlenmişler dayı teyze çocuklarıymış. Onyedi onsekiz belki daha aşağı yani onları tahmin edemiyorum tam bilemiyorum neydi. Dört kardeşiz iki kız iki oğlan onlar da erkek kardeşlerim ikisi de askere gitmeden önce evlendiler kız kardeşim belki on altı on yedi bile değildi on altı yaşında falan evlenmiş olması lazım..."(EE 18)

Araştırma sonuçları, araştırma öznelerinin annelerinin tamamının erken evlilik yolu ile evlendirilmelerinin ataerkil ideolojinin yeniden üretimi süreci ile de ilişkili olabileceğini göstermektedir. Örneğin Hearn'e (1987), göre yeniden üretim süreci, ataerkil ideolojinin

belkemiğini oluşturmaktadır. Erkeklerin kendi aralarında kurdukları tüm mekanizmaların üretim ve yeniden üretim süreçlerini ellerinde bulundurmak, devamlılığını sağlamak ve kontrol altında tutmak ataerkil ideoloji açısından hayati öneme sahiptir. Dolayısıyla her üretim süreci, yeni bir üretim sürecidir. Bu süreç en başta ekonominin ve neslin devamlılığı üzerine kuruludur. Bilindiği üzere toplumdaki tüm faaliyetler erkeklerin kontrolündedir. Her ne kadar neslin devamlılığını sağlayan kadınlar olsa da kadınların cinsel yaşamları yine erkeklerin baskısı ve denetimi altındadır (s.48). Bu durumun doğal sonucu toplum tarafından kabul gören birtakım inanışları da beraberinde getirmektedir. Ancak bu inanışlar kadın ve kız çocuklarının aleyhine uygulamalara sebebiyet vermektedir. Heinonen (2002) ataerkil ideolojinin ön gördüğü bu inanışları şöyle sıralamıştır.

- Kız çocukları doğurganlık becerisini edindiğinde aileler onların evlilik çağına geldiğine inanmaktadır.
- Kız çocuklarının düzenli olarak bir erkeğin himayesi altına girmesi onların cinselliklerinin denetiminden de kocalarının sorumlu olacağı anlamına gelmektedir.
- Kız çocuklarının mahremiyetinin korunamaması ailelerin toplum tarafından kınanması anlamına gelmektedir.
- Evli bir kadın kaç yaşında olursa olsun, kocasına bağımlı ve sadık, çocukları olduğu için de namuslu bir anne olduğu zaman kimlik kazanabilmektedir.
- Namusa gelebilecek herhangi bir lekelenmeye karşı kadın özel alana ait evde var olmalıdır.

Bu inanışlar kız çocuklarının eğitiminden, kiminle ve nasıl evleneceğine, nasıl davranılması gerektiğinden, nasıl giyinmesine varıncaya kadar bir dizi denetim ve kontrol mekanizmaları da içermektedir. Dolayısıyla erken evlenen kadınların anlatılarından da anlaşılacağı üzere ataerkil ideolojinin belirlediği eşitsiz toplumsal cinsiyet rolleri erken evlilikler aracılığı ile kuşaktan kuşağa aktararak yeniden üretilebilmektedir. Erken evlilikler belki de bu sürecin en önemli aşamasını oluşturmaktadır. Nitekim kadın ve kız çocuklarının yaşamları için dönüm noktası sayılabilecek kararların tamamı erkek egemen anlayış tarafından alınmaktadır. Erken

evlenen kadınların annelerinin de erken yaşta evlenmeleri erken evliliklerin sadece bireylerin ve ailelerin almış olduğu kararlar çerçevesinde değil, içinde bulunulan toplumun kültürel ikliminin erken evlilikleri meşru ve geleneksel bir uygulama olarak görmesi ile açıklanabilir. Ayrıca bu durum kadınların pasif ve edilgen bir yaşama hapsedilmesi anlamına gelmektedir. Bu konuya ilişkin erken evlenen kadınlardan (EE 1) deneyimlediği süreci şöyle anlatmaktadır.

“Erken evlilik bizim buralarda çok normal, bir nevi gelenek. O zamanları tabi ben o zamanları çocukluk olarak görüyorum. Neyin ne olduğunu tam bilmiyorsun ki on altı yaşında bir çocuksun. Her şeye başkaları karar veriyor. Benim için iyi kararlar verirler diye düşünüyorsun. Çok şey farklı geliyordu. Bu da beni belki de çekiyordu. Şimdide durum pek farklı değil. Çevremizde erken evlilikler hala devam ediyor. Yalnızca annem değil, kız kardeşlerim de benden sonra erken yaşta evlendiler. Aynı benim gibi.”(EE1)

5.1.3. ‘Yaşanamayan Çocukluk’

Erken evlenen kadınlar, aile yaşamlarını olumlu olarak değerlendirenler de dahil olmak üzere erken evlilik öncesi yaşamları hakkında memnuniyetsizliklerini belirtmiştir. Araştırma özneleri çocukluk dönemlerine ilişkin memnuniyetsizliklerini ifade ederken ayrıca içinde buldukları ataerkil düzenin kız çocuklarına ve erken evliliklere bakış açısı, arkadaş edinmede yaşadıkları zorluklar ve sosyal yaşamlarındaki yetersizlikler üzerinde durmuştur. Bu konuda erken evlenen kadınların anlatılarına aşağıda belirtilmiştir.

“Çocukluğumu istediğim gibi geçiremedim. Sanki uzun bir yol gibi hiç bitmeyecek gibi gelirdi bize. Yani herkes çocukluğunda istediği her şeyi arzulamak ister. Yani bizim ailemiz sıkıydı rahat bir yaşantımız olmadı. Açık söylemek gerekirse, hani böyle nasıl deyim annemizin yanından ayrılmıyorduk. Anne ve babayla nereye gitsek anne ve babayla birlikteydik hep, sürekli çocukluğum öyle geçti. Yani yalnız başıma veya arkadaşlarımla hani bir yere gidiyim geziyim eyleneyim öyle bir şeyimiz yoktu. Yani lüks bir hayatımız yoktu.” (EE 4)

“Açıkçası abilerimin yanında, biraz benim ailem biraz şöyle abilerimin biraz baskısı vardı. Hani kapanacan edecen hani biraz daha hani istediğin gibi yaşamamak demek hani bir yere çıkmadım. Bir kız arkadaşla çok buluşmadım. Hani bir gezme tozma yoktu. Hani bir kısıtlama vardı. Hani bizler eskiden nasıldı erken evlenen evinden nereye çıkıyon okula gidiyon hani o saatte hemen evine akşam beş dört olmadan hemen evde olacaksın. Kız evladın dışarda ne işi var derlerdi.” (EE 9)

Araştırma sonuçları, araştırma öznelinin çocukluklarında yaşamış oldukları sorunların geleneksel ve ataerkil yapının kız çocukları için ön gördüğü ideal yaşam tarzının bir sonucu olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla erken evlenen kadınların erken evlilik öncesi aile içinde baskı altında tutularak sosyal yaşamdan izole bir hayat sürdürdükleri iddia edilebilir.

Erken evlilikler varlığını ataerkil sisteminin içerisinde sürdürmektedir. Kadın için ideal görülen yaşam tarzı ataerkil sistemin dayattığı sosyal normlar aracılığı ile sağlanmaktadır. Özcan'a (1998: 61-67) göre sosyal normların içinde ahlak kuralları, örf-adet kuralları ve din kuralları yer almaktadır. Ataerkil sistem bu kuralları kadın ve kız çocuklarının aleyhine yorumlamaktadır. Nitekim ataerkil toplumda güç ve otorite erkeğe aittir, sistemin kadına uygun gördüğü toplumsal cinsiyet rolleri toplum tarafından belirlenmektedir. Erken evlenen kadınlar ataerkil sistemin belirlediği toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmadığı takdirde sosyal dışlanma ve baskıyla karşılaşmakta ve sistematik olarak güç ve otoriteden yoksun bırakılmaktadır. Kadın ve kız çocukları, bu sistem içerisinde yer alabilmek için ataerkilliğin belirlediği kuralları benimsemek ve bunlar doğrultusunda davranmak zorunda bırakılmaktadır. Dolayısıyla erken evlilikler, ataerkil toplumun kadın için öngördüğü ideal yaşamdaki gerçeklikle çelişmemektedir.

Ataerkil yapı, kadının yerinin kocasının ve çocuklarının yanında olması üzerine kuruludur. Kandiyoti'ye (1988) göre bu durum, Türkiye'yi de içine alan coğrafyada, klasik ataerkil yapı çerçevesinde, kuşakların bir arada yaşadığı geniş ailelerin ataerkilliği körükleyen bir yapı oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Bu yapı, kadınlardan beklenen öncelikli rollerin eş ve anne olmak ile sınırlayarak pekiştirmekte ve bunu kız çocuklarının henüz "gözleri açılmadan" evlendirilmeleri yoluyla sağlamaktadır. Kadınları toplumsal yaşamın değil, ailenin bir parçası sayan söylem ve uygulamalar erken evlenen kadınları edilgen ve pasif bir yaşama sürüklemektedir. Analiz sonuçları da erken evlenen kadınların evlilik öncesi yaşamlarında bir kıskaç altına alınarak temel hak ve hürriyetten yoksun bırakıldıklarını ve evlilikleri çoğu zaman gidilecek tek yol olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Doğal olarak erken evlenen kadınlar erken evlilik öncesi süreci '*yaşanamayan çocukluk*' olarak yorumlamaktadırlar.

Erken evlenen kadınların anlatıları, toplumda çocuk olmanın ve bir kız çocuğunun ne zaman evlenmek için küçük olduğuna ilişkin ataerkil ilişkilerin ve geleneksel kabullerin belirleyici olduğunu da göstermektedir. Bu konuda (EE 11) erken evlilik öncesi deneyimlediği süreci şöyle anlatmaktadır.

“Ya ne bilim çocukluğumuz bizim orda zaten çocukluk diye bir şey yok ki zaten on iki on üç yaşına geldiğin zaman artık genç kızsın evlilik çağındasın yani öyle her yere gidemezsin sokağa çıkamazsın o şekil yani, ya benim abim vardı. Çok kıskançtı ya bırakmazdı bizi, yani sokağa çıkmamıza bile izin vermezdi. Hani böyle bir abim vardı. Öyle gezme falan yoktu biz de bir yere falan gitmezdik öyle sadece aile ortamında, öyle dışarıya falan pek çıkmazdık hani böyle kendi başımıza gitmezdik bir yerlere.” (EE 11)

Bu anlatılardan anlaşılacağı üzere oniki/onüç yaş, içinde bulunulan toplumda çocukluk yaşı olarak değil evlilik yaşı olarak kabul görülmektedir. Evlilik yaşını ele alan pek çok uluslararası sözleşmede bir kız çocuğunun ne zaman evlenmek için küçük olduğu açıkça belirtilmemektedir. Dolayısıyla evrensel düzeyde erken evliliğin yaygın kabul gören bir tanımı da bulunmamaktadır. Erken evlilikler genellikle yaşa ve iradeye vurgu yapan iki yaklaşım çerçevesinde tanımlanmaya çalışılmıştır. Yaş odaklı erken evlilik tanımları uluslararası araştırma, rapor ve sözleşmelerde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Bu yaklaşım, Çocuk Hakları Sözleşmesinin Madde (1) de belirtilen “her birey on sekiz yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir.” görüşüne dayanmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesinde, onsekiz yaşının çocukluk dönemini sonlandıran sınır bir yaş olarak kabul edilmesi bu yaştan önce yapılan her evliliği ‘çocuk evlilikleri’ ya da ‘erken evlilik’ olarak tanımlanmasına yol açmıştır. Ancak toplumlarda çocuk olmak kültürel anlamda farklı anlamlara da gelebilmektedir. Örneğin Hindistan’da dokuz yaşında ergenliğin sonlandığı kabul edilirken, Macaristan’da bu yaş yirmi dördtür (akt. Ewla, 2002: 4). Dolayısıyla bu tür farklılıklar, erken evliliklerin kültürden kültüre farklılık içerdiğini göstermesi açısından bizlere bazı ipuçları sunmaktadır. Özellikle geleneksel ve ataerkil toplumlarda çocukluk yaşının sonlandırılması hakkındaki uygulamaların evrensel kabul gören uygulamalardan farklılık göstermesi yalnızca çocukluk yaşı ile sınırlı değildir. Analiz sonuçları evliliğin onsekiz veya onsekiz yaşından önce gerçekleşmesi gereken bir eylem olarak kabul edildiğini göstermektedir. Araştırmada karar alıcıların “*kız çocuğu onsekizine geldiğinde eğer evlenmemişse evde kaldı gözü ile bakılır*” anlatısı içinde bulunulan toplumda evlilik algısının nasıl olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu analiz sonuçları, erken evliliklerin toplumda yüzyıllardır devam

eden bir gelenek olarak değerlendirildiğini göstermektedir. Karar alıcılardan (KA 1) konu hakkındaki düşüncesini şöyle anlatmaktadır.

“Erken evlilikler burada yüzyıldır devam eden bir gelenek, bizim köyümüzde daha şimdiye kadar yirmi yaşını bulmuş kız zor çıkar. Onaltı, onyediydi oldu mu kız çocuğu evlenir, yirmi çok nadir benim bildiğim.” (KA 1)

Bölgedeki erken evliliklerin yüzyıllardır devam eden geleneksel bir uygulama olması evlilik ve çocukluk kavramlarının evrensel kabul ve uygulamalardan farklı anlamlar içerdiğini göstermektedir. Bir başka ifade ile erken evliliklerin bir toplumda var olabilmesi aslında ‘çocukluğun reddi’ olarak da yorumlanabilir. Araştırma özneleri erken evlilik öncesi yaşamsal deneyimlerini anlatırken ‘çocukluk diye bir şey yaşamadıklarını’, ataerkil düzenin ve toplumsal cinsiyet rollerinin yaşamlarının her alanını kontrol ve denetimi altına aldığını ortaya koymuşlardır.

5.1.4. Karar Alıcılar Açısından Kız Çocukları: ‘Namus Kaygısı’

Karar alıcılar, kız çocuklarını daha fazla önem verilmesi ve korunması gereken kişiler olarak değerlendirmektedir. Ancak kız çocuklarına “önem vermek” kız çocuklarının eğitimine ya da psiko sosyal gelişimine katkıda bulunmak anlamında değil, kız çocuklarını izole bir hayata hapsetmek anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla kız çocukları aile yaşamında erkek çocuklarından farklı muamele görmektedirler. Çünkü kız çocuklarının ‘lafının sözünün çıkması’, ya da ‘adının çıkmasından’ karar alıcılar kaygı duymaktadırlar. Bu kaygının kaynağı ise namuslarının lekelenme korkusudur. Böylece ataerkil toplumlarda kız çocuklarının toplumda olumsuz olarak anılması karar alıcıların namuslarının ya da onurlarının zedelenmesi olarak değerlendirilmektedir. Karar alıcılar konuya ilişkin düşüncelerini şöyle ifade etmektedir.

“Kız isterken at beslerken derler bizde. Atasözleri kız istenirken at beslenirken yani lafı sözü çıkar diye kaygılanırsın, evet gibicesine hemen onu ört bas ederler yani verirler.” (KA 1)

Erkek çocuğu nereye giderse yüzde otuz yani kafana takmazsın. Ama kız çocuğunu bir yere gönderdiğin zaman yüzde yüz kafana takarsın nereye giderse gitsin şurdan Niğde’ye göndersen akşam onbeş dakika geç geldi mi hemen telefona sarılırsın amma erkek çocuğunu mesele erkek çocuğunu gönderin bak gurbete gidip çalışıyor. Bir sıkıntı yok bir sorarsın oğlum bir şey içiyon mu şunu içme bunu içme diye tabi. Onu konuşun ama kız çocuğunun yani bir kızın yanına arkadaş olur gider

Allah göstermesin o kız da eğer içiyorsa bunu da içtirir. Kaygıdan başka birşey değil, kız çocuğu'' (KA 3)

Ayrımcılık biraz daha oğlan çocuğuna yakın oluyor kim olursa olsun şimdi. Oğlan çocuğunu yüzde yüz seviyor kız çocuğunu yüzde yetmişe pek şey etmiyor kız çocuğuna yüzde yetmiş yüzde yetmiş severse kız çocuğunu oğlan çocuğunu yüzde yüz seviyor yani nereye gidersem öyle görüyüm ben öyle görüyorum yani'' (KA 4)

Analiz sonuçları bölgede namus olgusunun kadın ve kız çocukların cinsellikleri üzerinden yorumlandığını göstermektedir. Dolayısıyla bölgede namus, kadının toplumun isteğine uygun cinsiyet rol ve davranışları ile birlikte, kadının ve ailesinin sosyal konumu, saygınlığı ve ahlaklılığı olarak yorumlanmaktadır. Bilindiği üzere namus kültürünün yoğun olarak yaşandığı bir toplumda doğal olarak namusa gelebilecek herhangi bir lekelenmeye karşı toplum tarafından bazı koruyucu ve önleyici önlemler alınmaktadır. Çünkü namus kültüründe prestij ve saygı zor kazanılır ama kolaylıkla kaybedilir bir olgu olarak değerlendirilir (Peristiany, 1965). Bu durum doğal olarak namusu zedeleyecek herhangi bir utanma ve aşağılanma gibi olumsuz olaylara sebebiyet verecek sosyal risklere karşı özellikle kadın ve kız çocukları üzerinden önlemler alınmasına yol açmaktadır. Ancak karar alıcılar önlem olarak kız çocuklarını ya okula göndermemekte ya da küçük yaşta evlendirmektedir. Aynı zamanda karar alıcılar, kız çocuklarını küçük yaşta evlendirmekle hata yaptıklarının farkındadır. Karar alıcılar, bölgedeki erken evliliklerin önemli bir sosyal sorun olduğunu ancak bu sorunun çözülemeyeceğini düşünmektedirler. Karar alıcılar bu süreci şöyle anlatmaktadırlar.

Çok doğru hani seyrettiniz mi bilmem televizyonda oynardı ceviz oynamaya geldim. O diziye biliyon mu bilmem. Çocuk ceviz oynuyor sonra gerdeke giriyor. O çocuktan evlilik olur mu? Biraz oturacan kalktığın yeri bilecen konuşmanı bilecen. Bence biraz meyve biraz olgunlaşacak insan kız olsun erkek olsun geçim sağlasın dersen benim görüşlerim bu.'' (KA 1)

''Erken evlenmek iyi bir şey değil aslında biraz şöyle olgunlaşacak. Şimdi diyelim ki bir meyve bahçesine gittin bir şeftali gördün şeftali daş gibi geç olan şeftali mevsiminde vardın o geç oluyor öbür şeftaliye vardın o biraz yumuşamış olmuş sen olgununu alırsın. Erken evlilikte niye gideyim de ben on yaşında on beş yaşında kız çocuğunu oğluma alıpta onu mu büyütüyüm kendime mi bakayım ben biraz büyüsün babasının anasının evinde daha iyi olur yani.'' (KA 2)

''Tabi sorun oluyor da bir bakıma da sorun şimdi bazı kız yetişti mi yani derler ya bakmazsan ya davulcuya kaçar ya zurnacıya kaçar. Böyle bir laf var en iyisi küçükken diyorlar yani mesela bir büyük yirmi beş yirmi altı yaşına geldi mi oğlan çocuğu ona eğim eğiyon yani. Benim oğlan yirmi altı yaşına geldiği onu eğemedim yani yok şöyle yok böyle istemem dedi yani Burda sorun oluyor biraz yaşı geldi mi.'' (KA 3)

Araştırma sonuçları, bölgede yalnızca erken evlenen kadınların, ailelerin ya da karar alıcıların değil toplumun bir çıkmaz içerisinde olduğunu ve bu sürecin döngüsel bir hal aldığını göstermektedir. Ancak bu döngüsel süreç, karar alıcıların erken evlilikleri bölgede devam ettirmek istedikleri anlamına gelmemelidir. Erken evliliklerin önlenmesi durumunda kız çocuklarını ve ailelerini nasıl bir yaşamın beklediği konusunda karar alıcıların yeterli yaşamsal deneyime sahip olmadığı gözlemlenmiştir. Dolayısıyla karar alıcılar, kız çocuklarını içinde buldukları kültürel iklim çerçevesinde değerlendirmektedirler. Bu değerlendirmeler ise ataerkil ideolojinin kadın ve kız çocukları için uygun gördüğü ideal yaşam tarzının bir sonucu olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte araştırmada karar alıcıların erken evliliklerin önlenmesi durumunda şu ana kadar sivil toplumun ya da kamu yönetiminin sunmuş olduğu ideal yaşama tereddüt ile yaklaştığı görülmektedir. Bu tereddütü yazılı ve görsel medyada sunulan yaşam tarzı, evlilik sorunları, boşanmalar, aile içi şiddet, kadın cinayetleri ve gençler arasındaki gün geçtikçe artan madde bağımlılığı oluşturmaktadır. Dolayısıyla karar alıcıların bu sorunlara karşı kendi toplumsal yapısını koruma çabası içerisinde oldukları söylenebilir.

5.2. ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOLDA: ‘YOKLUKLARLA DOLU BİR YAŞAM’

Bu bölümde erken evlenen kadınların ‘*yokluk*’ olarak anlamlandırdıkları erken evlilik öncesi ekonomik koşullar iki alt başlık altında sorgulanmıştır. Birinci başlıkta erken evlenen kadınların aile yaşamlarında ‘*geçim sıkıntısının*’ nasıl deneyimlendiği analiz edilmiştir. Nitekim erken evliliğe giden yolda kadınların içinde buldukları ataerkil ilişkiler ve toplumsal cinsiyet rolleriyle belirlenen gündelik yaşam pratiklerinde, birçok yoksulluk örüntüsü keşfedilmiştir. Bu çerçevede yokluğun erken evlenen kadınlar tarafından farklı boyutlarda ve travmatik biçimlerde deneyimlendiği belirlenmiştir. İkinci başlık altında da yokluğa rağmen başlık parasının erken evlenen kadınlar için ne alama geldiği ve erken evliliğe giden yolda başlık parasının kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiği analiz edilmiştir.

5.2.1. 'Az Bulduğumuzda Az, Çok Bulduğumuzda Çok Yiyorduk'

Erken evlilik öncesi 'yokluklar ile dolu bir yaşamı' deneyimleyen kadınların içinde buldukları ekonomik koşullar sorgulanmıştır. Erken evlenen kadınların aile yaşamlarında geçim sıkıntısının yaşamlarına nasıl yansıdığı ve erken evliliğe giden yolda yoksulluğun hangi boyutta deneyimlendiği üzerinde durulmaktadır. Analiz sonuçları erken evlenen kadınların aile yaşamlarında erkeklerin (baba/erkek kardeş) tek geçim kaynağı olduğunu göstermektedir. Babaların çalışmış olduğu işler de genellikle düşük ücretli işlerden oluşmaktadır. Annelerin büyük bir çoğunluğu ise içinde bulunulan eşitsiz ataerkil ilişkiler ve toplumsal cinsiyet rolleri gereği ev kadını olarak özel alan sınırlı bir yaşam sürdürmektedirler. Dolayısıyla erken evlilik öncesi kadınların büyük bir çoğunluğunun sosyo ekonomik düzeyi düşük ailelerde yaşadıkları sonucuna ulaşılabilir. Bu konuda erken evlenen kadınlardan (EE 5) ve (EE 19) yokluklar ile dolu yaşamlarını şöyle anlatmaktadırlar.

"Babam inşaatçıydı. Evimiz kiraydı. Babam altı tane çocuğa bakıyordu. Bir de ev kirası derken biraz sıkıntılı büyüdük maddi olarak, annem de çalışmazdı ev hanımıydı. Zaten çalışmasına babam da izin vermezdi. Hiç kimse çocukluğunu eski zaman devrinde hiç kimse rahat bir şekilde geçirmemiştir. Ben de öyleyim yani herkes nasıl geçiriyorduydu bizde öyle geçiriyorduk az bulup az yiyorduk çok bulup çok yiyorduk. Kıt kanaat geçiniyorduk" (EE 5)

"Ne bilim ben hiç bana iyi bir şey yeni bir şey alındığını hatırlamıyorum. Mesela ablama alınmıştır. Onu da zor şartlarda o giymiştir. Ondan sonra ben giymişimdir. Ben istediğim zaman hep babam derdi işte ikinize benim gücüm yetmiyor kızım, üç tane erkek kardeşiniz var, işte kirada oturuyoruz aldığım maaş belli işte ablam biraz giysin sana bırakır hep öyle ama ben bunları hiç şey yapmıyordum. Yani ablam ona alınmasına rağmen o da ha bir huzursuz olurdu. Ama ben sadece diyordum bırakacağı gün gelse de ben giysem yani kendimi çok seviyordum çok beğeniyordum." (EE 19)

Ayrıca araştırma sonuçları, erken evlilik öncesi kalabalık ailelerde yaşamını sürdüren ve çok kardeşli olan kadınların erken evliliklerinde ekonomik zorlukların daha belirleyici faktör olduğunu göstermektedir.

"Ekonomik durumumuz parlak değildi, Ya babam bizi böyle pek hani her istediğimizi alamazdı ama bizi şey yapmadı öyle mağdur etmezdi. Babam öyle bir insandı ama olmayınca da olmuyor hani. O kadar da yani yoktu elinde, biz yedi kardeşтик, bir de yengem vardı. Beraber otururduk. Onunda çocuğu vardı. Yani kalabalık bir evde yaşadım hani, kalabalık bir aile olmamız erken evlenmem de etkili olmuştur. Bu durum geçim sıkıntısı çekmemize neden oluyordu. Geçinemi yorduk açıkçası." (EE 11)

“Biz sekiz kardeştik... Erken evlenmemde tabi ki ekonomik durumun etkisi oldu, tabi o nedenle evlendik, yani geçim durumumuz çok zordu. Bir tek babam çalışıyordu. Kalabalık bir aileydik sekiz kardeştik. Sadece baba çalıştığı için de mecbur kaldık çocuk yaşta evlendik.”(EE 14)

Erken evlenen kadınların evlilik öncesi aile yaşamlarını yoksulluk döngüsü içerisinde geçirdikleri söylenebilir. Benzer sonuçlara diğer araştırmalarda da ulaşılmıştır. Örneğin Harper (2003), yoksulluk ile erken evlilik bağlantısını kurarken erken evliliklerin geniş anlamda “yoksulluk” döngüsünün bir parçası olduğuna işaret etmektedir. Bir başka çalışmada ise Sachs (2005), erken evliliklerin yaygın olduğu toplumlarda yüksek doğurganlık oranlarının görüldüğünü ortaya koymaktadır. Bu durum çocukların özellikle kız çocuklarının yoksullaşmasına ve sonraki kuşakların da yüksek doğurganlığına sebebiyet vermektedir (Sachs, 2005). Dolayısıyla kız çocuklarının evlilik yaşı ne kadar erken olursa yoksulluk örüntüleri ile karşılaşma durumları o denli travmatik ve farklı boyutlardadır. Ayrıca bu tür zorlukları yönetebilmeleri için gerekli temel becerilerden yoksunluk ve kişisel kapasitelerini geliştirme olanaklarının düşüklüğü erken evlenen kadınları yoksulluk döngüsüne hapsedmektedir. Erken evlenen kadınlardan bazıları da erken evlilik öncesi yoksulluk döngüsü içerisinde yaşamalarına rağmen erken evliliklerinde ekonomik unsurların etkili olmadığını ifade etmiştir. Bu konuya ilişkin erken evlenen kadınların anlatıları şöyle belirtilmiştir.

“Ailemin ekonomik durumunun etkisi vardır elbet tabi ki yani çok sıkıntılar çektik. Yani anlatılmaz sıkıntılar çektik maddi durumumuz açısından belki onun içinde olabilir yani ama huzursuzluk daha büyük etkendi benim erken evlenmemde. Babam sürekli içiyordu. İçtiği zaman borçları oluyordu eve icra geliyordu. Ama huzursuzluk çoktu evin içinde.” (EE 3)

“Ailemin ekonomik durumunun erken evlenmemde etkisi olduğunu düşünmüyorum. Erken evlendiğimde tamamen bir cahillik diyeyim yani. Erken evlenme arkadaşlık yani kurbanı diyeyim.”(EE 4)

“Ekonomik durumun erken yaşta evliliğimi etkilediğini düşünmüyorum niye dersiniz çünkü eşimin ailesinin durumu iyi de bizimki kötü diye evlendim diyemem. Geçim sıkıntısı yaşıyorduk kıt kanaat bu bir gerçek. Ama bundan olduğunu söyleyemem. O zaman bizim dönemimizde şimdi biraz daha yaş ileriye aldı ondört yaşında onbeş yaşında evlenenler vardı. Ailem sürekli dünür gelenlerden artık bıkmış bezmiş hale geldiler. En sonunda dediler istediğin birine verelim sen mutlu ol bizde mutlu olalım dedi annem babam biri geldi miydi enbaştabama sorarlardı. Mesela evlenmek istiyon mu istemiyon mu istemiyorsan istemiyorum istiyorsam tamam olur öyle yani sonuç öyle olmuştu.” (EE 21)

Bu araştırma sonuçları, erken evlilikler ile yoksulluk arasındaki bağlantının nedensellik ilkesinden ziyade erken evliliklerin kendi özgünlüğü çerçevesinde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim yoksulluk döngüsü içerisinde yaşayan her kız çocuğunun erken evlendirildiği şeklinde bir çıkarım yapmak oldukça güçtür. Araştırmanın analiz sonuçları bu sosyal gerçekliği destekler niteliktedir. Araştırmada bu gruptaki kadınların erken evliliklerinde; ‘*aile yaşamındaki huzursuzlukların*’, ‘*cahilliğin*’, ve ‘*erken evliliklerin çevrelerinde gelenek olarak görülmesinin*’ daha baskın faktörler olduğunu göstermektedir.

Araştırmada sadece erken evlenen kadınların aile yaşamlarındaki ekonomik koşullar değil, evlenilecek eşin ve ailesinin ekonomik durumuna da odaklanılmıştır. Analiz sonuçları eşin nitelikli bir mesleğinin olmasının ya da ailesinin gelir düzeyinin ailelerin karar aşamasında önemli rol oynadığını göstermektedir. Örneğin ‘*Fakirlik ve yokluktan kurtuluş*’ düşüncesi, ailelerin kız çocuklarını erken evliliğe ikna etme sürecinde kullandıkları bir argümandır. Ya da erken evlilik ‘*yokluklar ile dolu bir yaşam*’ içinde olan bir kız çocuğu için ‘*kurtuluş*’ aracı olarak görülebilmektedir. Erken evlenen kadınların bu konu hakkındaki anlatıları şöyle ifade edilmektedir.

“Annem etkiledi beni, erken evlenmeme şimdi eşim buzdolabı tamircisi o dönemde kolunda bileziği olan bir insandı mesela, o döneme göre annem beni çok etkiledi dedi ki bak biz fakirlikten geldik işte bak ben başkalarının işine gidiyorum. İşte oğlanın elinde mesleği varmış fakirlik, yokluk görmezsin evlenirsen iyi olur dedi. İyi bir mesleği var eniştesini gördün mü bak ablasına bak işte arabaları altlarında bilezikler kollarında bir dediğini iki etmiyorlar dedi. Apartman dairesinde yaşıyorlar ki biz gecekondudaydık o dönem, ablasının o yaşantısı annemi etkiledi annem de beni etkiledi.” (EE 12)

“Yani geçim durumumuz çok zordu. Bir tek baba çalışıyordu. Baba çalıştığı için de mecbur kaldık çocuk yaşta evlendik... Eşimin ailesinin durumu iyiydi. Kayınım Hollanda’daydı. Eşimin durumu iyiydi. Servisi falan vardı teleför falan götürüp getiriyordu. İşte durumu iyi olduğu içinde bizi beğenmedi ne yapalım. İşte onlar baya bir kalabalıktı durumları da çok iyiydi. Yani ondan sonrada anlaşamadık iletişim yapamadık ondan sonrada ayrıldık.” (EE 14)

Araştırmada, erken evlenen kadınların evlilik öncesi deneyimledikleri ‘*yokluklarla ile dolu yaşamın*’ hem aileler hem de kız çocukları açısından gelecek kaygısına sebebiyet verdiği görülmektedir. Dolayısıyla ekonomik açıdan iyi olduğu düşünülen eş ve aileler evlilik için tercih edilebilmektedir. Ancak bu her zaman doğru değerlendirmeler yapıldığı anlamına gelmemektedir. Örneğin (EE 18) ve ailesi yoksulluk içinde

yaşamlarını sürdürürken ekonomik durumu iyi olduğunu düşündükleri kişilerin aslında ekonomik yönden iyi durumda olmadıklarını evlilik sonrası anlaşıldığını şöyle anlatmaktadır.

“Bizim ailemizin ekonomik durumu kötüydü. Eşimin ailesi de serbest balıkçılık yapıyordu. Ama maddi durumlarını hep böyle çok çok yüksek gösteriyorlardı. Bu durum bizi etkiledi. Ama göstermeleri sadece gösterimlikti. Yani bana harcamıyorlardı zaten o şekilde de sürdü. Yani gösterimlik bir şeydi. Çünkü şuan eşim diyemiyorum ki o gördüğüm eşimle şimdi ki eşim aynı, işsiz şuan çok farklı. Yine yokluk içindeyim ” (EE 18)

Analiz sonuçları ayrıca erken evlenen kadınların ekonomik açıdan yoksul aileler ile de evlenebildiklerini göstermektedir. Bu durum yoksulluk içinde yaşamını sürdüren kadınların erken evliliklerinde farklı dinamiklerin de rol oynadığı anlamına gelmektedir. Oysa genel kanı bu durumun tam tersi yönündedir. Dolayısıyla araştırmada ailelerin kendi ekonomik durumlarından daha kötü ekonomik koşullara kız çocuklarını gelin olarak göndermeleri dikkat çekici bir analiz sonucu olarak yorumlanmaktadır. Erken evlenen kadınların bu konu hakkındaki deneyimleri şöyle ifade edilmektedir.

“Ailem maddi açıdan hiç düşünmedi, fakirmiş zenginmiş diye, zaten hiçbir şey talep etmedik. Biz hani şu olsun bu olsun dediğim gibi başlık parasıymış. falan sadece iyi insan oldukları için hakikaten düzgün namazında abdestinde düzgün insanlar olduğu için ailem kabul etti yani. İyi insanlar dedi o yüzden.” (EE 3)

“Benim evlenmemde ekonomik sebepler etkili olmadı. Hatta eşimin ailesi yoksuldu. Babam sadece mutlulukları olsun dedi önemli olan birbirleriyle anlaşsın o önemli dedi o yüzden de benim ne eşyayı aldılar doğru düzgün ne de bir şey yani, laf söz olmasın diye, hani bir ismi çıkmasın diye, hani biraz namus meselesi, adı çıkarsa olumsuz bir kere, babam bu yönde çok şeydir.” (EE 6)

Bu anlatılardan da anlaşılacağı üzere eşin ve ailesinin ‘iyi insanlar olarak değerlendirilmesi’, ‘kız çocuklarının mutlu olacağı düşüncesi’, ‘eşin ve ailenin dindar olması’ ve ‘kız çocuklarının namusunu koruyacak ahlaklı insan olmaları’ gibi düşünceler erken evliliklerde ekonomik unsurlar ile birlikte başka dinamiklerin de rol oynadığını göstermesi açısından önemlidir. Erken evlilik öncesi kadınların deneyimlediği ‘yokluk’ erken evliliğe giden yolda önemli bir etken olarak görülse de içinde bulunulan ataerkil düzenin kadın için öngördüğü yaşam tarzının nasıl olduğunu göstermesi açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Benzer şekilde, erken evliliklerin hangi gelir grubuna giren ailelerde görüldüğüne ilişkin çoğunlukla üniversiteler

tarafından yapılan araştırmalarda erken evliliklerin görülme sıklığı ile ailelerin yoksulluğu arasında bir bağlantı olduğunu anlaşılmaktadır (Heinonen, 2002).

Araştırmadan elde edilen sonuçlar da bu görüşü destekler niteliktedir. Erken evlenen kadınların sosyo ekonomik düzeyi düşük gelir grubu ailelerden geldikleri anlaşılmaktadır. Ancak yoksulluğun kadınların erken evliliklerinde hangi düzeyde etkili olduğuna ilişkin analiz gerçekleştirildiğinde, birbiri ile taban tabana zıt farklı boyutlarda analiz sonuçları ile karşılaşılmaktadır. Örneğin erken evlilik öncesi kalabalık ailelerde yaşayan ve çok kardeşli olan kadınların erken evliliklerinde yoksulluk önemli bir faktör iken diğer erken evlenen kadınlar açısından ekonomik faktörler ya da yoksulluk çoğunlukla önemli bir faktör olarak değerlendirilmemiştir. Araştırmanın bu sonucu, yoksulluk ve erken evlilik arasındaki bağlantının kadın yoksulluğu üzerinden tartişılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu konu, erken evlilik sonrası kadının '*yine yoksulluk içinde yaşadığını*' ortaya koyan bölümde ayrıntılı bir şekilde tartişılacaktır.

5.2.2. 'Başlık Parası Değil, Masraf Parası'

Başlık parası, dünyanın birçok ülkelerinde görülen, evlenme ile ilgili en yaygın kültür kalıplarından birisidir. Özellikle ataerkil toplumlara özđü bir gelenek olmakla birlikte bugün bile, kimi gelmiş ülkelerin kırsal bölgelerinde evlenme nedeniyle kız tarafına başlık parası verildiği görülmektedir. Kadını ekonomik bir metaya indirgeyen başlık parası geleneği, genelde kadının üretime katkısının yüksek, ama evlilik konusundaki özerkliğinin kısıtlı olduğu toplumlarda görülmektedir. Başlık parası, evlenecek erkeğin veya akrabalarının kız babası veya akrabalarına yaptığı, toplumlara göre değişen hukuksal ve toplumsal uygulamaları içeren hediye niteliğinde bir ödemedir. Bu ödeme genellikle para, çeşitli süs eşyaları, kız ailesinin bir ihtiyacının karşılanması veya törensel değerler gibi şeylerdir (Tezcan, 1988). Murdock'a göre; kız çocuklarının kendi akraba hanesinden kayboluşu, değerli eşyalarla ödemek yolu ile karşılanmalıdır. Çünkü gelinin koca evinde doğuracağı çocuklar koca tarafı sülalesinin üyeleridir. Dolayısıyla kaybı karşılama (telafi) parası beklenir ve alınır. Bunun yanında yoksul aileler için

başlık parası düğün hazırlıklarına, çeyizinin hazırlanmasına destek olması amacıyla da alınabilmektedir.

Başlık; ana hatları ile damat veya ailesi tarafından gelin kızın ailesine yapılan bir evlilik ödemesi olarak tanımlanabilir (akt. Erdentuğ, 1974: 230). Başlık parası uygulaması Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde özellikle kırsal kesimlerinde halen süregelen bir kültür kalıbıdır. Geleneksel olarak kadınların evlenmesinde uygulanan bir yöntem olan başlık parası uygulaması halen devam etmektedir. TNSA-2008'in sonuçları, evlenmiş kadınların %14,6'sı ailesine evlenirken başlık parası ödendiğini belirtmiştir. Başlık parasının yaygın olarak uygulanması kadınların hiç eğitiminin olmadığı ya da ilköğretim düzeyini tamamlamadığı durumlarda söz konusu olmaktadır (%40). Görüleceği gibi kendine özgü kuralları olan kalıplanmış bir evlenme geleneğidir. Bu evlenme geleneği erken evlilikler için de geçerlidir. Aile Yapısı Araştırması'nda başlık parası verilme oranı 2006 verilerine göre %17,6 olarak bildirilmiştir (kentte %14, kırsal bölgelerde %24, Alt gelir grubu ve alt öğrenim düzeyindeki bireyler arasında uygulama en yüksek saptanırken, yaş küçüldükçe başlık parasıyla evlenenlerin oranının azaldığı görülmektedir. Dolayısıyla erken evlilikler özellikle kalabalık aileler için bir nevi ailenin ekonomik kurtuluşu olarak görülebilmektedir. Analiz sonuçları erken evliliklerinde başlık parası alınan kadınların bu geleneğin uygulanma amacının kendilerinin bir meta ya da mal gibi satın alınması şeklinde değil, başlık parasının sadece düğün masraflarının karşılanması için alındığını şöyle anlatmaktadırlar.

“Başlık parası değil de köyde derler ya harç yemek parası olarak öyle bir şey oldu. Kızı evlendirecek sana veriyor. Ama ben şu kadar şey isterim başlık parası hani masraf parası isterim masraf parası istiyorlar. O zamanların parasıyla heralde kırk bin liraydı. Onu biliyorum onu hatırlıyorum yani o da nedir işte kızın gelenlere yemek verirler düğününde bir şeyler harçlık derler. Yani bir düğün masraflarını karşılamak için alırlar. Evet evet hani bir şey gibi satma değil. Düğün masrafını karşılamak parasıydı.” (EE 2)

“Başlık parası istendi. Para olarak para miktarı olarak yani o zaman işte onbeş bin lira falandı. Yani o zaman öyleydi o şekil istendi. Ama o yani bu ailem için geçim kaynağı gibi değildi de, geri yani benim çeyiz param işte, veya işte ihtiyaçlar için karşılanan bir paraydı. Çünkü köylerde hep aynı devam ediyor bizim oralarda başlık parası.” (EE 7)

Erken evlenen kadınlar, başlık parası uygulamasını onur kırıcı ve kadını metalaştıran bir uygulama olarak görmektedirler. Başlık parası nedeniyle erken evlendirilmediklerini belirten kadınlar, başlık parası uygulamasının uygulama amacını farklı

anlamlandırmaktadırlar. Özellikle kendilerinin mal gibi alınıp satıldığı gibi bir görüşü reddeden kadınlar erken evliliklerinde alınan paranın *'başlık parası değil, masraf parası'* olduğunu belirtmişlerdir. Başlık parasının onur kırıcı bir geleneksel yaklaşım olduğunu erken evliliklerinde başlık parası alınmayan kadınlarda şöyle anlatmaktadırlar.

"Babam çiftçilik yapıyordu. Onla geçimini sağlıyordu işte tarladan gelen şeyleri satarak, öyle geçimimizi sağladık. Buna rağmen öyle bir başlık parası olmadı. Böyle olsaydı da kabul etmezdim ben. Hiç hoş bir durum değil, satlık gibi nasıl olur." (EE 20)

"Başlık parası yoktu. Başlık parası diye bir şey yok yani köyde. Eşim esnaf hala esnaf burada, eşimin ekonomik durumu benim ailemden dahi iyidi. Bakkalları vardı. Onlarında malları bahçeleri bağları vardı aynı zamanda esnaflık yapıyor bakkalda o zamandan beri hala devam ediyor yani durumum fena değil. Ama ailem başlık parası almadı." (EE 21)

Erken evliliklerinde başlık parası alınan kadınlar, *'başlık parasının kendilerine karşılık olarak değil, evlilik sürecindeki masrafların (eşya alımı, düğün vb) karşılanması için alındığını'* belirtmiştir. Araştırmada, erken evliliklerinde başlık parası alınan kadınların tıpkı evliliklerinde başlık parası alınmayanlarda olduğu gibi başlık parasının rencide edici ve onur kırıcı bir gelenek olarak değerlendirdikleri gözlemlenmiştir.

5.3. ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOLDA: 'KIZ ÇOCUKLARININ OKUTULMASINA NE GEREK VAR'

Bu bölümde erken evlenen kadınların eğitim süreçlerini nasıl deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Niğde İlindeki kız çocuklarının ve kadınların eğitimi konusundaki egemen kültür, erken evlilikler açısından iki başlık altında keşfedilmeye çalışılmıştır. Birinci başlıkta *'kız kısmı okumaz'* düşüncesinin erken evliliğe giden yolda kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiği analiz edilmiştir. Nitekim erken evliliğe giden yolda kadınlar eğitimlerini içinde buldukları ataerkil yapının kendileri için uygun görülen ideal yaşam tarzının bir sonucu olarak deneyimledikleri gözlemlenmiştir. İkinci başlıkta *'böyle ortamda kız çocuğu mu okutulur'* düşüncesinin karar alıcılar tarafından sıklıkla dile getirilen bir yaklaşım olduğu gözlemlenmiştir. Bununla beraber karar alıcıların kız çocuklarını okutmamasında çevre, gelenek görenekler, ekonomik koşullar, ev işleri, okul masrafları, eğitimin önemi ve eğitime duyulan ilgi, taşınmalı eğitim, yakın

çevrede okul bulunmaması gibi faktörlerin de rol oynadığı belirlenmiştir. Dolayısıyla karar alıcıların '*güvenlik ve namus*' ekseninde erken evlenen kadınların eğitimlerini değerlendirme koşulları ortaya konmuştur.

5.3.1. '*Kız Kısmı Okumaz*'

Türkiye genelinde kız çocuklarının/ailelerinin eğitime devam etme konusuna ilişkin tutumları hakkında farklı araştırma sonucuna ulaşılmıştır. Düşük gelir, kadının düşük statüsü, erken evlilikler, geleneksel cinsiyet kalıplarının eğitimle uyuşmaması, ailede ev işleri ve çocuk bakımının sekiz - on yaşından itibaren kız çocuklarına yüklenmesi, ailelerin eğitim konusundaki ilgisizliği ve ailede eğitilmiş kişilerin sayıca azlığı bunlardan bazılarıdır. Kırsal bölgelerde ise bunlara ek olarak, ailelerin yerleşim yerlerine yakın okulun bulunmaması ile taşınmalı ve yatılı eğitim uygulamalarındaki sorunlar sayılabilir (Tunç, 2009). Ancak kız çocuklarının okula gönderilememesi nedeni ne olursa olsun kız çocuklarının içinde yer aldıkları ataerkil toplum yapısı içerisinde erken evliliklerin kaçınılmaz bir son olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü içinde bulunulan ataerkil yapı kız çocuklarının eğitime devam etmesini gerekli görmemektedir. '*Kız kısmı okumaz*', '*evde oturur*', '*kızın okumasına ne gerek var*' ve '*evlensin yuvasını kursun*' düşüncesi erken evlenen kadınların içinde bulunduğu egemen kültürün genel inancını ortaya koymaktadır. Nitekim ataerkil toplumsal yapının kadın ve kız çocukları için ideal gördüğü toplumsal cinsiyet rolleri özel alan ile sınırlandırılmış, pasif ve edilgen bir yaşam öngörmektedir. Bu sosyal gerçeklik, erken evlenen kadınların annelerinin eğitim düzeylerinde de görmek mümkündür. Araştırma sonuçlarından, erken evlenen kadınların eğitim düzeyinin düşük ailelerde yaşamlarını sürdürdüğünü ve eğitimin kız çocukları için gerekli olmadığı düşüncesinin ebeveynler arasında yaygın olduğuna ulaşılmıştır. Buna ek olarak, erken evlenen kadınların büyük çoğunluğunun eğitimlerine devam etmek istedikleri halde eğitimlerine devam edemedikleri görülmektedir. Araştırmada, kendi istekleri ile eğitimlerine devam etmeyip erken evlenmeyi tercih eden kadınlar da yer almaktadır. Ancak araştırmada bu gruptaki kadınların daha sonraları eğitimlerini yarıda bırakmalarını '*hata*' olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Erken evlenen kadınlar, bu durumu şöyle anlatmaktadır.

“Annem babam ilkokul mezunu değil yani ikiye üçe kadar okumuşlar. İlkokul mezunu olmamışlar. Ben ilkokul mezunuyum. Daha sonradan bizim çevremizde genelde kız çocuğu okumaz yapısı vardı. O yüzden ahlama beni okutmadılar. Ablam da küçük yaşta evlendi on yedi yaşında evlenmiş işte ben de onyedi. Kız çocuklarının okumaması annemin de babamın da ikisi de aynı düşünüyorlardı. Oğlan çocuğu okur diye mesela abimle küçük abimi zorla okuttular. Bir tanesi tapu kadastroda memur olarak çalıştı. Diğeri sivil savunmaya geçti yani kendini kurtardı. Ama bize gelince biz tabi ki onları yapamadık.” (EE 1)

“Anne babamın eğitimi iyi olsaydı, anne baba hani çalışmış olsaydı belki bizler daha iyi bir semtte iyi bir yerde oturacaktık iyi bir arkadaşlarımız olacaktı tabi onlar da etkiliyor yani. Eğitim durumumda başarılı bir öğrenciydim, okumayı seviyordum yani. Birazcıkta arkadaş kurbanı oldum tam işte üniversite yılına başlayacaktım üniversiteye başlayacaktım. O dönem içerisinde babam okutmayı çok istiyordu. Hani gücümün yettiği yere kadar okuturum dedi babam rahmetli ama biz dinlemedik. Cahilliğimizden evliliği bir şey zannettik hani evleniriz daha mutlu oluruz okuyup ne yapacağız diye düşüncelere girdik. Okuyanlar ne yapmış diye düşündük. Evlenmeyi tercih ettik halbuki yanılmışız yani baba sözü dinlememişiz keşke okusaymışız diye düşünüyorum yani. Okumak her zaman iyidir.” (EE 4)

“İlkokul anne babam hiç okumamış okuryazarlıkları yok. Ben de aslında çok çalışkandım ama babam kız kısmı okumaz dedi. Ben o zaman bizim zamanımız da ilkokul bitince hemşirelik sınavları vardı o girdiğin zaman direk hemşirelik okuluna kayıt oluyordun. Ben çok başarılıydim. Ama babam vermedi beni kızlar okumaz dedi. O arada da zaten eşimle de konuşuyorduk zaten evlenince o hayat ta bitti yani okuma hayatı yoksa çok istiyordum okumayı. Evlendiğimden dolayı eğitimime devam edemedim. Keşke okusaydım. Keşke yüksek bir yerlere gelseydim de elim ekmek tutsaydı. Eğitime devam etseydim. Tabi evlenmeyecektim okul okuyacaktım ama vermediği için babama ceza evlendim. Zaten babam kız okumaz dedi.” (EE 5)

Erken evlenen kadınların deneyimlediği ‘eğitimsizlik’, aynı zamanda yaşamlarında edilgen ve pasif statüde olmalarına sebebiyet vermektedir. Analiz sonuçları, eğitimsizliğin ‘erken evlenen kadınların çalışsalar bile niteliksiz işlerde çalıştıklarını’, ‘ilkokul mezunu olmaları nedeni ile özel alana hapsedüklerini’ ve ‘erkeğe bağlı bir hayat sürdürdüklerini’ göstermektedir. Dolayısıyla eğitimsizlik, erken evlenen kadınların evlilik sonrası yaşamlarını doğrudan etkilemektedir. Örneğin (EE 1) ve (EE 9) eğitimsizliği nasıl deneyimlediklerini şöyle anlatmaktadır.

“Erken yaşta evlendiğim için tamamlayamadım okuyordum. Yani okulda iyiydi ama erken yaşta evlendiğim için tamamlayamadım. Başarılı değildim. Durumum iyi değildi yanikonumum farklı olurdu işim farklı olurdu. Bilmiyorum mesela bir işe girdiğin zaman ilkokul dediğim zaman utanıyorum mesela okusaydım ilkokul olmazdı. Yani nasıl ilkokul ilkokulsun yani lise bile diyemiyosun tabi ki bu benim yüzümü kızartıyor. Yani hiç iyi olmuyor benim için. İş temizlik şirketi temizlik yapıyorum. Evrak getir evrak götür çaya, kahveye bakıyorum.” (EE 1)

“Annem ile babam okumamışlar çünkü köyde büyümüşler. Yoktu annem ve babamın okuması kaynanamla kayınbabamlada aynı sıkıntı olduğu için ikisi birbirini tamamladı açıkçası. Ben ilkokul mezunuyum zaten ilkokulu bitirdim. Ondan sonra okumamı hani şey görmediler hani kız dediler ne gereği var okuyacak evlensin bir an önce yuvasını kursun dediler. Eğitime devam etseydim keşke okumak varmış hani eline en azından mesleğini almak varmış. Eşine en azından bağlanmazdın başına bir iş gelse lan elinde mesleğin olurdu. Çocuğunla daha şey yaşayabilirdik yani çocuğum her ihtiyacını alamıyorsun geleceği yok. O yüzden yani çok faydası olurdu şimdi görüyoruz ama yapılan hani özverişi erkeğe hani bağımsız. Öyle isterdim hani en azından çocuğuma faydam olsun isterdim.” (EE 9)

Araştırmada erken evlenen kadınların büyük bir çoğunluğu ilkokul eğitimini tamamlayamamış ve çoğunlukla ilkokul mezunu olan kadınlardan oluşmaktadır. Yirmiiki katılımcının da eğitim düzeyinin düşük olması ebeveynlerin kız çocuklarının okutmak istemediklerini gösteren önemli sonuçlardan biridir. Birçok bilimsel araştırmada, kız çocuklarının erken evlilik nedeni ile mi yoksa başka bir nedenle mi eğitime devam edemedikleri sorusunun cevabı aranmaktadır. Araştırmada, erken evlilik kadınların büyük bir çoğunluğunun eğitimlerini yarıda bıraktıkları ya da ebeveynleri tarafından hiç okula gönderilmedikleri görülmektedir. Dolayısıyla kız çocuklarının yalnızca erken evlilik nedeni ile değil, ailelerin büyük çoğunluğunun ‘kız çocuğunun okumasına ne gerek var’ düşüncesiyle kız çocuklarının eğitimlerini devam etmesini engelledikleri şeklinde yorumlanabilir. Araştırmada bu sonuçlar ayrıca erken evlenen kadınların aile içinde eğitim konusunda cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığını da düşündürmüştür. Bununla beraber analiz sonuçları, ebeveynler tarafından erken evliliğine karar verilen kadınların evlilik öncesi de eğitimlerinin engellendiklerini ve özel alanda yaşamlarını sürdürdüklerini göstermektedir. Bu sosyal gerçeklik aynı zamanda erken evlilik nedeni ile kız çocuklarının eğitimlerini yarıda bıraktıkları düşüncesinin tam tersi durumu ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla içinde bulunulan toplumsal yapıda kız çocuklarının okutulmasına gerek görülmediğini de göstermektedir. Bununla beraber erken evliliğe karar vericinin kim olduğu ile eğitime devam edememe nedenleri arasında da yakın bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçları ayrıca erken evlilikleri kaçarak ve kurutulmuş olarak gerçekleştiren kadınların eğitimlerini kendi istekleri ile yarıda bıraktıklarını, erken evlilikleri ikna yolu ile ve zorla gerçekleştirilen kadınların ise eğitimlerinin aileleri tarafından engellendiğini göstermektedir.

Bilindiği üzere eğitim birçok alanda kadının ilerlemesi için de bir başlangıç noktasıdır. Kadının toplum içindeki konumu ve istihdam olanakları üzerinde etkili olan en önemli faktördür. Kadınların eğitimsiz olması kadının işgücüne dönüşmemesine, dolayısıyla hayatını tek başına idame ettiremeyip erkeğe bağımlı hayat sürmesine ve kızlarının evlenmesi sürecinde söz hakkını kullanamamasına sebebiyet vermektedir. Oxfam (2000) göre eğitim, temel insan hakkı olması nedeniyle kız çocukları ve kadınlar açısından önem arz etmektedir. Eğitim kamu yararı ve demokratikleşme de dahil olmak üzere insan gelişimi için en temel araç olarak görülmektedir. İnsanın yaşam kalitesini arttırmasında en önemli araçtır. Bununla beraber yoksulluğu azaltmadaki en güçlü katalizörlerden bir tanesidir. Eğitimden yoksunluk, insani gelişimi birçok yönden olumsuz etkilemektedir. Nesiller arası cehaletin ve yoksulluk döngüsünün sürdürülebilir olması eğitimsizliğin özellikle kadınlar arasında yaygın olması ile yakından ilişkilidir (s.153). Dolayısıyla erken evliliklerin önlenmesine ilişkin birçok çalışmada, eğitimin önemine dikkat çekilmektedir. Erken evlenen kadınların eğitimi yarıda kesilerek kız çocuklarının okuldan alınmasına ve yoksulluk ile ilişkili koşullardan kaçmalarına yardımcı olacak önemli yaşam becerilerini edinme fırsatları engellenmektedir (Singh ve Samara, 1996). Ataerkil yapının kız çocuklarına biçmiş olduğu toplumsal cinsiyet rolleri temel olarak evliliğe odaklanmıştır. Çünkü kız çocuklarını evlendirmek için okuldan almak kabul edilebilir bir durum haline gelmektedir. Eğitim, eş ve anne olmak için gereksiz görüldüğünden kız çocukları hiçbir şekilde okula dahi gönderilmemektedir. Nitekim erken evlilikler, sıklıkla kız çocuklarının düşük okullaşma oranı ile de ilişkilidir.

Araştırmalar, okula devamin 15 - 19 yaşları arasındaki evli kızlarda daha düşük oranda seyrettiğini göstermektedir. Özellikle, 13 - 14 yaşlarındaki kız çocuklarının okula devam etme oranlarındaki ani düşüşün kız çocuklarının evlendirilmek için mi yoksa kızların düşük eğitim başarısı ya da ebeveynlerin çocuklarının emniyetinden endişelenmesinden dolayı mı okuldan alındıklarına ilişkin sonuçlara yer verilememektedir (Savell, 1996). Benzer durum Türkiye için de geçerlidir. TÜİK (2013) verilerine göre, Türkiye’de okuryazar olmayan her 100 kadına karşılık, 22 erkeğin okuryazar olmaması; eğitimde değişim ve gelişmeye yönelik çalışmaların; eğitimin niteliğinde olumlu gelişmeler ortaya çıkarsa da kadınlar ve erkekler için eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanamadığını göstermesi bakımından önemlidir. Türkiye’de değişen

toplumsal yapıdakadının layık olduğu konuma ulaşması için gerekli bilgi ve becerileri tüm kadınlar aynı derecede elde edememişlerdir. Ayrıca kadınların eğitim olanaklarından yararlanmalarında kent ve kırsal arasında da farklılık bulunmaktadır. Kentte yaşayan kadınlar eğitim fırsatından yararlanırken; kırsal kesimde yaşayan kadınlar bu fırsatlardan yararlanamamaktadır. Özellikle kırsal kesimlerde erkek çocuklarının kendi hayatını kazanabilmesi için okutulması gerektiği düşüncesi hakimdir. Oysa kız çocukları için bu durum tam tersidir. Kız çocuklarının evde ‘*iyi bir eş*’ ve ‘*anne*’ rollerine uygun yetiştirilmesi anlayışı, kız çocuklarını eğitim olanaklarından mahrum bırakabilmekte ve evlilik tek çıkış yolu olarak görülebilmektedir.

5.3.2. Erken Evlilik Öncesi ‘Güvenlik ve Namus’ Açısından Eğitime Bakış: ‘*Böyle Ortamda Kız Çocuğu Mu Okutulur*’

Erken evlilik öncesi kız çocuklarının okuldaki kazanımlarına karşın ebeveynlerin özellikle de karar alıcıların okula dair olumsuz düşünceleri ‘*güvenlik ve namus*’ kaygısına sebebiyet vermektedir. Niğde İlinde kız çocuklarının okula gönderilmemesi erken evlenen kadınların evlilik öncesi nasıl bir yaşam deneyimlediklerini daha açık hale getirmektedir. Ayrıca karar alıcıların ahlaki endişeleri ve güvenlik sorunları gibi bazı konulardaki görüşlerine deulaşılmaktadır. Öncelikle hiçbir karar alıcı kızları okutmanın günah olduğu düşüncesine sahip değildir. Bununla birlikte yalnızca bir karar alıcı bazı şartların düzenlenebileceğinden söz ederek karma eğitimin kendi inanç ilkelerine göre sıkıntılı olduğunu anlatmıştır. Erken evlilik öncesi kız çocuklarını okula göndermeyen karar alıcıların tümü ise çocuğu okula göndermesi halinde çevre tarafından ayıplanma ve kınanma korkusu yaşadıklarını ve buna yenik düşüklerini bildirmişlerdir. Karar alıcıların en fazla ayıplanma konusu büyümüş kızları okula göndermeleridir.

Baskı yapan kişi veya içinde bulunulan ataerkil ve geleneksel yapılara göre kız çocuğu ergenliğe girmişse artık evde oturmalıdır. Analiz sonuçları bu anlayışın üç temel nedeni olduğunu göstermektedir. Bunlar; evlilik çağına gelen kız çocuğunun evliliğe hazır olması, kız çocuklarının okullarda güvenli ortamlarda bulunmaması ve

namuskaygısıdır. Aileler kızların küçük yaşta evlenmelerini doğru kabul eden bir kültürel geleneğe sahiptir. İçinde bulunulan toplum erken evlilikleri yüzyıllardır devam eden bir gelenek olarak değerlendirmektedir. Ayrıca karar alıcılar belli bir yaştan sonra kız çocuklarının erkek öğrencilerle bir arada bulunmalarının sakıncalı durumlara yol açacağı görüşüne sahiptirler. Dolayısıyla kız ve erkek çocukların değeri konusunda ulaşılan analiz sonuçlarına göre bu ailelerde çoğunlukla erkek çocuklar daha değerlidir ve onlara daha fazla güven duyulmaktadır. Kız çocukları ise geçici aile üyesi olarak görülmektedir. Kızlar korunması gereken zayıf, bilgisiz, dış dünyadan kopuk, tecrübesizdirler. Dolayısıyla her zaman korunmaya muhtaç, zayıf ve kolayca kandırılabilir bir yapıda oldukları kabul edilmektedir. Okul yaşamı veya dış dünya kız çocukları için tehlikelerle doludur ve okula gitmeleri gereksiz görülmektedir. Erken evlenen kadınlardan (EE 7) deneyimlediği süreci şöyle anlatmaktadır.

‘‘Eğitim durumum ilkokula kadar okudum օđretmenim de çok memnunda başarılı da gidiyordum yani tüm derslerimde de iyiydim. Ama o zaman babam tek olduğu için köyde olduğu için köylerden başka servislerde gidiş gelişlerde rahat olmadığı için yani maddi manevi gidemedim bir de yani oralarda hani kız çocuğu tek başına gönderilir mi sorusu da vardı tabi ki o yüzden devam edemedim. Yani sonuçta yani kız çocuğu nasıl neye güvenerek gönderiyon dercesine o şekilde yani namus kaygılarından dolayı gönderilmedim.’’ (EE 7)

Gerçekleştirilen görüşmelerde, karar alıcıların eğitim konusunda ikilem yaşadığı anlaşılmaktadır. Karar alıcılar bir taraftan eğitimin getirileri ve yararlarının farkındadırlar. Bunun gereğini yerine getirerek kız çocuğunu okula gönderen ve kaçarak erken evlenen kadınlar olduğu gibi kız çocuklarını okula göndermeyen karar alıcılar da mevcuttur. Bazı karar alıcılar için de değeri ve inanç sistemlerine uygun okul seçeneği bulunmamaktadır. Kız çocuklarını okutmanın ayıp olduğu düşüncesi bu görüşlerden yalnızca biridir. Modern okul sistemleri ile geleneksel ve ataerkil düzenin kız çocukları ve kadın için ön gördüğu yaşam tarzı biri biri ile çelişmektedir. Kız çocuklarını erken evlendiren karar alıcılar, bu durumu şöyle anlatmaktadırlar.

‘‘Kız çocukları okutulmalı ancak ben bazen okula varırdım. Sıpadan geçilmiyor elleri kolları boyalı ne deyim anla yani elleri kolları jilet yarısı boyunları dövmele sıpalar varıyon okulun kapısında sekiz on tane sürü sürü çocuk çarşıya bir şey almaya çıkamıyor akşam. okuldan çıkıyor bizim araba imamhatipin önünden kalkar sen bilmen belki imamhatip dediğimiz yeri Arası yani yine bir kilometre fazla. Ordan servise gelemiyor minübüse özel araba servis deyi özel araba onun için güz günleri altı altı bucakta geliyor gece yarısı oluyor durak ta iniyor eve gelemiyor. Geleceğin arabadan alıp evine götürece. Yani bizim şehir dışı olduğu

için çocuk biraz zor oluyor okutması kız çocuğunu. Böyle ortamda kız çocuğu okutulur mu'' (KA 1)

''Şimdi fakirin okuması zordur. Benim üç tane öğrencim var şu anda. Benim aylık belki altı yüz yediz yüz lira çocuklarıma giderim var. Kışın iş yok ben zaten çiftçilikle uğraşıyorum. İki de bir okuldan yirmi milyon otuz milyon on milyon iki de bir para istiyorlar ona ver buna ver hesapladığın zaman yekün yapıyor yedi sekiz yüz milyon para yapıyor aylık nasıl okutacağın kız çocuğunu yedi yüz lira giderin var nasıl okutacan kardeşim. Devlet yardım veriyor tamam veriyor. Ben köyden dört kilometre aşağıda oturum benim bağım orda öğrencilere üç çocuğa servis gelmedi. Kız çocuğunu okut diyorlar da nasıl okutacan devlet hiçbirşey yapmıyor. Anca kız çocuğunu okut diyorlar. Nasıl okutacan söyleseler ya. Okullarda ortam çok kötüdür. Güvenemiyorsun kız çocuğuna, kaçır gider.'''(KA 3)

''Onikinci sınıfa kadar okuttum kızımı ama okurken zaten benim kızım kaçtığı için eğitimine devam edemedi. Kızım kaçarak evlendi. Evliliğini daha sonra ben de onayladım. Zaten okuyamazdı buralarda, bizim burda kızını pek okutmazlar. Evlensin kurtulsun fikri ağır basar burda'' (KA 4)

Türkiye’de kadın ve erkek arasındaki eğitim düzeyi, okur-yazarlık ve okullaşma oranları açısından halen eşitlenebilmiş değildir. Daha önce beş yıl olan zorunlu ilköğretim süresinin, 1997 yılından itibaren sekiz yıllık kesintisiz eğitime dönüşmesiyle, ilköğretim düzeyindeki kız ve erkek çocuklar arasındaki okullaşma oranlarında bir eşitleme sağlanmıştır. Kız çocuklar için ilköğretimde yüzde 98’e kadar yükselmiş olan net okullaşma oranı, ortaöğretimde yüzde 66 düzeyinden ileri gidememiştir (TÜİK, 2013: 81). 2009 yılı e-okul verisine göre evlilik ve nişanlılık nedeniyle ilköğretim düzeyinde okula gelmeyenlerin neredeyse tamamı kız öğrencidir (T.B.M.M, 2010: 29). Okulun terk edilmesine yönelik bir araştırmanın sonuçları erkek çocukların %73’ünün, kız çocuklarının ise % 49’unun okulu terk etme kararını kendilerinin verdiklerini, bu kararların alınmasında babanın daha belirleyici olduğu ve aile üyelerinin eğitim düzeyinin de etkisi olduğu görülmektedir (Gökşen vd., 2006: 9, 32, 52). Bununla beraber özellikle kırsal yörelerde çocuğun okula gönderilmesinde anne babanın tercihlerini erkek çocuktan yana kullandığı da görülmektedir. Aynı zamanda erken evliliklerle birlikte dini inançlara uygun okul seçeneklerinin bulunmaması, ailelerin kalabalık olması, düşük gelir, kız çocuğunun aile içinde ikincil konumu, kız çocuklarının ikinci annelik rolü gibi etkenler okula gitmeme oranını olumsuz etkilemektedir (Tunç, 2009). Dolayısıyla kız çocuklarının okula gönderilmemesinin ve eğitimlerinin yarıda bırakılmasının birçok faktörden kaynaklandığı söylenebilir. Ancak toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikler, kadınla erkek arasındaki eşit olamayan güç ilişkileri, kadınlara doğumlarından itibaren yaşamları boyunca yapılan ayrımcılık kız

çocuklarının neden okula gönderilmediklerini açıklamaktadır. Diğer bir ifade ile kız çocuğunun okumasının doğru karşılanmaması, kızların küçük yaşta evlendirilmesinin eğitimden daha önemli kabul edilmesi, katı cinsiyet rollerinin küçük yaşlardan benimsetilmesi erken evlenen kadınların eğitim hakkını kullanamamalarına sebebiyet vermektedir.

Eğitim hakkı kız çocukları açısından hayati öne sahiptir. Anayasada ve eğitimle ilgili kanunlarda kız/erkek bütün çocukların eğitim hakkından eşit şekilde faydalanmasını sağlayan maddeler bulunmaktadır. Anayasanın 42. maddesine göre “ilköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır”. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununun 4. maddesinde “Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz” denilmektedir (Tunç, 2009). Ancak erken evlilikler ile kız çocuklarına ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemelerle tanınan eğitim hakkı ihlal edilmektedir. Bu düzenlemelere rağmen erken evliliklerin bölgede varlığını sürdürdürmesi ataerkil kültürün hukuksal düzenlemelerden daha baskın olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte bölgedeki erken evliliklerin genellikle aile meselesi olarak görülmesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Niteki temel hak yaklaşımı erken evlilikler gibi geleneksel ve aile meselesi olarak görülen konuların kamu meselesi olarak anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu anlamda hak yaklaşımı kız çocuklarının eğitimlerinin erken evlilikler ile engellenmesini temel hak ihlali olarak kamu gündemine getirmektedir. Ancak içinde bulunulan geleneksel ve ataerkil toplumsal yapı bu süreci etkisi altına alabilmektedir.

Sonuç olarak araştırmanın sonuçları, kız çocuklarının eğitimi konusunda yapılan diğer araştırma sonuçları ile benzerlik gösterdiği söylenebilir. Özellikle ataerkil yapının ve toplumsal cinsiyet rollerinin kız çocuklarının aleyhine yorumlandığı görülmektedir. Aynı zamanda Niğde İlinde karar alıcıların talebini karşılayan okulların bulunmaması, bilgisizlik, ekonomik yetersizlikler ve taşınabilir eğitim sorunlarının kız çocuklarının eğitimlerini olumsuz yönde etkilediğini söylemek de mümkündür. Bununla beraber karar alıcılar açısından eğitim giderlerinin devlet tarafından karşılanması kız çocuklarının eğitim sorununu kökten çözümü için yeterli görülmemektedir. Bu süreçte ‘*güvenlik ve namus*’ kaygısı daha baskın gelmektedir. Dolayısıyla karar alıcılar

ataerkil yapının kız çocukları için uygun gördüğü ideal yaşam tarzını içinde buldukları toplumun kültürel ikliminde daha kolay ve uygulanabilir olarak değerlendirmektedir.

5.4. ERKEN EVLİLİĞE GİDEN YOLDA: DİN OLGUSU VE ATAERKİL DEĞER YARGILARI (DİNİ NİKAHLAR VE EŞ SEÇİMİ)

Bu bölümde erken evliliğe giden yolda kadınların din olgusunu ve ataerkil değer yargılarını evlilik süreçlerinde nasıl deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda erken evlilik öncesi kadınların içinde buldukları aile yaşamlarında ve sosyal çevrelerinde dindarlık düzeyi, eş seçim süreci ve sosyal çevrenin erken evliliklere bakış açısı hem erken evlenen kadınlar hem de karar alıcıların anlatılarından yola çıkılarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Erken evlenen kadınların evlilik öncesi içinde buldukları aile yaşamlarında, dinin yeri ve öneminin erken evlilikler bağlamında anlaşılmasına çalışıldığı bu bölüm, '*erken evlilikler geleneğin mi yoksa, dinin mi emri*' başlığı altında incelenmiştir. Daha sonra eş seçim süreci '*elin iyisinden, senin kötün daha iyidir*' başlığı altında incelenerek, eşin akraba ya da tanıdık olmasının erken evlilikler açısından ne anlama geldiği karar alıcılar ve erken evlenen kadınların anlatıları üzerinden sorgulanmıştır. Bu aşamada son olarak karar alıcıların ve erken evlenen kadınların sosyal çevrelerinde erken evliliklerin nasıl karşılandığına ilişkin anlatıları '*evlilik zaten onsekiz yaşından önce olur*' başlığı altında incelenmiştir. Bu bölümde '*erken evliliğe giden yol*' ana teması altında, kadınların ve karar alıcıların içinde buldukları toplumsal yapıda hangi bileşenler tarafından şekillendiğinin keşfedilmesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla din olgusunun ve ataerkil değer yargılarının erken evlenen kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiği anlaşılmasına çalışılmıştır.

5.4.1. Erken Evlilikler: '*Geleneğin mi Yoksa, Dinin mi Emri*'

Niğde İlinde erken evliliklerin geleneksel kültürden mi yoksa dini bir emir sonucunda mı gerçekleştiği konusunda erken evlenen kadınlar ve karar alıcıların anlatılarının birbiriyle benzerlik gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu benzerlikleri ortaya

koymadan önce araştırmada erken evlenen kadınların evlilik öncesi ve sonrası din olgusunu yaşamlarında nasıl deneyimlediklerini anlamak önemli bulunmaktadır. Erken evlenen kadınlar aile üyelerini anlatırken genellikle geleneksel ve dini referanslı kavramlara vurgu yaptıkları görülmektedir. Özellikle ‘namuslu’, ‘namazında, niyazında’ ve ‘dindar’ gibi tanımlamalar öne çıkan kavramlar olarak dikkat çekmektedir.. Erken evlenen kadınların konuya ilişkin düşüncelerini şöyle anlatmaktadır.

“Dindar derken dindar bir aileydik yani babam hani abdeste namaza çok önem verirdi ama çok da kapalı görüşlü biri değildi.” (EE 2)

“Ailem dindardı, Ama eşimin ailesi değildi o kadar. Namusuna düşkünlerdi işte kız çocuklarına özellikle o yaşta bunlara çok dikkat eden bir aileydik.”(EE 6)

“Ailem çok dindar değildi, ama normaldi yani namazını kılan insanlardı. Evet geleneklerine bağlı namuslarına dikkat ederlerdi. Ne bilim nasıl diyim yaşımız gereği artık evleneceğimiz zaman gelmiştir diye öyle düşündük.” (EE 8)

Araştırma sonuçları, erken evliliklerin geleneğin mi yoksa dinin bir emri mi olduğuna ilişkin bir ayırımdan ziyade geleneğin ve din olgusunun birbirinin yerine kullanılan kavramlar olduğunu göstermektedir. Ancak araştırmada erken evlilikleri sadece dinin bir emri olduğu için gerçekleştiğini belirten bir erken evlenen kadın ya da karar alıcılığının bulunmadığını da belirtmeliyiz. Oysa Niğde İlindeki erken evliliklerin geleneksel yapının bir sonucu olduğu konusunda birçok anlatı hem karar alıcılar hem de erken evlenen kadınlar tarafından ortaya konulurken, kadınların bu süreci nasıl deneyimledikleri üzerinde de durulmuştur. Konuya ilişkin karar alıcılar ve erken evlenen kadınlar düşüncelerini şöyle anlatmaktadır.

“İşte gelenek görenek şeyiylen evlendiriyorlar yani, aileler hemen işte kız evde kaldı hemen evlensin. Evde kalacak alan olmayacak işte karşınının kızı evlendi de torun verdi de,siz neden evlenmiyorsunuz niye evlenmiyorsunuz.” (EE 14)

“Erken evlilikler burada yüzyıldır devam eden bir gelenek, bizim köyümüzde daha şimdiye kadar yirmi yaşını bulmuş kız zor çıkar. Onaltı, onyediydi mu kız çocuğu evlenir, yirmi çok nadir benim bildiğim. Eğer evlenmemişse kız çocuğunda ya da aile de bir sorun vardır demektir. Namus meselesi yani ”(KA 1)

“Evet dindar bir aileydi hani şey nasıl anlatayım kapalılık olsun aile terbiye olsun evet dindar bir aileydi, Evliliğim ilk önce imam nikahı ile kıyıldı. Çocuğum olana kadar resmi nikahım yoktur. Çocuk olduktan sonra resmi nikah kıyıldı. Bu süreçte sıkıntı yaşadım tabi. Evlendiğimde de nasıl etkili oldu dersin eşin ne derse o olur eşinin sözünden çıkmayacaksın hani her zaman için başın eğik olacak ha normalde

öyle gördük biz hani şimdi diyorlar ya kadın ile erkek bir eşittir bizde o yoktu erkek üstündü yani her zaman bayandan.’’(EE 9)

‘‘Yani dindardı da çok da dindar değildi normal, işte kızımın ismi çıkmasın namus meselesi önemli, mesela yedi kız bir oğlandık, o yüzden babam işte nasıl desem çocuklarımı yani kızlarımı telli duvaklı tertemiz bir gelin etseydim hep onun şeyindeydi hayalindeydi. Sonra evlendim. İlk önce imam nikahı kıyıldı. Sonra onsekize girince resmi nikah yapıldı.’’(EE 13)

Araştırma sonuçları, ‘eşin ne derse o olur eşinin sözünden çıkmayacaksın, başın eğik olacak’ ya da kız çocuklarının ‘ismi çıkmasın namus meselesi önemli’ gibi anlatılar, geleneksel yapının erken evlilik öncesi kadınları nasıl baskı altına alındığını göstermesi açısından önemli bulunmaktadır. Erken evlilik sonrası yaşama hazırlık anlaşılacağı üzere evlilik öncesi başlatılmaktadır. Bu anlatılar namus olgusu ile din ilişkisi arasındaki yakın bağlantıyı da ortaya koymaktadır. Nitekim analiz sonuçları, eğer dindar değilsen bölgede namuslu da görülmeyebilirsin düşüncesinin ailler arasında yaygın bir yaklaşım olduğunu göstermektedir. Buradan hareketle Niğde İlinde erken evliliklerin geleneksel kültürün bir ürünü olduğunu ancak dini temelli argümanlara da dayandırılarak meşrulaştırıldığı sonucuna ulaşılabılır. Bilindiği üzere günümüzde erken evliliklerin dinin bir emri olarak değerlendirilmesi yaygın bir görüş olarak yazılı ve görsel medyada sıklıkla gündeme gelmektedir. Örneğin Hz. Muhammed’in Hz. Aişe ile çocuk yaşta (9) evlendiği ile ilgili toplumda yaygın bir inanış vardır. Bu inanış geleneksel toplumlarda erken evliliklerin dine dayandırılarak gerçekleşmesinde önemli bir dayanak noktası olarak görülmektedir. Oysa Erul’un (2006) yılında ‘Hz. Aişe Kaç yaşında evlendi? Dokuz mu? On dokuz mu?’ makalesinde; Hz. Aişe’nin 605 yılında doğduğunu ve Hz. Muhammed’in peygamberliğinde (611) henüz 6 yaşında, hicretinde (622) 17 ve evlendiğinde ise 19 yaşında olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda erken evliliklerle din ilişkisini ortaya koyan diğer bir konu da dini (imam) nikahlardır.

Erken evliliklerde dini nikah ritüeli ile yaygın olarak uygulanmaktadır. Ancak erken evliliklerde dini nikahların bu denli yaygın olarak kullanılmasının geleneksel kültürden mi yoksa dinin yanlış değerlendirilmesinden mi kaynaklandığı günümüzde tartışılmaya hala devam etmektedir. Nitekim dini nikahlar yalnızca erken evliliklerde değil geleneksel toplumlarda hemen hemen her evlilikte resmi nikahlar ile birlikte kıyılmaktadır. Türkiye’de bazı istisnalar olsa bile, resmi nikah ve imam nikahı evliliklerin başta gelen kurulma biçimleridir. Ne var ki, hem dinsel hem de toplumsal

olarak kabul gören imam nikahı hukuksal olarak kabul görmemektedir. Türkiye’de sıklıkla uygulandığı biçimiyle imam nikahı, cezaya tabi bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Resmi nikah olmaksızın gerçekleştirilen imam nikahı, 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun’a göre bir evlilik akti değildir (Can, 1991; Maden, 1991, akt. Koç, 2001). Ancak Medeni Kanun imam nikahını, resmi nikahın kısılması sonrasında gerçekleşmesi durumunda kabul ederek, dini nikahı zimmen tanımış olmaktadır. İmam nikahının resmi nikahtan önce yaygın olarak gerçekleştirilmesi ve toplumsal kabul görmesine karşın yasal olarak kabul görmemesinin sonucu olarak, imam nikahı ile evlenenler ve bunların çocukları çeşitli güçlüklerle (nüfus cüzdanı çıkaramama, okula kayıt ettirememe, askerlik, miras vb...) karşılaşmaktadırlar (Koç, 2001).

Bu sosyal gerçeklik erken evlilikler için de benzer sonuçlara sebebiyet vermektedir. Dini nikahlar, erken evliliklerin gerçekleşmesinde kullanılan yöntemlerinden biridir ve yapılan törenlerle evlilik geçerli kılınmaktadır. Bilindiği üzere erken evliliklerin toplumda varlığını sürdürebilmesi dini uygulamaların referans alınmasına ve aileler tarafından uygulanması ile mümkündür. Bu durum toplumdaki geleneksel yapının yeniden üretilmesine ve devamlılığına katkı sağlamaktadır. Ailelerin sosyal ilişki ağlarını devam ettirmesi ve toplum tarafından onaylanması bu normlara uymakla mümkün iken uymamak ise sıklıkla ailelerin onaylanmamasıyla ya da kınanması ile sonuçlanmaktadır. Analiz sonuçları da bu görüşleri destekler niteliktedir. Araştırmada, erken evliliklerin imam nikah ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Nitekim Niğde ilindeki erken evliliklerde örf ve adetler ile dini ritüellerin iç içe geçtiğini söylemek mümkündür. Bölgede onaylayıcı bir işlev görmeye devam etmekte olan dini nikahlar, erken evliliklerde resmi nikahlardan daha fazla itimat görebilmektedir. Toplum ileri gelenlerinden aile irşad bürosu vaizi (TİG 3), dini nikahların özellikle bölgenin kırsal kesimlerinde daha yaygın olduğunu, bu tür nikahları kıyan kişilerin daha önce müftülükte çalışan veya emekli olan toplumda hoca olarak tanınan kişiler tarafından gerçekleştirildiğini belirtmektedir.

Sonuç olarak Niğde ilinde erken evlilikler, dini nikah ya da imam nikahı adı altında yapılan nikahlar ile kurulmaktadır. Nitekim kız çocuklarının onsekiz yaşından küçük olması, resmi nikah kısılmasına engel teşkil etmektedir. Ancak bölgede resmi

nikahını yapılamaması erken evliliklere engel olarak görülmemektedir. Dolayısıyla bölgedeki erken evliliklere yasal geçerliliği olmayan ancak imam nikahları ile kurulan hukuken ‘*yok evlilikler*’ ya da ‘*de facto evlilikler*’ denilebilir.

Birçok gelişmiş ülkenin evlilik hukukunda kendine yer bulan ‘*de facto*’ kavramı, kanunen evli olmayan ancak beraber yaşayan kimselerin durumlarını açıklamak için kullanılmaktadır. Ancak bir ilişkinin ‘*de facto evlilik*’ olabilmesi için belirli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Ülkenin sosyo ekonomik gelişmişlik düzeyi, ilişkinin süresi, tarafların birbirine maddi katkısı, çocuk durumu bir evliliğin ‘*de facto evlilik*’ olmasını belirleyen koşullardır (Morwood, 1998). Dolayısıyla sosyo ekonomik düzeyi düşük olan geleneksel ve ataerkil yapının egemen olduğu toplumlarda da erken evlilikler başlangıçta ‘*de facto evlilikler*’ olarak tanımlanarak hukuki bir zemine oturtulabilir. Nitekim analiz sonuçları Niğde İlindeki erken evliliklerin ve boşanmaların Medeni Kanuna göre yapılmadığını göstermektedir. Erken evliliklerin ‘*de facto evlilik*’ olması, boşanmaların da ‘*de facto*’ bir durum yarattığını toplum ileri gelenlerinden (TİG 5) şöyle anlatmaktadır.

“Erken evlilikte boşanma da çok fazla burada (Dünderli Kasabası) bir o kadarında yirmi yaşına gelmiş oluyor ve başından iki üç evlilik geçmiş oluyor baktığınız zaman kursumuzda bu şekilde öğrencilerimiz var. Onsekiz yaşına gelmeden boşanan kadınlar mevcut ve hiçbir yasal hakları yok, terk edilmişler ve tekrar ailelerinin yanına dönmüşler. Ancak bu kadınların çok zor durumda olduklarını görüyorum. Çok zor şartlar altında yaşıyorlar. Tekrar evlenmeyi bekliyorlar ancak yapacakları evlilikler bir önceki evliliklerinden daha kötü evlilikler olabiliyor. Bir nevi evliliğe mecbur bırakılıyorlar” (TİG 5)

5.4.2. Erken Evliliklerde Eş Seçimi: ‘Elin İyisinden, Kendinin Kötüsü İyidir’

Niğde ilinde erken evliliklerde eş seçim sürecinde geçerli olan düzenlemelere bakıldığında, eş seçiminin akrabalık sisteminden etkilendiği görülmektedir. Başka bir ifade ile bölgede gerçekleşen erken evliliklerin eş seçimi ile toplumsal örgütlenme biçimi arasında doğrusal bir ilişkinin söz konusu olduğu söylenebilir. Araştırma sonuçları da baba soyuna dayanan sülale birliğini muhafaza eden bölgede akraba/kuzen evliliklerinin görülme sıklığının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Ökten’e (2009) göre, ataerkil toplumsal düzende kişiler içinde yer aldıkları sülale bağlamında değerlendirilmektedir. Dolayısıyla saygınlık ve gücün kaynağı olan sülale birlikleri

özenle korunmaya çalışılmaktadır. Sülale birliklerini muhafaza etmenin en temel yolu ise sülale içinde yapılan evliliklerdir. Buradan hareketle, akrabalar arasından seçilen eşler ile hem erken evliliklerin varlığını sürdürülmesi hem de geleneksel ataerkil düzen korunmaktadır. Karar alıcılar, konuya ilişkin deneyimlerini şöyle anlatmaktadırlar.

“Bizim burada eş seçilirken akraba ve tanıdıktan olur genellikle. İşte dışarı veriyorsun geliyor eve dört dörtlük geliyor. Ama içini bilmiyorsun tabi bakıyorsun ya balicidir ya sarhoştur ya kumarcıdır. Ama kendi çevreni tanıdığın için veririz öyle yaparız gelenek haline gelmiş bu bizde. Bir de alkol, kumar kötü alışkanlıklarına dikkat ederiz genellikle. İşte parası varmış fakirmiş sorun değil bizde.” (KA 2)

“Geldi istediler kendinle danışiyon hanımla konuşuyon ondan sonra biraz büyüklerin abilerin hısımların varsa amcan akraban dayın onlara danışiyon eğer kız istiyorsa ver diyon yani ver diyorlar yarın birine gider diyor birine Geçimsiz olur başın ağrır diyorlar yani onun için erkenden kendimize vereyim de yeter güder diyon kendi adamımız diyon.” (KA 3)

Dünderlı Kasabası Belediye Başkanı'na (TİG 6) göre, “karar alıcılar, eş seçimini öncelikle akraba ve kendisine yakın gördüğü aileler arasından yapmaktadır. Karar alıcılar arasında çok da olmasa da kız çocuklarının daha iyi şartlarda yaşayacağını düşündüğü dışarıdan ailelerle de evlendirenler bulunmaktadır. Ancak bölgede genellikle aynı kültürden gelen ve akrabalık ilişkisi olan ailelerin bir birleri ile kız alıp verdiklerinin yaygın bir durum olduğunu” anlatmaktadır. Benzer ifadeleri toplum ileri gelenlerinden Dünderlı Kız Kuran Kursu Öğretmeni (TİG 4) erken evliliklerle akraba evlilikleri arasındaki ilişkiyi şöyle anlatmaktadır. “Dünderlı Kasabası genellikle aynı kökten gelen insanlardan oluşmaktadır. Farklı etnik gruplardan insanlar bölgede yaşamamakta olup, bölge kapalı toplum özelliklerini göstermektedir. İç içe geçmiş, yakın akrabalarla gerçekleşen erken evlilikler gelenek olarak görülür. Bölge dışına kız çocuklarının evlendirilmesi söz konusu değildir.”

Analiz sonuçları, karar alıcıların eş seçimini aynı kültürlenme sürecini geçirmiş akrabalar arasından tercih ederek kendi kültürlerini koruma çabası içerisinde olduklarını göstermektedir. Araştırmada, ‘elin iyisinden, kendinin kötüsü iyidir’ düşüncesinin karar alıcılar arasında ve bölgede yaygın bir inanış haline dönüştüğü şeklinde yorumlanabilir. Benzer durum erken evlenen kadınların anlatılarında da görülmektedir. Analiz sonuçları erken evlenen kadınların genellikle teyze, hala ve amcaoğulları ile evlendirildiklerini ve

ailelerin kız çocuklarını dışarı vermek istemediklerini göstermektedir. Erken evlenen kadınlar konuya ilişkin deneyimlerini şöyle anlatmaktadır.

“Eşimle teyze çocukları oluyoruz. Eşimi tanıyordum yani, Belki aklım o kadar ileriyeye sarmasa da evleniyom diye mutluydum. o zaman eşimin de işi falan yoktu ama kişiliği olarak yani ailemize girip beraber anlaşabiliriz” (EE 8)

“Ailem de eşimi aynı köylüyüz yabancı değil dediler. Kaynanamla kayınbabamı tanıyoruz dediler iyi bi insan dediler. Hani her şey olsun hani bize uyar gibi düşündüler ha onlar diyorum ya bize göre kızım bu aile dedi nasip gördü işte bizde karşı çıkmadık işte aile ne derse o olsun diye. Bizde de bir korku var başına bir iş gelirse ailem belki sahip çıkmaz ilerisinde bir şey olursa en azından sen yaptın dersin de sahip çıkar mantığı var yani açıkçası, mesela boşanma olsun bende bu yaşandı. Boşanma olsun geldiğim zaman dedim ki babama baba sen yaptın. Sen bunlara bana göre gördün sen yaptın dedim. Hani en azından benim onlara hani yüzüm oldu çıkabildim karşılarına öyle ben isteseydim onlar dönüp belki de bakmayacaklardı sen ettin sen başını yaktın diyeceklerdi yani bunu demeye getiriyorum.”(EE 9)

“Eşimin ailesinin daha önce tanıdıkları için nasıl bir aile olduğunu onların yaşam şekillerini yani onları bildikleri içinde onlar da benim kararına saygı duydular yani tamamen benim isteğimle oldu ailemin hiçbir baskısı olmadı.” (EE 20)

Araştırmada, erken yaş akraba evliliklerinin aile büyüklerinin kararıyla gerçekleştiği ve erken evlenen kadınların eş seçim sürecinde istek ve tercihlerinin önemli olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla erken yaş akraba evliliklerinde ataerkil düzenin ön gördüğü eşitsiz cinsiyet ilişkilerinin evlilik süreçlerinde daha belirgin olduğu sonucuna varılabilir. Leonore Davidoff’un ataerkillik tanımı analiz sonuçlarını özetler niteliktedir. Davidoff (Akt. Öztürk, 2012: 77)’a göre; ‘*babalar, özel ve kamusal alanı birbirine bağlıyordu.*’ Babanın otoritesi mutlak monarşiyle benzerdir. Aile, babasına kendi altındakilere karşı sınırsız bir güç kullanma yetkisi vermiştir. Onları kendi çıkarı ya da mülkünün çıkarları için kullanabilir; çocukların ne yapacağına, işbölümüne, kız çocuklarının kiminle, ne zaman ve nasıl evlilik yapacağına karar verebilmektedir.

5.4.3. ‘Evlilikler, Zaten Küçük Yaşta Olur’

Niğde İlinde erken evliliklerin nasıl karşılandığını belirlemek için bölgedeki erken evliliklerin yaygınlık düzeyinin de belirlenmesi konunun anlaşılması için önemli bulunmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere araştırmanın uygulandığı Niğde İl Merkezi, Dünderli Kasabası ve Güllüce Köyü’nde evlilikler, genellikle çocuk yaşta

gerçekleşmektedir. Türkiye’de erken evlilikler, yaygınlık düzeyi bakımından Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nden sonra Orta Anadolu Bölgesi gelmektedir. Bölgede her on evlilikten üçü çocukluk döneminde gerçekleşen evliliklerdir. Kaptanoğlu ve Ergöçmen’e (2012) göre Türkiye’de kent/kır ayrımında her zaman kırsal alanda yüksek olan erken evlenme düzeyi Orta Anadolu bölgesinde daha dikkat çekici boyuttadır. Orta Anadolu’nun kentsel alanında Batı bölgelerine benzer seviyede olan erken evlilikler kırsal alanlarda Doğu Bölgelerinin oranına yaklaşmaktadır (s.129-139). Nitekim Dünderli Kasabası’nda ve Güllüce Köy’ünde de evliliklerin hemen hemen tamamının küçük yaşta gerçekleştiği görülmektedir. Erken evlenen kadınlar konuya ilişkin düşüncelerini şöyle anlatmaktadır.

“Bizim ailemizde ve çevremizde hep böyle küçük yaşta evlenir kızlar hiç kimse de baş koşmuyordu. Çünkü ailem ne derse o olur diye ha ailemdekilerde öyleydi. Teyzemin kızları falan hep küçük evlendiler. Ailem de eşimi aynı köylüyüz yabancı değil dediler... Biz de karşı çıkmadık işte aile ne derse o olsun diye. Bizde de bi korku var başına bir iş gelirse ailem belki sahip çıkmaz ilerisinde bir şey olursa en azından sen yaptın dersin de sahip çıkar mantığı var yani açıkçası, mesela boşanma olsun bende bu yaşandı boşanma olsun geldiğim zaman dedim ki babama baba sen yaptın sen bunlara bana göre gördün sen yaptın dedim hani en azından benim onlara hani yüzüm oldu çıkabildim karşılıklarına öyle ben isteseydim onlar dönüp belki de bakmayacaklardı sen ettin sen başını yaktın diyeceklerdi yani bunu demeye getiriyorum.” (EE 9)

“ Erken evlilikler yaygındı tabi, halen de var da halen var böyle on altı on yedi yaşında evlendirenler çok yani var yani, evet yani işte kız çocuğu göz açmadan gitsin evinin yolunu bulsun tek söyledikleri laf bu evinin yolunu bilsin, gözü açılmadan. Evlilikler hep böyle olur zaten küçükmüş büyükmüş pek konu edilmez. Onsekiz den sonra evde kaldın gözüyle bakılır. Böyle yani ” (EE 15)

“Yakın çevremde çok yaygın erken evlilikler çok yaygın. Diyorum ya bi de hep mutsuz evlilikler var benim çevremde çok fazla o yüzden hani annemden bahsetmiştim ya annem kız kardeşleriyle özellikle erken yaşta evlenip ayrılan kız kardeşler onların sorunları onların şeyleri yani bilmiyorum bide hani dedim ya hep bu şekilde evlenmiş insanlar var çevremde böyle kaçmış Ondan sonra maddi imkansızlıklar yüzünden evlenip Hep mutsuz tablolar vardı karşımda onları gördüğüm için uu hani annem babam evet sen bununla mutlu olursun belki de babama güvenmek babama çok güvenirim fikirlerinde Onun çok etkisi olmuştur.” (EE 17)

Araştırma sonuçları, bölgede erken evliliklerin yaygın olduğunu hatta evliliklerin özellikle kırsal bölgede onsekiz ve öncesi yaşlarda geleneksel olarak gerçekleştiğini göstermektedir. Karar alıcılar ve erken evlenen kadınlar evlilik olgusunu zaten küçük yaşlarda gerçekleşen geleneksel bir uygulama olarak değerlendirmektedirler. Dolayısıyla Niğde İlinde özellikle kırsal bölgede erken evlilikler normal ve meşru

olarak görülmektedir. Araştırmada erken evlenen kadınların tamamı, ‘*erken evliliklerin çevrelerinde yaygın olduğu için sorun olarak algılanmadığını ve normal olarak karşılandığını*’ belirtmiştir. Niğde İlindeki bu sosyal gerçeklik erken evliliklerin toplumda ne denli meşrulaştığını göstermesi açısından önemli bulunmaktadır. Erken evlenen kadınların konu hakkındaki anlatıları şöyledir.

“Erken evlilik bizim buralarda çok normaldi. O zamanları tabi ben o zamanları çocukluk olarak görüyorum. Neyin ne olduğunu tam bilmiyorsun ki on altı yaşında bir çocuksun. Çok şey farklı geliyordu. Bu da beni belki de çekiyordu. Yani o zamanlar şimdiki gibi değildi ama yine etrafımızda erken evlilikler devam ediyor.” (EE 1)

“Çevremizde de olduğu için hiç anormal bir durum gibi görülmedi normal göründü. Bilmiyorum o taraflarda hani bir söz derler bizim buralarda sanki hani şey olarak erken evlenene döl olur er kalkan yol alır gibi bir söz var bizim oralarda genelde öyle derler. Bi kız on beşini on altısını geçti miydi uygun bir yer buldumuydu evlendirip yuva sahip etmeyi erkeklerde genelde de on yedi on sekiz yaşını geçip askerlik yaşına geldi miydi evlenecek veya askerden gelince o şekilde evlilikleri o şekilde düşünürler yani okumadıkları sürece genelde on sekizi geçmiyor evlilikler bizim buralarda.” (EE 7)

“Teyzelerimin çocukları falan da hep erken yaşta evlendiler birde zaten yaşın gelmiş on sekiz yaşındasın gayet iyisin fazla bekletmeye de gerek yok sürekli o sözler vardı iyi etmişsiniz aman hayırlı olsun işte küçükken vermesi daha iyi eziliyor bükülüyo yani ele geliyor gibisinden konuşuluyordu normal görünüyordu.” (EE 13)

Araştırma sonuçları, bölgedeki erken evliliklerin normal karşılanmasında ataerkil kültürel aktarımın ne denli önemli olduğunu da göstermektedir. Erken evliliklerin gerekçelerini ataerkil söylemlerle açıklayan erken evlenen kadınlar, deneyimledikleri bu süreci ‘*erken evlenen döl olur, er kalkan yol alır*’, ‘*kız çocuğunun gözü açılmadan*’, ‘*adı çıkmadan*’ vb. ataerkil söylemler ile ifade etmişlerdir. Bilindiği üzere ataerkil söylemler, kadının toplumdaki yerini, kimliğini ve kariyer planını doğrudan etkileyebilmektedir. Toplumun kadına ve kız çocuğuna bakış açısını belirleyen önemli göstergelerden biri olan ataerkil söylemler, toplumun temel değer yargılarını da etkilemektedir. Dolayısıyla kız çocukları da doğdukları andan itibaren bu değer yargıları ile büyütülmektedir. Aynı zamanda kız çocuklarının gelecek beklentisi de bu doğrultuda şekillenebilmekte ve küçük yaştan itibaren aileler tarafından evlilik, kız çocuklarının hayatının merkezine yerleştirilmektedir. Kız çocuklarına yönelik “*evde kalırsın*”, “*bahtın kapanır*”, “*yaşın geçerse seni kimse almaz*”, *bir an önce evlen ve çocuk yap*” v.b. söylemler bu süreci açıklayan önemli ataerkil değer yargılarıdır. Bu değer yargıları altında büyüyen kız

çocukları, toplumsal rolünün ev kadınlığı ve annelik olduğu bilincine çocukluktan itibaren maruz kalmaktadır. Kız çocuklarının erken evlenmesi gerektiğine ilişkin bu tür söylemler aynı zamanda toplumun evliliğe bakışını da ortaya koymaktadır. Nitekim analiz sonuçları, karar alıcıların ve erken evlenen kadınların içinde buldukları toplumda evliliklerin onsekiz yaşından önce gerçekleşmesi gereken geleneksel bir uygulama olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Karara alıcılar ise bu süreci şöyle anlatmaktadır.

“Şimdi bizim memlekette biraz yaşı geçti mi kız çocuğu evde kaldı gibi düşünülür. İşte iyi bir şey olsaydı evlenirdi alırlardı derler. Bizim buranın çoğunun tercihi onaltı, onyediyedi o sekizi zor bulur. Erkek yirmi, ondokuz askerden gelince hemen evlenir. Adamın nasıl tarif edeyim evine garı koca yaşlanmış bir oğlu var onaltı onyediyedi yaşında evlendiriyor. Kendimiz işte bizim hizmetimizi görsün gibisine düşünülür.” (KA 1)

“Bizde kızlar onaltı onyediyedi yaşına geldiği zaman genellikle kendi çevresine verirler. Yani elin iyisinden kendi kötün daha iyidir diyerekten kızın rızasıyla. Bizde zorla olmaz kızın rızasıyla kız isterse genellikle amcasının oğlunu istemezse de halasının oğlunu ister. Burada böyledir.” (KA 2)

“Şimdi kız çocuğu onbeş onaltı yaşına girince yani biri kendinden biri dünür gelmek istiyor. Yani hısım akrabalar şimdi diyor elin iyisinden kendi kötün iyidir. Yarın şimdi birine gider en iyisi kendime veriyim. Kendi akrabam hısımum diyon gider gelir diyon idare eder diyon bilmeyen işleri gösterir diyon. Böylelikle bunlardan biraz meydana geliyor.” (KA 3)

Bu anlatılardan da anlaşılabacağı üzere karar alıcılar, kız çocuklarının onbeş, onaltı yaşına ulaştığı zaman evlendirilmesi gerektiğine inanmaktadırlar. Araştırmada, onsekiz yaşına ulaşan ancak evlenmeyen kız çocuklarının toplumda bir eksikliğin ya da bir kusurunun olduğu düşüncesinin yaygın olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla erken evlilikler, bölgede küçük yaşta gerçekleşen geleneksel uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu tür genel sonuçlarda ayrıntılı olarak açıklanmaya muhtaçtır. Nitekim araştırma sürecinde gerçekleştirilen görüşme ve gözlemlerde, erken evlilik öncesi süreçte erken evlilik kavramının aile ve sosyal çevrede kullanılmadığı keşfedilmiştir. Karar alıcılar bu süreci, “kız çocuğu onsekizine geldiğinde eğer evlenmemişse evde kaldı gözü ile bakılır” anlatısı ile toplumdaki evlilik algısının nasıl olduğunu ortaya koymaktadır. Bu açıdan bölgedeki evlilik algısı ile erken evliliklerin varlığını sürdürme nedenleri arasında yakın bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanabilir.

5.5. ERKEN EVLİLİKLERİN KAVRAMLAŞTIRILMASINA YÖNELİK YENİ BİR YAKLAŞIM

Niğde İlinde gerçekleşen erken evlilikler, temelinde birçok faktörü barındıran sosyal bir gerçeklik olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Erken evlenen kadınların deneyimlediği ve karar alıcıların anlatıları ile desteklediği erken evlilik öncesi sürece ilişkin analiz sonuçlarında; bazı erken evliliklerde aile yaşamından memnuniyetsizlik, huzursuzluk, yoksulluk, bağımlılık ve şiddet gibi aile içi dinamiklerin etkili olduğu görülürken, bazı erken evliliklerde tamamiyle geleneksel değer yargılarının etkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bölgedeki erken evliliklerin varlığını sürdürme gerekçelerinin birbirinden farklılık gösterdiğini söylemek mümkündür. Bu durum aynı zamanda erken evliliklerin kurulma biçimlerini etkilemektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, bölgedeki erken evliliklerin nasıl gerçekleştiği ve erken evliliklere kimin tarafından karar verildiğine ilişkin sorular ortaya çıkmaktadır. Nitekim bölgedeki her erken evliliğin birbirinden farklı kurulma biçimlerinin ve karar alma süreçlerinin olduğu analiz sonuçları ile anlaşılmaktadır. Bu noktadan hareketle erken evliliklerin kendi içinde farklı kavramsal açıklamalara ihtiyaç olduğu düşünülmüştür.

Bilindiği üzere birçok bilimsel araştırma ve makalede, erken evlilik kavramı ile birlikte başka kavramların da kullanıldığı görülmektedir. Örneğin tıp alanında; sıklıkla gebe çocuklar, çocuk anneler ve ergen evlilikler kavramı kullanılırken sosyal bilimlerde; zorla evlilikler, çocuk evlilikler ve çocuk gelinler kavramı kullanılmaktadır. Bu kavramlaştırmaların ortak noktası, erken evliliklerin onsekiz yaş öncesi gerçekleşen evlilikler olarak tanımlanmasıdır. Oysa bazı durumlarda bu tür kavramsal yaklaşımlar, erken evliliklerin nasıl gerçekleştiğini ve erken evliliklere kimin tarafından karar verildiğini açıklamakta yetersiz kalabilmektedir. Dolayısıyla araştırmada gerçekleştirilen görüşmeler, gözlemler ve öz düşünümsel sürecin sonucunda, erken evliliklerin hangi yaş aralıklarında nasıl gerçekleştiğini ve erken evliliklere nasıl karar verildiğine yönelik farklılıklar ve benzerlikleri ortaya koyan yeni bir sınıflandırma geliştirilmiştir. Bu sınıflandırma, *‘Kaçınılmaz Son Erken Evliliklerin Kavramlaştırılmasına Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: ‘İsteğe Bağlı Olmayan Erken Evlilikler’ ve ‘İsteğe Bağlı Olan Erken Evlilikler’* olmak üzere iki alt başlık altında incelenmiştir.

Analiz sonuçları, erken evlenen kadınların sekizinin zorla, altısının ikna edilerek evlendirildiğini göstermektedir. Aynı zamanda kadınların altısının da erken evliliği kurtuluş olarak gördüğü için çocuk yaşlarda evlendiği anlaşılmaktadır. Kadınlardan ikisi ise kaçarak erken evlilik yapmıştır. Erken evliliklerin kuruluş biçimlerindeki bu farklılıkların gerçekleştiği döneme ilişkin yaş aralıklarında da görülmektedir. Örneğin zorla ve ikna edilerek erken evlenen kadınların genellikle onbeş yaş ve altında evlendirildikleribelirlenirken, evlilikleri kurtuluş olarak gören ya da kaçarak gerçekleştiren kadınların ise genellikle onaltı ve üzeri yaşlarda evlendikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla zorla ve ikna yolu ile erken evlenen kadınların evlilikleri erken yaş erken evlilikleri (isteğe bağlı olmayan erken evlilikler) olarak, kurtuluş ve kaçarak erken evlenen kadınların evlilikleri de geç erken evlilikler (isteğe bağlı olan erken evlilikler) olarak kavramlaştırılabilir.

5.5.1. ‘İsteğe Bağlı Olmayan Erken Evlilikler’

Erken yaş erken evlilikleri, onbeş yaş ve altında gerçekleşen evliliklerdir. Bu grup evlilikler, *‘isteğe bağlı olmayan erken evlilikler’* olarak da adlandırılabilir. Bölgenin kırsal kesiminde ataerkil değer yargılarının katı bir biçimde uygulandığı, erkeğin karar süreçlerinde tek onaylayıcı otorite olduğu bu evliliklerde, erken evlilik öncesi aile yaşamında kız ve erkek çocukları arasında ayrımcılık belirgin bir biçimde anlaşılmaktadır. Özellikle eğitim alanında görülen bu ayrımcılık, erken evlenen kadınların ilköğretimini ya yarıda bırakmasına ya da ilköğretimini bitirdikten sonra ev yaşamına hapsolmalarına sebebiyet vermektedir. Dolayısıyla bu yaş aralığında erken evlenen kadınlar ebeveynler tarafından koruyucu önlemler adı altında sosyal yaşamdan soyutlanmaktadır. Analiz sonuçları, erken evlilik öncesi kadınların *‘el alem ne der’* baskısı altında yaşamlarını sürdürdüklerini göstermektedir. Aynı zamanda evlilik öncesi kız çocuklarının talep görmemesi ya da *‘adının çıkması’* ailelerin kaygılandığı durumlar olarak görülmektedir. Böylece ailelerin kız çocuklarının ileriki yaşlarında evlenememe olasılığına karşı kız çocuklarını bir an önce evlendirme düşüncesi içinde oldukları anlaşılmaktadır.

İsteğe bağlı olmayan erken evlilikler, genellikle endogami (içeriden evlilik) ya da akraba evlilikleri ile olarak gerçekleşmektedir. Kız çocuklarını tanıdık bildik aileler ya da akrabalar ile evlendirme eğiliminde olan karar alıcılar, egzogami (dışarıdan evlilik) evlilikleri riskli evlilikler olarak değerlendirmektedir. Karar alıcılar, dışarıdan bir evlilik yaptırırsalar dahi kız çocuklarını evlendirdikleri eş ve ailesinin kendi toplumdan kişiler ile bir yakınlık içerisinde olmasına önem vermektedir. Dolayısıyla toplum içindeki bu süreç isteğe bağlı olmayan erken evliliklerin sürekli aynı toplum içerisinde uzun yıllardır süregelen bir gelenek haline dönüşmesinde etkili olduğunu düşündürmüştür. Bu grup erken evlilikler de kuruluş biçimi bakımından kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar; ikna erken evlilikleri ve zorla gerçekleştirilen erken evliliklerdir.

5.5.1.1. İkna Erken Evlilikleri

Aile üyeleri veya ailenin yakın çevresi tarafından seçilen eş ile kız çocuğunun sözel olarak evliliğe ikna edilmesi sonucunda gerçekleşen erken evliliklerdir. Bu grup erken evliliklerde, kız çocukları evliliğe direnç göstermekte aile ve sosyal yaşamından kopmak istememektedir. Kız çocuklarının ikna edilme sürecinde karar alıcılar; erken yaşta aile kurmanın yararları, evlenilecek eşin ve ailesinin yüceltilmesi, kendi aile yetersizlikleri ile kız çocuklarının yaşamındaki yetersizlikler üzerinde durmaktadır. İkna erken evliliklerinde, ikna edilen kız çocukları erken evliliği kabul ettiğini sözel olarak ailesine veya yakın çevresine bildirmektedir. Erken evlenen kadınlar deneyimledikleri bu süreci şöyle anlatmaktadırlar.

“Annem etkiledi beni. Bize on gündür falan istemeye geldiler gittiler geldiler ben ağladım sürekli on gün boyunca ağladım istemiyorum diye annemin bu konuşmaları etrafın bu yaklaşımları beni bir şekilde etkiledi ve ikna ettiler beni. Eşimde daha önce nişanlısından ayrılmıştı ki ben ona çok karşıydım yani başkasından ayrılmış bir adamla ben niye evleneyim hiç istemediğim bir durumdu. İşte çok konuşarak beni çok kafamı yıkadılar etkiledirler. Benim evlilik ondan sonra eşim işte geldi boylu poslu o an için yakışıklı göründü gözüme, tamam dedim olsun dedim annemin de etrafında şeyiyle iknasıyla beni konuşarak ikna ettiler, İşte kızım durumun iyi olur dediler, Gayet yakışıklı aslan gibi delikanlı, İşte annesini kardeşlerini köyden alıp gelecek burda da bir ev kuracak mesleği güzel asla yokluk çekmezsin, sıkıntı çekmezsin böyle, biz yokluk çektik, sen çekme istiyoruz. Enin kötülüğünü istermiyiz gibicesine beni ikna ettiler, kayınpeder de yoktu kayınvalidenle sen varsın işte diye. Öyle tamam dedim ben de, Keşke tamam demeseydim.” (EE 12)

“Ailem, eşimin ailesi zaten aynı köylü bir birlerini tanyorlarmış. Eşimin de amcası bize geldi durumu açtı. Annemgil de tamam gelsinler çocuklar bir görüşün dedi. Geldiler iki dakika hani odaya girip de konuşmak eşimle bir iki dakika daha tanımyosun bile işte ne iş yapıyorsun adın ne o kadar bir şey oldu. Babam da dedi bu bize göre iyi bir insan kızım bunların ailesi hani kötü bir insan değil aynı köylüyüz yabancı değil diyerek istemezsem de başka çarem yoktu. Tamam deyince sen de annem babam bilir diyosun tamam diyosun.. Ha görücü usulüyle ikimiz içinde öyle. Eşimi kaç kez gördüm iki buçuk ay nişanlı kaldık ama. Eşimle iki üç defa anca gelmişliği vardır o da karşıdan karşıya evin içindeyiz ama ne bir konuşabiliyorsun ne bi dışarıya çıkabiliyorsun. Ancak öyle geliyor iki dakikalığına bir çay servisi işte o kadar. İstemiyordum ama her istemediğimi söyleyince anneme beni ikna ediyordu. Ayıp diyordu. Çevre ne der nişnalandı bak geri ayrıldı derler diye.” (EE 9)

Bu grup erken evliliklerde erken evlenen kadınların genellikle anneleri tarafından ikna edilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Annelerin olumsuz yaşam deneyimleri erken evlenen kadınların evliliğe ikna edilmesinde kullanılan önemli argümanlardır. Özellikle ‘benim yaşadığım fukaralığı sen çekmezsin’ veya ‘evlen bu fakirlikten kurtul’ v.b. anlatılar sıklıkla kullanılmaktadır. Bu süreçte erken evlenen kadınların ailelerinin yetersizlikleri ve yoksunlukları üzerine kurulu bir ikna süreci gerçekleşmektedir. Aynı zamanda annelerin kız çocuklarının bir an önce bir erkeğin himayesine girmesi gerektiğini ‘laf sözün’ çıkmasını ve ‘namuslarının’ evlilik yolu ile korunacağını düşündükleri anlaşılmaktadır. Diğer yandan araştırmalarda, babanın olmadığı ve evin geçiminin annenin sorumluluğunda olan ailelerde, dul bir kadın ile genç bir kızın toplumda yalnız yaşamasının zor olması nedeni ile annelerin kız çocuklarını küçük yaşta evlendirdikleri ortaya konmuştur. Bu durumu Chant (2007:1), geçim sorumluluğunun kadının üzerinde olduğu hanelerin yoksulluğunun döngüsel bir biçimde yoksullaşmaya yol açtığını aynı zamanda yoksulluğun bu hanelerdeki çocuklara aktarılması olarak yorumlamıştır. Dolayısıyla geçim sorumluluğunun kadının üzerinde olduğu hanelerde, kız çocukların eğitiminin yarıda bırakıldığı ya da küçük yaşta kız çocuklarının evliliğe yönlendirildikleri anlaşılmaktadır.

Toplum ileri gelenlerinden (TİG 1), bölgedeki erken evliliklerde ataerkil yapının etkili olduğunu yani babanın karar alıcı konumda olduğunu belirtmiştir. Ancak zaman zaman annenin karar verdiği babanın geri planda kalarak süreci yönettiği durumların da olduğu bilinmektedir. Erken evliliklerde karar alıcıların yüzde yetmişini babaların yüzde otuzunun da annelerin etkili olduğunu belirten (TİG 1), anne uygun bir damat

bulduğunu düşündüğü zaman hem babayı hem de kız çocuğunu ikna edebildiğini ‘*bu damatı kaçırmayalım*’ anlatısının toplumda sıklıkla kullanıldığını ortaya koymuştur.

5.5.1.2. Zorla Gerçekleştirilen Erken Evlilikler

Aile üyeleri ve ailenin yakın çevresi tarafından seçilen eş ile kız çocuğunun iradesi dışında psikolojik ya da fiziksel baskı sonucunda gerçekleşen erken evliliklerdir. Bu grup erken evliliklerde aile üyeleri, kız çocuklarının evliliği kabul etmesini ya da onaylamasını beklememektedir. Seçilen eş ile evlenmek dışında kız çocuklarının başka bir tercihi bulunmamaktadır. Bu evliliklerde örf ve adetler ile ailedeki hiyerarşik yapı, ailenin yaşamında hayati konular olarak görülmektedir. Zorla yapılan erken evlilikler genellikle endogami evliliklerdir. Ailelerde ekonomik gerekçelerin (miras veya mal bölüşümü vb.) yanı sıra kız çocuklarını tanıdık bildik ailelere verme eğilimi yüksektir. Erken yaşta gerçekleşen akraba evlilikleri genellikle zorla yapılan evliliklerdir. Erken evlenen kadınların deneyimlediği bu süreç şöyle anlatılmaktadır.

“Eşim ailesiyle bakmaya geldiler beni sabahtan ondan sonra ben de anneme kesinlikle istemiyorum dedim. Tamam dedi, zaten köy yeri dedi istemiyorsan dedi istemediğini söyle dedi. Sen içini rahat tut olmaz dedi. Geldiler baktılar akşam da tekrar tatlılık falan yemeye geldiler. Annem istemiyor gibi göründü. Ama amcası ağladıktan sonra öz amcasıydı. Hani niye vermiyon falan deyince amcası ağladı. Annem bu sefer geldi beni sıkıştırmaya başladı...Karar süreci sabah geldiler mesela baktılar tekrar gittiler yani topu topu iki üç saat içerisinde diyebilirim sülale resmen böyle çember halindeydi. Beni ortaya aldılar her kafadan ses geldi. İşte rahat olursun istersen götürelim evi tanıtalım gez yani baskı yaptılar ben bir an yani ağzımdan çıktı tamam dedim baskıyla oldu yani, İki saat üç saat içinde.” (EE 13)

“Evlilik kararımı nasıl aldım büyükler ne dediyse o oldu. Annem babam ne dediyse daha doğrusu annem de değil de babam kararı verdi. Onlar istediler babam tamam dedi öyle evlendim. Akraba evliliği işte bu kadar neyini anlatayım. İşte eşimin ailesi halam istedi babam da tamam dedi olur dedi. Verdi yani, o zaman bizim zamanımızda kıza sorma gibi bir şey yoktu. Kız istiyor mu istemiyor mu yok . İster tanısın ister tanımasın yani yabancı da olsa öyle bir sorma hakkı yok. Abim de görücü usulüyle evlendi gitti gördü biri askerdi evlendi biz bulduk kızını nişan yaptık geldi evlendi. Biri de gene akrabamızdı evlendi en küçük kardeşim gördü görücü usulüyle yine görücü usulüyle ama en azından birbirlerini gördüler.” (EE 15)

Bu grup evliliklerde kadınların erken evlilik öncesi edilgen ve pasif konumda oldukları anlaşılmaktadır. Zorla erken evlendirilen kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ve ataerkil yapının uygulamalarını bu tür evliliklerde daha ağır deneyimlemektedir. Analiz

sonuçları, kadınların erken evlilik öncesi eş seçiminde ve evlilik karar aşamasında tercih haklarının olmadığını göstermektedir. Aynı zamanda araştırmada kadınların erken evlilik kararına uymaktan başka bir seçeneklerinin bulunmadığı ve ebeveynleri tarafından baskı altına alınarak bazen de şiddete başvurularak zorla evlendirildikleri anlaşılmaktadır. Kadınlar, erken evlilik öncesi söz haklarının olmadığını ‘*büyükler ne dediyse o oldu*’, ‘*onlar istedi babam da verdi*’ ve ‘*baskı altına aldılar, zorladılar beni*’ anlatıları ile ifade etmişlerdir.

5.5.2. ‘İsteğe Bağlı Olan Erken Evlilikler’

Geç erken evlilikler, 16-18 yaş arasında gerçekleşen ‘*isteğe bağlı olan erken evlilikler*’ dir. Bu grup erken evliliklerde kırsal alanlarda da görülmekle birlikte erken yaş erken evliliklere göre nüfus olarak daha yoğun olan merkezlerde (ilçe-kent) daha sık görülmektedir. Aile üyelerinin eğitim ve gelir düzeyi düşük olmasına rağmen ebeveynler, yaşam standartlarının yükseltmenin tek yolunun çocuklarının başarılı bir eğitimin sonunda nitelikli bir meslek sahibi olması ile mümkün olacağını farkındadır. Dolayısıyla kız çocuklarının ilköğretimi tamamladıktan sonra orta öğretime devam etme düzeyi erken yaş erken evliliklere göre daha yüksektir. Bu grup evliliklerde ayrıca kız çocuklarının sosyalleşme düzeyi yüksektir. Kız çocukları, karşı cinsle daha sık iletişim kurabilecekleri sosyal ortamlarda bulunabilmektedir.

Araştırma sonuçları, isteğe bağlı olan erken evliliklerde kadınların evlenebilmek için eğitimlerini yarıda bırakmayı dahi göze alabildiklerini göstermektedir. Erken evlenen kadınlar bu süreçte evliliğine karşı çıkan aile üyelerini ve yakın çevresini evden kaçmakla ya da intihar ile tehdit edebilmektedir. Aile üyeleri evlilik isteğine başlangıçta karşı çıkmasına karşı sonunda toplum tarafından meşru görülen erken evliliği kabul edebilmektedir. Aksi bir durumda kız çocukları kaçarak evlilik yolunu tercih etmektedirler. İsteğe bağlı erken evliliklerde ayrıca, kadınlar aile yaşamında var olan sorunlarından dolayı memnuniyetsizlik içindedir. Özellikle anne ya da baba yoksunluğu, aile içi şiddet, sevgi ve ilgiden yoksunluk, madde bağımlılığı, yoksulluk v.b. sorunlar erken evlenen kadınların aile yaşamlarını sorgulamalarına ve bir arayış içerisine girmelerine sebebiyet verebilmektedir. Bu arayış genellikle kadınların daha iyi

yaşam koşullarına kavuşma isteği ile birlikte gelişmektedir. Dolayısıyla bu grup evliliklerde kim olursa olsun evlenip içinde bulunulan zorluklardan kurtulma düşüncesi yoğun olarak yaşanmaktadır. Nitekim erken evlenen kadınlar evlilik öncesi aile yaşamlarında deneyimledikleri zorluklardan daha kötü şartların olamayacağı düşüncesindedirler. İsteğe bağlı olan erken evlilikler de kuruluş biçimi bakımından kendi içinde iki gruba ayrılmaktadır. Bunlar, kaçış erken evlilikleri ve kurtuluş erken evlilikleridir.

5.5.2.1. Kaçarak Erken Evlilikler

Aile üyelerinin karşı çıkmasına rağmen kız çocuklarının evlenmek amacı ile ailelerini izinsiz olarak terk etmesi sonucunda gerçekleşen erken evliliklerdir. Bu grup erken evliliklerde, aile üyeleri kız çocuklarının evlenmesine karşı çıkmaktadır. Aile üyelerinin kız çocuklarının evlenmesine karşı çıkma sebepleri arasında, kız çocuklarının küçük yaşta olması ya da tercih edilen eş adayının aile üyeleri tarafından onaylanmaması gösterilebilir. Ancak erken evlenen kadınlar bu durumda aile üyelerini belirli bir süre evlilik için ikna etmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu sürecin olumsuz sonuçlanması ise erken evlenen kadınların kaçarak evlilik yolunu tercih etmelerine sebebiyet vermektedir. Bu grup erken evliliklerde aynı zaman eşler arasında duygusal bir bağın geliştiği ve dolayısıyla eşin kadınlar tarafından seçildiğini söylemek mümkündür. Erken evlenen kadınlardan bu süreci deneyimleyenlerin anlatıları şöyledir.

“Evlendiğim zaman küçük bir yaştı. Cahildim, çok bilgili değildim ama evlendim. Küçük bir gelindim. Evlendiğim zaman tam on yediyi doldurmamıştım. Onaltının içindeydim. Eşimle görüşüyorduk. Kız kardeşi benim yanımda oturuyordu. Oraya gelip gidiyordu. Onunla görüşüyorduk. Sevdik bir birimizi, ben onu o beni derken aileden istediler aile kabul etmedi. Ondan sonrada kabul etmeyince biz de eşimle beraber kaçtık. Eşim özürlü olduğu için benim ailem kabul etmedi. O yüzden biz de birbirimizi sevdiğimiz için böyle bir karar aldık. Eşimin ailesi birkaç kere beni istediler ancak dedemler vermedi. Biz de eşimle birlikte kaçarak evlendik.” (EE 1)

“...küçük abim evlendi aynı evin içine eşi de geldiği için her zaman bir tartışma bir kavga oldu bir şey olduğu zaman evde birşey olduğu zaman herkes pat küt beni dövmeye başladı. Yani ev içerisinde çok huzursuz olduğum için bunalıma girdim. Eşimle tesadüfen tanıştım yani zannettim ki evlenince kurtulacağım her şey değişecek eşimle nişanlandım evdeki huzursuzluklar devam edince bir gün eşimle birlikte gitmeye karar verdik gittik kaçarak evlendik tabi istediğim gibi olmadı hiç birşey eşim alkolikmiş işte.” (EE 10)

Araştırmada, kaçarak erken evlenen kadınlardan (EE 1) “*eşim ile bir birimizi sevdik, ama ailem eşimi kabul etmedi, biz de kaçarak evlendik*” anlatısı ile eşi ile arasındaki duygusal bağa dikkat çekmiştir. Dolayısıyla bu grup erken evliliklerde, kadınlar ve eşleri arasında duygusal bağın güçlü olduğu şeklinde yorumlanabilir. Ancak araştırmada, ailenin erken evliliğe karşı çıkma nedeni kadınların çocuk yaşta olmasından dolayı değil, eş adayının uygun görülmemesinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Araştırmada, kaçarak erken evlenen kadınlardan bir diğeri (EE 10), *2aile içi şiddet* ve *huzursuzluk* nedeniyle kaçarak evlendiğini ifade etmiştir. Analiz sonuçları, kaçarak erken evlenen kadınların eşlerini kendilerinin seçtiğini göstermektedir. Dolayısıyla kaçarak erken evlenen kadınların evlilik öncesi aile yaşamlarında huzursuz oladıkları ve eşleri duygusal bir bağ geliştirdikleri söylenebilir. Dolayısıyla bu grup evliliklerde, evlilik gidilecek tek yol şeklinde yorumlanabilir.

Kaptanoğlu ve Ergöçmen’ne (2012) göre, Türkiye’deki evliliklerin kuruluşunda evlilik kararının aileler tarafından verilmesi ve ardından evlenecek çiftin onayının alınması yaygın evlenme biçimidir. Kadınların onayını almadan ailelerin kararlaştırdığı evliliklerin ise yarıya yakını onsekiz yaşından önce yapılan evliliklerdir. Kentsel ve kırsal alanda yaşayan kadınlar için de, evlenme kararının kadınların onayının alınmadan verilmesi yüzde 55 civarındadır. Evliliğine kendisi karar veren ya da kaçarak evlenen kadınlar arasında erken evliliklerin yüzde 20,6 olması, erken evliliklerde aile kararının daha belirleyici olduğunu göstermektedir. Kentlerde, çocukluk çağını tamamlamadan kendi isteğiyle/kaçarak evlenme yüzde 18,3 iken, kırsal alanlarda yüzde 31’e çıkmaktadır (s.144). Analiz sonuçları da bu görüşleri destekler niteliktedir. Araştırmada, kaçarak evliliklerin diğer erken evlilik biçimlerine göre daha az sayıda olduğu anlaşılmaktadır.

5.5.2.2. Kurtuluş Erken Evlilikleri

Aile ve sosyal yaşamda karşılaşılan sorunlardan kurtulmak amacı ile ebeveynler ya da kız çocuğu tarafından seçilen eş ile gerçekleşen erken evliliklerdir. Bu grup evliliklerde, kız çocukları ve aileler evlilikleri içinde buldukları yaşamsal sorunlardan kurtulmak için bir çıkış yolu olarak görebilmektedirler. Evliliğin kurtuluş aracı olarak görülmesi hem aile içi sorunlar hem de toplumsal sorunlardan kaynaklanmaktadır. Aile içi sorunlar genellikle şiddet, madde bağımlılığı, sevgi ve ilgiden yoksunluk, yoksulluk,

ailenin parçalanması v.b. konulardır. Toplumsal sorunlar ise ekonomik krizler, savaşlar, göç, ailelerin mülteci ya da sığınmacı konuma düşmesi gibi konulardır. Bu grup evliliklerde, kız çocukları ve aileler evliliğe genellikle birlikte karar vermektedirler. Erken evlenen kadınlardan bu süreci deneyimleyenlerin anlatıları şöyledir.

“...düzenli bir ailem yoktu. Kavga dövüş bu şekilde bir ailenin içinde büyüdüm. Sonra eşimle tanıştım. Yine bir tekstil atölyesinde sonra evlenme teklifinde bulundu. Fazla bir uzun görüşmemiz olmadı. Benim ailem biraz sıkıyönetimdeydi. O yönde hemen evlenelim dedi ve ailesini getirdi. Biz de ne biliyim belki bir kurtuluştur ya da hakaten de eşim gerçekten düzgün bir insan olacağına inandığım için mi diyim ben de kabul ettim sonra geldiler istediler bu şekilde oldu yani.” (EE 3)

“Annem çok sıkardı beni. Mesela en basit bir örnek arkadaşla oturtmazdı göndermezdi yanlarına. Ne işin var gibisinden göndermezdi o gibi şeylerle sıkardı annem bizi. Yani serbest bir arkadaşlığım yoktu. Dışarı çıkma gezme, Kesinlikle yoktu çok isterdim yani annemin şöyle arkadaşça olmasını ve benim belki de bazen şöyle düşünüyorum annem evlenmeme şey olmuştur yani itmiştir diyim o kadar erken yaşta evliliğime. Hani bana biraz daha yakın olmuş olsaydı arkadaşça şey olmuş olsaydı bu şekilde erken evlenmezdim kesinlikle... babam daha sonra gittiler eşimle görüştüler, eşimin iyi birisi olduğuna kanaat getirdiler tamam dediler veriyoruz sen de kabul ediyosan baba hani ben istiyorum ya da istemiyorum diyomuyorsun. Evleneyim kurtuluyum diyorsun” (EE 6)

Analiz sonuçları, erken evlenen kadınların evlilik öncesi içinde buldukları sorunlardan kurtulmak için erken evliliği bir çıkış yolu olarak değerlendirdiklerini göstermektedir. Araştırmada aile içi şiddete ve baskıya maruz kalan kadınların erken evlilik kararını daha kolay aldığı anlaşılmaktadır. Bu grup erken evlilikleri deneyimleyen kadınlar içinde buldukları yaşamsal koşulları, ‘düzenli bir ailem yoktu kavga dövüş içerisinde büyüdüm’, ‘ailem sürekli beni sıkardı, dışarıdan arkadaşım ile bile dolaşamazdım’, ‘evlilik benim için bir kurtuluştur, tek çıkış yolumdu.’ v.b. anlatılar ile ortaya koymaktadır.

Yukarıda açıklanmaya çalışılan erken evliliklerin yeni bir yaklaşım ile kavramlaştırılmaya çalışılması her bir erken evliliğin birbirinden farklı ve birbiriyle benzer süreçlerden oluştuğunu gösteren analiz sonuçlarından hareketle geliştirilmiştir. Dolayısıyla erken evliliklerin farklı kuruluş biçimlerinin olduğu sonucuna varılabilir. Erken evliliklerin kavramlaştırılmasına ilişkin farklılıkları ve benzerlikleri içeren görsel, Çizelge 19’da yer almaktadır.

Çizelge 19: Erken Evliliklerin Kavramlaştırılması

1- Erken Yaş Erken Evlilikleri (İsteğe Bağlı Olmayan Erken Evlilikler)	2- Geç Erken Evlilikler (İsteğe Bağlı Olan Erken Evlilikler)
a) İkna Erken Evliliklerinin Özellikleri	a) Kaçış Erken Evliliklerinin Özellikleri
Erken evliliğe aile ve yakın çevre karar verir.	Erken evliliğe çocuk karar verir.
Eşi, aile ve yakın çevre seçer.	Eşi, çocuk seçer.
Eşi tanıma süresi oldukça kısadır.	Eşi tanıma süresinin uzun olması beklenir.
Evlilik öncesi eşler arasında duygusal bağ zayıftır.	Evlilik öncesi eşler arasında duygusal bağ güçlüdür.
Çocuk evliliğe karar vermede yarı pasif durumdadır.	Çocuk, karar vermede aktif durumdadır.
Aile, evliliğe karar vermede aktiftir.	Aile, eş seçiminde pasif durumdadır.
Örf ve adetler aile yaşamında etkilidir.	Örf ve adetler aile yaşamında etkili olmayabilir.
Çocuğun eğitimi aile için önemli değildir.	Çocuğun eğitimi aile için önemlidir.
Aile, yoksulluk içinde yaşamaktadır.	Ailenin ekonomik durumu yeterlidir.
b) Zorla Gerçekleştirilen Erken Evliliklerinin Özellikleri	b) Kurtuluş Erken Evliliklerinin Özellikleri
Erken evliliğe, aile ve yakın çevre karar verir.	Erken evliliğe aile ve çocuk birlikte karar verir.
Eşi, aile ve yakın çevre seçer.	Eşi, aile ve çocuk birlikte onaylar.
Eşi tanıma süresi uzun olabilir. (Akraba evlilikleri)	Eşi, tanıma süresi kısadır.
Eşler arasında duygusal bağ zayıftır.	Eşler arasında duygusal bağ güçlüdür.
Çocuk, evliliğe karar vermede pasiftir.	Çocuk, evliliğe karar vermede aktiftir.
Aile, evliliğe karar vermede aktiftir.	Aile, evliliğe karar vermede aktiftir.
Örf ve adetler aile yaşamında etkilidir.	Örf ve adetler aile yaşamında etkilidir.
Çocuğun eğitimi aile için önemli değildir.	Çocuğun eğitimi aile için önemlidir.
Ailenin ekonomik durumu yeterlidir.	Aile, yoksulluk içinde yaşamaktadır.

Sonuç olarak araştırmada, erken evlilik öncesi aile içinde erken evlilik kavramının kullanılmadığı görülmektedir. Bölgedeki yaygın evlilik algısı, kız çocuklarının onsekiz veya onsekiz yaşından önce evlendirilmesi üzerine kuruludur. Özellikle toplumdaki “*kız çocuğu onsekizine geldiğinde eğer evlenmemişse evde kaldı gözü ile bakılır*” düşüncesi toplumun evliliğe bakış açısını göstermektedir. Bir başka ifade ile erken evlilik öncesi aile üyeleri ve kız çocukları ‘*erken evlilikten*’ ziyade ‘*evlilik*’ üzerine odaklandığı anlaşılmaktadır. Bölgede kız çocuklarının ‘*çocukluk döneminde olması*’ ya da ‘*evliliği nasıl sürdüreceklere*’ gibi konuların aileler açısından önemli olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla toplumdaki evlilik algısı ile erken evliliklerin varlığını sürdürme nedenleri arasında yakın bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılabilir. Bu noktada araştırmacı erken evlilikleri aktive eden dinamiklerin neler olabileceği üzerinde durmuştur.

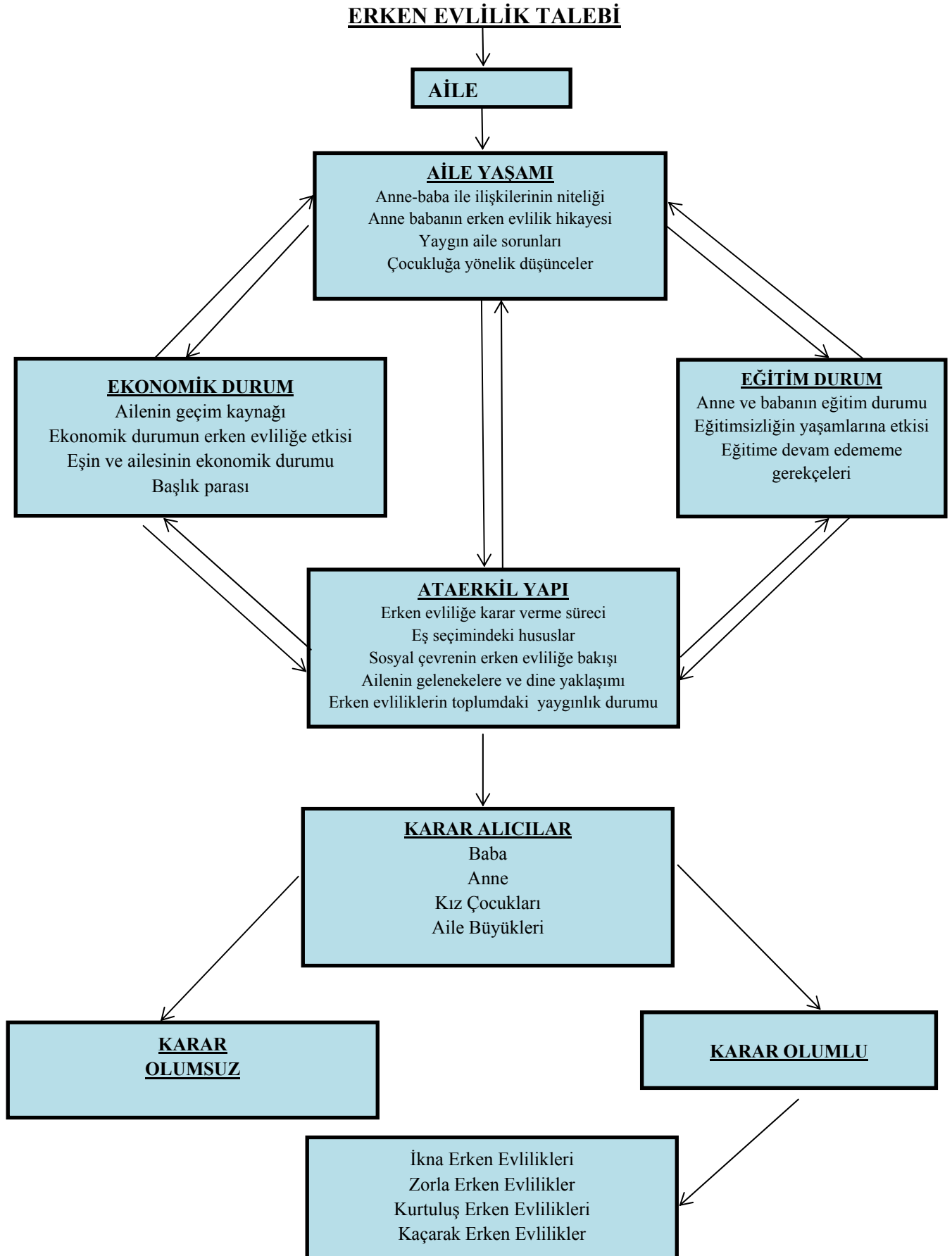
Erken evliliklerin karar verme aşamasında farklı dinamikler rol oynamaktadır. Birçok bilimsel araştırma erken evliliklerin gelişim süreçlerinin toplumsal ve kültürel olarak farklılıklar içerdiğini ortaya koymaktadır. Ancak bunlar erken evliliklerin nasıl gerçekteştiğini açıklamakta bazen yetersiz kalabilmektedir. Bu anlamda bölgedeki erken evlilikleri aktive eden ortak iki özellik keşfedilmiştir. Bunlardan ilki kız çocuklarının istenmesi ya da toplum tarafından talep görmesi, diğeri ise içinde bulunulan yaşamsal koşullar altında erken evliliğin en iyi karar olduğu düşüncesinin karar alıcılar (baba, anne, kız çocukları, diğer aile büyükleri) arasında benimsenmiş olmasıdır.

Geleneksel olarak Türkiye’de ailelerin gündemine evliliğin gelebilmesi kız çocuklarının ‘*talep görmesi ya da istenmesine*’ bağlıdır. Kız çocukları istenen ebeveynler bu talebi bazen kendi aralarında çoğu zamanda aile büyükleri arasında değerlendirerek karar vermektedir. Erken evliliklerin karar verme aşamasında talebin uygun görülmesi ise kurulacak evliliğin toplum tarafından onaylanması ve meşru görülmesi ile yakından ilişkilidir. Nitekim bölgede kız çocuklarının küçük yaşta evlendirilmesi bir sorun olarak görülmemektedir. Dolayısıyla aileler ve karar alıcılar topluma rağmen bir evlilik kararı vermemektedir. Aksine kız çocuklarının talep görmesi ailelerin toplum içerisinde yüceltilmesine ve saygınlığının artmasına sebebiyet vermektedir. Oysa kız çocukları istenmeyen aileler için ise tam tersi bir durum söz konusudur. Toplumda genellikle bu tür ailelerin bir kusuru olduğu düşüncesi yaygındır.

Aynı zamanda erken evliliklerde aktif karar alıcı kim olursa olsun (kız çocukları/ebeveynler) kendileri için evliliğin '*en iyi karar*' olduğunu düşünmektedirler. Nitekim erken evlilikler içinde bulunulan toplumun geleneksel bir uygulamasıdır ve bir başka evlilik biçimi de toplum tarafından deneyimlenmemiştir. Karar alıcıların ebeveynleri ve toplumdaki diğer evlilikler de bu şekilde kurulmuştur. Çünkü ailede ya da toplumdaki herhangi bir yetersizlik durumunda evlilik hem erken evlenen kadınlar hem de karar alıcılar açısından bir çıkış yolu olarak görülebilmektedir. Dolayısıyla erken evlilikler, sadece ebeveynlerin ya da ailelerin yaşamsal yetersizliklerinin bir sonucu olarak değil, aynı zamanda toplumun bireylere yeterli düzeyde alternatif yaşam biçimlerini sunamamasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bir nevi toplum kendi yetersizliğini erken evlilikler ile örtmeye çalışmaktadır. Bu tartışmalar ışığında bölgedeki erken evliliklerin gelişim süreçlerini içeren görsel, Şekil 2'de yer almaktadır.

Şekil 2. Erken Evliliklerin Gelişim Süreci

5.6. ERKEN EVLİLİK SONRASI HAPSEDİLEN BİR YAŞAM: ‘BERABER BÜYÜDÜK BİZ BU YOLLARDA’

Bu bölümde erken evlenen kadınların evlilik sonrası yaşamlarını nasıl deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Niğde İlinde erken evlenen kadınların evlilik yaşamları özel ve kamusal alan çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla kadınların özel alana ilişkin yaşamsal deneyimleri evlilik sonrası içinde buldukları aile yaşamı açısından analiz edilmiştir. Çocukluktan evliliğe geçiş sürecinin kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiği ‘*Çocukken, Kadın Olmak*’ başlığı altında incelenmiştir. Bu başlık altında, erken evlilik sonrası yaşamın ilk günlerinin kadınlar tarafından nasıl deneyimlendiğinin cevabı aranmıştır. Nitekim erken evlilik sonrası kadınların evliliğe uyum süreci bundan sonraki yaşamlarını da belirleyen bir süreçtir. Özel alanda, eşitsiz ataerkil ilişkiler ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadının yaşamını nasıl inşa edeceği bu dönemde belirlenmektedir. Erken evlenen kadınlar bu dönemi ‘*bocalama dönemi*’ olarak adlandırmaktadırlar. Bu dönem ayrıca ataerkil ilişkilerin egemen olduğu, ev işleri ve bakım sorumlulukları ile yüklü, ikincil yaşamın temellerinin atıldığı bir dönem olarak da görülebilir. Dolayısıyla çocukken erken evlilik sonrası birden yetişkin bir ‘*kadın*’ olarak yaşamaya zorlanmak kadınların yaşamlarındaki en zorlu süreçlerden biri olarak değerlendirilebilir.

Bu bölümde daha sonra erken evlenen kadınların evlilik sonrası deneyimledikleri süreç ‘*Dört Duvar Arasında Geçen Bir Ömür*’ başlığı altında analiz edilmiştir. Kadınların erken evlilik sonrası deneyimlerinden de anlaşılacağı üzere ataerkil yapının ön gördüğü ideal yaşam tarzının kadınların kamusal alanda yok sayılması üzerine kurulu olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum özellikle kadınların çalışma ve eğitim olanaklarından yararlanamadıklarını göstermektedir. Dolayısıyla erken evlenen kadınların bu süreçte deneyimlediği yaşamsal pratikler ‘*Hapsedilen Bir Yaşam*’ ana temasının keşfedilmesinin temelini oluşturmaktadır. Araştırmanın analiz sonuçları, erken evlenen kadınların özellikle çalışma ve eğitim yaşamına sınırlı düzeyde katılımının ataerkil ve toplumsal cinsiyet temelli iş bölümünden kaynaklandığını göstermektedir. Örneğin araştırmada, erken evlenen kadınların ev içinde yemek pişirme, temizlik, çocuk ve ailenin diğer bireylerinin bakımı gibi işler ile uğraştıkları görülmektedir. Nitekim toplumsal cinsiyetçi ataerkil bakış açısının özelliklerinden biri, kadın ve erkeğe ait

mekanları ayrıştırması ve kadını daha çok özel alan (ev) odaklı algılamasıdır. Bu bakış açısından erken evlenen kadınların özel alan ile, erkeklerin ise kamusal alan ile (ev dışı) ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır.

Araştırma sonuçları değerlendirildiğinde bölgede egemen konumda bulunan erkeğin, bu konumunu kaybetmemek için erken evlenen kadınları eğitim ve çalışma yaşamının dışında bırakmaya özel bir çaba sarf ettikleri sonucuna varılabilir.

5.6.1. ‘Çocukken, Kadın Olmak’

Erken evlenen kadınların evlilik yaşamlarının başlangıcına ilişkin deneyimleri, kadınları nasıl bir yaşamın beklediğini göstermesi açısından ipuçları sunmaktadır. Erken evlenen kadınlar evliliklerinin başlangıcında deneyimledikleri bu süreci; ‘çok kötü ve zor bir süreç’, ‘çocuk olmanın ve yeni bir aile ortamına gelmenin zorlukları’, ‘pişmanlık’ ve ‘eşlerini yeterince tanımamaları’, ‘çocuk yaşta omuzlarına yüklenen sorumluluk’, ‘bocalama dönemi’ olarak tanımlamışlardır. Erken evlenen kadınların üzerinde durduğu diğer bir husus, evliliğin hemen sonrasında pişmanlık duygusunu ve ailelerine dönme isteğini yoğun olarak yaşamalarıdır. Konuya ilişkin erken evlenen kadınlar deneyimledikleri bu süreci şöyle anlatmaktadırlar.

“O çok kötüydü o çok kötü bir şey. Yani evlenince yani evleniyorsun, evlendiğim sabahleyin sağıma soluma bakıyorum bende bunlar gibi aile oldum diyom tabi ki çocuk yaştasın bir aile yabancı bir yere gelin geldim. Tabi ki bir değişiklikler baya üç dört ay bocaladım. Amma sonra attım o şeyi yani. Yani ailenin ortamımız zaten ayrı eve çıkmadım beş kişiydiler anne baba vardı bir de ben vardım. Sekiz kişi evde bir aile olduk yani tekrar bir ayrı bir ailenin içine girdim onların şeylerine alışmak huylarına alışmak kendi huylarıma onlara uydurmak tabi ki baya bi bocaladım. Büyük bir sorumluluk ve yük biniyor sırtına...” (EE 5)

“Çok ağır geldi hele çocuk da olunca yani çok omuzlarıma çok büyük bir yük vardı. Çocukken yetişkin gibi davranmaya başlıyorsun. Bazen çok pişman oluyordum neden evlendim diye neden babama demedim ki baba ben istemiyorum diye ama evlendikten sonra babama söyledim. Bunu hani ben boşanmak istiyorum derdim. Babam hayır olmaz derdi kaç defa eve gittim. Babam kabul etmedi babam tekrar böyle alıp götürürdü biraz daha hani yaşınız ilerlesin şöyle olacaksınız hep kendinizi toparlarsınız şimdi birbirinize alışamadınız derdi öyle öyle diye diye çocuklar büyüdü şimdi de.” (EE 6)

“Kesinlikle uyuşmadı çok farklı şeyle karşılaştım yani ben hep daha güzel olacak diye ama tabii ki oraya ilk gittiğim zaman eşimin ailesi ile beraber olmak zorunda kaldık. Çocuksun hiçbirşey bilmiyorsun. Birden sorumlulukların artıyor. Birsürü insanla birlikte yaşamaya başlıyorsun. Onların da sorumluluklarını sana yüklüyorlar. Eşimin de işi olmadığı için beraber yaşamak zorundaydık. Eş işsiz kira bir evin sorumluluğu üstüne alma üstümüze alamayacağımızı anladık. Daha sonra da bizi ayırmaya karar verdiler evi ayırdılar işimiz yok gücümüz yok ikimizde ayrı bir şekilde daha sonra hamile kaldım ondan sonra da mecburen annemgil ortada kalacağımı anlayacağı için işte elimizden tuttular bir şekilde yardımcı oldular. Çocukken bunları yaşıyorsun işte, Nasıl atlattım o günleri bilemiyorum.” (10)

Bilindiği üzere evlilik uyumu; bireyin biyolojik, toplumsal ve psikolojik ihtiyaçlarını, toplumsal, kültürel ve yasal kurallara ters düşmeden ve çatışmadan karşılayabilmesi ile yakından ilgilidir. Eşlerin birbirlerine karşı tutumları ve ortak yaşamın kurallarına uygun davranmaları mutlu bir aile olmak adına önemlidir. Ancak erken evlilikler için bu durumun böyle olmadığı anlaşılmaktadır. Araştırmada bölgedeki erken evlilik öncesi başlayan ve sonrasında da devam bir dizi uygulamanın (evlilik öncesi aile yaşamı, kız çocuklarına bakış açısı, erken evliliğe karar verme süreci, evlilik sonrası kadına biçilen rol ve sorumluluklar) çocukken ‘kadın’ olması beklenen bir kız çocuğunun altından kalkabileceği konular olmadığı görülmektedir. Analiz sonuçları, erken evliliklerde gelin olarak adlandırılan kadınların çevresi tarafından yüklenen yetişkin rol ve sorumlulukları yerine getiremediklerini göstermektedir. Dolayısıyla kadınların erken evlilik sonrası pişmanlık içerisinde oldukları ve evlilik öncesi oyun oynadıkları döneme ve arkadaşlarına özlem duydukları anlaşılmaktadır. Araştırmada bu sonuçlar, kadınların erken evlilik sonrası ‘çocukluk ve yetişkinlik arasında kaldıkları’ şeklinde yorumlanabilir. Erken evlenen kadınlardan (EE 16) konuya ilişkin deneyimlediği bu süreci şöyle anlatmaktadır.

“Hep içimde hani görünüşüm ağır abla içimde böyle çocuk var. Hani evde gizliden gizli hani eşime bile dedim o da gel ip atlayalım hadi gel voleybol oynayalım hadi gel kartopu oynayalım gibi, hala da var aslında.” (EE 16)

Das Gupta’ya (1996) göre geleneksel ataerkil toplumlarda ailelerin kız çocuklarını erken evlendirerek, eşe itaat etmenin ve ev yaşamına uyumun daha kolay olacağı düşüncesinde olduklarını bildirmektedir. Bu düşünce, sadece kız çocuklarını erken evlendiren aileler için değil gelin olarak gidilen aileler için de geçerlidir. Kız çocuklarının erken evlilik sonrası erkeğin ailesi ile birlikte yaşaması evliliğe uyum sorunlarının daha kolay atlatılması için aileler tarafında geliştirilen bir yöntem olarak

uygulanmaktadır. Oysa bu süreç içinde bulunulan ataerkil ilişkilerin sonucu olarak kız çocuklarını eşlerinin aileleriyle ilişkilerinde daha dezavantajlı konuma getirmektedir (s.217). Analiz sonuçları, bu görüşü destekler niteliktedir. Erken evlenen kadınların evlilik sonrası eşlerinin aileleri ile birlikte yaşamaya başladıkları görülmektedir. Eş ve ailenin beklentileri, kadınların üstesinden gelebileceği konular değildir. Nitekim fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimini tamamlayan yetişkinler için dahi sıkıntılı olabilecek bir sürecin henüz çocuk yaşta olan kız çocuklarından beklemek doğal olarak erken evlenen kadınların bu süreci *'bocalama dönemi'* olarak tanımlamalarına sebebiyet vermektedir.

5.6.2. 'Dört Duvar Arasında Geçen Bir Ömür'

Araştırmada erken evlenen kadınların evlilik sonrası yaşamlarının geleneksel ve ataerkil yapı tarafından kontrol edildiği görülmektedir. Nitekim, evli bir kadının nasıl davranması gerektiğinden nasıl giyinmesi gerektiğine varıncaya kadar kadınların eşleri ve aileleri karar vermektedir. Niğde İlinde, kadın ve kız çocuklarının davranış biçimlerini şekillendiren bir kontrol mekanizmasının erken evlilikler aracılığı ile devam ettirildiği gözlemlenmiştir. Örneğin erken evlilik öncesi, kadınların evlilik çağında olmaları gerekçe gösterilerek yaşamları kontrol altında tutulmaktayken, benzer bir yaklaşım evlilik sonrası da devam ettirilerek evli bir kadın olmaları bu sefer gerekçe gösterilmektedir. *'Kayınpeder kapıdan çıkmama izin vermezdi'*, *'yazmanı geriye bağlayamazsın'*, *'önümde el pençe dur'* v.b. anlatılar, erken evlenen kadınlara biçilen yaşam tarzının nasıl inşa edildiğini göstermesi açısından önemli bulunmaktadır. Bu bağlamda, Niğde ilinde gerçekleşen erken evliliklerin genellikle kadının statüsünü, evde ya da evin dışındaki konumunu belirleyen diğer bir ifadeyle kadının bedeni ile cinselliği üzerindeki geleneksel kontrol ve cinsiyetler arası eşitsizliği besleyen, koruyan ve yeniden üreten mekanizmalar olarak yorumlanabilir. Erken evlenen kadınların deneyimlediği bu süreç şöyle anlatılmaktadır.

"Öyle birde kayınpeder vardı ne bir kapıdan çıkmama izin verirdi ne de istediğin gibi giyinemene, yazmanı geri bağlayamazsın oturamazsın karşılarında el göğüs durursun İşte pazardan gelirken tepede yolunu gözlemezsene çantaları almazsan eve gelince kıyamet kopar. Öyle bir ortamdı." (EE 2)

“Gittiğimde her şey zaten benden önce bir yengem vardı kaynım evlenmişti. O da küçük yaşta evlenmişti aynı şekilde dede babaanne kaynım kayınvalide görümce, kaynım, yengem on altı kişilik bir aileydi eşimin ailesi sonuçta. İlk günler hani evlisin taze gelin taze damat ilk günler hani cicim ayları gibi bir şey oluyor yani orasını bilemiyorum herşey normal geliyor. Ama daha sonraları ister istemez o evde hani sen bir gelin olarak görülüyon eşi olarak görülüyon sorumlulukların yükün artıyor ister istemez yoğunlaşıyor herşey. Ev ortamında yemek yapacaksın o evin işlerini yapacaksın aile kalabalık olduğu için haliyle gelen giden çok oluyor onu yapacaksın çamaşırlara o zamanlar makine yoktu elinde yıkayacaksın. Hamur içleri bol olur bizim buralarda hamur içleri yapılır onları yapacaksın. Kayınpedergil baskı yapardı ev kalabalıktı, şöyle yap, şöyle giyin gibi. Sürekli hizmet istiyorlardı. Ev işinden başka hiç bir şey yapmıyorsun. Hayatım evde geçiyordu. Kendimi hapsedilmiş gibi hissediyordum. Bu kadar yük o yaşlarda çok ağır geliyordu.” (EE 7)

“Ben köye gelin gittim iki sene kaldım iki sene içinde o kadar çok şey yaşadım ki yani psikolojim bozuldu mesela normal giyinmeme kuşanmama kayınbabam çok karıştı. Saçını kapatacaksın kısa kollu giymeyeceksin eşofmanla benim yanıma çıkmayacaksın yani birden bire bu baskıyı alınca çok kötü oldum. Evliliğimizde eşimle bile her gün sorunlarımız olurdu. Yani mesela işte eşime söyledim baban pantolon giymemi istemiyor giyme canım ne olacak falan yapardı. Ben de beni gördüğünüz de ben zaten pantolonluydum haliyle sorun çıkartıyordum. Yani sanki evlilik bitsin de bir an önce gidiyim falan gibisinden o şekilde huzursuzluklarımız oluyordu. İstedikleri şey dört duvar arasından çıkmayacaksın. Ne derlerse yapacaksın. Ben de tabi bunu istemiyordum.” (EE 13)

“Eşimin ailesinden dolayı zorluk yaşadım yani çok baskılı bir aileydi işte şunu yapma bunu yapma buraya gitme bunu çıkarma buraya çıkma şu kapıya çıkma paçaya çıkma perdeyi açma öyle çok sıkıntılar yaşadım. Eve hapsedildim sanki. Ev dışında bir hayat yok, onlara göre evde dışarı çıkmayacaksın. Hizmetlerine göreceksin. Çok pişman oldum evlendiğime. Ben de eşime söyledim giderim dedim. Böyle yaşayamam dedim. Sonra eşimin ailesinden ayrıldık başka eve geçtik. Ayrıldıktan sonra pek o kadar kalmadı. Ama hala beni kontrol etmeye devam ediyorlar.” (EE 15)

Analiz sonuçları, erken evlenen kadınların evlilik sonrası ‘dört duvar arasında’ yaşamlarını sürdürdüklerini göstermektedir. Dolayısıyla bölgedeki egemen ataerkil kültürel yaşam ve toplumsal cinsiyet rolleri, erken evlenen kadınlara ev yaşamı ile sınırlandırılmış (özel alan) bir yaşam ön görmektedir. Ancak bu durum kadınların özel alanlarında kendi kararları doğrultusunda yaşamlarına devam ettirdikleri anlamına gelmemelidir. Kadınlar, özel alanlarında da pasif ve edilgen bir ev içi konumuna sahiptir. Eş ve ailenin diğer erkek üyeleri kadınları denetim ve kontrol altında tutmaya devam etmektedir. Erkeklerin kadınları özel alanlarında dahi katı uygulamalar ile kontrol altına almaya çalışılması aile içi hiyerarşik ve ataerkil ilişkilerin bir sonucu olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte burada erken evlenen kadınların hegemonik erkeklik anlayışı ile yaşamak zorunda olduklarını söylemek mümkündür. Bilindiği

üzere ataerkil ideoloji kendi kültürüne göre hegemonik erkeklikler yaratmaktadır. Sosyo kültürel olarak inşa edilen varlıklar olarak erkekler, erkeklığe dair rollerini içselleştirmiş yetişkin birer birey olduklarında toplumsal cinsiyetten kaynaklanan ayrıcalıklarla daha fazla hak ve egemenliğe sahip olduklarına ve sonuç olarak kadınların beşikten mezara dek kendilerine hizmet etmeleri gerektiğine inanmaktadırlar. Erken evlenen kadınların toplumdaki bu durumunun korunması ataerkil sistemin kadın ve kız çocuklarına yönelik geçmişten gelen örf ve adetlerinin devamı ile sağlanabilmektedir. Bu sürecin sonucu kadınların kendi ikincil konumlarını içselltirmek ve bunu normal karşılamaktır. Dolayısıyla kadınların bu düzen içinde var olabilmesi ancak hegemonik erkeklik anlayışı ile uyum içerisinde yaşamasına bağlıdır. Bu durum ayrıca erken evlenen kadınların evlilikten beklentilerini de gerçekleşmediğini göstermektedir. Çünkü Özgüven'e (2001) göre evlilik ile bireyler; psikolojik, sosyal, fiziksel alandaki birçok ihtiyaçlarını karşılarlar. Sevilmek, beğenilmek, ait olmak, yalnızlığı paylaşmak, güven duymak, toplumda bir yer edinebilme ve destek sağlama gibi. Bu kazançların yanı sıra evlilik bireylere bazı sorumluluklar da yüklemektedir.

Eşin ihtiyaçlarını anlama ve karşılama, evin sorumluluğunu üstlenme, aile içi ve arkadaşlarla ilişkileri düzenleme, çocuk sahibi olma, çocuğa fiziksel bakım, koruma sağlama ve psiko sosyal gelişimini destekleme bu sorumluluklar arasında sıralanabilir. Erken evliliklerde bu ihtiyaçların ve sorumlulukların yerine getirilmesi ise oldukça zordur. Erken evlenen kadınların kendilerini tanımadan, fiziksel ve sosyal gelişimini tamamlamadan bu kadar ağır sorumluluklar üstlenmesi ve baskı altında yaşamaları kadınların özel alanlarında ikincil konumunu pekiştirmekte ve kısır bir yaşamsal döngüye hapsedmektedir. Erken evliliklerle ilgili yapılan pek çok araştırma erken evliliklerin kadınlar üzerinde olumsuz sonuçlar doğurduğunu göstermektedir (Orçan ve Kar, 2008). Nitekim erken evlilikler, kız çocuklarının arkadaşlarından kopmasına, eğitimlerini tamamlayamamalarına, özgüven eksikliğine ve toplumsal faaliyetlere katılımdan uzaklaşma gibi sonuçlara sebebiyet verdiği bilinmektedir (Eno-Obong Akpan, 2003).

Erken evlenen kadınlar açısından bu olumsuz yaşamsal deneyimler evlilik sonrası da artarak devam etmektedir. Görüldüğü üzere '*Dört duvar arasında*' devam eden yaşamsal döngü, erken evlenen kadınların başedemeyeceği zorluklar ile yaşamasına yol

açmaktadır. Ancak bu sürecin çıkmaz bir yol olduğu evlilik sonrası belirli bir zaman diliminden sonra anlaşılmaktadır. Analiz sonuçları, erken evlenen kadınların evlilik sonrası yaşamlarını başlangıçta bir ‘‘oyun, evcilik oyunu’’ gibi gördüklerini göstermektedir. Aynı zamanda erken evlenen kadınlar çocukları ile ‘‘beraber büyüdüklerini’’ ifade etmektedirler. Kadınların çocukları ile ‘beraber büyüdükleri’ anlatısı, erken evlilik sonrası genç kadın anneler olarak hangi koşullarda yaşamlarına devam ettirdiklerini göstermesi açısından önemli bulunmaktadır. Erken evlenen kadınlardan (EE 11) bu süreci şöyle anlatmaktadır.

‘‘Çocuksun çok fazla bir şeyler bilmiyorsun. Ondan sonra yani şu anda tabi ki yaşım ilerledikçe bazı şeylerin farkına varıyorsun. Yani bir şeyle geçti yani seneler bir çocuklukla bir oyunla bir evcilik oyunu gibi geçti. Benim çocuğum oldu çocuğumla beraber büyüdük. O zamanların nasıl geçtiğini bile hatırlamıyorsun. Çünkü her gün aynı gün değişen bir şey yok. Ev işleri, yemek, temizlik hep aynı, bir de çocuk yapıyorsun. Nasıl bakacaksın ki sen de çocuksun o da. İyi ki de o zamanların farkında olmuyorsun, yoksa dayanamaz insan. Şimdi çok pişmanım nasıl dayandığıma ben bile hayret ediyorum şimdi’’(EE 11)

5.7. ‘YİNE YOKSULLUK İÇİNDE İMKANSIZ BİR YAŞAMA HAPSOLMAK’

Bu bölümde erken evlenen kadınların evlilik sonrası ekonomik yaşamlarını nasıl deneyimledikleri üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Niğde İlinde erken evlenen kadınların çalışma durumaları ile evlilik sonrası içinde buldukları aile yaşamının ekonomik koşulları ayrı başlıklar altında analiz edilmiştir. Bilindiği üzere araştırmadaki erken evlenen kadınların büyük bir çoğunluğunun ücretsiz ev işçisi/ev kadını ve ilkokul mezunu oldukları daha önceki bölümlerde belirtilmişti. Aynı zamanda araştırma sürecinde özellikle Niğde İl merkezinde gerçekleştirilen görüşmelerde, çalışan erken evlenen kadınların da olduğu bilinmektedir. Bu gruptaki kadınların genellikle temizlik işlerinde ya da daha önce tekstil atölyelerinde çalıştığı görülmektedir. Bu gruptaki kadınların eğitim düzeylerinin genellikle ilkokul olduğu görülmektedir. Analiz sonuçları da kadınların ilkokul mezunu olmalarından dolayı iyi işlerde çalışmadıklarını ve bu durumdan rahatsız olduklarını göstermektedir. Görüşmelerde bazı erken evlenen kadınların çalışmak istedikleri halde buna izin verilmediği görülmektedir. Bu konuların ele alındığı bölüm ‘Evde Otur, Çocuk Bak’ başlığı altında incelenmiştir.

Bu bölümde daha sonra erken evlenen kadınların evlilik sonrası deneyimledikleri süreç '*Yine Yoksulluk İçinde Yaşamak*' başlığı altında analiz edilmiştir. Kadınların erken evlilik sonrası deneyimlerinden de anlaşılacağı üzere ataerkil yapının kadınların çalışmasına ve kendilerini geliştirmek için herhangi bir yaygın eğitim aktivitesine katılımına izin vermediği görülmektedir. Dolayısıyla erken evlenen kadınların erkeğe bağımlı bir hayat sürdürdükleri söylenebilir. Ancak erkeklerin de genellikle düşük ücretli ve niteliksiz işlerde çalışması ya da işsiz olması erken evlenen kadınların evlilik sonrası ekonomik yoksunluklar içinde yaşamasına sebebiyet vermektedir. Konuya ilişkin erken evlenen kadınların deneyimlediği bu süreç '*Yine Yoksulluk İçinde Yaşamak*' başlığı altında incelenmiştir.

5.7.1. Erken Evlilik Sonrası Yaşam: 'Evde Otur, Çocuk Bak'

Erken evlenen kadınların evlilik sonrası çalışma durumları değerlendirildiğinde, kadınların genellikle çalışma taleplerinin eş ve eşin aile üyeleri tarafından genellikle kabul edilmediği görülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere bölgedeki egemen ataerkil kültür ve toplumsal cinsiyet rolleri, kadının kamusal alanda sınırlı ölçüde varlığına izin vermektedir. Bölgede, '*El alem ne der*', '*bak eşini/gelini çalıştırıyor*' v.b. ataerkil söylemeler ve ailenin namusuna laf/söz geleceği korkusu kadınların yaşamının denetim ve kontrol altına alınmasını gerekli kılmaktadır. Dolayısıyla erken evlenen kadınların özel alana (eve) hapsedilmiş durumda oldukları söylenebilir. Erken evlenen kadınlar deneyimledikleri bu süreci '*eşim bayanın çalışmasını uygun görmüyordu*', '*evde otur*', '*evde çocuklara bak*' ya da '*ilkokul mezunusun lise bile değil ne iş yapacaksın*' gibi anlatıları ile ortaya koymaktadır. Erken evlenen kadınlar bu süreci ayrıca şöyle anlatmaktadır.

"Çalışmak istedim ama eşim bu iki seneye kadar çalıştırmak istemiyordu. Ben bayanın çalışmasını istemiyorum diyordu. Evde annemlerle beraber dur diyordu. Evde çocuklara bak çocuklarla dur diyordu. Daha sonra kayınvalidem ayrılınca çocuklar büyüdü ihtiyaçlar çoğaldı. Böyle bir şeye bir de eşimi şey yaptılar yani olsun çalışsın bir şey olmaz falan diye sonra çalışmaya başladım. İki üç senedir çalışıyorum. Ancak ne iş yapacaksın ki eğitimin yok. Temizlik çocuk bakımı yemek işleri, başka ne olabilir ki." (EE 1)

“Çalışmak istedim, ama diyorum ya ben terziye gittim mesela kurs almak için onda bile engel oldu göndermedi eşim. Tüm imkanları ben zorladım ama eşim diyorum ya seni öldürürüm seni kırarım zaten şeyde beni kayınpeder vardı ne derler ona bilmiyorum işte. Bırak çalışmayı kapıya çıkmama laf ederdi. Kendimi geliştireyim kursa gideyim. İş öğreniyim derdim. Ama izin verilmedi bir türlü.” (EE 2)

Erken evlenen kadınların içinde bulunduğu geleneksel ve ataerkil toplumsal cinsiyet rolleri daha evlilik öncesi çok küçük yaşlarda başlayan *‘kızım gelin olacak, oğlum doktor olacak’* vb. söylemlerle başlamaktadır. Sosyalleşme sürecinde empoze edilen bu cinsiyet temelli rol yaklaşımları, kadının çalışma yaşamına girmesini ve ileriye yönelik beklenti geliştirmelerini de doğal olarak olumsuz etkilemektedir. Ayrıca kız çocuklarına yapılan *“Evde kalırsın”, “Bahtın kapanır”, “Yaşın geçerse seni kimse almaz”, “Bir an önce evlen ve çocuk yap”* ve benzeri baskılar kadınların evlilik sonrası da nasıl bir yaşam sürmesi gerektiğini inşa eden ataerkil örüntülerdir. Erken evlilik sonrası da namus baskısı erken evlilik öncesi süreçteki ataerkil söylemlerin yerini almaktadır. *‘Namusuma söz laf gelmesin, evde otur, çocuklara bak’* düşüncesi toplumdaki egemen anlayışı temsil etmektedir. *‘Ben kendime eşini çalıştırıyor dedirtmem.’* düşüncesi ise erkekler arasında sıkça kullanılan bir söylemdir. Dolayısıyla erken evlilik öncesi yaşamda temelleri atılan ve evlilik sonrası da devam eden bu kültürel ortamda, erken evlenen kadınlar toplumsal rolünün ev kadınlığı ve annelik olduğu bilinci ile yaşamını sürdürmektedir.

Araştırmada sürekli bir işte çalışan erken evlenen kadınlar da bulunmaktadır. Ancak bu işler kadınların eğitim seviyeleri düşük olmaları dolayısıyla niteliksiz ve düşük ücretlidir. Kadınlar daha iyi bir işe sahip olmak için kendilerini geliştirmek zorunda olduklarının farkındadır ve çalıştıkları işlerden rahatsızlık duymaktadırlar. Dolayısıyla bilgi, beceri ve bir meslek edinmek için yaygın eğitim kurumlarına katılmak istemektedirler. Nitekim içinde bulunulan ataerkil toplum baskısı bu süreci engellemektedir. Erken evlenen kadınlar deneyimledikleri bu süreci, *‘eğitim seviyem ilkokul olduğu için iş bulamadım, çok sıkıntılar yaşadım, bu yüzden çalışmadım’, ‘dışarıdan ortaokulu bitirmeye çalışıyorum, ama kafam almıyor stresten dolayı’* gibi anlatılar ile ortaya koymaktadır. Erken evlenen kadınlar bu süreci ayrıca şöyle anlatmaktadır.

“İstedim tabi ki benim eşim de okutmamışlar benim eşimi eşimde ortaokulu dışardan okudu liseyi dışardan okudu bende istedim okumaya ne bilim işte eşim ne yapacaksın okuyupta falan filan bana çok engel oldu yani. Yoksa ben okumayı gerçekten çok istiyordum yani. En azından bir lise mezunu olmayı çok istiyordum oda nasip olmadı. Hala da daha da istiyorum yani okumayı. İşte kendimi geliştirmek tabi ki isterim.” (EE 3)

“Çalışmak istedim ama ilk okul mezunusunuz yapacak bir iş yok yani temizlik yapacaksınız ya da başka bir şekilde çalışacaksınız yaşınız küçük hiçbir yeri bilmiyorsunuz doğru düzgün. Yani çok sıkıntı yaşadım o konuda o yüzden çalışmadım. Daha sonra da birkaç yerde çalıştım bi okulda çalıştım temizlik görevlisi olarak. geçen sene de hastaneye girmiştım eşimle ayrıldık diye.”(EE 10)

“Dışardan yazıldım. Altı yedi sene oldu hatta orta okulu hala bitiremedim. Yani bütün derslerimi verdim ama matematik ve İngilizceyi kafam almıyor evde yani çoğu stres ve şeyden. Kafam bir milyon okusam da anlamıyorum. O yüzden bitiremedim öyle kaldı.”(EE 17)

Sonuç olarak araştırmada, erken evlilik sonrası kadınların yaşamının özel alana hapsedilmesinin temelinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yattığı görülmektedir. Ataerkil toplumsal yapı, toplumda varlığını sürdüren bu cinsiyet eşitsizliğini desteklemektedir. Dolayısıyla kadınların ve erkeklerin yaşamı bu eşitsizlik temelinde düzenlenerek kaynakların paylaşımı konusunda eşitsiz bir toplumsal düzenin ortaya çıkmasına sebebiyet verebilmektedir.

5.7.2. Erken Evlilik Sonrası: ‘Yine Yoksulluk İçinde Yaşamak’

Erken evlenen kadınların evlilik sonrası içinde buldukları ekonomik koşullar analiz edildiğinde, kadınların genellikle yoksulluk içinde yaşadıkları görülmektedir. Erken evlenen kadınlar aile yaşamlarında deneyimledikleri bu süreci, *‘ekonomik durumum hiç iyi değil, eşim çalışırken hastalandı ve şu anda geçimi ben sağlamaya çalışıyorum’*, *‘eşimle ben kendi ihtiyaçlarımızdan çok çocuklarımızı düşünüyoruz. Biz kendimizden vaz geçtik’*, *‘Kendi üstüme bile bir şey alamıyorum, hiçbir ihtiyacımı karşılayamıyorum’* v.b. anlatıları ile ortaya koymaktadır. Erken evlenen kadınlar içinde buldukları ekonomik koşulları ayrıca şöyle anlatmaktadır.

“Ekonomik durumum hiç iyi değil dört dörtlük değilim açık söylemek gerekirse baba iki yıl önce rahmetli oldu anne ve kız kardeş var. Anne ve kız kardeş babadan yani faydalanıyorlar rahmetli olduğu için emekli maaşı var. Ben evliyim eşim bir özel sektörde çalışıyordu eşim babamdan üç ay sonra kan kanseri hastası oldu.

AML hastası tabi haliyle çalışamaz duruma geldi şu an da bile tedavileri devam ediyor bence hani eşime bakmakla yükümlüyüm böyle yani.” (EE 4)

“Ekonomik durumumuz eşim olsun ben oluyum ön plana çocuklarımızı getiriyoruz. Öncelikle onların ihtiyaçlarını gidermeye onların şeylerini masraflarını karşılamaya çalışıyoruz ekonomik durumumuz çok iyi denilemez ama çok şükür diyecem muhanete de muhtaç değiliz. Kiramızda giderlerimizde zorunlu ihtiyaçlarımızı karşılıyor. Böyle yani kendimizden kısıyoruz ama çocuklarımızı kimseye muhtaç etmemeye çalışıyoruz.”(EE 7)

“Ekonomik ihtiyaçlarımı karşılayamıyorum. Yok hiç yok işte, yani ailem aynı şeyleri üstümde görmekten sıkılıyor. Mesela eşimde kesin istiyordur ki bir şeyler alayım edeyim. Ama oda kendi harcamıyor. Ben de kendim harcamıyorum. Yani bütün tek noktamız çocuğumuz biz kendimizden geçmiştiz Mesela ailem görüyor aynı şeyleri bakıyorlar bunun alacağı yok biz bari alalım bir şey götürelim sürpriz deyim bir penye ile geliyorlar, bir etekle geliyorlar öyle yani şu an. Yirmi iki yaşındayım kendimi elli yaşında bir insan gibi hissediyorum aslında hani bu düşüncemin aslında görünüşüme de yansıdığına inanıyorum. Mesela çok böyle aslında içim kalkıp hani başka şeyler yapmak istiyor. Ama düşüncem o yönde kısıtıyor beni hani kalıyorum öyle tek.” (EE 16)

Bazı erken evlenen kadınların içinde buldukları ekonomik koşullar diğer kadınlara göre nispeten daha ağır şartlarda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla bu gruptaki erken evlenen kadınlar temel yaşamsal ihtiyaçlarını dahi karşılamakta güçlük çekebilmektedir. Sosyal yardım vakıflarından ayni ve nakdi yardım aldıkları belirlenen kadınlar bu süreci ‘sosyal yardımlaşmadan yardım alıyorum, hiç kimseden yardım yok başka’, ‘ihtiyaçlarımızı karşılayamıyoruz, yardım almazsak ne yaparız’ v.b. anlatılar ile ortaya koymaktadır. Ailesinin yardımları ile temel ihtiyaçları karşılanan erken evlenen kadınlardan (EE 10), ‘meburen annemgil ortada kalacağımı anlayacağı için işte elimizden tuttular bir şekilde yardımcı oldular’ anlatısı ile deneyimlediği bu süreci belirtmektedir.

“Sosyal yardımlaşmadan alıyorum yardım. Başka da bir yerden almıyorum yani. Hiç kimsede yardım yok yani.” (EE 4)

“Hep daha güzel olacak diye düşündüm. Ama tabi ki oraya ilk gittiğim zaman eşimin ailesi ile birlikte beraber olmak zorunda kaldık. Beraber yaşamak zorunda kaldık. Çünkü eşimin de işi yoktu. Eşim, işsiz kira ödeyemedik. Bir evin sorumluluğu üstüne alma üstümüze alamayacağımızı anladık. Daha sonra da bizi ayırmaya karar verdiler evi ayırdılar. İşimiz yok gücümüz yok ikimizde ayrı bir şekilde daha sonra hamile kaldım. Ondan sonra da meburen annemgil ortada kalacağımı anlayacağı için işte elimizden tuttular bir şekilde yardımcı oldular.” (EE 10)

Daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere erken evlenen kadınların istihdam düzeyinin düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Bu sosyal gerçeklik erken evlenen kadınların bir başkasına bağımlı bir hayat sürmesine sebebiyet vermektedir. Bu kişiler geleneksel ataerkil toplumlarda erkekler olarak görülmektedir. Bununla birlikte analiz sonuçları, erken evlenen kadınların evlilik sonrası yaşamlarında kendi kişisel ihtiyaçlarını karşılamak bir yana, temel yaşamsal gereksinimlerini dahi karşılamakta güçlük çektiklerini ve bir başkasının yardımına bağımlı olduklarını göstermektedir. Bu yaşamsal koşullar benzer şekilde erken evlilik öncesi süreçte de kadınlar tarafından deneyimlenmektedir. Dolayısıyla erken evlenen kadınların yoksulluk döngüsü içerisinde yaşamaya mecbur bırakıldığı söylenebilir. Bu analiz sonuçları aynı zamanda erken evlilikler ile yoksulluk bağlantısının '*kadın yoksulluğu*' üzerinden tartışılmasını gerektirmektedir.

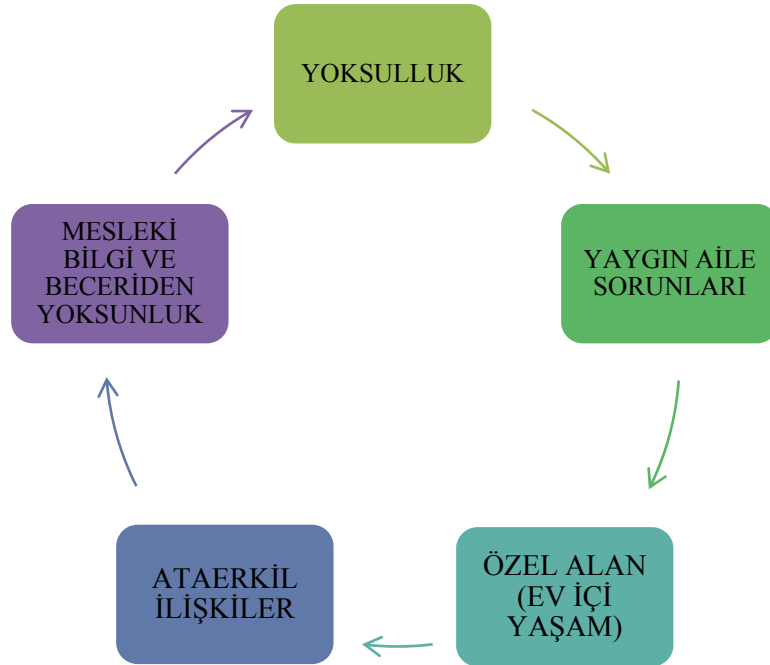
Donkor'a (2006:1) göre kadın yoksulluğu, kadını ikinci sınıf vatandaş olarak gören, onu ikinci planda tutan ve kısacası ona hak ettiği değeri vermeyen sosyo kültürel ve politik yapıların bir sonucu olarak görülebilir. Diğer bir ifadeyle kadını yoksullaştıran ataerkil toplumdur denilebilir. Bu analiz sonuçları ayrıca Güneş'e (2002) göre, günümüzdeki pek çok kadının yeterli bir eğitime sahip olmamasından ve ücretsiz ev işçisi olarak yaşamlarını yoksulluk içinde geçirmelerinden kaynaklanmaktadır. Çalışan kadınlarda gelir düzeyi düşük ve sigortasız işlerde çalışmaktadır. Dolayısıyla kadın yoksulluğu, yoksulluğun bir kadın sorunu haline gelmesini incelerken erken evlilikler ile de birlikte ele alınmaya başlanan bir kavram olarak gündeme gelmeye başlamıştır. Yoksulluğun kadınlaşması kavramını Goldberg ve Kremen (1990), kendilerini ve ailelerini geçindirmek zorunda olan kadınların bütün yoksullar içinde çoğunluğu oluşturduğunu vurgulamak için kullanmıştır (s.2-3).

Günümüzde bu kavram sadece yalnız yaşayan veya hane reisi kadın olan ailelerin durumunu belirtmek için değil, aynı zamanda erken evlenen kadınların yoksulluğunu açıklamak için de kullanılan bir kavrama dönüşmüştür. Nitekim erken evlenen kadınlar sadece erken evlilik öncesi süreçte değil erken evlilik sonrası da yoksulluk döngüsü içinde yaşamaya mecbur bırakılmaktadırlar. Nitekim kadınlar açısından erken evlilikler, yoksullaşma ile birlikte ekonomik dışlanma ve beraberinde politik dışlanma anlamına gelmektedir. Bu durum doğal olarak erken evlenen kadının edilgen ve ikincil konumunu

pekiştirmektedir. Böylece erken evlenen kadınlar, evlilik öncesi olduğu gibi evlilik sonrası yaşamları da imkansızlıklara ve yoksulluğa mahkum edilmektedir.

Erken evlilik sonrası kadınların yaşamsal döngüsünü içeren görsel Şekil 3'te yer almaktadır.

Şekil 3: Erken Evlilik Sonrası Kadınların Yaşamsal Döngüsü

6. BÖLÜM

GENEL SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Feminist sosyal hizmet bağlamında, erken evlilikleri ve ataerkil ideolojinin konuya ilişkin bakış açısını anlamak üzere tasarlanan bu araştırmada; erken evlilik öncesi ve sonrası kadınların özel/kamusal alandenedeyimlediği eşitsiz ataerkil ilişkiler ve bu ilişkilerle biçimlenen toplumsal cinsiyet roller anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda Orta Anadolu, Niğde İli özelinde ele alınan erken evlenen kadınların yaşam deneyimleri, genel olarak, ataerkil ideolojinin temellerini oluşturduğu toplumsal bileşenler ile feminist sosyal hizmet arasında kurulacak bağlantılara ilişkin önemli ipuçları sunmaktadır. Bununla beraber erken evlilik öncesi ve sonrası kadınların aile yaşamları, ekonomik durumları ve eğitim/çalışma yaşamları ile birlikte erken evliliklerin karar verme sürecine ilişkin ortaya konabilecek araştırma sonuçlarına dayanılarak öneriler geliştirilmiştir. Dolayısıyla bu araştırmadan elde edilen sonuçlar üzerinden geliştirilen öneriler, erken evlilikler ve feminist sosyal hizmet açısından genellenebilecek bilgiler sunsa da, erken evliliklerin özgünlüğü gereği farklı bölgeler için uygun olamayabileceği unutulmamalıdır.

Genel olarak araştırma sonuçları, erken evlenen kadınların içerisinde yer aldığı, ataerkil düzenin ve toplumsal cinsiyet kalıp normlarının erken evlilikleri yeniden ürettiğine, kadınların sınırlandırılmış ve edilgen bir yaşam döngüsü içerisinde eşitsizliklere ve baskılara maruz bırakıldığına işaret etmektedir. Bu döngüsel sürecin ataerkil değer yargılarının temellerinin atıldığı özel alandan başlayan ve kamusal alanı da içinde alan biz dizi eşitsiz ataerkil ilişkiler üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Böylece erken evlenen kadınların yoksulluk, eğitimsizlik ve erkeğe bağımlı bir yaşama hapsedildiği görülmektedir. Dolayısıyla erken evlenen kadınların içinde buldukları ataerkil düzende kendi potansiyellerini gerçekleştirme olanaklarından yoksun kaldıklarından söz etmek mümkündür. Nitekim erken evlenen kadınların içerisinde yer aldığı eşitsiz ataerkil ilişkiler, evlilik öncesi aile yaşamında başlayan ve evlilik sonrası yaşamda da artarak devam eden ataerkil bir baskıya dönüşmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlardan, kadınların günlük yaşamlarında nasıl giyinmeleri gerektiğinden, nasıl davranmaları gerektiğine varıncaya kadar içindeki buldukları ataerkil ilişkilerin sonucunda belirlendiği Bununla beraber Niğde İlinde kadınların yaşamları için dönüm noktası sayılabilecek eğitime devam etme, evlilik kararı, çalışma yaşamına katılım gibi kararların da erkek egemen anlayış tarafından verildiği anlaşılmaktadır. Bu açıdan erken evlenen kadınların ataerkil ideolojinin egemen olduğu kültürel bir iklimde yaşamlarını sürdürdükleri sonucuna varılabilir. Bu kültürel iklimin dönüşümünü sağlayabilmek erken evlenen kadınları sınırlandırılmış ve edilgen bir yaşama hapseden, kadınları çaresizliği düşüren ve üstlerindeki ataerkil baskıyı arttıran koşullarla mücadele etmeyi gerektirmektedir. Bu mücadele sürecinin başarıya ulaşabilmesi öncelikle erken evlilik öncesi özel alanda temelleri atılan çoklu eşitsiz ilişkilerin yerine kadınların kendi yaşamlarıyla ilgili kararları alabilmesine olanak sağlayacak sosyo kültürel dönüşüm ile mümkündür. Özellikle özel alanda kullanılan söylem ve dilin değişimi bu sürecin başlangıcını oluşturacaktır.

Bu anlamda, *'evde kalırsın'*, *'bahtın kapanır'*, *'yaşın geçerse seni kimse almaz'*, *'bir an önce evlen ve çocuk yap'* vb. ataerkil söylemleri içeren düşünce ve inanışlar, erken evliliklerin toplumsal hafızaya ne denli kök saldığını göstermesi açısından önemli bulunmaktadır. Dolayısıyla bölgede yaygın olarak kullanılan ataerkil söylem ve kullanılan dil, erken evliliklerin varlığının kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir işlev görmektedir. Nitekim bu tür söylemlerin altında kız çocuklarının toplumsal rolünün ev kadınlığı ve annelik olduğu düşüncesi yatmaktadır. Bir nevi Niğde İlinde evlilik, küçük yaştan itibaren kız çocuklarının *'gözü açılmadan'* hazırlanılması ve gerçekleştirilmesi gereken bir olgu olarak görülmektedir. Doğal olarak kız çocuklarının gelecek beklentisi de bu doğrultuda biçimlenmekte ve evlilik, kız çocuklarının yaşamlarının merkezine çocuktan itibaren yerleşebilmektedir. Çünkü ataerkil ideolojinin kadın için öngördüğü ideal yaşam tarzı kadının yerinin kocasının yanında olması gerektiği üzerine kuruludur. Bu gerçeklik ayrıca kadın için öngörülen yaşamın nasıl inşa edilmesi gerektiğinin sınırlarını da belirlemektedir. Bu anlamda erken evlilikler, ataerkil ideolojinin kadın için öngördüğü gerçeklikle çelişmemekte, toplumsal yaşamdameşru ve normal karşılanmaktadır. Böylece erken evlenen kadınları bağımsız bir birey olarak ele almanın mümkün olmadığı koşullar oluşmaktadır.

Örneğin araştırmanın sonuçları, erken evlenen kadınların eğitim ve çalışma yaşamına katılım düzeylerinin düşük olduğunu ve erken evliliklerin karar verme sürecinde kadınların büyük çoğunluğunun söz hakkı olmadığını göstermektedir. Araştırmada, kadınların erken evlilik sonrası yaşama uyum sağlayamadıkları anlaşılmaktadır. Erken evlenen kadınlar kendilerine çevresi tarafından yüklenen yetişkin rol ve sorumlulukları yerine getirememesi nedeni ile yalnızca eşleri ile değil eşin ailesi ile de çatışmalı bir aile ortamında yaşamak zorunda kaldıkları söylenebilir. Dolayısıyla erken evlenen kadınların evlilik sonrası yaşamak zorunda oldukları yetişkin '*kadınlık*' rolünü yerine getiremediği sonucuna ulaşılabilir.

Araştırmada, her bir kadının erken evliliğe uyum süreci birbirinden farklılık gösterse de kadınların evliliğin hemen sonrası deneyimledikleri sorunlara güçlü bir şekilde vurgu yaptıkları görülmektedir. Araştırmada bu süreç, '*ara dönem*' olarak adlandırılmaktadır. Araştırma sonuçları, bu dönemde kadınların çocukluk ile kadınlık arasında bocaladıklarını, geçmiş yaşama özlem duyduklarını ve yoğun pişmanlık duygusu içinde olduklarını göstermektedir. Bununla beraber araştırmada, erken evlilik sonrası kadınların aile yaşamlarında ekonomik yönden kendi kişisel ihtiyaçlarını karşılamak bir yana ailenin temel ihtiyaçlarını dahi karşılamakta zorlandıkları anlaşılmaktadır. Yoksulluğun kadınların yaşamında bu denli olumsuz etkilerinin olması, erken evlilik öncesi öngörülemeyen bir durum değildir. Bölgede, eşlerin bir mesleğinin dahi olmadan kadınların evlendirilmeleri bu düşünceyi destekler niteliktedir. Araştırmada, erken evlenen kadınlar arasında aile ve yakın çevresinden ekonomik yardım alanların yanı sıra sosyal yardım vakıflarından aynı ve nakdi yardım alan kadınlar da bulunmaktadır. Dolayısıyla erken evlenen kadınların evlilik öncesi aile yaşamlarında olduğu gibi benzer şekilde evlilik sonrası da yoksulluk döngüsü içerisinde yaşadıkları sonucuna ulaşılabilir.

Karar alıcılar açısından araştırma sonuçları, karar alıcıların erken evliliklere bakış açıları ve bu süreçteki rollerini keşfetmek üzerinden ele alınmaktadır. Araştırmada karar alıcılar, erken evlilikleri içinde yer aldıkları ataerkil düzende aileyi ve kız çocuklarını sosyal risklere karşı koruyan stratejik bir önlem olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. Bu düşünce, doğal olarak namusa gelebilecek herhangi bir lekelenmeye karşı karar alıcıların koruyucu ve önleyici bazı stratejiler geliştirmelerine sebebiyet vermektedir.

Araştırma sonuçlarından karar alıcıların cinsel saldırı, kaçırılma, evlilik dışı cinsel ilişki, kız çocuklarının adının çıkması, namusun lekelenmesi vb. olaylardan korunmak için kız çocuklarını okula göndermedikleri ya da küçük yaşta evlendirdikleri sonucuna ulaşılabilir. Nitekim karar alıcıların kadınları ve kız çocukları namus kaygısının birer kaynağı olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla bölgede karar alıcıların biran evvel bu kaygıdan kurtulma düşüncesinde oldukları söylenebilir. Bu sürecin sonucu olarak karar alıcılar erken evlilikleri içinde buldukları toplumun kültürel ikliminde daha kolay ve uygulanabilir olarak değerlendirmektedir.

Bu gerçekliği erken evlenen kadınların evlilik kararlarında da görmek mümkündür. Araştırmada özellikle kırsal bölgede yaşayan ailelerde 'babaya' rağmen karar almanın pek mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Araştırma sonuçları, erken evlenen kadınların büyük çoğunluğunun evlilik kararlarında söz hakkına sahip olmadıklarını ve evlilik kararlarının genellikle babalar tarafından alındığını göstermektedir.

Diğer yandan bölgedeki erken evliliklerin kuruluş biçimlerinin birbirinden farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Niğde İlinde, isteğe bağlı olan erken evliliklerin genellikle kadınlar tarafından gerçekleştirildiğini ve kadınların erken evlilikleri kurtuluş ya da kaçış olarak değerlendirdikleri anlaşılmaktadır. İsteğe bağlı olmayan erken evliliklerde ise kadınların isteği dışında baba ya da ailenin diğer üyeleri tarafından zorla ya da ikna yolu ile gerçekleştirilen türden evlilikler keşfedilmiştir. Bununla beraber araştırmada karar alıcıların kız çocuklarını aynı kültürlenme sürecini geçirmiş yakın çevre ya da akrabaları ile evlendirerek, kendi kültürlerinin devamını sağlama çabası içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. Araştırmada, '*elin iyisinden, kendinin kötüsü iyidir*' düşüncesinin bölgede yaygın bir inanış olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak karar alıcılar, erken evlilikleri bölgelerinin önemli sorunları arasında değerlendirmelerine rağmen erken evliliklerin önüne geçilemeyeceğini düşünmektedirler. Araştırma kapsamında elde edilen bu sonuçlar, toplumun ve özellikle karar alıcıların erken evliliklerin önlenmesi durumunda şu ana kadar sivil toplumun ya da kamu otoritesinin sunmuş olduğu ideal yaşama tereddüt ile yaklaştığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bu tereddütü yazılı ve görsel medyada sunulan yaşam tarzı, evlilik sorunları, boşanmalar, aile içi şiddet, kadın cinayetleri ve gençler arasındaki gün geçtikçe artan madde bağımlılığı oluşturmaktadır.

Araştırmada ailelerin bu sorunlara karşı kendi toplumsal yapısını koruma çabası içinde oldukları bunu da erken evlilikler aracılığı ile gerçekleştirdikleri sonucuna ulaşılabilir.

Sosyal hizmet disiplini açısından erken evlenen kadınlar, dezavantajlı ve risk altındaki güçsüz ve ezilen nüfus grubu içinde yer almaktadır. Risk altındaki nüfus grupları kavramı, toplumu oluşturan insan grupları arasındaki farklılıklar ile sosyal ve ekonomik adaletin geliştirilmesi kavramları ile doğrudan ilişkilidir. Belirli özellikleri nedeniyle kimi nüfus ya da insan grupları toplumun geneline göre sosyal ve ekonomik yoksunluk riski ile daha fazla karşı karşıyadır. Dolayısıyla feminist sosyal hizmet açısından gerçekleştirilecek dönüşümcü erken evlenen kadınların içinde yer aldıkları ataerki toplum düzeninin öngördüğü kalıplaşmış toplumsal cinsiyet normlarının yerine eşitlikçi, baskı ve ayrımcılık içermeyen bir toplumsal örgütlenme üzerinden gerçekleştirilmesi ile mümkündür. Bu süreç ayrıca erken evlenen kadınlar açısından savunuculuğu ve güçlenmeyi vurgulama ihtiyacını da ortaya çıkarmaktadır. Bu açıdan araştırma sonuçlarından hareketle erken evlenen kadınların özel ve kamusal alanda içinde yer aldıkları sınırlandırılmış, edilgen ve yoksunluklarla dolu yaşam döngüsünün dönüşümü için üç alanda öneriler sunulmaktadır. Ancak bu öneriler Niğde İlinin özgün koşullarından yola çıkılarak geliştirilmiştir.

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere erken evlilikler karmaşık süreçlerden oluşan ve ele alınması zor bir sosyal sorun alanıdır. Birey, aile ve toplum düzeyinde birçok olumsuz yansıması olan bu sorun alanı ile mücadele etmenin toplumun sosyal refahı açısından son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla araştırmada hem erken evlenen kadınların iyilik hallerini arttırmaya yönelik hem de erken evliliklerin sosyal bir olgu olarak varlığını sonlandırabilmek için öneriler geliştirilmiştir. Bu önerilerin hayata geçirilmesi ile erken evliliklerin önlenmesi konusunda önemli bir yol alınabileceği düşünülmektedir. Bu önerilerin erken evlenen kadınların evlilik öncesi aile yaşamlarında temelleri atılan ve evlilik sonrası da artarak devam eden toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcı ve baskıcı eşitsiz ataerki ilişkilerin yerine eşitlikçi ve demokratik bir bilinç değişiminin temel aldığı söylemek mümkündür. Bir başka ifade ile önerilerin, erken evlenen kadınların özel ve kamusal alandamaruz kaldıkları geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine uyum yerine bu rollerin eşitlikçi bir şekilde dönüşümünü hedefleyen bir yaklaşım ile geliştirildiği ifade edilebilir.

İlk olarak erken evlilik öncesi sürece ilişkin kız çocuklarının eğitimine devam etmesini engelleyen koşullar ile mücadelede atılması gereken adımlara yönelik feminist sosyal hizmet açısından geliştirilen öneriler aşağıda şöyle açıklanmaktadır:

Araştırmada erken evlenen kadınların eğitim seviyelerinin oldukça düşük düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmasonuçları, kadınların büyük çoğunluğunun eğitimlerine devam etmek istediklerini ancak ebeveynlerin izin vermemesi nedeni ile eğitimlerine devam edemediklerini göstermektedir. Nitekimaraştırmada, kendi istekleri ile eğitimlerine devam etmeyip erken evliliği tercih eden kadınlara da yer verilmektedir. Bununla beraber araştırma sonuçları, kadınların eğitim düzeyi düşük ailelerde yetiştiğini göstermektedir.

Araştırmada kadınların büyük bir çoğunluğunun erken evlilik gerçekleşmeden önce eğitimlerini yarıda bıraktıkları anlaşılmaktadır. Bu gerçeklik erken evlilik nedeni ile kız çocukların eğitimlerini yarıda bıraktıkları düşüncesinin tam tersi bir durumu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla araştırmada ailelerin kız çocuklarını geçici aile üyesi olarak görmelerinden dolayı eğitimlerine yatırım yapmadıkları anlaşılmaktadır. Bu noktada kız çocukları için uygun eğitim koşullarının yaratılmasını sağlayacak özel alanda temelleri atılan ayrımcı ve baskıcı bu ataerkil anlayışının yerine aile odaklı toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal politikaların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu tür politikalar özellikle toplumsal cinsiyet konusunda kız çocuklarına bakış açısını değiştirecek zihinsel bir dönüşüme olanak sağlayacaktır. Böyle bir dönüşümün bireysel, grup ve topluluk düzeyinde geliştirilmesi, kız çocuklarının okullaşmasındaki engelleri ortadan kaldıracak ve özel/kamusal alanda ataerkil ideolojinin yarattığı baskıyla mücadelede yeni yollar keşfetmeyi sağlayacaktır.

Bu nedenlefeminist sosyal hizmet bağlamında erken evliliklere kız çocuklarının temel hakları üzerinden ayrımcı ve baskı karşıtı toplumsal cinsiyet odaklı bir yaklaşım geliştirmektemelbir adım olacaktır. Bunun içinde kız çocuklarına ait hakların olduğunu bilmek, onları ayrı birey olarak kabul etmek, haklarına saygı göstermek öncelikle bu dönüşüm sürecinin temel amacını oluşturmaktadır. Bu açıdan ayrıca hak tabanlı bir yaklaşımın geliştirilmesinde kız çocuklarının en yakınında olan aile ve öğretmenlerinin farkındalıklarını arttırıcı müdahale yöntemlerinin işlevi önemli görülmektedir. Aile ve öğretmen ile olan etkileşimin arttırılması kız çocuklarının olumlu yönde

gelişimlerine katkı sağlayacaktır. Ailelerin böyle bir yaklaşıma sahip olmaları öncelikle ebeveynlerin erken evliliklere ve kız çocuklarına bakış açılarındaki bilinç değişimine katkı sağlaması düşünülmektedir. Benzer şekilde öğretmenlerin erken evliliklere ve kız çocuklarının okullaşmasına ilişkin farkındalıklarının artırılması ve hizmet içi eğitimler ile toplumsal cinsiyet odaklı bir tutum geliştirmeleri için sosyal hizmet odaklı proje ve programlara katılımları yine bu süreçte önem taşımaktadır. Bununla beraber okuldan kopma riski taşıyan ve erken evliliğe sürüklenen kız çocuklarının durumların tespiti ve risk altındaki kız çocuklarının korunmasına yönelik, feminist sosyal hizmet bağlamında mikro, mezo ve makro düzeyde müdahale modellerinin uygulanması toplumun içinde bulunduğu kültürel iklimin dönüşümüne katkı sağlaması beklenmektedir. Bu müdahale modelleri aynı zamanda ataerkil toplumsal cinsiyete dayalı riskleri azaltacak sosyal politika uygulamaları ile uyum içinde gerçekleştirilmesi gereken çalışmalardır.

Bilindiği üzere erken evliliklerle mücadele yöntemlerinin başında kız çocukların öğretimde tutulmasının zorunluluk haline getirilmesi gelmektedir. Örneğin oniki yıllık kesintisiz eğitim bu anlamda önemli bir gelişmedir. Bu sayede kız çocukları küçük yaşta evlendirilmekten uzaklaşmış olacaktır. Ancak okul, aile ve çocuk üçgeninde sağlıklı bir iletişim ağının olmaması bu tür önlemleri de etkisiz kılacaktır. Nitekim oniki yıllık kesintisiz eğitim uygulaması sonrasında da erken evliliklerin bölgede varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Dolayısıyla üzerinde durulması gereken temel nokta öncelikle kız çocuklarının içinde buldukları eşitsiz ataerkil ilişkilerin dönüşümünü sağlayacak sosyal politikaların toplumsal cinsiyete duyarlı, kadın-erkek eşitliğini amaçlayan proje ve programlarla birlikte desteklenmesi olacaktır.

Bu noktadan hareketle, erken evliliklerinin varlığını sürdürdüğü toplumlarda ilkokuldan yükseköğretime kadar *'kız çocukları için tam okullaşma modeli'* geliştirilerek parasız ve sınavsız yükseköğretim hakkı yeni bir sosyal politika olarak acilen uygulanmalıdır. Bu temel hakkın kız çocukları için tanınması ataerkil toplumlar için elzem bir konudur. Bu tür toplumların eşitlikçi, demokrat ve sosyal refah devletine dönüşümü ancak bu yolla mümkün görülmektedir. Dolayısıyla bölgedeki erken evliliklerin önlenmesinde *'kız çocukları için tam okullaşma modeli'*en güçlü müdahale yöntemi olarak görülmektedir.

Araştırmada, erken evlilik sonrası kadınların eğitime devam etme isteği içerisinde oldukları da anlaşılmaktadır. Ancak erken evlenen kadınların eğitimlerine devam etme talebi eş ve eşin ailesi tarafından kabul görmemektedir.

Kadınların erken evlilik sonrası eğitime devam etme taleplerinin eş ve aileler tarafından kabul görmemesi erken evlilik öncesi aile yaşamında başlayan ve evlilik sonrası da devam eden erkek ve kız çocukları arasındaki ayrımcı ve baskıcı ataerkil normlarla ilişkilendirilmektedir. Çünkü aileler, erkek çocuklarının eğitim alması ve iş sahibi olmaları için tüm imkanlarını kullanırken, kız çocuklarına bu imkanların çok sınırlı ya da hiç kullanılmadığı görülmektedir. Bu ayrımcılık, erken evlilik sonrası kadınların yaşamlarında aile içi rol ve sorumlulukları ile birleştiğinde kadınların güçsüzlükleri ve ezilen konumlarını daha da pekiştirmektedir.

Doğal olarak erken evlenen kadınların eğitimden yoksun kalması işgücüne katılamamalarına ve erkeğe bağımlı bir hayat sürmelerine yol açabilmektedir. Oysa eğitim, erken evlenen kadınların kalkınma sürecine tam katılımları için gerekli olan bilgi, beceri ve özgüveni kazanmasında en önemli katalizör olarak önerilmektedir. Erken evlilik sonrası kadınların eğitimi konusu, bilgi aktarımı ile birlikte beceri ve bir alanda yetkinlik kazanımı odaklı olmalıdır. Eğitim yolu ile erken evlenen kadınların kendine yetebilmesi ve sürdürülebilir bir geleceğin sağlanmasıkadınlar açısından önemli bir başlangıç noktası olacaktır.

İkinci olarak erken evlenen kadınların içinde buldukları yoksulluk döngüsü içerisinde maruz kaldıkları eşitsiz ataerkil ilişkilerle ve kamusal alanda kadını yok sayan cinsiyetçi anlayış ile mücadelede, feminist sosyal hizmetve sosyal politika uygulamalarına yönelik öneriler şu şekilde açıklanmaktadır:

Araştırmada erken evlenen kadınların sadece erken evlilik öncesi süreçte değil erken evlilik sonrası da yoksulluk döngüsü içinde yaşadıkları anlaşılmaktadır. Bu gerçeklik erken evlenen kadınlar açısından yoksullaşma ile birlikte ekonomik dışlanma ve beraberinde politik dışlanma anlamına gelmektedir. Bu durum doğal olarak erken evlenen kadınları içinde yer aldıkları eşitsiz ataerkil ilişkilere karşı edilgen ve ikincil konumunu pekiştirmektedir. Böylece erken evlenen kadınlar, evlilik öncesi olduğu gibi evlilik sonrası yaşamlarında da imkansızlıklar içerisinde yoksulluğamahkum

kalabilmektedirler. Bu koşullar altında yaşamını sürdürmeye çalışan erken evlenen kadınların toplum düzeyinde savunuculuğu, güçlenmeyi ve arbuluculuğu temel alan ve onları korumayı hedefleyen sosyal hizmet müdahalelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca kadınların erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamlarında deneyimledikleri yoksulluğun ve özellikle kamusal alanda kadını yok sayan ataerkil anlayışın sosyal nedenlerinin anlaşılması yönelik olarak sosyal hizmet uzmanlarının rehberliğinde ortak çözümler geliştirmelidir. Bu çerçevede öncelikle yoksulluk içindeki erken evlenen kadınların ulaşım, beslenme, eğitim, bakım ve sağlık ihtiyaçlarına yönelik konut/kira yardımı, ayni ve nakdi sosyal yardım ve hizmetlerin sunulması için proje ve programların desteklenmesi gerekmektedir. Böylece bir parça da olsa erken evlenen kadınların temel gereksinimlerin karşılanması ve sosyal çevreleri ile olumlu yönde dönüştürebilmelerinin önü açılacaktır.

Bu çerçevede sunulacak ayni/nakdi sosyal yardımların feminist sosyal hizmet bağlamında geliştirilen ve toplumsal cinsiyet sorumluluklarında kadın-erkek eşitliğini amaçlayan programlarla desteklenmesi, yoksulluk içindeki erken evlenen kadınların gelecek beklentilerini olumlu yönde etkileyecektir. Bununla beraber çalışmak isteyen erken evlenen kadınların bu talebini olumsuz karşılayan ataerkil normlarda dönüşüm sağlayacak ve erkek egemen anlayışın sebebiyet verebileceği toplumsal cinsiyete dayalı riskleri azaltacak, erkeklere yönelik programlara öncelik verilmelidir. Dolayısıyla erken evlenen kadınlar için uygun istihdam koşullarının yaratılmasını, mesleki eğitim, girişimcilik, beceri ve özgüven gelişimini sağlayacak sosyal politikaların toplumsal cinsiyete ilişkin duyarlılık ve mevcut ataerkil ideolojinin dönüşümünü temele alan sosyal hizmet projeleri ve programları ile birlikte geliştirilmesi gerekmektedir.

Bu süreçte, yoksulluk içindeki erken evlenen kadınların beceri gelişimini, istihdam edilebilirlik düzeylerini ve kamusal alana katılımlarını desteklemeye yönelik olarak örgütlenmelerini sağlayacak kooperatif çalışmaları etkili olabilir. Bu açıdan mesleki eğitimlerin erken evlenen kadınların güçlerini keşfettikleri, yaşadıkları ayrımcı ve baskıcı koşulları dönüştürebilmelerini sağlayacak şekilde geliştirmeyi amaçlayan feminist sosyal hizmet bakış açısıyla planlanması önemli bir yaklaşım olacaktır.

Böylece erken evlenen kadınların karşı karşıya kalabilecekleri adaletsizlikleri önleyecek hak savunuculuğunu temel alan topluluk düzeyinde örgütlenme çalışmalarıyla birlikte erken evlenen kadınların içinde yer aldıkları yoksulluk döngüsünden kurtulma imkanları ortaya çıkabilecektir. Bu bir nevi imkansız bir yaşamdan imkanlı bir yaşama geçiş anlamına gelmektedir. Bu aynı zamanda erken evlenen kadınların aktif bir şekilde işgücü olarak ekonomiye katılımları anlamına da gelmektedir. Bu değişim ve dönüşüm ancak toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal adalet ilkesini temel alan sosyal hizmet bakış açısı ile sağlanabilir.

Bunlara ek olarak bu dönüşüm sürecinde dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, ekonomiye katılım sürecinde aktif işgücüne katılan erken evlenen kadınların sayısı değil, eşit koşullarda çalışan kadınların sayısının artmasına yönelik bir yaklaşımın benimsenmiş olmasıdır. Bu açıdan erken evlenen kadınların sadece işgücüne katılımını esas almayan, eşit ve denk koşullarda çalışmaları için gerekli beceri ve yetkinlik gelişimini temel alan proje ve programlar ile desteklenmesi bu değişim sürecinin sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Ancak bu yaklaşım çerçevesinde bir yapılanma ile erken evlenen kadınların işgücüne katılımı bir anlam ifade edebilir. Bununla birlikte kırsal alanda yaşamını sürdüren erken evlenen kadınların tarla/bahçede çalışmaları günlük işlerinin ve sorumluluklarının bir parçası olarak görülmektedir. Dolayısıyla tarımda istihdam edilen erken evlenen kadınlar herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kayıtlı değildir. Bu açıdan tarım sektöründe çalışan erken evlenen kadınların sosyal güvenlik sistemine dahil edilmeleri, gelecekte karşılaşılabilecekleri risklerden korunmasını sağlayacaktır.

Üçüncü olarak erken evliliklerle ilgili olarak kamu otoritesinin uygulamakla yükümlü olduğu hukuki alt yapının erken evlenen kadınlar açısından yarattığı dezavantajlılığı ortadan kaldıracak cinsiyet eşitliğini temel alan ve toplumsal dönüşüme katkı sağlayacak öneriler aşağıda şöyle açıklanmaktadır:

Erken evlilikler daha önceki bölümlerde belirtildiği üzere yaygınlığı ve kuruluş biçimleri tarihsel ve kültürel olarak toplumlara göre farklılık göstermektedir. Günümüzde ulusal ve uluslararası düzenlemelere rağmen erken evliliklerin varlığını halen sürdürmesi sorunun sadece yasalar yoluyla çözülemeyeceğini ortaya koymaktadır. Bu süreçte erken evlilikleri onaylayan ve meşru gören sosyal ve kültürel değer

yargılarının çoğu zaman yasalardan daha güçlü olabildiği anlaşılmaktadır. Nitekim erken evliliklerin varlığını sürdürdüğü toplumlarda hukuki meşruluğundan daha çok toplumsal kabulünün daha fazla önem arz ettiği görülmektedir. Hatta bazı durumlarda bu toplumsal kabulün kamu otoritesini etkilediğini ve erken evlilikleri meşru gören bir anlayışa dönüşebildiğini söylemek mümkündür. Ancak bu tür mevcut yaklaşımların erken evlilikler ile ilişkili hukuki alt yapının önemli olmadığı anlamına da gelmemelidir. Bu açıdan özellikle toplumsal cinsiyete duyarlı ve cinsiyet eşitliğini temel alan bir bakış açısı ile düzenlenen hukuksal düzenlemelere erken evliliklerle mücadelede ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çerçevede Türkiye’de mevcut hukuk sisteminde, erken evlilik tanımının kanunlara göre değiştiğini ve kanunlar arasında çelişkiler bulunduğunu söylemek mümkündür. Bununla beraber özellikle kanunlar arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi kadar, kanunların uygulanması ve denetimini sağlayan mekanizmaların oluşturulmasında da sorunlar olduğu görülmektedir. Bu noktada, konunun daha iyi anlaşılması açısından mevcut hukuk sistemindeki çelişkilere ve sorunun nereden kaynaklandığına değinmekte fayda vardır. Örneğin Türk Medeni Kanunu’nun 124. maddesine göre erkek ve kadın onyediyedi yaşını doldurmadan evlenemez, 143. maddesine göre ise ‘*dini nikah ancak resmi nikah kıyıldıktan sonra kıyılabilir,*’ denmektedir.

Türk Ceza Kanunu’nun 230. maddesine göre ise resmi nikah olmadan dini nikah yapan ve yaptırana iki ila altı ay hapis cezası öngörülmektedir. Bu hukuki düzenlemelere rağmen Türkiye’de küçük yaşta ve zorla erken evlilikler varlığını sürdürebilmektedir. Diğer yandan bu tür evlilikler, halen yasal olmayan ‘*imam nikahı*’olarak toplumda bilinen uygulamalarilekurulabilmektedir. Böyleceher ne kadar onsekiz yaşın altında evlenemez temel madde olarak görülse de hakim kararı, ebeveyn onayı gibi ek maddeler ile çocukların onaltı yaşını tamamladıkları zaman evlendirilmeleri ile ilgili ara yollar açılabilir. Yani, Türkiye’de yasal olarak da erken evliliklere ‘*belli koşullarda*’ izin verildiği sonucuna ulaşılabilir.

Bunlara ek olarak, Medeni Kanunun 12. Maddesi “onbeş yaşını dolduran küçüğün, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabileceğini” belirtmektedir. Türk Ceza Kanununun 103. Maddesi “onbeş yaşından küçük çocuklara karşı ister rızasıyla isterse cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak

gerçekleştirilen cinsel istismar suçu üç yıldan sekiz yıla kadar, ikinci fıkrasına göre istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleşmesi durumunda ise sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilebilecektir” demektedir.

Çocuk Koruma Kanununda ise çocuk tanımı Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye göre belirtilmiştir. Dolayısıyla 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu arasındaki uyumsuzluk giderilmeli, ilgili kanun hükümlerinde evlilik için asgari yasal yaş onsekiz olarak belirlenmelidir.

Kanun maddelerindeki uyumsuzlukların giderilmesi ile birlikte yasaların erken evliliklere açık kapı bırakmayacak şekilde yeniden düzenlenmesi erken evliliklerin önüne geçilmesinde önemli bir katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte erken evliliklerinin az olduğu (%1,7) İngiltere’de ‘*Zorla Evlilik Yasası*’ gibi (Aydemir, 2011), Türkiye’de de benzer özel bir yasanın çıkarılması sorunun çözümünde önemli bir adım olacaktır. Ancak bu yasal düzenlemelere rağmen erken evliliklerin tamamen ortadan kaldırarak çözüm önerileri olduğunu söylemek pek mümkün görülmemektedir. Nitekim bu durum yalnızca Türkiye için de geçerli bir durum değildir. Özellikle kadınların insan haklarına yönelik ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere rağmen günümüzde erken evliliklerin halen varlığını sürdürüyor olması bunun en önemli göstergesidir.

Bu sosyal gerçeklik, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kök salmış olan ataerkil baskının ve ayrımcılığınne denli güçlü bir yapı olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu durum aynı zamanda yasal hakların tek başlarına değil, egemen toplumsal ve kültürel ortam içinde var oldukları gerçeğine bir kez daha işaret etmektedir.

Erken evliliklerle mücadelede öncelikle bu sorunun toplumdaki meşruiyetini ortadan kaldırarak sosyo kültürel dönüşümün ne kadar önemli bir adım olacağı unutulmamalıdır. Bu anlamda ataerkil uygulamaları ve söylemleri temel alan ataerkil toplum düzeninin yerine, eşitlikçi, toplumsal cinsiyete duyarlı ve demokrasi temelli bir toplumsal örgütlenme ihtiyaç duyulmaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma sonuçları ve öneriler günümüz dünyasında tek bir kız çocuğunun erken evliliğe maruz kalmaması için her bireye sorumluluk düştüğünü göstermektedir. Çünkü erken evliliklere son vermek, kız çocuklarının;

- Güçlü ve eğitimli olmaları demektir.
- Daha iyi koşullarda yaşamaları demektir.
- Yoksulluk çemberini kırmaları demektir.
- Şiddetsiz bir hayata sahip olmaları demektir.
- İşleri ve aşları olmaları demektir.
- Özgür bir hayata sahip olmaları demektir.

Kız çocuklarının çocuk olarak yaşamasına izin verildiği zaman sonunda herkes kazanacaktır.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2013). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Faaliyet Raporu*, Ankara.
- Abu-Lughod, L. (2004) *Peçeli Duygular* (Suat Ertüzün, Çev.). İstanbul: Epsilon.
- Agamben, G. (2001). *Kutsal İnsan Egemen İktidar ve Çıplak Hayat* (İsmail Türkmen, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Aktaş, G.(2013). Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği, Erkek Egemen Bir Toplumda Kadın Olmak. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 30(1).
- Arslan, A. (2003). Yoksulluk Yardım Müslümanlık. Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı, (80-91). İHD ve TİHV Yayını.
- Atalay, B. (1992). *Sanayileşme ve sosyal değişme-Kırıkkale araştırması*. Ankara: DPT Yayınları.
- Aydemir, E. (2011). *Evlilik mi Evcilik mi? Erken ve Zorla Evlilikler: Çocuk Gelinler*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK).
- Berktaş, F. (2000). Kadınların İnsan Hakları: İnsan Hakları Hukukunda Yeni Bir Açılım, İnsan Hakları. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berktaş, F. (2003). *Tarihin Cinsiyeti*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2004). *Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye, Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları*. No: 7.
- Bhasın, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet Bize Yüklenen Roller*, (Kader Ay, Çev.). Kadınlarla Dayanışma Vakfı, İstanbul: İstanbul Yayınları.
- Bircan, İ. (1992). *Güneydoğu Anadolu Bölgesinde Kadınların Beceri ve Gelir Düzeylerinin Yükseltilmesi*. Türkiye: Unicef.
- Bogdan, R. C. ve Biklen, S. K. (1992). *Qualitative Research for Education: Introduction and Methods*. Boston: Allyn and Bacon.
- Bora, A. (2011). *Kadınların sınıflı ücretli ev emeği ve kadın öznelliğinin inşası*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Boserup, E. (1970). *Women's Role in Economic Development*. George Allenand Unwin, London. "Alınmıştır" Sirman, N. 1991. Gelişme Sürecinde Kırsal Kesim Kadını Yaklaşımlar ve Sorunlar. Kırsal Kesimde Kadının Statüsü: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. (s.16-29). Ankara: ILO-TKV Danışma Toplantısı Raporları, Aralık 1990.
- Braidotti, R. (1995). *Women, the Environment and Sustainable Development, Towards a Theoretical Synthesis*. London: Zed Books.
- Bronstein, P. ve Cowan, C.P. (2005). *Fatherhood Today America*. John Wiley and Sons.
- Buğra. A. (2005). *Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği İçin Hazırlanan Raporu*.
- Bulut, I. (1996). *Genç Anne ve Çocuk İstismarı*. Ankara: Bizim Büro Yayınevi.
- Bunting, A. (1999). *Particularity of Rights, Diversity of Contexts: Women, International Human Rights and the Case of Early Marriage*. Doctoral Thesis, University of Toronto, Faculty of Law.
- Buz, S. (2009). Feminist Sosyal Hizmet Uygulaması, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 1(20), 63. Erişim: 12.12.2015, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale>.
- Bülbül, A.S. (1992). Türkiye'de Kadın Nüfusunun Eğitim Durumu, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Türkiye'de Kadın Eğitimi Birinci Uluslararası Konseyi Bildiriler, (23-26). Ankara: İmece Yayıncılık Ltd.
- Can, Y. (2013). Kadına Yönelik Şiddetin Toplumsal Cinsiyet Temelleri: Niğde Örneği. *Gendered Bases of Violence Against Woman: Niğde Case*.
- Canel, A (2007). *Ailede Problem Çözme, Evlilik Doyumu ve Örnek Bir Grup Çalışmasının Sınanması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışma Ana Bilim Dalı Eğitim Bilimleri Bilim Dalı.
- Caner, E. (2004). *Kutsal Fahişeden Bakire Meryem'e Toprak ve Kadın*. İstanbul: Su Yayınları.
- Caranny-Francis, A. (2002). *Gender Studies: Terms and Debates*. Londra: Palgrave Macmillan.

- Carrigan, T., Connell, B., Lee, J. (1985). Toward a New Sociology of Masculinity, *Theory and Society*, 14(5), 551-604.
- Cedaw, (2010). *Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesine Sunduğu Altıncı Periyodik Rapor İçin STK Gölge Raporu*.
- Chant, S. (2007). *Gender, Generation and Poverty: Exploring the "Feminisation of Poverty in Africa, Asia and Latin America*. Massachusetts: Edward Elgar.
- Choe, Minja Kim, Shyam Thapa ve Vinod Mishra. (2005). Early Marriage and Early Motherhood in Nepal, *Journal of Biosocial Science*, 37(2), 143-162.
- Cindoğlu, D. (1997). Virginité tests and artificial virginité in modern Turkish Medicine, *Women's Studies International Forum*. 20, 253-261.
- Cingi, S. (1991). *Eğitim Üzerine Düşünceler*.37, 26-29. Ekonomide Ankara.
- Connell, R.W. (1998).*Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Toplum, Kişi, ve Cinsel Politika*, (Cem Soydemir, Çev.).İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Creswell, J. W. (2003). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Çakmak, D. (2009). Türkiye'de Çocuk Gelinler, Birinci Hukukun Gençleri Sempozyumu-Hukuk Devletinde Kişisel Güvenlik. 51-74. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi.
- Çocuk Koruma Kanunu. (2005). *T. C. Resmi Gazete*, 5395, 15 Temmuz 2015.
- Dağdelen, G. (2011). *Early Marriage: The Case Of Van Province In Turkey*, Master Thesis, Ankara, The Middle East Technical University, The Degree of Master of Science in the Department of Sociology.
- Das Gupta, M. (1996). Life Course Perspectives in Women's Autonomy and Health Outcomes. *Health Transition Review*(c.6 supp, 213-231).
- Demren, Ç. (2001). Erkeklik, Ataerkillik ve İktidar İlişkileri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Antropoloji*, 1-10.
- Dey, I. (1993).*Qualitative Data Analysis: A User-Friendly Guide for Social Scientists*. London: Routledge Publications.

- Donkor, M. (2006). *Women and Poverty*. Encyclopedia of World Poverty. Sage Publications.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk Arasında Nasıl Bir İlişki Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışabilir? *C.Ü Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 83-85.
- Ecevit, Y. (2009). *Kadın Emeğini Değersizleştiren İki Ortak: Ataerkillik ve Kapitalist Piyasa*. Erişim: 21.08.2015, <https://kendineaitbiroda.wordpress.com>.
- Engels, F. (1990). *Ailenin Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* (Kenan Somer, Çev.). Ankara: Sol Yayınları.
- Eno-Obong, A. (2003). Early Marriage in Eastern Nigeria and the Helath Consequences of Vesico-Vaginal Fistulae (VVF) Among Young Mothers. *Gender and Development*, 11(2), 70-76.
- Erdentuğ, N.(1991). *Yeryüzünde İnsan Toplumlarında Başlık, Aile Yazıları 4*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu BaşkanlığıYayınları.
- Ertem M, Saka G, Ceylan A, Değer V, Çiftçi S. (2008). The factors associated with adolescent marriages and outcomes of adolescent pregnancies in Mardin Turkey. *J Comp Fam Stud*, 39(2), 29-39.
- Erul, B. (2006). Hz.Aişe Kaç Yaşında Evlendi? Dokuz mu, On Dokuz mu? *İslami Araştırmalar Dergisi*, 9(4).
- Fiske, J. (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Ark.
- Freire, P. (1991). *Ezilenlerin Pedagojisi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Glick, P. Fiske ve S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist*, 56, 109-118.
- Goldberg, G. S, Kremen, E. (1990). *The Feminization of Poverty: Discovered in America in The Feminization of Poverty: Only in America?*(Ed. G. S. Golberg and E. Kremen), New York: Greenwood Pres.
- Gökşen, F, Cemalcılar, Z, Gürlesel C.F. (2006). Türkiye’de İlköğretim Okullarında Okulu Terk ve İzlenmesi ile Önlenmesine Yönelik Politikalar. Eğitimde ve

- Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliği Sağlanması Projesi. AÇEV ve Ka-Der.
- Graca M., Robinson, M. (2013). *The Unfinished Revolution: Voices from the Global Fight for Women's Rights, Our Child Bride Shame*. UK edition: Policy Press.
- Grant, R. (1998). *The Disorder of Women in The Polity Reader in Gender Studies*. Cambridge: Polity Press.
- Güler, Ö. Ve Küçükler, H. (2010). Early Marriages Among Adolescent Girls in Afyonkarahisar, Turkey. *European Journal of General Medicine*, 7(4), 365-371.
- Güneş, F. (2006). *Woman's Labor and Poverty: The Case of Eskişehir Province in Turkey*, Unpublished Phd Thesis, Ankara: ODTÜ.
- Günindi, Ersöz, A. (1999). Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (HÜNEE). (2009). *2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*. Ankara: HÜNEE, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve TÜBİTAK.
- Harper, C. (2003). Enduring Poverty and the Conditions of Childhood: Lifecourse and Intergenerational Poverty Transmissions. *World Development*, 31(3), 535-554.
- Hasan, M. (2003). The Politics of Honor: Patriarchy, The State and The Murder of Women in the Name of Family Honor, (Ed. N. Hannah), (1-36). Israeli family and community: Women's time London: Valentine Mitchell.
- Hearn, J. (1987). *The Gender of Oppression: Men, Masculinity and the Critique of Marxism*. New York: St. Martin's Press.
- Helvacıoğlu, F. (1996). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik 1928-1995*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Heinonen, P. (2002). *Early, Forced Marriage and Abduction (efma) and their links to Custom/Tradition, FGM, Poverty, and HIV/AIDS*. Oxford University: Center for Cross-Cultural Research on Women.

- Hirut, T. (2000). *A Study of Female Genital Mutilation and Reproductive Health: The Case of Arsi Oromo, Ethiopia*, A Doctoral Dissertation in Ethnology. Germany: Göttingen University.
- Ho, D. (1976). On the concept of face. *American Journal of Sociology*, 81, 867-890.
- Ife, J. (2008). Comment on John Solas: What are we Fighting For? *Avustralian Social Work*, 61,137-140.
- Işık, E. (1998). *Beden ve Toplum Kuramı*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Irıgaray, L. (2006). *Ben Sen Biz, Farklılık Kültürüne Doğru*, (SabriBüyükdüvenci ve Nilgün Tural, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Gender and Society*,2(3), 274-290.
- Kandiyoti, D. (1997). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. İstanbul: Metris Yayınları.
- Kaptanoğlu, Y. ve İ. Ergöçmen, B. (2012). Çocuk Gelin Olmaya Giden Yol. *Sosyoloji Çalışmaları Dergisi*, 15(2).Erişim Tarihi:08.08.2015 www.sosyolojidernegi.com
- Kara, B.(2015).Değişen Aile Dinamikleri Açısından Erken Yaşta Evlilikler Sorunu ve Toplumsal Önemi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 59-72. Erişim: 11.10.2015, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr>.
- Kardam, N. (1997). Conditions of Accountability for Gender Policy: The Organizational, Political and Cognitive Contexts. *Getting the Institutions right for Women in Deveopment*, A.M. Goetz. London: Zed.
- Karl, M. (1995). *Women and Empowerment: Participation and Decision Making*. London: Zed Books.
- Kim, Y. ve Cohen, D. (2010). Information, perspective, and judgments about the self in face and dignity cultures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36, 537-550.
- Kirman, M. A. (2004). *Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Rağbet Yayınları,
- Kuper, A.(1995). *İlkel Toplumun İcadı: Bir İlizyonun Dönüşümleri*, (İsmail

- TÜRKMEN, Çev.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Kuş, E. (2006). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Veri Analizi: Örnek program N-Vivo ile gösterimler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2002). *Afet Sonrası Kadınlar ve Yoksulluk” İç Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, (Ed: Y. Ozdek), 129-142. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Le Fevre, J., Quiroga, R, Murphy, E. (2004). *Future Options Foreclosed: Girls Who Marry Early*. Drawn in part from the UNICEF Report.
- Levy, D. P. (2007). Hegemonic Masculinity, International Encyclopedia of Men and Masculinities içinde, der. Flood. M., Gardiner, J.K., Pease, B., Pringle, K. New York: Routledge.
- Lewi Strauss, C. (1996). *Yaban Düşünce*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Leung, A. K. ve Cohen, D. (2011). Within- and between-culture variation: Individual differences and the cultural logic of honor, face, and dignity cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 100, 507-526.
- Mayring, P. (2000). *Nitel Arastırmaya Giris*, (Adnan Gümüs-M. Sezai Durgun, Çev.). Adana: Baki Kitabevi.
- Marshall, Gordon. (1998). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Osman Akınhay, Derya Kömürcü,Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Maxwell, J. A. (1996). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. California: SAGE Publications.
- Messer, E. (1996). Anthropology, Human Rights, and Social Transformation. In: *Transforming Societies, Transforming Anthropology*. (Emilio Morgan, Ed),165-210, Michigan Uni. Pr.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1984). *Qualitative Data Analysis: A Source Book of New Methods*. London: SAGE Publications.
- Morwood, J. (1998). *A Dictionary of Latin Words and Phrases*. Oxford University Press.
- Mukherjee, D. (2008). *Women Education And Empowerment: A Global Perspective*. ICFAI pub.

- Nisbett, R. E. ve Cohen, D. (1996). *Culture of Honor: The Psychology of violence in the South*. Boulder, CO: Westview Press.
- Okin, S. M. (1998). *Gender, the Public, and the Private, in Feminism and Politics*, (Anne Phillips, Ed.). New York, Oxford: Oxford University Press.
- Orçan, M. (2008). *Kır ve Kent Hayatında Kadın Profili*. Ankara: Harf Yayıncılık.
- Osterman, L. ve L, Brown, R. P. (2011). Culture Of Honor And Violence Against The Self. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37, 1611-1623.
- Oxfam, (2001). *Ethiopians Say no to Early Marriage*. Addis Ababa.
- Ökten, Ş. (2009). Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12 (8). Erişim: 09.08.2015, <http://www.sosyalarastirmalar.com>.
- Özcan, M. T. (1998). *İlkel Toplumlarda Toplumsal Kontrol*. İstanbul: Özne Yayınları.
- Özcebe, H. ve Biçer, B.K. (2013). Önemli Bir Kız Çocuk Ve Kadın Sorunu: Çocuk Evlilikler. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi*, (48), 86-93. Erişim tarihi: 11.10.2015 <https://journals.istanbul.edu.tr>
- Özçatal, E.Ö. (2011). Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 21-39.
- Özdemir, M. (2012). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 325-327. Erişim: 10.10.2015, <http://www.sbd.ogu.edu.tr>.
- Özlen Ö. ve Hatun, U. (2001). Kırsal Kesimde Kadın Eğitimi. *Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi*, 1050-1063, 17-21 Ocak 2001, Ankara.
- Öztürk, Y. (2012) Ataerki: Bir Kavramın Yeniden İnşası 'Eski' Ataerki'den Ataerki Kapitalizme. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 72-115.
- Pateman, C. (1989). *The Disorder of Women; Democracy, Femenism and Political Theory*. California: Stanford University Press.
- Pateman, C. (2004). Kardeşler Arası Toplumsal Sözleşme. *Sivil Toplum ve Devlet*, (Jhon Keane, Der.), (Aksu Bora, Çev.). İstanbul: Yedikıta Yayınları.

- Peristiany, J.G. (1965). *Honour And Shame in a Cypriot Highland Village in Honour And Shame The Values of Mediterranean Society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Peristiany, J. G. (Ed.) (1966). *Honour and Shame: The values of Mediaterranean Society*. London: Weidenfeld & Nicholson.
- Ramazanoğlu, C. (1989), *Feminism and the Contradictions of Oppression*, New York, Routledge.
- Ras-Work, B. (2006). *The Impact of Harmful Traditional Practices on the Girl Child - Elimination of All Forms of Discrimination and Violence Against the Girl, Child*. UNICEF Innocent Research Center.
- Rivers, J, P. (1965). *Honour and Social Status, in Honour And Shame The Values of Mediterranean Society*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Rodriguez Mosquera, P. M., Fischer, A. H., Manstead, A. S. R, Zaalberg, R. (2008). Attack, Disapproval, Or Withdrawal? The role of honour in anger and shame responses to being insulted. *Cognition & Emotion*, 22, 1471-1498.
- Sachs, G. (2005). Early marriage and HIV/AIDS: Risk factors among young women in India. *Economic and Political Weekly*, 42(14), 1291- 1297.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17, 47-58.
- Sakallı-Uğurlu, N. Glick, P. (2003). Ambivalent sexism and attitudes toward women who engage in premarital sex in Turkey. *The Journal of Sex Research*, 40(3), 296-302.
- Sancar,S. (2004). Otoriter Türk Modernleşmesinin Cinsiyet Rejimi, *DoğuBatı*, Sayı: 29. Ankara: Doğu Batı Yayınları. Erişim: 13.11.2015, www.journals.istanbul.edu.tr.
- Sancar Serpil., Acuner, Selma, Üstün İlknur, Bora, Aksu (2006). Cinsiyet Eşitsizliği Bir Kadın Sorunu Değil, Toplumun Sorunudur. *UNDP-Kalkınma ve Demokratikleşme Projelerinde Cinsiyet Eşitliği Hedefinin Gözetilmesi Eğitimi,2005-2006*, UNDP, İstanbul.
- Sancar, S. (2008). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler, Çözüm

- Önerileri İçinde, s.222, İstanbul: TÜSİAD-KAGİDER Yayınları.
- Sancar, S. (2011). Türkiye’de Kadın Hareketinin Politigi: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Santhya, K.G., Usha Ram, Rajib Acharya, Shireen J. Jejeebhoy, Faujdar Ram, ve Abhishek Singh. (2010). “Associations between Early Marriage and Young Women’s Marital and Reproductive Health Outcomes: Evidence from India, *International Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 36(3), 132-139.
- Strauss, A., Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. New Delhi: SAGE Publications.
- Savell, K. (1996). Wrestling with Contradictions: Human Rights and Traditional Practices Affecting Women. *Law Journal*, 41, 781-817.
- Sayer, H. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Erkeklerin Katılımı*, Ankara: Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Sen, A.(1992). Missing Women: Social Inequality Outweighs Women’s Survival Advantage in Asia and North Africa, *British Medical Journal*, 304, 587-588.
- Sever, A. Yurdakul, G. (2001). Culture of honor, culture of change: A feminist analysis of honor killings in Turkey. *Violence against Women*, 7, 964-998.
- Shneidman, S. E. (1970). *Orientations Toward Death*. S. E. Shneidman, N. L. Farberow ve R. E. Litman (Eds.), New York: Science House, Inc, 145-155.
- Singh, S. ve Samara, R. (1996). Early marriage among women in developing countries. *International Family Planning Perspectives*, 22(3).
- Sirman, N. (2006). Akrabalık, Siyaset ve Sevgi: Sömürge Sonrası Koşullarda Namus-Türkiye Örneği, *Namus Adına Şiddet Kuramsal ve Siyasal Yaklaşımlar*, (Shahrazad Mojab ve Nahla Abdo, Der.), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Springer, C. (1998). Elektronik Eros, (Hakan Güneş, Çev.), İstanbul: Sarmal Kitabevi.
- Stier, H. (2004). Woman’s Part Time Employment and Gender Inequality in the Family. *Journal of Family Issues*, 28(2), 80-81. Tel Aviv University.
- Strathern, M. (1972). *Women in Between: Female Roles in a Male World*, Mount Hagen,

New Guinea. New York: Seminar Press.

- Tan, M. Ecevit, Y. Sancar, S. (2000). *Kadın-Erkek Eşitliğine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*, İstanbul: Tüsiad Yayınları. Erişim: 10.10.2015, www.tusiad.org.tr.
- Tuncay, T. ve İl, S. (2006). Sosyal Hizmette Baskı Karşıtı Uygulama, Sosyal Adalet Paradigması Temelinde Bir Özgürleştirme Pratiği, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 2 (17), 61.
- Taşbaş, M. (2010). *Evlenmenin Şartları*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı.
- Tezcan, M. (1999). *Ülkemizde Aile İçi Töre ya da Namus Cinayetleri*, 21-27. Ankara: T. C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Tezcan, S. ve Coşkun, Y. (2004). Türkiye’de 20. Yüzyılın Son Çeyreğinde Kadınlarda İlk Evlenme Yaşı Değişimi ve Günümüz Evlilik Özellikleri, *Nüfus Bilim Dergisi*, 26.
- Torun, F. (1986). *Çocuk Yuvalarında Kalan Dokuz-On Yaşlarındaki Korunmaya Muhtaç Çocukların Aile Bireylerini Ve Aile İlişkilerini Algulamaları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Tolan, B. (1991). *Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller, Türk Aile Ansiklopedisi içinde*, (2), 208-214. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Türk Ceza Kanunu. (2004). *T. C. Resmi Gazete*, 5237, 26 Eylül. 2004.
- Türk Medeni Kanunu. (2001). *T. C. Resmi Gazete*, 4721, 22 Kasım 2001.
- Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı. (2010). *Erken Evlilik Üzerine Görünüm*. Ankara.
- Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması. (2011). Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı - Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu. (2010). *Erken Yaşta Evlilikler Hakkında Komisyon Raporu*. Ankara: T.B.M.M Basımevi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu. (2013). *Her Alanda Kadın İstihdamının Arttırılması ve Çözüm Önerileri Komisyon Raporu*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Türkiye Aile Yapısı Araştırması. (2011). Ankara: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı;

Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel M¼d¼rl¼ę¼.

T¼rkiye Cinsel Eğitim Tedavi Ve Araştırma Derneği (CEDAV). (2007). *Araştırma Raporu*. Ankara.

T¼rkiye İstatistik Kurumu (T¼İK). (2013). *İstatistiklerle Kadın*. Ankara: T¼rkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Yayın No: 3660.

UN (United Nations). (2006). *Declaration of Commitment on HIV/AIDS*, Report of the Secretary-General, sixtieth session, Agenda item 45: UN General Assembly.

UNDP, (1999). *Human Development Report*. New York.

UNFPA (United Nations Fund for Populations Activities). (2002). *Health Risks of Early Marriage, Addressing Obstetric Fistulas, Promoting, Reproductive Health*. New York: UNFPA Fact Sheet.

UNICEF. (2001). *Early Marriage: A Harmful Traditional Practice: A Statistical Exploration*. New York: UNICEF.

UNICEF. (2005). *Early Marriage: Child Spouses*. Florence: UNICEF Innocenti Research Centre.

UNICEF. (2014). *Ending Child Marriage Progress and Prospects*, Data and Analytics Section of Policy and Research. USA: Newyork.

Vandello, J. A. ve Cohen, D. (2003). Stand by your man: Indirect prescriptions for honorable violence and feminine loyalty in Canada, Chile, and the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40, 81-104.

Weber, M. (1995). *Toplumsal ve Ekonomik Örg¼tlenme Kuramı*, (Özer Ozankaya, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

Yavuzer, H. (1993). *Ana, Baba ve Çocuk*, 6. Baskı. İstanbul. Remzi Kitabevi.

Young, I. (1997). *Dilemmas of Gender, Political Philosophy, and Policy*. New Jersey: Princeton University Press.

Ek 1: Niğde İli Dünderlı Kasabası Değerlendirme Raporu

COĞRAFİ KONUM: Dünderlı Kasabası il merkezine 65 km. uzaklıkta olup merkez köy ve kasabalarının en ücra noktasıdır. Kasaba Toroslar'ın İç Anadolu'ya Aladağlar uzantısı olan ve bölge halkının İsmail Dağı adı verdikleri dağın eteğinde kurulmuştur. Kasabanın ne zaman kurulduğu tam olarak bilinmemektedir. Kasabanın doğusunda Dere köy ve Kirazlı, batısında Dikilitaş ve İçmeli, Güneyinde Sulu Ova, Kuzeyinde Kovalı, Kuzeybatısında Hacıbeyli köyleri bulunmaktadır. Kasaba üç yanı dağ ve tepelerle çevrili bir çanak şeklindedir.

Kasaba engebeli bir araziye sahip olup kasabanın ortasından çıkan dere yatağı boyunca konutlar yapılmıştır. Kasabanın deniz seviyesinden yüksekliği 1350 metredir. Kasaba ortasından akan ve kasaba boyunca uzanan aynı zamanda elma bahçelerini de sulayan bir akar subulunmaktadır. Kasabanın arazisi çok engebeli olması nedeni ile sulanabilecek arazinin sınırlı olmasına ve sadece elmacılık yapılabilmesine yol açmıştır. Kasabanın üst tarafından Aladağların orman bölgesi başlamaktadır.

EKONOMİK DURUM: Dünderlı Kasabasında modern bir çiftçilik yapıldığı söylenemez. Buna sebep olarak ziraat yapılacak arazinin sınırlı ve yetersiz olması, mahsül verimliliğinin yetersiz olması ve kasabada yaşayan insanların modern çiftçilik yapacak ekonomik kaynaktan yoksun olmaları gösterilebilir. Bu nedenle bölgenin esas geçim kaynağını elmacılıktır. Kasaba ikliminin elmacılık için uygun olması Kayseri'nin Yahyalı İlçesi ile birlikte en fazla elma üretimin yapıldığı bölge olmasına neden olmuştur. Bölgede yaşayan her ailenin en az bir elma bahçesi vardır. Bölgede bu kadar yoğun bir elma üretimi olmasın rağmen kasabada henüz bir kooperatif kurulamamıştır. Bu durum kasabada yaşayan insanların elma yetiştiriciliğinden yetince gelir elde edememelerinde de etkili olmaktadır.

Kasabada elmacılıktan sonra ikinci geçim kaynağı geleneksel halıcılık sayılabilir. Bölgede her evde kadınların genellikle halıcılık ile uğraştıkları bilinmektedir. Ancak gün geçtikçe halıcılık bir geçim kaynağı olmaktan çıkmaktadır. Kasabanın Kayseri'nin Yahyalı ilçesine yakın olması nedeni ile Yahyalı tipi halı dokunmaktadır. Kasabadaki halıların iplerinin boyaları kök boya diye adlandırılan doğal boyalar ile dokunmaktadır.

Halılar, genellikle Niğde ve Kayseri pazarlarında satılmaktadır. Ancak elmacılıkta yaşanan sorunlarda olduğu gibi organizasyon eksikliği ve kooperatifçiliğin olmaması halıların ucuz işçilik karşılığında dokunmasına neden olmaktadır.

NÜFUS: Kasaba gün geçtikçe nüfus kaybetmektedir. 2010 yılında kasaba nüfusu 5000 iken günümüzde 3500'dür. Nüfusun 1700'ü erkek, 1800'ü kadınlardan oluşmaktadır. Çalışabilir nüfusun büyük çoğunluğu büyük şehirlere çalışmaya gitmeleri nedeni ile nüfusun yüzde 70' ini yaşlılar oluşturmaktadır.

YAŞAM BİÇİMİ: Kasabada evler eski ve tek katlı olup taş ve kerpiçten yapıldır. Betonarme yaşam yerleri yeni yeni yaygınlaşmaya başlamaktadır. Evler genellikle çatısız yapılmaktadır. Kış aylarında evlerin damının akamaması için kil atılmaktadır. Evler, genellikle üç bölümden oluşmaktadır. Evlerde, bir giriş ve iki tane de girişe açılan oda bulunmaktadır. Evlerde yatak odası mutfak banyo gibi ayrıntılar yoktur, tuvaletler evin dışındadır. Ailelerde ebeveynler ve çocuklar için ayrılmış ayrı odalar bulunmamaktadır. Hemen her evde elektrik ve su mevcuttur. Evlerin tabanları toprak olup hasır veya kamış üzerine halı ile döşenerek kaplanmıştır.

EĞİTİM: Dünderli Kasabasında; 2 ilkokul, 1 ortaokul ve 1 çokprogramlı lise ve bu okullarda görev yapan 40 öğretmen bulunmaktadır. Okullara devam eden toplam öğrenci sayısı 800'dür. Kasabada, 2000 kitabın mevcut olduğu 1 halk kütüphanesi de bulunmaktadır. Kasabada yüksek okulda okuma oranı düşüktür. Kasabada yüksek okul sonrası bir meslek sahibi olanlar; 6 imam, 2 astsubay ve 1 mühendisten oluşmaktadır. Kasabada okuma yazma bilmeyenlerin çok büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.

SÜREGELEN ADET VE ANANELER: Kasabada, hastalara kurşun dökmek, burundan dene çıkarmak, muska yapmak, sınıkçıya gitmek, genç kızların geceleri bulguru değirmende çekmeleri, türkü söyleyerek erkeklerin de kız beğenmeleri hala yaygın bir şekilde devam etmektedir. Düğünlerde damadın kulağını çekmek, ölen bir kişinin damına toplanmak yaygın bir gelenek olarak devam etmektedir. Cenaze sonrası yaklaşık bir ay kadar devam eden ölen birinin evine yemek götürmek, ölenin ilk

bayramında yine o eve yemek götürerek o evi ziyaret etmek kasabada devam eden geleneklerdir.

DÜĞÜNLER: Kasabada düğün işleri yardımlaşma ile yapılır. Evliliklerde eş seçimi, genellikle akraba evlilikleri ya da görücü usulü şeklinde gerçekleşmektedir. Evliliklerde başlıkbarası alınmamaktadır. Kasabada kız çocukları genellikle 13-14 yaşında evlendirilirken, bu gelenek kasabadaki öğretmenlerin ve belediye başkanının gayretleri 15-16 yaşlarına kadar çıkartılmış durumdadır. Kasabada düğünlerden önce; baş yıkama, halı kesme, yün yıkama, kerpiç kesme gibi örf ve adetler uygulanmaktadır.

ATASÖZLERİ: Dünderlı kasabasına özgü birçok atasözü bulunmaktadır. Bunlar:

‘Abdal tekkede, hacı Mekke’de bulunur.’, ‘Acele ile menzil alınmaz.’, ‘Aç at yol almaz, aç it av almaz.’, ‘Acının koynunda ekmek durmaz.’, ‘Adam ahbabından belli olur.’, ‘Adamak kolay, ödemek zordur.’, ‘Ağaca dayanma kurur, adama dayanma ölür.’ ‘Ağalık vermekle, avcılık vurmakla olur.’, ‘Ağustosta gölge koyan, zemheride karın ovar.’ ‘Altın pas, deli yas tutmaz.’ gibikasabayaözgü atasözleri bulunmaktadır.

SOSYAL SORUNLAR:

Erken Evlilikler: Kasabada evlilikler, çocuk evlilikler olarak gerçekleşmekte ve bu evlilikler kasabada gelenek olarak devam etmektedir.

Boşanma: Kasabada erken evlilikler nedeni ile boşanma oranları oldukça yüksektir. Erken evliliklerin dini nikahla gerçekleşmesi hem kayıt dışı evliliklerin hem de kayıt dışı boşanmaların gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Madde Bağımlılığı: Eğitimlerine devam eden gençler arasında bali ve bonzai kullanımı gün geçtikçe artmaktadır. Gençler arasında sigara içmeyen yok denecek kadar az bulunmaktadır.

Yararlanılan Kaynaklar:

- 1- Dünderlı Belediye Başkanı ile yapılan görüşme kayıtları
- 2- Toplum Liderleri ile yapılan görüşme kayıtları
- 3- Dünderlı Kasabası websitesi : www.dunderli.com
- 4- Araştırmacının kasabadaki gözlemleri

Ek 2: Bilgilendirilmiş Gönüllü Formu

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı'nda yapılmakta olan **“ERKEN EVLİLİKLER ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA”** isimli araştırma ile ilgili olarak araştırmayı yürüten **Talip YİĞİT** tarafından bilgilendirildim.

Bu araştırmanın amacının “erken evlilik olgusunu kadınların deneyimlerinden ve yaşamsal pratiklerinden yola çıkarak erken evliliğin kadınlar üzerindeki etkilerini Niğde İli özelinde incelemek ve ortaya koymak olduğu, ayrıca araştırma ile erken evliliğe giden yolda etkili olan faktörlerin incelenmesi ve erken evliliklerde karar alıcıların neden kız çocuklarını erken yaşta evlendirdiklerini inceleyerek; erken evlilikler hakkında daha bütüncül ve derin bir kavrayışa ulaşmak” olduğu bana açıklandı.

Bir sorun olduğu takdirde Talip YİĞİT'i arayabilirim. Telefon numarası; GSM: (0 505) 684 69 75'tir. Bu çalışma kapsamında erken evlenen bir kadın olarak erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamış olduğum araştırma konusu ile ilgili tüm süreçlerin değerlendirilmesi amacıyla benimle konuşulacağını ve konuşmaların bant kaydının yapılacağını biliyorum. Ayrıca bu çalışma sırasında; sosyo-demografik özelliklere, erken evliliklerin nedenlerine ve erken evliliklerin kadınların yaşamına etkilerine ilişkin sorulardan oluşan nitel görüşme formunun uygulanacağını biliyorum.

Benimle ilgili olarak alınan bilginin yalnızca bilimsel amaçlı olarak kullanılacağı ve isimlerin gizli tutulacağı bana anlatıldı. Bu çalışmaya katılmayı kendi isteğimle, gönüllü olarak kabul ediyorum. Eğer istemezsem bu çalışmaya katılmayabileceğimi, istediğim zaman çalışmadan çıkabileceğimi, ayrıca kendi rızam olsun ya da olmasın, araştırmacılar tarafından da çalışmadan çıkarılabileceğimi biliyorum. Bu çalışma ile ilgili bana mali yük getirilmeyeceği bana söylendi. Ayrıca görüşmeye katılmamdan dolayı parasal ya da başka bir tür ödül almayacağımı bilmekteyim.

Ben .....; yukarıda okuduğum çalışma ile ilgili bilgiler bana sözlü olarak da iletildi. Bu çalışmaya gönüllü olarak kendi rızamla katılmak istiyorum. Bu belgenin bir kopyasını da kendi kayıtlarım için edindim.

Tarih:

Araştırmaya katılanın Adı-soyadı:

İmza: .....

Araştırmacı Adı-soyadı:

İmza: .....

Tanıklık eden Adı-soyadı:

İmza: .....

Ek 3: Örnek Görüşme, Süreç, Değerlendirme Raporu

EE (2) Görüşmesi

Görüşme No	: 2
Görüşme Tarihi	: 18.10.2015
Görüşme Saati ve Süresi	: 09:37 - 10:25 (48 dakika)
Görüşme Yeri	: Aile ve Toplum Sağlığı Merkezi (Hasta Gözlem Odası)
Görüşmeyi Yapan	: Talip YİĞİT (H.Ü. S.B.E Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Doktora Öğr.)
Görüşmeye Katılanlar	: Hemşire - Hatice KAHRAMAN
Rapor Tarihi:	: 11.11.2014

I. SOSYO-DEMOGRAFİK VE SAĞLIK BİLGİLERİ

EE (2), 37 yaşında olup ilkokul mezunudur. Katılımcının annesi ilkokul babası, ortaokul mezunudur. EE (2) erken evlilik yaptığı ilk eşi ile boşanmış durumdadır. İkinci evliliğine devam etmektedir. İlk evlilik yaşı 15 olan katılımcı ev hanımıdır. Katılımcı ilk evlendiğinde eşinin yaşı da 19 dur. EE (2) evliliğinden yaklaşık altı ay sonra resmi nikah yaptırmıştır. EE 2'nin ilk hamilelik yaşı 21 olup bir kız ve bir erkek çocuğu bulunmaktadır. EE (2) zorla erken evlendirilmiştir.

II. GÖRÜŞMENİN AMACI

Araştırmanın amacı çerçevesinde; erken evlenen kadının kendi anlatıları üzerinden, erken evliliklerin yaşamına etkilerini incelemek, kadını güçsüz kılan ve ezilen konumunu sorgulamaktır. Bu sorgulamayı yaparken kadının yaşadığı bölgedeki erken evliliklerin sosyo kültürel ve ekonomik sonuçlarının kadının yaşamı üzerindeki etkilerinin nasıl gerçekleştiğini ve kurumsallaştığını kadının deneyimleri üzerinden ortaya koymaktır.

III. GÖRÜŞME SÜRECİ

Araştırmacı sabah saatlerinde sağlık merkezinin hasta gözlem odasına, araştırmasına kurum adına tanıklık eden hemşire ile birlikte gelmiştir. Hemşire, sağlık merkezinin sağlık hizmetlerinden yararlanmak üzere başvuruda bulunan erken evlenen kadınla yaptığı kısa görüşmeler sonucunda EE (2)'nin araştırma örnekleminin tüm ölçütlerine uyduğunu araştırmacıya bildirmiştir. Bunun üzerine araştırmacı EE (2)'ye

araştırmasınakatılma teklifinde bulunmuş, EE (2) bu teklifi gülerek hemen kabul etmiştir. Daha sonra araştırmacı EE (2)' ye araştırmanın amaçları ve prosedürleri konusunda bilgilendirmiş ve kendisinden ilgili onam belgesini imzalamasını istemiştir. EE (2)'in onam belgesini imzalamasından sonra sosyo-demografik bilgileri alınmış ve bu şekilde araştırma prosedürlerinin tamamlanmasından sonra kendisi ile görüşme yapılmıştır.

EE (2)'nin görüşme boyunca çok rahat olduğu, duygu ve düşüncelerini konuşmasının biçim ve içeriğine aldırmaksızın istediği gibi ifade edebildiği gözlenmiştir. EE (2) araştırmacının tüm sorularını yanıtlamıştır. Görüşmenin içeriğini araştırmacı belirlemiş olmasına karşılık EE (2), başından sonuna kadar görüşmenin gidişatını belirlemede etkili olmuştur. Erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamında hangi süreçleri yaşadığını içtenlikle anlatan EE (2), erken evlilik öncesi yaşamında ailesine ve özellikle zorla evlendirilmesinden dolayı ailesine karşı kızgınlık içerisinde olduğu gözlemlenmiştir.

EE (2), kendisi ile yapılan bu görüşmenin bant kaydına alınmasının yanısıra kimlik bilgilerinin ve görüşme de geçen özel isimlerin (kişi, şehir, üniversite, işyeri gibi) bildirilmemesi koşulu ile yürütülmekte olan çalışma için “örnek görüşme” olarak yayınlanmasına da izin vermiştir.

Görüşmenin kelimesi kelimesine yapılan bant çözümlemesi aşağıda sunulmuştur.

Not: Görüşmede geçen özel isimler için (X)semboli, bant kaydından anlaşılmayan anlatımların yerine ise “üç nokta (...)” kullanılmıştır.

IV. GÖRÜŞME BANT KAYIT DÖKÜMÜ

“Öncelikle araştırmamıza katılmayı kabul ettiğiniz için teşekkür ederim.

Görüşmemizin amacı erken evlilik öncesi ve sonrası yaşamınız süresince kişisel deneyimlerinizi anlamaya çalışacağız. İ Bu neden erken evlilik öncesi aile yaşamınızla ilgili sorular ile başlayacağım.

Çocukluğunuzu nasıl geçirdiniz biraz anlatabilir misiniz?

Çocukluğum çok güzel geçti yani çok güzel çok güzel geçti derken kalabalık bir aileydik

Hıhı

On iki kardeşiz

Hıhı

Yani çok kötü de geçmedi çok şeyde geçmedi güzel geçti diye düşünüyorum

Hıhı peki anne babanızla ilişkiniz nasıldı

İyiydi anne babam gerçekten iyiydi yani birbiriyle anlaşan güzeldi yani annemle babamla bir şeyim olmadı benim takıntılarım kırgınlıklarım hiçbir şeyim olmadı

Hıhı peki anne ve babanızın evliliği erken yaşta yapılan bir evlilik mi yani

Annemle babamın ikinci evliliğiymiş yani annemin babamla ikinci evliliğiymiş ve annemi 14 yaşında evlendirmişler

Hıhı

50 yaşında biriyle

Nasıl anlatırdı o durumu biraz anlatabilirmisin anneniz ne derdi 14 yaşında evlendiğine

Yani çok istemiyerek çok kızardı babasına çok kızardı

Hıhı

Yani 60 yaş düşün 50 yaşında biriyle evlendiriyor

Hıhı

14 yaşındaki bir kız ve ordan bir kız çocuğu olmuş annemin iki çocuğu vefat etmiş hep kızarak anlatırdı annem ondan sonra eşi ölmüş 7 yıl sonra ve annem bir kızıyla kalmış, ııı dedem ile tekrar annemi deli bir adama vermiş yani akli dengesi iyi olmayan ona verirken annem demiş ki bu halde beni buna verdin yaktın benim canımı bir daha verme demiş dedem para karşılığı yine vermiş annem o zaman 7+14 ne yapıyo 21 yaşındaymış ve annem sonra babamla tanışıyo babam demiş kızınada bakarım babam tabi evde hanımı var dört tane çocuğu var annemi almış gelmiş annem çok eziyetler çekmiş çok dayaklar yemiş ablamı sonra zengin birinin yanına vermişler dört tane çocuğun yanına nasıl sığdıracak ablamı sığdıramamış ondan sonra ablamda tekrar aynı şekilde on dört yaşında evlendirmiş annem ablamın şimdi on tane çocuğu var mutlu mu dersen elli yıllık evli mutlu mu mutsuz mu onu bilemem.

Hıhı

Onu ablama sormak lazım

Hıııı

Ama bir düzen var eniştem güzel bakıyo ama yani mutlu mu dersen vardır onun içinde de bi kalanlar eziklikler yaşamak istedikleri yani böyle bir hayat

Hıhı ıııı peki aile içerisinde olumsuz bir olay yaşadınız mı ııııı çocukluğunuz da

Anne baba arasında

Evet anne baba arasında

Anne baba arasında değil de rahmet olası dedem diyim annemi çok döverdi

Hıı

Onu yaşadım

Bu sizin önünüzde mi gerçekleşirdi

Tabi

Görürmüydünüz

Tabi tabi benim önümde gerçekleşirdi

Hıhı

Yani biz bi eskiden köylerde haneyir deriz bilir misiniz duymuşsunuzdur bilmiyorsunuz da oraya gidecektim ben dedem göndermiyceksin dedi annem gitsin dedi annemin kafasına falan yardığını bilirim dedemin annemi dövdüğüne bilirim yani bunlar bana bir şeydir yani dedeye karşı bir şey sonradan kayınpeder olan oldu adam annemi dövdü hala kinliyimdir açıkcası yani bir kadını gelip evinde dövmek yani bu olayları yaşadım tabi anne babamla değil ama dış olaylar çok yaşadık

Hıhı

Yani insanların saçma sapan düşünceleri e hani güçlü güçsüzü ezer ya

Hıhı

Hep öyle oldu bunları yaşadım

Hıhı peki çocukluğunuzu istediğiniz gibi geçirdiğinizi düşünüyor musunuz mesela isteğiniz gibi mi okula devam ettiniz aile ortamında mutlu muydunuz bunlardan biraz bahseder misiniz ?

İstedğim gibi

Arkadaş ilişkileriniz var mıydı?

Arkadaş ilişkilerim çok iyiydi hala da ilişkilerim çok iyidir ama şöyle söyle söyleyim okulum da çok iyidir sadece şunu yapmadılar ben başarılı bir öğrenciydim öğretmenlerim dedi ki anneme (xx) yatılı okutalım annem babam izin vermedi yani okusaydım bir yerlere geleceğime inanıyordum yani okutmadılar

Hıhı

Yani içimde kalan o eziklikler hala bazen diyorum ki şimdi okusam ama yaş kırk oldu yani okusam başaracağıma inanıyordum ama diyorum ya başka problemlerim var

Hıhı

Hala daha içimde çok da şey yapmadım çocukluğunu güzel mi yaşadın dersin güzel yaşadım derim yani bana göre o ortamda o günkü şartlarda güzeldi

Peki ıııııııııııı ailenizin geçimini nasıl sağladılar çalışıyorlardı heralde

Babam çok mücadeleci biriydi mesela köyde hayvancılık yapardık

Hıhı

Ordan bir şeyler yapıp gelirken götürürdü satardı yani bizi çok yokluk çektirmedi yani köy ortamında çok güzel yaşattı diyebilirim

Hıhı

Değirmenimiz vardı onu öğütür satardı yani babam mücadeleci biriydi

Hıhı

Yani evde on yedi kişiye bakabilecek kadar bir mücadelesi vardı babamın

Başlık parası verildi mi size sizin evliliğiniz sürecinde

Başlık parası değil de köyde derler ya harç yemek parası

Hıhı

Öyle bir şey oldu

Hııı nasıl bir şey anlatabilir misin o nasıl bir ııııı durumu nasıl bir gelenek o

Ya nasıl bir gelenek şöyle diyorsun ki işte kızı evlendirecek sana veriyo ama ben şu kadar şey isterim başlık parası hani masraf parası isterim masraf parası istiyorlar ve

Hıhı

O zamanların parasıyla heralde kırk bin liraydı

Hıhı

Onu biliyorum onu hatırlıyorum yani o da nedir işte kızın gelenlere yemek verirler düğününde bir şeyler harçlık derler

Yani bir düğün masraflarını karşılamak için alırlar

Evet evet hani bir şey gibi satma değil

Hıhı

Düğün masrafını karşılamak parasıydı

Hıhı tamam peki evliliğiniz nasıl kararlaştırıldı kimler karar verdi bundan biraz bahseder misiniz nasıl evlendiniz

Şöyle söyleyim eşim olacak ilk kişi eşim zaten benim peşimdeydi ama ben hiç öyle bir şey aklımda olmadığı için hiç düşünmüyodum babası dövmuş heralde bir ara kafayı yemiş açıkçası hani problemleri psikolojik problemleri varmış illa da ben ben bu kızla evleneceğim diye o sırada işte anne ve babama diyorlar annem babam tamam diyo bir

akşam geliyolar istiyolar ve benim sözüm veriliyo ben uyuydum onlara bi sofru kurdum ama istemediğim için gittim yattım ablam gelmiş benim parmağama yüzüğü ölçmüş he tamam karar evet diyo demiş hiç unutmam daha annem sordu bana kızım istiyomusun dedi hayır dedim ama başka sormadılar yani o zamanlar bilinçsizsin

Hıhı

Köy yerindesin ve karşı çıkamıyosun hani bir bide ne olacağını bilmiyosun açıkçası hani köyde yetişmişsin çok aydın değilsin çok bir şey bilmiyosun

Hıhı peki şey miydi köylerde çok fazla ııııı erken evlilik var mıydı? Herkesi öyle mi verirdi

Aşağı yukarı yani evde duran kızlar da var yirmi beşinde evlenen kızlar da var hani bizim köylerimizde pek öyle bir zorlama yoktur

Hıhı

Hani on dört ünde gidiyim evlendireyim bu kadar çok şey yoktu

Peki neye dikkat etti aileniz ııııı eşinizdeki özelliklere neye dikkat etti

Hiçbir şeye dikkat etmedi ailemiz sadece babanın durumu ya annenin durumu bi ona dikkat etti çünkü eşimin yani ne bir parası vardı ne bir geliri vardı ne bir psikolojik durumu iyiydi sadece babaya dikkat etti

Yani babanın ekonomik durumu iyi olduğu için

Evet aynen öyle oldu yani öbür ablalarımda öyle oldu

Hıhı

Sadece babanın durumu iyi baba cemiyet içinde çalışıyo ona onun için dikkat edildi başka hani oğlan çalışıyo falan rahmet olası babam hiç bunlara dikkat etmedi

Mesela o çevrenizdeki diğer erken evlenen kız çocuklarının evlenmesi sizin evlerinizde de etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Bi gelenek miydi orda yani erken yaşta evlilik

Heralde gelenektir yani

Hıhı

Yirmi beşini geçerse evle kaldı küflendi derler

Hıhı küflendi derler şimdi

Yani bu bir gerçek aynen ben olanı söylüyorum evde kaldı küflü kız derler

Hıhı

yani yirmi yi geçti mi hemde

hıhı

yani Şimdi yok ama

hıhı peki dindar bir ıııııı aile miydiniz?

Dindar derken dindar bir aileydik yani babam hani abdeste namaza çok önem verirdi ama çok da kapalı görüşlü biri değildi.

Hıhı

Yani hani illaki kadın çalıŐmaz kadın okumaz diye bir Şey yoktu

Eğitime karşı değildi babanız

Hayır yle bir Şey yoktur. Benim babamın babam niye kızmıŐ abim okutmuŐ ilk önce ilk abimi okutmuŐ okuldan hep kaçtığı için geride kalan çocukları kesinlikle okutmam demiş onun zararı bizi tuttu.

Peki eğitiminizle ilgili görüşmek istiyorum biraz da. ıııı eğitimde başarılı bir ğrenci olduğunuzu söylemiŐtiniz.

Evet başarılı bir öğrenciydim

ııııı evlilik nedeniyle mi yarıda bıraktınız eğitiminizi

Hayır ben ilk okulda diyorum

İlk okulda

ilk okulda diyorum başarılı bir öğrenciydim

Hıhı

İlerde göndermediler zaten

Hıhı göndermediler

Gnderselerdi başarılı olacağıma inaniyordum yani göndermediler

Peki devam etseydiniz iyi yerlere geleceğinizi düşünüyor musunuz?

Evet gelirdim

Peki anne babanızın eğitiminin düşük olması sizce hani sizde

ııııı tabi ki

Etkili oldu mu

Tabi ki tabi ki etkisi var Şimdi abim okuttu mesela abim de ilk okul mezunu ama iki tane kıızı ğretmen

Hıhı

abimin oğlunun biri doktor

Hıhı

Yani hepsi okuyo

Şu anda kendinize ait bir geliriniz var mı?

Hayır

Yok mı peki nasıl geçiminizi sağlıyorsunuz? Eşinizin aldığı eşinizin geliri

Evet Eşimin verdiği harçlıkla

Hıhı mesela kişisel ihtiyaçlarınızı karşılayamıyorsunuz heralde

Tabi ki yani eşim derki hani bu işte sekiz aydır dokuz aydır hastaya bakıyorum o bile eşimin gözüne battı

Hıhı

Neden battı o parayı kendime harcıyo ve üniversiteye giden bir kızım var ona harcıyo diye şeye girdi

hıhı

Strese girdi

hıhı

Yani o parayı şey yaptı eşim

Şu anda bir ev içerisinde mı bir yakınına bakıyorsunuz şu an da

Evet yani görümceme bakıyorum

hıhı

Ve onun şeyini eşim şey yapamadı hazmedemedi işte

Hıhı anladım

Yani o parayı ikinci evliliğimden olan birinci evliliğimden olan kızıma harcıyo diye şey yapamadı

Hıhıhı anladım

İşte çocuklarda sorun yani ayrıldın mı çocuklar yani devlet şöyle bir şey yapsa ayrıldın mı kadın hani bu çocuklara ve kadınlara sahip çıksa

Hıhı

Ve erken kadın bir daha evlenmeyecek ve öbür çocuklara daha iyi bakacak

Hıhı

Bu bir gerçek

Peki şeyden mı konuşmak istiyorum henüz çocuk bir yaşta evli biri olmak nasıldı yani mı o aile de nasıl bir tarzınız çocuktunuz fakat ertesini gün evli evli bir kişi olmak mı birden evli biri olarak bir kadın olarak görülmeye başladınız onun ayrımını nasıl yaşadınız onu anlatabilir misiniz

Valla onun ayrımını bilmiyorum yani hiç diyorum ya ben hani bir şey yaparsın ya birini bir yere koyarsın işte şey gibi sen bunu yapacaksın yaptın

Hıhı

Sen bu hayatı yaşayacaksın yaşadın seçme hakkın ve şansım yoktu

Hıhı

Yani hani kafana vur ekmemeği ye böyle bir işi yok ekmeği yok öyleydi

Hıhı

Yani çaren yok bir yere gidecek çaren yok bir işim yok mesleğim yok eşin sürekli sürekli tehdit ediyor kapıdan gidersen seni öldürürüm abini öldürürüm kardeşini öldürürüm böyle bir tehditlerle de yaşadım ben

Hıhı

Yani mutlu oldun mu diye sorarsan hayır

Hıhı

Yaşamam gerektiği gibi yaşadım diyim yani

Hıhı

Öyle yaşamam gerekiyordu öyle yaşadım başka bir şey yok yani

Eşinizle yaş farkınız nedir

Üç yaş var

Üç yaş

O altmış üçlü ben altmış beşli heralde iki yaş var

Hıhı peki mı daha sonra çalışmak istediniz mi?

Tabi ki çalıştım da

Hıhı

Ama yine eşim çıkarttı yani deri mont fabrikasında çalışıyodum ustabaşı olacaktım

Hıhı

Ve ordan çıkarttı beni

Hıhııı

Yani orda çalışsaydım şimdi ben emekli veya belki de deri mont şeyi olan dükkanım olacaktı

Hıhı

Yani engel olmasaydı

Anladım anladım peki evlendikten sonra eğitiminize devam etmek istediniz mi?

İstedim ama diyorum ya ben terziye gittim mesela kurs almak için onda bile engel oldu göndermedi

Hıhı

Tüm imkanları ben zorladım ama eşim diyorum ya seni öldürürüm seni kırarım zaten şeyde beni kayınpeder vardı ne derler ona bilmiyorum işte

Hıhı

Öyle birde kayınpeder vardı ne bi kapıdan çıkmaya izin verilmez yazmanı geri bağlayamazsın oturamazsın karşılarında el göğüs durarsın

Hıhı

İşte pazardan gelirken tepede yolunu gözlemezsen çantaları almazsan eve gelince kıyamet kopar

Anladım

Öyle bir ortamdı

Peki genel sağlık durumunuzdan bahsedelim ilk evliliğinizden hani erken evlilikten dolayı sağlık durumunuz olumsuz yönde etkilendi mi özellikle ıııııı hamilelik süresinde sıkıntı yaşadınız mı?

Hayır yaşamadım

Hıhı

Yaşamadım yedi aylık doğum yaptım

Hıhı

O da ağır kaldırmaktan oğlum yedi aylık doğdu yani o yaşlarda da çok da bilinçsiz değildim yirmi bir yaşında doğum yaptığım için

Hıhı

Biraz biraz artık hani hayatın şeylerini biliyordum kızım otuz birimde doğum yaptı

ııııı şu an bir bakım sorumluluğunuz var heralde

Evet

Evde hasta bakıyor sunuz peki bu durum evliliğinizi nasıl etkiliyor

Evliliğimizi de kötü etkiliyor benim sinirlerimi de kötü etkiliyor

Hıhı

Çünkü eşim kabullenemiyor bu olayı

Hıhı

Yani Eşim şöyle söyleyim bacısının hasta olmasını kabul edemiyor

Hıhı

Yani onun bu duruma düşmesini kabul edemedi hiç beni çok etkilemiyor açıkçası

Hıhı

Ben hani bakarım bakıyorum da ama

Hıhı

Beni etkilemiyor

Anladım

Çünkü inançlı biri olduğum için hani insanın her an her şeyi yaşayabileceğini aynı durumun benim başıma geleceğini düşündüğüm için beni çok etkilemedi açıkçası

Hıhı anladım

Peki ııııı son olarak erken yaşta evliliklerle ilgili düşünceleriniz sorcam bu tür erken yaşta evlilikler azaltılmaya çalışılıyor sizce bu doğru bir şey mi?

Bence doğru bir şey erken yaşta evlenen çünkü erkek bilinçli olur aile bilinçli olursa olur yürüyebilir diye düşünüyorum

Hıhı

Yani şimdi aile kızı alırken bir köle gibi alıyor erkek bir köle gibi eğer hani erken de olsa diyim ki on sekiz yaşında bir kız on yedi yaşında bir kız eşi ona güzel davranır evde kayıvalide kayımpeder güzel davranır aile ortamı kurulabilir

Hıhı

Ama bu kız itilip kalkılırsa tabi ki sağlıklı iletişim olmaz benim düşüncem bu

Hıhı

Yani

Sizce kız çocuklarının evlenme yaşı ne olmalı

Bence kızlar yirmi iki yirmi üç olmalı en az yirmi üç yirmi dört olmalı

Neden nedne

Daha bilinçli olurlar daha bilinçli daha kendini savunabilir olması için diyorum ya kız çocuklarını ezerek büyütüyoruz daha çok aileler hala

Hıhı

Bi sindirilme var kız çocuklarında yani bu sindirim olduğu için isterse bazen de diyorum ki yirmi dört değil otuzunda da evlense bi eziklik varsa o devam ediyor

Hıhı

Yani devam ediyor çünkü ben oğluma aynı şeyi söyledim yani aralarında tartışmalar çıktığı zaman benim gelinim var

Hıhı

Sen bu hem kızını Isparta dan buraya alıp gelip de böyle bir şey yapacağım diye mi geldin hiçbir şey yapma dedim

Hıhı

Yani bu kayınvalide de vardır kayınpeder de vardır amma ben gelinimi çok severim onun da ezilmesini istemiyorum

Hıhı

Onun için de

Peki erken yaşta evliliklerin azaltılması için ne tür çalışmalar yapılmalı yani bunun toplumdan tamamen kalkması için ııııı ne yapılmasını bekliyorsunuz?

Ben ne yapılmasını beklerim şimdi herkes üniversite okusun diyorlar ama herkes üniversite okurken kız çocukları meslek sahibi yapılmalı

Hıhı

Yani ıııı eğitimle devam edim üniversite okuyup yine açıkta kalıyor ama bir mesleği olur üretken olursa daha şey olacaktır

Hıhı

Yani hani üretime dayalı meslek araştırmacı

Hıhı

Bunlar olursa daha iyi olur yani üniversite yine açıkta kalıyo üniversite okuyo yine eşinin altında oluyo

Hıhı

Kız çocukları erken evlendirilirken erkek çocuklar da eğitimden geri düşüyo

Hıhı

Yani kadını köle gibi değil de

Hıhı

Bir hayat arkadaşı bir eş ne biliyim kendisinin de bir ablası kendisinin de bir annesi olduğunu düşünerek davranmalı diye düşünüyorum

Hıhı

Yani

Peki aileler kız çocuklarını sizce neden erken evlendiriyor

Vala bunları ailelere sormak lazım ben şimdi bana sorarsan ben kız çocuğunu erken evlendirmeyi bazen düşünüyorum yani iyi bir eş olacaksa kızım mutlu olacaksa o olgunluğa erişmişse kendi de istiyorsa ona bir şey demem

Hıhı

Ama ben kızımdan kurtuluyum diye erken evlendirmem bazıları neden erken evlendiriyo benim gibi ikinci evliliği dir ya kızım işte şeyde kalmasın ortada kalmasın çünkü ikinci evliliğinde ki eşi iyi davranmıyor

Hıhı

Ve diyo ki bu başımdan bir an önce hani yuvasını kursun yuvasını bilsin bilmiyo ki insanlar oraya gidince de o kız çocuğu daha eziyet çekecek bunlar karşılıklı yani bana da dediler kız çocuğu okutulur mu okutacan tabi kendi ne zaman isterse o zaman evlensin bu bir gerçek

Peki İııı siz yani kız çocuğunuzu erken evlendirmeyi düşünüyor musunuz?

Hayır

Hıhı

Kendi istemediği müddetçe hayır ben kızımı diyorum ya hani kendi istemediği sürece hiçbir şey yaptırmam yaptırmadım o kadar şey yani

Hıhı evet son olarak söylemek istediğiniz bir şey var mı?

Ne diyim yani devletin bu işlere el atıp diyorum ya

Hıhı

Yani eğitim nerede başlar okullarda başlar

Hıhı

Diyolar okullarda nedir bir özgürlüktür

Hıhı

Özgürlükten önce insanları eğitmek lazım erkek çocuğu da kız çocuğu da

Hıhı

Bunları öğretirsek zaten her şey daha güzel olacaktır hep ben değil biz diyebilmeli insanlar

Hıhı Çok teşekkür ederim çok güzel bir görüşmeydi çok sağolun

Vala bir şey yapmadım ne yapayım ben benim düşüncelerim bunlardı

Teşekkür ederim sağolun.’’

V. GÖRÜŞME ÖZETİ

EE (2), 12 kardeşli kalabalık bir aile ortmında büyümüştür. Çocukluğunu güzel bir aile ortamı olarak tanımlayan EE (2), anne ve babası ile ilişkilerinin sağlıklı bir süreç içinde geçtiğini ifade etmiştir. EE (2)'nin anne ve babası da ikinci evliliğini gerçekleştirmiştir. Annesi henüz 14 yaşında iken 50 yaşında bir kişi ile evlendirilen annesi 21 yaşında boşanmış ve EE (2)'nin babası ile evlenmiştir.

EE (2) erken evliliği öncesi ailesi ile birlikte köyde yaşamaktadır. Aynı köyden eşi olacak kişinin kendisi ile evlenmek istemesi ile erken evlilik süreci başlamıştır. EE (2) erken evliliği kesinlikle düşünmemektedir. EE (2)'nin istendiğinden bile haberdar olmadığı bir günde babasının kendisini evlendirdiğini öğrenmiştir. Kendisi evlenmek istemese bile diğer aile üyelerinin baskısı ile evlenmek zorunda kalmıştır.

V. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

EE (2)'nin ifadelerinden belirgin olarak ortaya çıkan erken evlilik kararının alınmasında söz sahibi olmadığıdır. Görüşme sürecinde gerçekleştirilen gözlemlerde, EE (2)'nin ailesi tarafından zorla evlendirilmesine oldukça içerlemiş olmasıdır. Bununla birlikte aile içinde kız ve erkek çocukları arasında yapılan ayrımcılık EE (2)'nin kızgınlıkla karşıladığı diğer bir konudur. Bu ayrımcılık özellikle eğitime devam etmek isteyip de bunu elde edemeyen EE (2)'nin bu durumdan oldukça olumsuz biçimde etkilendiğini göstermektedir.

Görüşmedeki bir başka önemli gözlem de evlilik konusunda karar veremeyen EE (2)'nin gerek anlatılarda kullandıkları kelimeler gerekse o anki yüz ifadeleri, bu durumun kendisini oldukça güçsüz hissettirdiğini göstermektedir.

EE (2), aile üyelerinin eşinin nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu bilmeden kendisini sadece evlendirmek istemeleri sonucunda psikolojik baskı ile evlendirilmiştir. EE (2)'nin aile üyelerinin almış olduğu evlilik kararı sonucunda başka bir tercih hakkı bulunmadan erken evlenmek zorunda bırakılmıştır. Bu durum EE(2)'nin evlilik sonrası yaşamını da güçsüz ve ezilen bir konumda, hayatı ile ilgili önemli konularda karar hakkı olmadan erkeğe bağımlı bir hayat süremesine neden olmuştur.

Ek 4: Görüşme Özet Bilgileri

EE (1)

EE (1), 37 yaşında olup, ilkokul mezunudur. Katılımcının anne ve babasının eğitim durumu da ilkokuldur. Onaltı yaşında evlilik yapan EE (1), ilk evlendiği eşi ile evliliğine devam etmektedir. EE (1) evlilik yaptığında eşi 22 yaşındadır, eşinin de ilk evliliğidir. Ev hanımı olarak yaşamını sürdüren EE (1) evlilik öncesi eşinin ailesinin ekonomik durumu ile kendi ailesinin ekonomik durumu arasında bir fark olmadığını ifade etmiştir. Aile içi sorunlardan dolayı kaçarak evlilik yaptığını ifade eden EE (1)'in ilk hamilelik yaşı 17 olup iki erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (2)

EE (2), 37 yaşında olup ilkokul mezunudur. Katılımcının annesi ilkokul, babası da ortaokul mezunudur. EE (2) erken evlilik yaptığı ilk eşi ile boşanmış durumdadır. İkinci evliliğine devam etmektedir. İlk evlilik yaşı 15 olan katılımcı ev hanımıdır. Katılımcı ilk evlendiğinde eşinin yaşı da 19 dur. EE (2) evlilik öncesi ailesinin ekonomik durumunun eşinin ailesinin ekonomik durumundan daha kötü olduğunu ifade etmiştir. EE (2) evliliğinden yaklaşık altı ay sonra resmi nikah yaptırmıştır. EE (2)'nin ilk hamilelik yaşı 21 olup bir kız ve bir erkek çocuğu bulunmaktadır. EE (2) aile üyelerinin baskısı ve zorlaması sonucunda erken evlilik yapmıştır.

EE (3)

EE (3), 32 yaşında olup ilkokul mezunudur. Annesi ve babası da ilkokul mezunu olan katılımcının ilk evlilik yaşı 18'dir. Evlendiğinde eşi de 23 yaşında olan EE (3) ilk evlendiği eşi ile evliliğine devam etmektedir. Evlendiğinde eşinin ailesi ile kendi ailesinin ekonomik durumu karşılaştırıldığında eşinin ailesinin ekonomik durumunun daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Eşi ile anlaşmalı ve aile rızası ile evlilik yapan katılımcının ilk hamilelik yaşı 19 olup 1 kız ve 1 erkek çocuğu bulunmaktadır. EE (3) evliliğini kurtuluş erken evliliği olarak gerçekleştirmiştir.

EE (4)

EE (4), 31 yaşında olup lise mezunudur. Annesi ve babası da orta okul mezunu olan katılımcının ilk evlilik yaşı 18'dir. Evlendiğinde eşi de 24 yaşında olan EE (4) hala temizlik işinde çalışmaktadır. Erken evlilik öncesi ailesinin ekonomik durumu ile eşinin ekonomik durumu karşılaştırıldığında eşinin ailesinin ekonomik durumunun daha kötü olduğunu ifade eden katılımcı kaçarak erken evlilik yapmıştır. Çocuğu bulunmayan katılımcı eşi ile geçinemediklerini ve boşanma düşüncesi olduğunu görüşmede ifade etmiştir. EE (4), arkadaş çevresi tarafından ikna edilerek erken evlendirilmiştir.

EE (5)

EE (5), 38 yaşında olup ilkokul mezunudur. Annesi ve babası hiç okula gitmeyen katılımcı, 14 yaşında erken yaşta evlendirilmiştir. Katılımcı evlendiğinde eşi de 22 yaşındadır. Ev hanımı olarak yaşamını sürdüren katılımcının erken evlilik öncesi ailesinin ekonomik durumu ile eşinin ailesinin ekonomik durumu arasında bir fark olmadığını ifade etmiştir. İlk hamilelik yaşı 15 olan katılımcının 1 kız ve 1 erkek çocuğu bulunmaktadır. EE (5), evliliğini kurtuluş erken evliliği olarak değerlendirmiştir.

EE (6)

EE (6), 41 yaşında olup hiç okula gitmemiştir. Annesi de hiç okula gitmeyen katılımcının babası ortaokul mezunudur. Temizlik işinde çalışan EE (6)'nın ilk evlilik yaşı 17'dir. Evlendiğinde eşi de 26 yaşında olan katılımcı, erken evliliği bir kurtuluş olarak değerlendirmiştir. Evlendiğinde kendi ailesi ile eşinin ailesinin ekonomik durumu karşılaştırıldığında eşinin ailesinin ekonomik durumunun daha iyi olduğunu ifade etmiştir. İlk hamilelik yaşı 18 olan katılımcının 1 kız ve 1 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (7)

EE (7), 35 yaşında olup hiç okula gitmemiştir. Annesi de hiç okula gitmeyen katılımcının babası ortaokul mezunudur. Evlere temizliğe giden katılımcının ilk evlilik yaşı 16'dır. Evlendiğinde eşi de 18 yaşında olan EE (7), akraba evliliği ile evlilik gerçekleştirmiştir. Eşinin ailesinin ekonomik durumu ile kendi ailesinin ekonomik durumunu karşılaştıran EE (7) eşinin ailesinin ekonomik durumunun daha iyi olduğunu

ifade etmiştir. Erken evliliğini babanın etkisi ile zorla gerçekleştirilen katılımcının ilk hamilelik yaşı 17 olup 1 kız ve 2 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (8)

EE (8), 44 yaşında olup ilkokul mezunudur. Annesi hiç okula gitmeyen katılımcının babası da ilkokul mezunudur. İlk evlilik yaşı 17 olan katılımcı ev hanımıdır. Evlendiğinde eşinin ailesi ile kendi ailesinin ekonomik durumu bakımından karşılaştırma yapıldığında ekonomik durum bakımından bir fark olmadığını ifade eden katılımcı akraba evliliği ile zorla erken evlendirilmiştir. İlk hamilelik yaşı 19 olan katılımcının 2 oğlu bulunmaktadır.

EE (9)

EE (9), 35 yaşında olup ilkokul mezunudur. Annesi hiç okula gitmeyen katılımcının babası da hiç okula gitmemiştir. İlk evlilik yaşı 16 olan katılımcı akrabaları tarafından ikna edilerek erken evlilik yapmış ve daha sonra boşanmıştır. Evlendiğinde ilk eşi de 22 yaşında olan katılımcının erken evlilik öncesi ailesinin ekonomik durumu ile eşinin ailesinin ekonomik durumu karşılaştırıldığında eşinin ailesinin ekonomik durumunun daha kötü olduğunu ifade etmiştir. İlk hamilelik yaşı 17 olan katılımcının ilk eşinden 1 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (10)

EE (10), 34 yaşında olup ilkokul mezunudur. Annesinin eğitim durumu ilkokul terk olan katılımcının babasının da eğitim durumu ilkokul terktir. İlk evlilik yaşı 16 olan katılımcı erken evlendiği eşinden boşanmış durumdadır. Evlendiğinde eşi de 23 yaşından olan katılımcı ev hanımıdır. Erken evlilik öncesi eşinin ailesinin ekonomik durumu ile kendi ailesinin ekonomik durumu karşılaştırıldığında ekonomik durum bakımından bir fark olmadığını ifade eden katılımcı kaçarak erken evlilik gerçekleştirmiştir. İlk hamilelik yaşı 18 olan katılımcının 2 kız çocuğu bulunmaktadır.

EE (11)

EE (11), 32 yaşında olup ortaokul mezunudur. Annesi hiç okula gitmeyen katılımcının babasının eğitim durumu da ilkokuldur. İlk evlilik yaşı 15 olan katılımcı ev hanımı

olarak yaşamını sürdürmektedir. Evlendiğinde eşi de 25 olan katılımcı ikna edilerek akraba evliliği gerçekleştirmiştir. Evlendiğinden eşinin ailesinin ekonomik durumu daha iyi olan katılımcının ilk hamilelik yaşı 17 olup 2 kız ve 1 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (12)

EE (12), 47 yaşında olup ortaokul mezunudur. Annesi hiç okula gitmeyen katılımcının babasının eğitim durumu da ilkokuldur. Özel bir şirkette temizlik işçisi olarak görev yapan katılımcının ilk evlilik yaşı 16'dır. Evlendiğinde eşi de 22 yaşında olan EE (12)'nin erken evlilik öncesi eşinin ailesinin ekonomik durumu kendi ailesinin ekonomik durumuna göre daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Katılımcı, annesi tarafından ikna edilerek erken evlendirilmiştir. İlk hamilelik yaşı 18 olan katılımcının 2 ölü doğumu olmakla birlikte 1 kız ve 1 erkek olmak üzere 2 çocuğu bulunmaktadır.

EE (13)

EE (13), 27 yaşında olan katılımcı lise mezunudur. Annesi ilkokul mezunu olan katılımcının babası da lise mezunudur. Özel bir şirkette temizlik görevlisi olarak çalışan katılımcının ilk evlilik yaşı 17'dir. Evlendiğinde eşi de 24 yaşında olan katılımcının erken evlilik öncesi ailelerin ekonomik durumları bakımından bir fark olmadığını ifade etmiştir. Anne etkisi ile zorla evlendirilen EE (13)'ün ilk hamilelik yaşı 20 olup 1 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (14)

EE (14), 45 yaşında olup hiç okula gitmemiştir. Annesi ve babası da hiç okula gitmeyen katılımcı 16 yaşında evlenmiştir. İlk eşinden ayrılan katılımcı ikinci evliliğini 49 yaşında bir kişi ile yapmıştır. Erken evlilik öncesi ailelerin ekonomik durumları bakımında eşinin ailesinin ekonomik durumunun daha iyi olduğunu ve ticaretle uğraştıklarını ifade eden katılımcı baba ve anne etkisi ile zorla erken evlendirilmiştir. İlk hamilelik yaşı 18 olan katılımcının 2 kız ve 2 erkek olmak üzere 4 çocuğu bulunmaktadır.

EE (15)

EE (15), 38 yaşında olup ilkokul mezunudur. Annesi hiç okula gitmeyen katılımcının babasının eğitim durumu da ilkokuldur. İlk evlilik yaşı 16 olan katılımcı evlendiğinde eşi de 24 yaşındadır. Ev hanımı olan EE (15), erken evlilik öncesi eşinin ailesinin ekonomik durumunun kendi ailesinin ekonomik durumundan daha kötü olduğunu ifade etmiştir. Zorla erken evlendirilen katılımcı amcasının oğlu ile evlendirilmiştir. İlk hamilelik yaşı 24 olan katılımcının 1 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (16)

EE (16), 22 yaşında olan katılımcının eğitim durumu lise terktir. Annesi ilkokul mezunu olan katılımcının babasının da eğitim durumu lise terktir. İlk evlilik yaşı 16 olan katılımcı ev hanımı olarak yaşamını sürdürmektedir. Evlendiğinde eşi de 29 yaşında olan katılımcı ailelerin ekonomik durumu karşılaştırıldığında bir fark olmadığını ifade etmiştir. Babanın etkisi ile zorla erken evlendirilen katılımcının ilk hamilelik yaşı 17 olup 1 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (17)

EE (17), 39 yaşında olup ortaokul mezunudur. Annesi de ilkokul mezunu olan katılımcının babasının eğitim durumu da ilkokuldur. İlk evlilik yaşı 17 olan katılımcı ev hanımı olarak yaşamını sürdürmektedir. Babanın etkisi ile ikna edilerek erken evlendirilen katılımcı evlendiğinde eşi de 22 yaşındadır. Eşi ile aynı köylü olan katılımcının ilk hamilelik yaşı 18 olup 2 kız ve 1 erkek olmak üzere 3 çocuğu bulunmaktadır.

EE (18)

EE (18), 39 yaşında olup ortaokul mezunudur. Annesi hiç okula gitmeyen katılımcının babası da hiç okula gitmemiştir. İlk evlilik yaşı 17 olan katılımcı evlendiğinde eşi de 29 yaşındadır. Ev hanımı olarak yaşamını sürdüren EE (18), erken evlilik öncesi eşinin ailesinin ekonomik durumunun kendi ailesinin ekonomik durumundan daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Erken evliliği kurtuluş olarak değerlendiren katılımcının ilk hamilelik yaşı 20 olup 1 kız ve 1 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (19)

EE (19), 45 yaşında olup ilkokul mezunudur. Annesi hiç okula gitmeyen katılımcının babasının eğitim durumu da ilkokuldur. Ev hanımı olarak yaşamını sürdüren katılımcının ilk evlilik yaşı 16 olup ilk eşinden boşanmıştır. Erken evlilik öncesi eşinin ailesinin ekonomik durumunun kendi ailesinin ekonomik durumundan daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Ailesi tarafından ikna edilerek evlendirilen katılımcının ilk hamilelik yaşı 17 olup 2 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (20)

EE (20), 39 yaşında olan katılımcı ilkokul mezunudur. Annesi hiç okula gitmeyen katılımcının babası da ilkokul mezunudur. İlk evlilik yaşı 16 olan katılımcı ev hanımı olarak yaşamını sürdürmektedir. Evlendiğinde eşi de 21 yaşında olan katılımcının erken evlilik öncesi eşinin ailesinin ekonomik durumunun kendi ailesinin ekonomik durumundan daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Evliliği kurtuluş olarak değerlendirerek erken evlenen katılımcının ilk hamilelik yaşı 17 olup 1 kız ve 1 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (21)

EE (21), 34 yaşında olan katılımcı ilkokul mezunudur. Annesi ve babası da ilkokul mezunu olan katılımcının ilk evlilik yaşı 16 dır. Evlendiğinde eşi de 24 yaşında olan katılımcı ev hanımı olarak yaşamını sürdürmektedir. Evliliği kurtuluş olarak değerlendirerek erken evlenen katılımcı erken evlilik öncesi eşinin ailesinin ekonomik durumunun kendi ailesinin ekonomik durumundan daha iyi olduğunu ifade etmiştir. İlk hamilelik yaşı 17 olan katılımcının 1 kız ve 1 erkek çocuğu bulunmaktadır.

EE (22)

EE (22), 27 yaşında olup katılımcının eğitim durumu ilkokul terktir. Annesi ve babası da ilkokul mezunu olan katılımcının ilk evlilik yaşı 14'tür. Evlendiğinde eşi de 26 yaşında olan katılımcı ev hanımı olarak yaşamını sürdürmektedir. Evliliği zorla ve baskı ile gerçekleştirilen katılımcı, erken evlilik öncesi eşinin ailesinin ekonomik durumunun kendi ailesinin ekonomik durumundan daha iyi olduğunu ifade etmiştir. İlk hamilelik yaşı 15 olan katılımcının 3 oğlu bulunmaktadır.

KA (1)

KA (1), 1959 doğumlu olup ilkokul mezunudur. Eşi de ilkokul mezunu olan KA (1), serbest meslek ile geçimini sağlamaktadır. KA (1)'in üç çocuğu olup çocuklardan ikisi kızdır. Kız çocuklarını 15-16 yaşında evlendiren karar alıcı, kız çocuklarının eşlerini akraba çevresinden seçmiştir. 'Elin iyisinden kendinin kötüsü daha iyidir' düşüncesini benimsemiş olan karar alıcı kız çocuklarını erken evlendirmesinde yoksulluğun etkili olmadığını ifade etmiştir. Okulların güvenli ortamlar olmaması nedeni ile kız çocuklarını okutmadığını ifade eden karar alıcı, erken evliliklerin bölgede gelenek olarak görüldüğünü ve yirmi yaşına gelen bekar kız çocuğunun bölgede zor bulunacağını belirtmiştir.

KA (2)

KA (2), 1966 doğumlu olup ilkokul mezunudur. Eşi de ilkokul mezunu olan KA (2), çiftçilik ile geçimini sağlamaktadır. Aylık geliri 1000 TL olan karar alıcının 2 erkek ve 1 kız çocuğu bulunmaktadır. Kız çocuğunu 13 yaşından evlendiren karar alıcı, kız çocuğunun eşinin akraba çevresinden seçmiştir. Bölgede, 16-17 yaşına gelen her kız çocuğunun evlendirildiğini ve kız çocuklarının 18 yaşına ulaşmadığını belirten karar alıcı, kız çocuklarının dışarıya verilmediğini kendi çevrelerinden biriyle evlendirildiğini ifade etmiştir. Ekonomik zorlukların ve okulların güvenli ortamlar olmaması nedeni ile kız çocuklarının okutamadıklarını belirten karar alıcı, ayrıca taşınmalı eğitimden kaynaklanan sorunların da kız çocuklarının okula gönderilmemesinde etkili olduğunu belirtmiştir. Erken evliliklerin sorun olduğunu ancak erken evliliklerin önlenemeyeceğini belirten karar alıcı kız çocuklarının okutulması gerektiğini ifade etmiştir.

KA (3)

KA (3), 1962 doğumlu olup ilkokul mezunudur. Eşi de ilkokul mezunu olan KA (3), çiftçilik ile geçimini sağlamaktadır. Aylık geliri 500-600 TL olan karar alıcının 3 erkek ve 2 kız çocuğu bulunmaktadır. Kendisi de evlendiğinde eşi 15 yaşında olan karar alıcı, iki kız çocuğunu da 16 ve 17 yaşlarında evlendirmiştir. Kız çocuklarını akraba çevresinden kişiler ile evlendiren karar alıcı bu nedenle eşlerin birbirlerini tanıdığını ifade etmiştir. Bölgede boşanmaların %2-3 olduğunu evliliklerde sorun olduğu zaman

ailelerin biraraya gelip sorunu çözmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. Ailelerin genellikle eşlere çocuk yapmaları yönünde tavsiye de bulduklarını ifade eden karar alıcı erken evliliklerin bölgede bir gelenek olduğunu ifade etmiştir.

KA (4)

KA (4), 1969 doğumlu olup ilkokul mezunudur. Eşi de ilkokul mezunu olan KA (1), serbest meslek ile geçimini sağlamaktadır. Aylık geliri 600 TL olan karar alıcının 4 erkek ve 1 kız çocuğu bulunmaktadır. Kendisi de evlendiğinde eşi 17 yaşında olan karar alıcı, kız çocuğunu da 17 yaşında evlendirmiştir. Kız çocuklarını zorla evlendirmediklerini ifade eden karar alıcı eşlerin akraba çevresinden seçildiğini ifade etmektedir. Dışarıya çok nadir kız verdiklerini verseler bile bir tanıdık vasıtası ile evliliklerin gerçekleştiğini belirten karar alıcı, bölgede evliliklerin gelenek olarak görüldüğünü, eğitime önem verilmesi ve iş sahalarının açılması ile erken evliliklerin azalabileceğini ifade etmiştir.

TİG (1)

TİG (1) Dünderli Kasabasında öğretmenlik yapmaktadır. Erken evliliklerin bölgede neden yaygın olduğunu gözlemleri ve deneyimlerinin sonucunda; erken evliliklerin özellikle kırsal bölgede ve ekonomik ve sosyal yoksunluğu fazla olan aillerde sıklıkla görüldüğünü, ailelerin de bir an önce kızını kurtarmak umuduyla ve toplum baskısından dolayı erken evlendirdiklerini ifade etmiştir. TİG (1) göre ailler, kız çocuklarını bir an önce evlendirmek istemektedir. Kız çocuklarının ayrıca yaşadıkları aile ortamında memnun olmamaları nedeni ile evliliği bir kurtuluş olarak değerlendirmektedir.

TİG (1)'in üzerinde durduğu diğer bir konu ise erken evliliklerin bölgede gelenek olarak görülmesi ve normal olarak karşılanmasıdır. Erken evliliklerin uzun yıllardır devam eden ve toplumun varlığını erken evlilikler yolu ile devam ettiğini belirten TİG (1) erken evliliklerin eğitim yolu ile önlenebileceğinin üzerinde durmuştur.

TİG (2)

TİG (2), Niğde İl Müftülüğünde Aile İrşad Bürosunda dini konularda özellikle kadınlara danışmanlık yapmaktadır. TİG (2), erken evliliklerin Niğde ili için yeni bir olgu olmadığını ve uzun yıllardır devam eden bir konu olduğunu ifade etmiştir. Bölgede

zamanla erken evliliklerin 13-14 yaşlarından 16-17 yaşlarına çıktığını ancak erken evliliklerin bölgenin hala önemli bir sorunu olarak varlığını sürdürdüğünü belirtmiştir. TİG (2), bölgede özellikle Dünderlı Kasabasında tüm evliliklerin erken evlilikler yolu ile gerçekleştiğini, bu durumun doğal sonucu olarak kadının eğitim ve ekonomik yaşamda yer alamadığının üzerinde durmuştur.

Erken evliliklerin dini nikahla gerçekleştiğini, nikahların da toplumda hoca olarak bilinen emekli din adamları tarafından genellikle kıyıldığını, resmi görevli bir din adamının reşit olmayan bir kız çocuğunun evlendirilmesi için dini nikah kıymasının yasal olarak mümkün olmadığını belirten TİG (2), kırsal ve merkezde görev yapan tüm imamların ve vaizlerin bu konuda sürekli olarak bilgilendirildiğini ifade etmiştir.

TİG (3)

TİG (3), Niğde İl Müftülüğünde Aile İrşad Bürosunda dini konularda Niğde Halkına danışmanlık yapmaktadır. TİG (3), bölge halkının evlilik konusunda yeterli düzeyde bilinçli olmadığını üzerinde durmuştur. Bölgedeki erken evliliklerin yaygın olması erken evliliklerin gelenek olarak görülmesinden kaynaklandığını ancak evlilik gerçekleştikten sonra ortaya çıkan sorunların çözümü noktasında kendilerine başvuruda bulunulduğunu ifade etmiştir. TİG (3), erken evliliklerde özellikle, ekonomik sorunlar ile birlikte, eş seçimi, eşler arasındaki iletişimin yeterli düzeyde olmaması, eşlerin eğitim düzeylerinin düşük olması ve bir ailenin geçimini sağlayabilecek yeterli olgunlukta olunmamasından kaynaklı sorunların daha sık görüldüğünü ifade etmiştir.

TİG (3), erken evlilik noktasında hem din adamlarının hem de Niğde halkının bu konuda bilinçlendirilmesi için Müftülüğün çalışmalar yaptığını ancak erken evliliklerin toplumda gelenek halini alması nedeni ile sorunun çözümünün uzun soluklu bir süreç içinde gerçekleşebileceğini belirtmiştir.

TİG (4)

TİG (4), Dünderlı Kasabasında Merkez Cami'nin İmam Hatibi olarak çalışmaktadır. Kasaba'nın sosyo ekonomik, coğrafik ve kültürel yapısı hakkında bilgiler veren TİG (4), kasbanın Niğde İlinin en ücra kasabası olduğunu ve kapalı bir toplum yapısına sahip olduğunu belirtmiştir. Bu durumun evliliklerin kendi akraba ve yakın çevresi ile

gerçekleşmesine neden olduğunun üzerinde duran TİG (4)'ün kasabada evliliklerin 13 – 14 yaşlarında yapıldığını ifade etmiştir. Ekonomik olarak kasabanın orta ve alt düzey gelire sahip ailelerden oluştuğunu ve çok az da olsa elmacılık ticareti ile uğraşan zengin ailelerinde kasabada bulunduğunu ifade etmiştir.

TİG (5)

TİG (5), Dünderlı Kasabası Kız Kuran Kursu Öğretmeni olarak görev yapmaktadır. TİG (5), öğrencileri arasında her yaş grubunda öğrenci olduğunu ve tüm öğrencilerinin erken evlilik yaptığını ifade etmiştir. Evliliklerin kasabada 13-14 yaşlarında gerçekleştiğini ve reşit olmadan da bu evliliklerin boşanma ile gerçekleşebildiğini ifade eden TİG (5) henüz 18 yaşına ulaşmadan boşanan öğrencilerinin dahi bulunduğunu ve 20 yaşında ikinci evliliğini gerçekleştiren kadınların Dünderlı Kasabasında var olduğunu belirtmiştir.

TİG (6)

TİG (6) Dünderlı Belediye Başkanı olarak iki dönemdir görev yapmaktadır. Belediye Başkanı, görüşmede erken evliliklerin kasabanın önemli bir sorunu olduğunu ve bölgede cehaletten kaynaklı bir sorun olarak varlığını sürdürdüğünü belirtmiştir. Kasabanın Niğde ilinin en uzak yerleşim birimi olmasından dolayı Niğde Valiliğinin ve diğer kamu kurumlarının kasaba ile yeterince ilgilenemediğini, konu hakkında her türlü resmi başvurunun ilgili mercilere yapıldığını ancak bir sonuç alamadıklarını ifade etmiştir.

Kasabada, erken evliliklerin neden olduğu boşanmaların da yaygın olduğunu ve bununla birlikte gençler arasında madde bağımlılığının da gün geçtikçe arttığını belirten Belediye Başkanı, bölgenin sosyo ekonomik ve kültürel anlamda her türlü yardıma ihtiyacı olduğunu, gün geçtikçe göç verdiklerini 2000 'li yılların başında 5000 olan nüfusun şu an yaklaşık 3500 olduğunu bu şekilde devam ettiği sürece 10 yıl içerisinde kasabanın köye dönüşeceğini belirtmiştir.

Ek 5: Erken Evlenen Kadınlara Yönelik Nitel Görüşme Formu

1. YAŞINIZ:.....

2. Eğitim Durumunuz Nedir?

1. Hiç Okula Gitmedi	.....	6. Lise Mezunu	.....
2. İlkokul Mezunu	.....	7. Lise Terk	.....
3. İlkokul Terk	.....	8. Üniversite Mezunu	.....
4. Ortaokul Mezunu	.....	9. Üniversite Terk	.....
5. Ortaokul Terk	.....	10. Diğer.....	.....

3. Annenizin eğitim durumu nedir?

1. Hiç Okula Gitmedi	.....	6. Lise Mezunu	.....
2. İlkokul Mezunu	.....	7. Lise Terk	.....
3. İlkokul Terk	.....	8. Üniversite Mezunu	.....
4. Ortaokul Mezunu	.....	9. Üniversite Terk	.....
5. Ortaokul Terk	.....	10. Diğer.....	.....

4. Babanızın eğitim durumu Nedir?

1. Hiç Okula Gitmedi	.....	6. Lise Mezunu	.....
2. İlkokul Mezunu	.....	7. Lise Terk	.....
3. İlkokul Terk	.....	8. Üniversite Mezunu	.....
4. Ortaokul Mezunu	.....	9. Üniversite Terk	.....
5. Ortaokul Terk	.....	10. Diğer.....	.....

5. Medeni durumunuz nedir?

1. Evliyim	.....	3.Eşimden ayrı yaşıyorum	.....
2. Boşandım	.....	4.Eşim vefat etti	.....

6. İstihdam durumunuzu nedir?

1. Çalışmıyor/İşsiz	.....	
2. Ücretli çalışıyor (İşin/Mesleğin Adı:.....)	.....	
3. Kendi hesabına çalışıyor (İşin/Mesleğin Adı:.....)	.....	
4. Ev kadını/Ücretsiz aile işçisi	.....	
5. İşveren	.....	
6. Emekli	.....	
7. Diğer.....	.....	☐

7. İlk evlilik yaşıınız nedir? .....

8. Kaç kez evlendiniz? .....

9. Eşiniz evlendiğinde kaç yaşındaydı? .....

10. Eşiniz sizinle evlendiğinde kaçınıcı evliliği idi?.....

11. Evlendiğiniz sırada annenizin mesleği neydi?

1. Çalışmıyor/İşsiz
2. Ücretli çalışıyor (İşin/Mesleğin Adı:.....)
3. Kendi hesabına çalışıyor (İşin/Mesleğin Adı:.....)
4. Ev kadını/Ücretsiz aile işçisi
5. İşveren
6. Emekli
7. Diğer.....

12. Evlendiğiniz sırada babanızın mesleği neydi?

1. Çalışmıyor/İşsiz
2. Ücretli çalışıyor (İşin/Mesleğin Adı:.....)
3. Kendi hesabına çalışıyor (İşin/Mesleğin Adı:.....)
4. Ev kadını/Ücretsiz aile işçisi
5. İşveren
6. Emekli
7. Diğer.....

13. Evlendiğiniz sırada kocanızın ya da kocanızın ailesinin ekonomik durumu sizin ailenize kıyasla nasıldı?

1. Daha iyi durumdaydı
2. Daha kötü durumdaydı
3. Bir fark yoktu

14. Nasıl evlendiniz?

1. Görücü Usulü
2. Anlaşmalı ve ailenin rızasıyla
3. Anlaşmalı ve aile rızası olmadan
4. Kaçtım
5. Kaçırıldım
6. Kuma olarak evlilik
7. Diğer.....

15. Ne tür nikâhınız var?

1. Resmi
2. Dini
3. Her ikisi

16. Çocuğunuz var mı?

1. Evet
2. Hayır

17. İlk hamilelik yaşıınız nedir? .....

18. Varsa kaç çocuğunuz vardır? .....

A) Erken Evliliklerin Nedenlerine İlişkin Sorular

Erken Evlilik Öncesi Süreç

A-1) Çocukluğunuzu nasıl geçirdiniz? Anlatılabilir misiniz?

Açma Sorusu : Anne ve babanızla ilişkiniz nasıldı?

Açma Sorusu : Anne ve babanızın evliliği erken yaşta yapılmış bir evlilik midir?

Açma Sorusu : Çocukluğunuzu olumsuz yönde etkileyen bir olay yaşadınız mı? Eğer yaşadıysanız anlatılabilir misiniz?

Açma Sorusu : Çocukluğunuzu istediğiniz gibi geçirdiğinizi düşünüyor musunuz?

Hayır ise Neden?.....

Evet ise Neden?.....

A-2) Ailenizin ekonomik durumunu anlatılabilir misiniz?

Açma Sorusu : Aileniz geçimini nasıl sağladı?

Açma Sorusu : Erken yaşta evlenmenizden ailenizin ekonomik durumunun etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

Açma Sorusu : Erken yaşta evlenmenizden eşinizin ailesinin ekonomik durumunun etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Açma Sorusu : Evliliğinizde başlık parası verildi mi?

A-3) Ataerkil toplumsal yapı ile erken evlilik arasında nasıl bir ilişki vardır?

Açma Sorusu : Evlilik kararı kimler tarafından alındı? Anlatılabilir misiniz?

Açma Sorusu : Yaşadığınız bölgede kız çocuklarının evliliklerine nasıl karar verilmektedir?

Açma Sorusu : Eşinizin seçiminde aile büyükleriniz nelere dikkat etti?

Açma Sorusu : Ailenizi dindar bir aile olarak değerlendiriyor musunuz?

Açma Sorusu : Yaşadığınız çevredeki geleneklerin erken yaşta evlenmenizden etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

A-4) Eğitimsizliğin erken yaşta evlenmenizden etkisi nedir? Anlatılabilir misiniz?

Açma Sorusu : Anne ve babanızın eğitim durumu erken yaşta evlenmenizden etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

Açma Sorusu : Eğitim yaşantınızda başarılı bir öğrenci olduğunuzu düşünüyor musunuz?

Açma Sorusu : Eğitiminizi terk ettiyseniz neden devam edemediğinizi anlatılabilir misiniz?

Açma Sorusu : Eğitiminize devam etseydiniz bugün nasıl bir yaşantınız olacağını düşünüyorsunuz?

B) Erken Evliliklerin Kadınların Yaşamına Etkilerine İlişkin Sorular

Erken Evlilik Yaşamı İle İlgili Süreç

B-1) Ekonomik sorunlar evlilik yaşamınızı nasıl etkilemektedir?

- Açma Sorusu** : Kendinize ait bir geliriniz var mı? Var ise bu geliri nasıl sağlıyorsunuz?
- Açma Sorusu** : Aile gelirinizin geçiminizi sağlamanızda yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- Açma Sorusu** : Kişisel ihtiyaçlarınızı karşılamak için özel bir harcama yapabiliyor musunuz?
- Açma Sorusu** : (Varsa) Çocuklarınızın ihtiyaçlarını karşılamakta ekonomik zorluk yaşıyor musunuz?
- Açma Sorusu** : Ailenizin temel ihtiyaçlarının karşılanması için aile yardımı ya da sosyal yardım alıyor musunuz?

B-2) Ataerkil toplum yapısı erken evlenmiş kadınların evlilik yaşamını nasıl etkilemektedir?

- Açma Sorusu** : Henüz çocuk bir yaşta iken evli biri olarak yaşamak nasıldı? Anlatabilir misiniz?
- Açma Sorusu** : Eşiniz ile yaş farkınız nedir? Eşiniz ile aranızdaki yaş farkı evlilik yaşantınızı nasıl etkilemektedir?
- Açma Sorusu** : Çevrenizde erken yaşta evlenmek nasıl karşılanmaktadır?
- Açma Sorusu** : Evlendikten sonra çalışmak istediniz mi? Eğer istediyseniz nedenlerini anlatabilir misiniz?
- Açma Sorusu** : Evlendikten sonra eğitiminize devam etmek istediniz mi? Anlatabilir misiniz?

B-3) Erken evliliğinizin genel sağlık durumunu nasıl etkili etkilediğini anlatabilir misiniz?

- Açma Sorusu** : Erken yaşta evlenmek fiziksel sağlık durumunuzu nasıl etkiledi?
- Açma Sorusu** : Erken yaşta evlenmenin ruh sağlığınızı olumsuz etkilediğini düşünüyor musunuz?
- Açma Sorusu** : Çocuk sahibi olmaya nasıl karar verdiniz? (Çocuğu varsa)
- Açma Sorusu** : Hamilelik sürecini nasıl geçirdiniz? Anlatabilir misiniz?
- Açma Sorusu** : Evde çocuk bakımı dışında bakım sorumluluğunuz var mı? Eğer varsa bu durumun evliliğinizi nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

B-4) Erken yaşta evlilikle ilgili düşünceleriniz nelerdir?

- Açma Sorusu** : Erken yaşta evlilikler azaltılmaya çalışılıyor. Bu sizce doğru mudur?
- Açma Sorusu** : Sizce kız çocuklarının evlenme yaşı ne olmalıdır? Nedenini anlatabilir misiniz?
- Açma Sorusu** : Erken yaş evliliklerin azaltılması için ne tür çalışmalar yapılmalıdır?
- Açma Sorusu** : Size göre aileler kız çocuklarını neden erken yaşta evlendirmektedir?
- Açma Sorusu** : Siz çocuğunuzu erken yaşta evlendirmeyi düşünür müsünüz?

Evet ise Neden?.....

Hayır ise Neden?.....

Ek 6: Karar Alıcılara Yönelik Nitel Görüşme Formu

1. YAŞINIZ:.....

2. Eğitim Durumunuz Nedir?

1. Hiç Okula Gitmedi	----	6. Lise Mezunu	----
2. İlkokul Mezunu	----	7. Lise Terk	----
3. İlkokul Terk	----	8. Üniversite Mezunu	----
4. Ortaokul Mezunu	----	9. Üniversite Terk	----
5. Ortaokul Terk	----	10. Diğer.....	----

3. Eşinizin eğitim durumu nedir?

1. Hiç Okula Gitmedi	----	6. Lise Mezunu	----
2. İlkokul Mezunu	----	7. Lise Terk	----
3. İlkokul Terk	----	8. Üniversite Mezunu	----
4. Ortaokul Mezunu	----	9. Üniversite Terk	----
5. Ortaokul Terk	----	10. Diğer.....	----

4. İstihdam durumunuzu nedir?

1. Çalışmıyor/İşsiz	----
2. Ücretli çalışıyor (İşin/Mesleğin Adı:.....)	----
3. Kendi hesabına çalışıyor (İşin/Mesleğin Adı:.....)	----
4. Ev kadını/Ücretsiz aile işçisi	----
5. İşveren	----
6. Emekli	----
7. Diğer.....	☐

5. Aylık Gelir Durumunuz Nedir? .....

6. Kaç çocuğunuz vardır? .....

7. İlk evlilik yaşıınız nedir? .....

8. Kaç kez evlendiniz? .....

9. Eşiniz evlendiğinde kaç yaşındaydı? .....

10. Evlendiğinizde kaç yaşındaydınız? .....

11. Kız çocuğunuzu/çocuklarınızı kaç yaşında evlendirdiniz? .....

A-Erken Evliliklerde Karar Alıcıların Rolüne İlişkin Sorular

A-1) Erken evliliğe nasıl karar verilmektedir?

Açma Sorusu :Erken yaşta evlenen kız çocukları nasıl evlendirilmektedir?

Açma Sorusu : Aileler kız çocuklarını neden erken yaşta evlendirmektedir?

Açma Sorusu :Bölgede erken evliliklerin yaygın olmasının nedenlerini anlatabilir misiniz?

A-2)Erken evliliklerde karar alıcıların etkisi nasıl gerçekleşmektedir?

Açma Sorusu :Kız çocukları erken yaşta evlendirilirken karar alıcılar eş seçimi nasıl yapmaktadır?

Açma Sorusu :Kız çocuklarının erken evlendirilmesi sizce sorun olarak görülmeli midir? Anlatır mısınız?

Açma Sorusu : Erken evliliklerinin azaltılması için ne tür çalışmalar yapılmalıdır?

Açma Sorusu :Erken evliliğe karar alınırken aile üyeleri dışında etkisi olan kişiler kimlerdir? Bu kişilerin erken evlilik sürecine etkisini anlatabilir misiniz?

Ek 7: Araştırma İzin Onayı

Sayı : 67350377
Konu : Araştırma İzin Talebi

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanlığı

ANKARA VALİLİĞİNE
(Halk Sağlığı Müdürlüğü)

İliniz Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ana Bilim Dalı Doktora Öğrencisi Talip YİĞİT tarafından, Prof.Dr.Sunay İL sorumluluğunda; Niğde İlinde Aile Sağlığı Merkezleri üzerinden, erken yaşta evlenmiş ve evlilik yönünden yasal tespit ihtilaf dönemini atlattığı 25 kadının öyküleri “Çocuk Gelinler ve Yaşam Öyküleri Orta Anadolu Bölgesi Örneği Konulu” konulu ekte bulunan araştırma izin talebi hususunda Kurumumuz görüşünün istendiği anlaşılmaktadır.

Birinci basamak sağlık hizmetleri alanında yapılacak olan tüm araştırmalarda Tıbbi Deontoloji Tüzüğüne ve Hasta Hakları Yönetmeliğine uyulması gerekmektedir. Aile sağlığı merkezinde gerçekleştirilecek olan araştırmalarda da ayrıca bu merkezde çalışan personelden gönüllü olduklarına dair belge alınması, aile hekimlerine kayıtlı nüfusla ilgili verileri şahsın veya yasal vasisinin izni olmadan üçüncü kişilerle paylaşılması, yapılacak çalışmalar da aile sağlığı merkezinin işleyişi ve güvenilirliğine zarar verilmemesi ve aile hekimleri ile aile sağlığı elemanlarının onayı çerçevesinde çalışma mesaisi ve hizmeti aksatmadan bizzat araştırma sahibi tarafından çalışmanın yürütülmesi gerekmektedir.

Söz konusu araştırmanın komisyon tarafından yapılan değerlendirilmesinde araştırmanın örneklem ve evrenine ulaşım için ilgili aile hekimlerine kayıtlı nüfusla ilgili sağlık bilgisi ve iletişim bilgisinin kişilerin izni olmaksızın paylaşılmasının mümkün olmayacağı, dolayısıyla da çalışmaya verilemeyeceği, ayrıca kamu kurumunda çocuk gelinlerin tespit edilmesi yasal yaptırım gerektireceğinden TSM veya ASM’ler üzerinde böyle bir tespit yapılması tarafımızca uygun mütalaa edilmemiştir. Ancak araştırmanın birinci basamak sağlık hizmeti veren merkezlerden herhangi bir veri ya da örnekleme ait özel bir bilgi talebinde bulunmadan gözleme dayalı bir çalışma yapılarak, gönüllük esasına göre görüşmeyi kabul eden kişilere yapılması, çalışma için aile hekimlerinin gönüllü olması ve ASM’de iş ve işleyişi aksatmayacak şekilde çalışmanın yapılabilmesi değerlendirilmiştir.

Bu değerlendirmeler kapsamında yukarıda belirtilen ilkelere bağlı olarak araştırmanın izin talebi uygun bulunmuştur. Çalışmanın tamamlanması durumunda sonuç raporunun bir nüshasının Kurumumuza gönderilmesi gerekmektedir. Talep sahibine durumun bildirilmesi hususunda,

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Dr. Halil EKİNCİ
Bakan a.
Kurum Başkan Yardımcısı

Ek 8: Etik Kurul İzni Muafiyet Formu

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 08/01/2016

Tez Başlığı / Konusu: Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Bağlamında Ataerkil İdeoloji ve Erken Evlilikler

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
08/01/2016

Adı Soyadı: Talip YİĞİT

Öğrenci No: N09241273

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet

Programı: Sosyal Hizmet

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Prof. Dr. Sunay İL

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

Ek 9: Orijinallik Raporu

 <p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU</p>
<p>HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA</p>
<p>Tarih: 08/01/2016</p>
<p>Tez Başlığı / Konusu: Feminist Sosyal Hizmet Yaklaşımı Bağlamında Ataerkil İdeoloji ve Erken Evlilikler</p>
<p>Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 170 sayfalık kısmına ilişkin, 08/01/2016 tarihinde ~~şahsım~~/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 21'dir.</p>
<p>Uygulanan filtrelemeler:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, 2- Kaynakça hariç 3- Alıntılar hariç/dâhil 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
<p>Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'mı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.</p>
<p>Gereğini saygılarımla arz ederim.</p>
<p>Tarih ve İmza 08/01/2016</p>
<p>Adı Soyadı: Talip YİĞİT</p> <p>Öğrenci No: N09241273</p> <p>Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet</p> <p>Programı: Sosyal Hizmet</p> <p>Statüsü: ☐ Y.Lisans ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.</p>
<p><u>DANIŞMAN ONAYI</u></p> <p style="text-align: center;">UYGUNDUR.</p> <p style="text-align: center;">   <hr/> Prof. Dr. Sunay İL </p>

ÖZGEÇMİŞ

İLETİŞİM BİLGİLERİ

ADI VE SOYADI : Talip YİĞİT
MOBILE : + 90 0505 684 69 75
E-MAIL : adige.talip@gmail.com

ULUSAL VE ULUSLARARASI PROJE ÇALIŞMALARI

- AB Bakanlığı - Ulusal Ajans Çalışma El Kitabı, İç Sistemeler ve Prosüdürlere Rehberi/ İş Akışları ve Görev Tanımları,3 Cilt, Ankara, 2013
- AB Bakanlığı - Kamu Kurum ve Kuruluşları Stratejik Kurumsal Kapasite Geliştirme ve Süreç Yönetimi-Planlama Sorumlusu- 2012
- Başbakanlık-Sağlık Bakanlığı, Sağlık Kent Projesi, Proje Yazarı, Ankara, 2011
- Adolesan Evliliklerin Önlenmesi, Ben Daha Çocuğum Projesi, Proje Yazarı, Koordinatörü, 2010
- Yeni Bir Yaşam Projesi (Proje Yazarı) Sosyal Risk Altındaki Dezavantajlı Gruplar-Dünya Bankası-Unicef, 2008
- Kent Kart (Proje Yazarı ve Koordinatörü) Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Destekli BM Kadın Dostu Kent Programı, Ankara, 2008
- Krize Müdahale Ekibi (Proje yazarı ve koordinatörü) BM Kadın Dostu Kent Programı BM Nüfus Fonu Destekli, 2007-2008
- Beyoğlu'nda Yaşayan Sokağın Yoksul Çocukları (Proje Yazarı ve Koordinatörü) Fransız Konsolosluğu Destekli, 2007

- Mikro Havzalarda Yaşayanların Sosyal Yapı Araştırması (İstatistikçi-Çevirmen-Raportör) (Mersin, K.Maraş, Kayseri, Tokat, Samsun) Dünya Bankası Destekli, Ankara, 2006

EĞİTİM VE SERTİFİKA PROGRAMLARI

- Stratejik Planlama ve Süreç Yönetimi Atölye Çalışması, Almanya- KÖLN, 2012
- IPA (AB Katılım Öncesi Mali Yardımlar) Sertifika Programı, ECORYS, Hollanda, Amsterdam, 2011
- Avrupa Birliği Hibe Programları ve Proje Döngüsü Eğitimi, Ankara, 2009
- Birleşmiş Milletler, Proje Döngüsü Eğitimi Ankara, 2008
- Avustralya Melburn Monash Üniversitesi, Sosyal Çalışma Master Programı Kabul, 2005
- Yoksulluk Sempozyumu, Araştırma, Beyoğlunda Yaşayan Sokağın Yoksul Çocukları, İstanbul, 2003
- Hacettepe Üniversitesi, HATAM Merkezi AIDS Sertifika Programı, Ankara, 2002

YAYINLANMIŞ MAKALE VE RAPORLAR

- Features of Women Who Attempt to Commit Suicide in Turkey, PARIPEX - INDIAN JOURNAL OF RESEARCH, Sociology, Volume : 2 | Issue : 8, Aug 2013
- İntihar Girişiminde Bulunan ve Aile içi Şiddete Maruz Kalan Kadınlara Yönelik Araştırma - Bildiri Sunumu, Uluslararası Aile Kongresi Makedonya, Ohrid, 2010

- AB Ülkelerinde Ceza Kanunu Kapsamında Karşılaştırmalı Zina Uygulamaları Raporu, AB Bakanlığı, Öneri Raporu, Ankara, 2012
- Türkiye Aile Araştırması 2012 Raporu Analizine Yönelik Rapor, AB Bakanlığı, Ankara, 2012

YÜKSEK LİSANS

Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanlığı

TEZ ADI

İntihar Girişiminde Bulunan kadınların Sosyo Demografik Özelliklerive RiskFaktörleri

MEZUNİYET DERECESİ

4.00 üzeri 3.36

LİSANS

Hacettepe Üniversitesi / İ.İ.B.F - Sosyal Hizmet Bölümü

MEZUNİYET DERECESİ

4.00 üzeri 3.56

DOKTORA DERS DÖNEMİ ORT.

4.00 üzeri 3,88

DİL BECERİSİ

İngilizce/ Advanced Level (ILETS, 2011 Yılı: 9.00 üzeri 7.00)

BİLGİSAYAR PROGRAM BECERİLERİ

- PSS (Social Science of Quantitative Programme)
- N-Vivo (Social Science of Qualitative Programme)
- Visio (Process Modelling Programme)
- EBYS (Elektronik Bilişim Yönetim Sistemi)

TEŞEKKÜR BELGELERİ

- Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Teşekkür Belgesi, 2010
- Başbakanlık Teşekkür Belgesi - 2010
- Türkiye’de Engellilere Yönelik Hizmetlerin Değerlendirilmesi Paneli-Konuşmacı- AÇEV Vakfı Teşekkür Belgesi, 2009
- Emniyet Genel Müdürlüğü Teşkilat Çalışanlarına İletişim ve Beden Dili Eğitim Seminerleri- Teşekkür Belgesi, 2008

